

HOLGER HJELHOLT

ARVEFØLGESAG
OG FORFATNINGSFORHOLD I DET
DANSKE MONARKI VED
MIDTEN AF 19. ÅRHUNDREDE

Fr. v. Pechlins virksomhed for monarkiets
opretholdelse ca. 1845–51

Mit einer deutschen Zusammenfassung

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab
Historisk-filosofiske Meddelelser 46, 3

Kommissionær: Munksgaard
København 1973

DET KONGELIGE DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB udgiver følgende publikationsrækker:

THE ROYAL DANISH ACADEMY OF SCIENCES AND LETTERS issues the following series of publications:

	<i>Bibliographical Abbreviation</i>
Oversigt over Selskabets Virksomhed (8°) <i>(Annual in Danish)</i>	Overs. Dan. Vid. Selsk.
Historisk-filosofiske Meddelelser (8°) Historisk-filosofiske Skrifter (4°) <i>(History, Philology, Philosophy, Archeology, Art History)</i>	Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk. Hist. Filos. Skr. Dan. Vid. Selsk.
Matematisk-fysiske Meddelelser (8°) Matematisk-fysiske Skrifter (4°) <i>(Mathematics, Physics, Chemistry, Astronomy, Geology)</i>	Mat. Fys. Medd. Dan. Vid. Selsk. Mat. Fys. Skr. Dan. Vid. Selsk.
Biologiske Meddelelser (8°) Biologiske Skrifter (4°) <i>(Botany, Zoology, General Biology)</i>	Biol. Medd. Dan. Vid. Selsk. Biol. Skr. Dan. Vid. Selsk.

Selskabets sekretariat og postadresse: Dantes Plads 5, 1556 København V.

The address of the secretariate of the Academy is:

*Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab,
Dantes Plads 5, 1556 København V, Denmark.*

Selskabets kommissionær: MUNKSGAARD's Forlag, Nørre Søgade 35,
1370 København K.

The publications are sold by the agent of the Academy:

MUNKSGAARD, *Publishers,*
35 Nørre Søgade, 1370 København K, Denmark.

ARVEFØLGESAG
OG FORFATNINGSFORHOLD I DET
DANSKE MONARKI VED
MIDTEN AF 19. ÅRHUNDREDE

HOLGER HJELHOLT

ARVEFØLGESAG
OG FORFATNINGSFORHOLD I DET
DANSKE MONARKI VED
MIDTEN AF 19. ÅRHUNDREDE

Fr. v. Pechlins virksomhed for monarkiets
opretholdelse ca. 1845–51

Mit einer deutschen Zusammenfassung

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab
Historisk-filosofiske Meddelelser 46, 3

Kommissionær: Munksgaard

København 1973

O Gott! so dacht er weiter, würde mir
Ein eigener Antheil an dem Werk beschieden
Zu stiften einen neuen Herzensfrieden!
Nicht einen Friedensschluss bloss auf Papier.

Af Pechlins digt „Der Hafen“.

INDHOLD

	Side
Forord	7
Forkortelser	9
1. Uddannelse. Ansættelse i Tyske Kancelli og ved forbundsdagen i Frankfurt. Digtning	11
2. Successionsspørgsmålet. Arvefølgekommissionen og Det åbne brev 8. juli 1846.	20
3. Protesterne mod det åbne brev. Forbundsbeslutningen 17. sept. 1846.	47
4. Året 1847.	73
5. Christian VIII.s død. Kundgørelsen af 28. januar. Revolutionerne i Tyskland	88
6. Den provisoriske regering. Pechlins udtræden af forbundsdagen	103
7. Mission til Wien. Fredsforhandling i Berlin	121
8. Organisationsprojekt. Missioner til Wien og St. Petersborg (1850–51).	143
9. Guvernør i Lauenborg. Syvårigt otium. Tilbageblik og Tidsbetragtninger	175
Tysk resumé.	187
Register.	195
Billeder. Christian VIII. efter	40
Af Pechlins udtalelse om 1721. før	41
St. Paulskirke i Frankfurt efter	112
Fr. v. Pechlin før	113

Forord

Kildematerialet til nærværende arbejde findes væsentlig i Rigsarkivet. Fr. v. Pechlins eget privatarkiv er ufuldstændigt bevaret. Det beror hos kammerherre, greve Axel Ahlefeldt-Laurvig-Lehn, Hvidkilde, som jeg bringer en hjertelig tak for tilladelse til at benytte det. Af breve til Pechlin synes kun et fåtal bevaret. Derimod findes foruden ms. til arbejdet „Zur dänischen Politik im Jahr 1850“ (trykt i Danske Magazin, 8. r. IV) en udførlig selvbiografi, skrevet i årene 1860–61 samt en række dagbogsoptegnelser fra de følgende år. Mit håb er at få selvbiografien udgivet i en nær fremtid. At den som de fleste andre memoirer indeholder en række misforståelser (fejlhuskninger), er naturligt.

Af Hendes Majestæt, Dronningen, har jeg gennem Kabinetssekretariatet fået tilladelse til at bruge de i Kongehusarkivet (Rigsarkivet) beroende arkivalier og brevsamlinger, som jeg har skønnet af interesse til belysning af Det åbne brev af 8. juli 1846 vedr. successionsspørgsmålet. Jeg udtrykker herfor min ærbødigste tak.

Schleswig-Holstenisches Landesarchiv, Gottorp, har med sædvanlig stor beredvillighed imødekommet ønsker om udlån af arkivalier til brug i det danske Rigsarkiv. Derfor udtaler jeg min bedste tak og ligeledes til Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek for indlån til Rigsarkivet af Pechlins breve til vennen, justitiarius Friedr. Boie.

Gennem dr. Weinandy, Auswärtiges Amt, Bonn, har jeg haft adgang til under et derværende ophold (maj 1972) at benytte Bernh. v. Bülow's der beroende „Nachlass“ for det tidsrum, mine studier omfatter. Herfor udtales min bedste tak. Den samme gælder al imødekommenhed, der vist mig af mine kolleger i Bundesarchiv, Aussenstelle, Frankfurt/Main under mit studieophold der.

Til Carlsbergfondet står jeg i gæld for dækning af udgifterne til nævnte rejser, fotokopiering, maskinskrivning m. m.

Min mangeårige ven i Selskabet, professor Werner Fenchel, har gjort mig den store tjeneste at gennemse og rette mit tyske resumé.

Til slut er det rimeligt at nævne, at min gamle institution, Rigsarkivet, har vist sædvanlig velvilje ved ønsker om indlån fra andre institutioner til min benyttelse i arkivet.

HOLGER HJELHOLT

Forkortelser vedrørende litteratur

D. M. = Danske Magazin.

H. T. = Historisk Tidsskrift.

Zeitschrift = Zeitschrift für Schleswig-Holsteinische Geschichte.

Aktenstücke. Erstes Heft = Aktenstücke zur neuesten Schleswig-Holsteinischen Geschichte. Erstes Heft. Die Verhandlungen zwischen der Statthalterschaft von Schleswig-Holstein und den von Oesterreich und Preussen, Namens des Deutschen Bundes ernannten Commissairen im Januar 1851. (Leipzig. 1851).

Aktenstücke = Aktenstücke zur neuesten Schleswig-Holsteinischen Frage. Zweites und drittes Heft. Die Zeit der provisorischen Regierung von Schleswig-Holstein. 1848. (Leipzig. 1852).

Blittersdorff = Einiges aus der Mappe des Freiherrn von Blittersdorff, vormaligen Grossherzoglich Badischen Staatsministers und Bundestagsgesandten. Mainz 1849. (Ikke i Kgl. Bibl. Lånt fra Stadt- und Univ. Bibl. Frankfurt/M).

Boogman = J. C. Boogman: Nederland en de duitse Bond. 1815-1851. (Groningen, Djakarta. 1955).

Boysen = Carl Boysen: Der offene Brief in seiner Auswirkung auf die Berliner Politik. Zeitschrift. LXXVII (1939), s. 289 ff.

Brevskaber = Brevskaber om de slesvigske Forhold. (Trykte som Manuskript. Kbh. 1848).

British Mediation = H. Hjelholt. British Mediation in the Danish-German Conflict 1848-1850. I-II. (1965-66).

Great Britain = H. Hjelholt: Great Britain, The Danish-German Conflict and the Danish Succession 1850-1852. (1971).

H. N. Clausen = H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie. 1877.

Droysen & Samwer = [Joh. Gust. Droysen. K. Samwer]: Die Herzogthümer Schleswig-Holstein und das Königreich Dänemark. Aktenmässige Geschichte der dänischen Politik seit dem Jahre 1806. 2. Auflage. Hamburg. 1850.

Gebauer = Joh. H. Gebauer: Christian August. (1910).

Knuth = Udenrigsministeren Grev Knuths Fremstilling af Danmarks Underhandling 1848 indtil Vaabenstilstanden i Malmø. Meddelt af C. Paludan-Müller. H. T. 4. r. V, s. 460 ff.

Rantzau = Johann Albrecht v. Rantzau: Europäische Quellen zur Schleswig-Holsteinischen Geschichte im 19. Jahrhundert. I. Breslau. 1934.

Statsrådets Forhandl. = Statsrådets Forhandlinger 1848-1863. Udgivet af Rigsarkivet ved Harald Jørgensen. I (1954). II (1956). III (1958). IV (1960).

Sønderjylland under Treårskrigen = H. Hjelholt: Sønderjylland under Treårskrigen. I-II. (1959-61).

Thorsøe = A. Thorsøe: Den danske Stats Historie fra 1814-1848. (1879).

Forkortelser vedrørende arkivalier

Breve, hvor kun adressaten anføres, men ingen yderligere kildehenvisning, findes i følgende arkiver: til Christian VIII i Kongehusets arkiv, til Bernh. Bülow i dennes »Nachlass« i Auswärtiges Amt, Bonn, til Friedr. Boie i Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek, til Joh. Fr. Jensen i Schleswig-Holsteinisches Landesarchiv, til Chr. Hoyer Bille i dennes privatarkiv i Rigsarkivet.

Russiske depecher fra København til St. Petersburg citeres efter afskrifterne i Rigsarkivet.

Dpt. f. u. A. = Departementet for udenrigske Anliggender (i Rigsarkivet).

U. M. = Udenrigsministeriets arkiv. (do.).

Ges. ark. = Gesandtskabsarkiv (do.).

Holstens pacifikation = U. M. Dossiersager. Krigen 1848–50. Holstens pacifikation.

Monarkiets ordning = do. Monarkiets ordning.

Polit. bev. = Dpt. f. u. A. Frankfurt. Korrespondancesager vedr. den politiske bevægelse i Tyskland. 1841–48.

1. Uddannelse. Ansættelse i Tyske Kancelli og ved forbundsdagen i Frankfurt. Digtning

Fr. v. Pechlin (Friedrich Christian Ferdinand v. P.) kom til verden i januar 1789 i Nordborg på Als, hvor faderen var amtmand. Moderen, Christiana Sophia Polixena Henrietta v. Löwenstern, døde i 1795 efter at have født sin mand 6 børn. Pechlin siger i sine erindringer,¹ at hun sværmede for den franske revolution, medens faderen så på denne med afsky. Selv fik han, udtaler han, faderens præg. Året efter sin hustrus død giftede faderen sig igen (med Jacobine Charlotte Holstein); *Fr. v. Pechlin* fik yderligere fem halvsøskende.

Pechlins tilknytning til Slesvig blev kort, da faderen året efter hans fødsel udnævntes til amtmand i Segeberg amt, Holsten. 1798 blev han administrator for grevskabet Rantzau og fik bolig på slottet her. (Barmstedt sogn). Efter først at have haft huslærer sattes *Fr. v. Pechlin* i skole i Pløn, var et år på gymnasiet Christianeum i Altona, studerede siden retsvidenskab i Heidelberg og tilbragte så de lovbealede to år ved Kiel universitet. Efter eksamen i Slesvig tog han i december 1811 til København for her at søge ansættelse i Tyske Kancelli.

Fr. v. Pechlins studier bekostedes af ældre slægtninge; faderen var død 1807 uden at efterlade sig noget. Stifmoderen, der havde nydt en mindre pension, døde i 1812, og staten betalte hendes gæld.² Hendes 5 børn fik lov at beholde pensionen, indtil den yngste datter var fyldt 18 år.³ Det var *Fr. v. Pechlin*, der samme år var udnævnt til kammerjunker, der havde indgivet ansøgning herom.

¹ Hvor oplysninger i det følgende stammer fra »Erindringerne«, vil det formentlig fremgå af teksten.

² Finanskollegiets Forestillinger. 1813, nr. 36: kgl. resol. 27/1.

³ Finanskollegiets Forestill.: kgl. reskript 13/10 1812 og kgl. resol. 2/1 1813.

Fra amtmandstiden i Nordborg havde den Pechlinske familie forbindelse med den Augustenborgske hertugslægt. Da Pechlin kom til København, medbragte han fra Louise Augusta en anbefalings-skrivelse til broderen, Frederik VI, og fra hertugen, Frederik Christian, en lignende til Tyske Kancellis chef, J. S. Mösting. Denne lod ham underkaste en prøve, hvorefter han fik besked om at kunne blive auskultant efter et års volontør-tjeneste i Kancelliet. Da året var omme, og intet skete, søgte Pechlin audiens hos kongen. Om dennes forløb siger han i sine memoirer, at Frederik VI udbød: „Sie Mösting bei mir verklagen. Das ist köstlich!“, godmodig tog ham ved begge skuldre og viste ham ud. Men resultatet var efter ønske. I august 1813 meddelte Mösting finanskollegiet, at kongen den 24. juli havde udnævnt Pechlin til auskultant og bevilget ham en gratifikation for det indeværende år.¹

I denne stilling forblev han godt to år, så åbnede en ny udsigt sig for ham.

Ved det tyske kejserriges opløsning i 1806 udstedte den danske regering 9. september s.å. det indlemmelsespatent, der bestemte Holsten som en med de øvrige dele af monarkiet „in jeder Beziehung völlig ungetrennter Theil derselben“.² Da det imidlertid på Wienkongressen i 1815 efter Napoleons fald besluttedes at oprette „Det tyske Forbund“, bestående af 38 (senere 39) selvstændige stater, tiltrådte Frederik VI dette forbund for Holstens og det nyerhvervede Lauenborgs vedkommende. Det medførte, at Danmark havde at sende en repræsentant til forbundsdagen, hvis møder skulde afholdes i Frankfurt a/M.

Til denne post kunde en auskultant i Kancelliet ganske vist ikke komme på tale – den besattes med vor gesandt i Berlin, baron Frederik v. Eyben – men skulde der ikke til posten knyttes en legationssekretær? Det var denne udsigt, som Fr. v. Pechlin tilfældigt blev gjort opmærksom på. Det skete af en broder til hans onkel, G. L. v. d. Schulenburg, kommandant i København. Om denne ugifte broder, daglig gæst hos kommandanten, fortæller Pechlin for øvrigt det kuriøse, at der var tre ting, han afskyede: sin svigerinde, månen og nattergale.

Pechlin betænkte sig ikke længe. Han opsøgte udenrigsministeren, baron Niels Rosenkrantz, og i begyndelsen af oktober 1815

¹ Finanskollegiets journal 1813 B, nr. 2443.

² Aage Friis: Holstens indlemmelse i Danmark i året 1806. H. T. 7. r. VI (1905).

meddeltes det ham, at kongen havde tildelt ham den attræede post.¹ I december indfandt han sig i Frankfurt, der skulde blive hans hjem gennem tre årtier.

En toårig afbrydelse i Frankfurt-opholdet indtrådte dog. Efter godt 6 års forløb længtes han naturligt nok efter en mere selvstændig stilling – træt af arbejde med at dechiffere eller skrive kopier af depecher, siger han. En noget mere interessant og vigtigere sysselsættelse skulde han imidlertid få, inden han forlod Frankfurt. I december 1822 indgav det slesvig-holstenske ridderskab henvendelse til forbundsdagen om i henhold til forbundsforfatningens art. 13 at få den forlængst afdøde stænderrepræsentation anerkendt. I forhandlingerne herom bistod Pechlin kraftigt baron Eyben, men tildeler også sig selv en stor del af æren for, at resultatet blev en afvisning af ridderskabets klage.²

Men da artiklen fastslog, at der i hver forbundsstat burde være en stænderforsamling, og da Preussen netop i 1823 indførte provinsialstænder, fandt Pechlin, at man burde følge dette eksempel. Ligeledes mente han, at der burde oprettes en øverste domstol, da forbundslovens art. 12 forudsatte tre retsinstanter.

Stærkt opfordret af sin jævnaldrende ven, den deputerede i Kancelliet, Joh. Fr. Jensen (fra 1831 universitetskurator i Kiel), søgte han i sommeren 1823 tilbage til Kancelliet. Når de „interessere“, vi for tiden her har [ridderskabets klage], lykkeligt er bragt til ende, skriver han til Jensen, så er der ikke mere, der gør en længere ansættelse for mig her ønskelig.³ Han havde åbenbart mange fortalere, for skønt der ikke var nogen plads som deputeret ledig i Kancelliet, blev han i december 1823 udnævnt som femte (surnumerær) deputeret med kultusdepartementet som sit område.⁴ Samtidig blev han medlem af en kommission, der skulde drøfte forberedelser til en stænderforfatning for Holsten.

Pechlins Københavns-ophold blev, som sagt, forholdsvis kort. Baron Eyben døde i november 1825, og kongen afgav da en mundtlig resolution om, at Pechlin udnævntes til hans efterfølger.⁵

¹ Dpt. f. u. A. Forestilling 4/10 1815, kgl. resol. s. d.

² Brev 20/8 1823 til Joh. Fr. Jensen. – Se i øvrigt den udførlige skildring hos Paul Richter: *Aus der schleswig-holsteinischen Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte von 1815–1835*. Zeitschrift 1929, s. 470 ff. – Sml. Georg Nørregård: *Efterkrigsår i dansk udenrigspolitik 1815–24*. (1960), s. 152 ff.

³ 8/6 1823.

⁴ Paul Richter, *anf. arb.*, s. 470.

⁵ Dpt. f. u. A. Forestill. 16/11 1825, kgl. resol. 19/11.

I Frankfurt indfandt han sig i begyndelsen af 1826. Det følgende år indgik han ægteskab med sin forgængers 19-årige datter.

Gesandtskabet var i tiden mellem Eybens død og Pechlins ankomst bestridt af attacheen, den siden så kendte diplomat Christian Høyer Bille. I en senere optegnelse siger han om Pechlin, under hvem han tjente omkr. halvandet år, at han var fuld af talent og kundskaber, med det bedste hjerte af verden, men lidende af en hypokondri, der dræbte hans glæde ved livet og gjorde det pinligt for andre at leve med ham.¹ Kort før hans ægteskab fik han et anfald af hypokondri, der sammen med andre sygdomssymptomer bragte ham i livsfare. Bille var i tre måneder hans sygevogter, og fra den tid stammede det inderlige venskab mellem dem.

Talent og kundskaber gjorde Pechlin til en velkvalificeret repræsentant for det danske monarki ved det tyske forbund. Først revolutionsåret 1848 afbrød denne hans virksomhed. Hans rent tyske dannelse har passet godt til omgivelserne, og hans konservative sindelag stemte i hvert fald med den Metternich'ske reaktionstid. Skulde det danske monarki holde stand mod tidens separatistiske og nationalliberale bevægelser, så måtte Østrig, repræsenteret ved dets præsidualgesandt i Frankfurt, friherre Münch-Bellinghausen, være vor væsentlige støtte.

Som bekendt optoges forbundsdagens tid og kræfter først og fremmest af kampen mod liberale og revolutionære bevægelser, yttende sig i møder, pjecer og presse. Pechlin nærede afgjort ønske om, at den udfoldede en mere positiv virksomhed, placerede sig stærkere og mere frugtbringende som organ for det samlede Tyskland – og herved også gav plads for hans eget initiativ. Til Bille skriver han i 1828, at skønt der i Frankfurt sjældent forhandles om reelle eller vigtigere ting, er hans forretninger dog hans glæde og et behov for ham.² I sine erindringer taler han om, at juli-revolutionen 1830 virkede som et lyn fra en skyfri himmel i forbundsdagens dolce far poco. I efteråret 1831 tilstillede han Münch efter dennes ønske en betænkning om afhjælpning af forbundets skavanker – men uden andet resultat end en østrigsk orden.

Georg Nørregård siger i sin bog „Danmark mellem øst og vest 1824–39“ (1969), at hverken Frederik VI eller udenrigsministeren

¹ Billes privatarkiv, koncepter.

² 1828 10/3 til Bille. Dennes privatarkiv.

Krabbe-Carisius tog sig meget af forbundsproblemerne; de overlod hovedsagelig de tyske interesser til baron Pechlins varetagelse.¹ Nørregård vil formentlig i en kommende fortsættelse af sit arbejde skildre Pechlins videre virksomhed her. Nærværende undersøgelse skal stort set begrænses til den rolle, Pechlin kom til at spille i arvefølgekommissionen, til hans stilling til den slesvig-holstenske revolution og til spørgsmålet om monarkiets fremtidige organisation.

Den enevældige Frederik VI havde ret været en hersker efter Pechlins hoved. At han helt billigede efterfølgerens, Christian VIII.s afvisning af de ved hans tronbestigelse fremsatte forfatningsønsker, forstår sig.²

I 1838 havde Pechlin haft besøg af Christian [VIII] og gemalinde, og en dog ikke hyppig brevveksling mellem dem begyndte. Sidst på året 1840 afgav han efter kongens anmodning en længere betænkning om, hvordan man efter foredømme fra Preussen og Bajern kunde indrette et statsråd, omfattende kongeriget og de tre hertugdømmer.³ Nogen umiddelbar brug af denne redegørelse gjorde Christian VIII ikke. Pechlin siger, at han ikke hørte noget til, hvordan den blev bedømt, og i hvert fald skete intet. Den indgik dog i de drøftelser, der mod slutningen af Christian VIII.s regering førtes af hans rådgivere om reformer af statsstyrelsen. Under sit Københavnsophold i 1846 i anledning af arvefølgekommissionen afgav Pechlin også en ny betænkning herom.⁴ De mange og lange resultatløse drøftelser er baggrund for Pechlins dom om

¹ Anf. arb., s. 234. – Smst. anføres, at Hambach-festen holdtes i maj 1831, hvad der vel er en trykfejl for 1832, skønt enkelte af de citerede kilder angives at være fra 1831. Om »de af Metternich dikterede forbundsbeslutninger mod uroen i Tyskland« (1832) skriver G. N., at de »blev i Danmark blot offentliggjort uden kommentarer«, og anfører som kilde herfor, måske lidt mærkeligt, et par udenlandske depecher. Forholdet er imidlertid det, at der er tale om to sæt beslutninger, dels 6 punkter (rettede mod stænderforsamlingernes indgreb i statsstyrelsen), vedtagne den 28. juni, hvilke offentliggjordes ved kancellipatent 14. aug. (det er dette, som den russiske gesandt omtaler), dels beslutninger (mod presse, foreninger, forsamlinger), vedtagne den 5. juli, hvilke *ikke* offentliggjordes. Den danske regering nøjedes med at meddele, at den vilde træffe de fornødne foranstaltninger, for så vidt sådanne ikke allerede var truffet (skrivelse til Pechlin 21. aug. og dennes skrivelse 2. sept., nr. 54). Forholdet fik, som vi skal se, betydning i 1846.

² Pechlin til Christian VIII, 4/1 1840.

³ Trykt i Niels Petersen: Betænkninger fra Christian VIII.s tid om styrelsen af det danske monarki. (1969), s. 21 ff.

⁴ Smst., s. 107 ff.

kongen, at han fik ingen tak, da det ikke var ham givet at handle i rette tid.

At Christian VIII, om den kgl. mandslinje uddøde, foretrak sin, den hessiske familie, kvindelinjen, som successorer til det danske monarki, kunde, som vi i det følgende vil se, ikke være Pechlin ubekendt. Men sluttede han sig til denne opfattelse, måtte han på et eller andet tidspunkt komme i modsætningsforhold til Augustenborgerne og deres arveprætensioner.

Som tidligere nævnt, havde anbefalings skrivelser fra Augustenborg banet vej for Pechlins indtræden i embedsbanen. Noget nært forhold mellem den en halv snes år ældre Pechlin og de to augustenburgske brødre ses der dog ikke at have været. Hos Droysen og Samwer siges – jo helt urigtigt – at Pechlin voksede op på Augustenborg og studerede med hertugen i Heidelberg. Motivet til dette kan være forfatterens ønske om at vise, hvor utaknemlig Pechlin var, når han senere ikke delte hertugens opfattelse i successionssagen. Hans ældre søster Anna Caroline blev hofdame hos Louise Augusta; men, skriver hun i et brev fra 1821 til Adler, jeg trives absolut ikke „med det ånd- og hjerteløse væsen her“.¹ Omvendt taler begge brødre nedsættende om hendes „slette lune“.² Hun længtes efter at komme som stiftsdame til Vallø, hvad hun gjorde kort efter (d. 1830).

De få breve, som jeg kender, vekslede mellem Pechlin og Christian August (og prinsen af Nør), virker stort set noget formelle. Ved sin udnævnelse til forbundsgesandt i 1825 modtog Pechlin dog en hjertelig lykønskningsskrivelse fra hertugen med opfordring til på henrejsen at tilbringe nogle dage på Augustenborg.³

I sommeren 1840 overlod Christian VIII dampskibet Kiel til Christian August og prinsen af Nør til et besøg på Bornholm. Hertugen ledsagedes bl. a. af Pechlin. Foruden at anløbe Christiansø, hvor livsfangen, dr. Dampe, befandt sig, gæstede de et par dage Rønne, hvor amtmanden beværtede dem på det bedste.⁴ Rejsen inspirerede Pechlin til et længere digt „Der Gefangene von Christiansø“, hvori han mod slutningen giver udtryk for sin med-

¹ 25/9 1821. Adlers privatarkiv.

² A. Heils: Augustenburgske breve til J. G. Adler og P. Hjort. D. M. 6 r. IV, s. 79 og 115.

³ 29/11 1825. Pechlins privatarkiv.

⁴ Bornholms Avertissements-Tidende 1840 16/6 og 19/6.

lidenhed med Dampes skæbne. Måske har han været medvirkende til den i maj det følgende år indtrådte forandring i denne.¹

Fra juni 1843 foreligger der et brev fra Pechlin til hertugen med oplysninger om badestedet Homburg, hvortil hertugfamilien agtede sig.² Under dens ophold her i juli aflagde Pechlin den besøg.³ Christian August påtænkte at opsøge fyrst Metternich, om denne da befandt sig på det nærliggende Johannisberg slot, skænket ham i 1814 af kejseren. Det gjorde Metternich nu ikke, meddelte Pechlin i brevet fra juni efter at have spurgt grev Münch. Men Pechlin kunde dog glæde hertugen med, at Metternich havde erklæret sig enig med dennes motivering for i den slesvigske stænderforsamling at gå imod regeringsforslaget om stænderske udvalg, der skulde træde sammen til drøftelse af fællessager. Motiveringen havde mere været af konservativ art end rettet mod forslaget helstatstendens.⁴ Såvel under sit ophold i juli i Homburg som under den langtfra direkte tilbagerejse midt i august nyttede Christian August lejligheden til at træffe tyske fyrster for hos disse at virke for sine arveprætensioner til hertugdømmerne.⁵ På denne rejse opsøgte han også fra Marienbad Metternich.

Et meget langt brev fra maj 1844 fra hertugen synes fremkaldt ved, at Pechlin har tilstillet ham til udtalelse et „andragende“ („Eingabe“, til forbundsdagen?) fra grev Bentinck i den Bentinckske arvestrid.⁶ Herom udtaler han sig nu ikke, men derimod udførligt om forholdene i hertugdømmerne – udtalelser, der skyldes, siger han, at han tænker tilbage på deres drøftelser i Frankfurt og Homburg [året før]. Sprogpatentet 29. marts, der gav slesvigske stænderdeputerede lov at tale dansk, hvis de erklærede ikke at kunne tysk, kritiserede han stærkt, da herved sprogfirringen i stænderne er blevet autoriseret. „I hertugdømmerne er man utilfreds, og i Danmark er man rasende“, skriver han. Det er følgen af at ville „danisere to tyske lande og at ville danne een stat af to helt forskellige statsdele“. Ved hjælp af sproget, fortsætter han, vil man vinde de lavere folkeklasser, men opnår

¹ I brev af 4/8 1841 til Christian VIII omtaler han sin glæde over Dampes benådning.

² 12/6 1843. Brevet findes på Brattingsborg. For tilladelsen til dets benyttelse takker jeg hr. og fru hofjægermester F. A. Lassen.

³ Pechlin til Boie 16/7 1843.

⁴ Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie. II (1934), s. 330.

⁵ Gebauer, s. 137.

⁶ 15/5 1844. Pechlins privatarkiv.

det modsatte, thi den slesvigske bonde ser ned på jyder og vil ingen nærmere forbindelse have med Danmark. – Sådant ønskede Christian August i hvert fald, at udviklingen skulde gå.

Hertugens her anførte betragtninger har vist i realiteten ikke været meget fjernt fra den tyskfølede Pechlins egne opfattelser.

Ovenfor nævnte jeg et af Pechlin i 1840 forfattet digt om livsfangen på Christiansø, dr. Dampe. For Pechlin med hans hypokondre sind blev digtningen en hjælp til at bortjage eller mildne sortsyn og sorger. Større navn som digter opnåede han ikke, men han fik flere små digtsamlinger udgivet. Til gengæld måtte han ganske vist tage ulemper ved forhandlinger med forlæggerne og ærgrelser over kritiske recensioner.

Pechlins første forsøg i digtekunsten var hans oversættelse i 1830 af den irske nationaldigter Thomas Moores *Lalla Rookh*. Men i efteråret 1839 skriver han til vennen, justitiarius Fr. Boie i Kiel: Forrige vinter læste vi Lenaus og Freiligraths herlige digtsamlinger. Og på engang tænkte jeg: måske er du også digter!¹ Han gav sig i kast med digterhåndværket, og resultatet blev den i 1840 udkomne samling: „Gedichte“ (I. G. Cottascher Verlag); et eksemplar tilstillede han Christian VIII.² Den er delt i tre afdelinger: 1. Christliches, 2. Weltliches og 3. Heidnisches (af mytologisk art). I den 1. findes oversættelser af *Dies irae* og *Stabat mater* og et langt, indholdsvægtigt digt om „Katholiscismus und Protestantismus“. Af digtene i 2. afdeling viser et mindedig over hans ven, den konservative hertug Wilhelm af Nassau (d. 1839) klart hans politiske indstilling. Det hedder: *umsont umtobte Auf-ruhr deine Schwelle – Du hieltest fest und widerstandst dem Strome – Ein Pfeiler auf dem angeerbten Rechte...* I digtet om hans hjemstavn Holsten ønsker han: *Möge alte Holstentreue – immer hassen falsches Neue!*

To år senere kom på samme forlag en udvidet samling „Gedichte, ältere und neue“. Heri findes det før nævnte digt om dr. Dampe. Et par digte er inspirerede af faren for krig i sommeren 1840 mellem Tyskland og Frankrig på grund af den diplomatiske tilsidesættelse af dette ved fire-magts-alliancen (England og de tre østmagter) om den ægyptisk-tyrkiske strid. I fransk presse hørtes

¹ 20/11 1839.

² Pechlin til J. G. Adler 10/3 1840. – Bogen findes ikke i Kgl. Bibl., men i Kongens Håndbibliotek.

igen råbet om Rhingrænsen. I Pechlins „Deutsches Lied“ tilbagevises de franskes overmod, og han hævder – nok uden tanke på sin stilling som dansk forbundsgesandt –: „Denn Deutschland sollte reichen – So weit man Deutsch versteht – Die Sprache ist das Zeichen – Wie weit die Grænze geht“.

Også i digtet „Der Staatsmann“ (Metternich) klinger toner fra den tyske opbrusning ved det formodede franske anslag mod Rhinen. Metternichs konservatisme: Bewahrung jedes Rechtsbestandes prises. Han var jo i øvrigt medvirkende også til fredens bevarelse. – Om overførelsen i 1840 af Napoleons aske fra St. Helena til Paris handler digtet „Die Kaiserasche“, og i „Die deutsche Eiche“ hyldes Guds beslutning, der styrtede de Napoleonske nye stater.

Et tiår efter udkom, nu i København, „Gedichte von F. v. Pechlin“, der også godt kunde have båret titlen „ældre og nyere“. Et enkelt af dem vil senere blive omtalt. Mange er af religiøst indhold, med bibelske mottoer. Andre stærkt prægede af hans natur- og jagtglæde.

Da H. C. Andersen i maj 1843 var gæst hos Pechlin, fortalte denne ham, at han for øjeblikket behandlede verdenshistorien i lyriske digte.¹ Den fik han året efter udgivet i Frankfurt som „Nachklänge der alten Geschichte, verhallend bis in die Neuzeit“ (genudgivet i Berlin 1856: „Nachklänge der Weltgeschichte“). Det viser forfatterens omfattende kundskaber og læsning, men tillige at han helt følte sig som tysker. Ingen antydning findes om Danmarks historie, ingen omtale af nogen dansk eller nordisk forfatter. Hans politiske anskuelser fremgår bl.a. af digtets polemik mod Rousseau's „Contrat social“. – Fra dette digt citerer Pechlins biograf i „Allgemeine Deutsche Biographie“ slutningsstroferne for at vise, at Pechlins poesi ikke faldt i hans smag. Formodentlig er disse strofer det længste stykke „poesi“, der forekommer i det 56 bd. store værk.

Pechlins forfattervirksomhed må antages at ligge bag det af ham udarbejdede forslag til oprettelsen af et „Deutsche Akademie“. Han meddelte Metternich og Alex. v. Humboldt sit forslag; det blev langt senere trykt i „Neue Preussische Zeitung“ (Kreuzzeitung).

I sine sidste år, efter opgivelsen af sin embedsvirksomhed,

¹ H. C. Andersens Dagbøger. II, s. 369. – Andersen ses også i årene 1845, 46, 47 at have besøgt Pechlin. Velvillig meddelelse fra dr. phil. H. Topsøe-Jensen.

fandt Pechlin åndelig sysselsættelse ved oversættelsen af Walter Scotts *The lady of the lake*, oversættelsen tilegnet dronningen, og Miltons *Paradise lost*, hvilken sidste han døde fra.¹

Pechlins fjernhed fra datidens danske åndsliv skyldes såvel hans rent tyske uddannelse som hans langvarige Frankfurt-ophold. Hans ældre søster, Louise Sophie, der blev gift med generalmajor Ernst Frederik v. Zütphen, interesserede sig derimod varmt for dansk digtning og var nær veninde til Sophie Ørsted.² Når H. C. Andersen i marts 1849 i selskab hos Pechlin forelæste, som en deltager beretter, „gamle eventyr ret godt, men dog måske med nogen affectation“, må man vist gå ud fra, at oplæsningen er sket på tysk.³

2. Successionsspørgsmålet. Arvefølgekommissionen og Det åbne brev 8. juli 1846

Da Pechlin i efteråret 1838 havde besøg af tronfølgeren, Christian Frederik, som nævnt i foregående kapitel, traf denne der en tysk professor, Karl Fr. Vollgraff fra Magdeburg. Hvad Vollgraffs egentlige ærinde var i Frankfurt, fik han ikke at vide, skønt det må siges at have haft en vis interesse for ham.⁴ Det gjaldt nemlig en undersøgelse af successionsforholdene i det danske monarkis forskellige dele.

Christian Frederiks søn, prins Frederik var 1828 blevet gift med Frederik VI.s datter, Vilhelmine Marie. Ægteskabet var ulykkeligt og barnløst og opløstes 1837. Kongen forudså mulighed for den kongelige mandsstammes uddøen med prins Frederik, og depecheseekretær (fra 1842 direktør) i udenrigsdepartementet Dankwart anmodedes om at undersøge successionsspørgsmålet. I første halvdel af november 37 kunde han sende udenrigsministeren „et projekt til det memorandum“, han skulde udarbejde.⁵ Den

¹ Se herom brevene til Boie.

² Historisk Archiv. 1874. II, s. 54.

³ Baron Zeuthens dagbog fra den grundlovgivende rigsforsamlings tid. Ved Poul Møller. D. M. 7. r. IV, s. 199.

⁴ Pechlin til Krabbe-Carisius 25/10 38. Dpt. f. u. A. Betænkninger vedr. Arvefølgesagen 1838. – I denne pk. findes kildematerialet til det følgende, hvis ikke andre kilder anføres.

⁵ Dankwarts skrivelse 13/11 37 ligger, med urette, i A. F. Kriegers privatarkiv, J. 1. – Sml. A. D. Jørgensen i Danmarks Riges Historie VI.

fremstilling, som Dankwart gav deraf, gik ud på, at man skulde søge Kongelovens kognatiske arvefølge anerkendt for hele monarkiet.

Rygtet om det hverv, Dankwart fik, må hastigt være kommet ud. Allerede i et brev fra august 37 fra Schwerin blev han advaret mod at påtage sig det.¹ Vedkommende skrev om kongens „absurde hensigter“ og udenrigsministerens „hadefulde planer“ og mente, at når prins Frederik var løst fra sit ulykkelige ægteskab, vilde han nok se sig om efter en anden forbindelse, og her kunde komme arvinger.

Dankwarts memoire er udateret, „bestemt til at meddeles hofferne“, noteres det på originalen. I indledningen hentydes til mandsstammens mulige uddøen, hvorfor kongen gerne vil høre sine høje slægtninges og allieredes råd og evt. gøre brug af mægling. Det fastslås, at Kongelovens arvefølge gælder i kongeriget og Lauenborg „og for nogle dele af Slesvig og Holsten“. Det sidste er i originalen føjet til i margen og findes indført i renskriften. Den følgende udførlige redegørelse for successionsforholdene gennem tiderne skal jeg ikke her komme ind på.

Da Pechlin i sommeren 38 var i København, fik han Dankwarts memoire overleveret for at forhandle med Østrigs præsidialgesandt, grev Münch, om dens indhold.² Det er muligt, at han allerede under Københavnsopholdet har foreslået Dankwart og udenrigsministeren, Krabbe-Carisius, at få professor Vollgraff til at udarbejde en redegørelse for spørgsmålet. Den konservative statsretslærer Vollgraff var også anbefalet af grev Münch. I 1832 havde Pechlin henledt udenrigsministeriets opmærksomhed på en brochure af Vollgraff, hvilken for resten af de liberale blev brændt offentligt i Marburg.³ Brochuren havde en dobbelt interesse for mig, skrev Pechlin, dels ved dens henvisninger til de gamle slesvig-holstenske forfatninger, dels fordi den stemte med hans egne anskuelser [vedr. det ulykkelige i repræsentative forfatninger].

Sidst i oktober meddelte grev Münch Metternich, at Pechlin efter sin konges ønske havde tilstillet ham memoiren og bedt om

¹ Brev fra Daniel Merkel, storhertugelig referendar, Schwerin. 8/8 37.

² Rantzau, s. 17 ff.

³ Pechlins depeche 24/6 32 og brev til Dankwart s. d. – Vollgraffs brochure: »Die Täuschungen des Repräsentativ-Systems, oder Beweis, dass es nicht das rechte Mittel ist, den Bedürfnissen unserer Zeit zu begegnen«. Den var rettet mod den hessiske forfatning af 1831.

hans mening.¹ Denne havde han lovet at give, men først når han havde fået sit hofs tilladelse dertil. Han sendte en afskrift af memoiren, gav et referat af dens indhold, men bemærkede, at der var mange tvivlsspørgsmål. Imidlertid var opretholdelsen af det danske monarki fra politisk standpunkt meget ønskeligt. Det danske kabinets opgave måtte derfor være at nå en fredelig forståelse med de forskellige agnater, enten ved disses frivillige afkald eller ved affindelse. Billiger De, at jeg udtaler mig sådan overfor Pechlin, spurgte Münch.

Det gjorde Metternich den 11. november.² Dog betonedede han, at hovedprincippet ved det arvelige monarki var den dokumentariske ret. Men, skrev han, det burde stå alle agnaterne klart, hvor lidt de i virkeligheden ofrede ved allerede nu at gå ind på en ordning i henhold til kongens landsfaderlige planer, der vilde fjerne kommende stridsspørgsmål.

Den 22. underrettede Münch Pechlin om Metternichs udtalelser. Selv efter at have læst memoiren turde de [han og M.] ikke med bestemthed udtale sig om arvefølgen i Slesvig og Holsten, og et par af de anførte argumenter delte de ikke ubetinget. Derfor anbefaledes forståelse med alle, der vilde kunne rejse krav på hertugdømmerne, en forståelse, der måtte være let at opnå med de pågældendes patriotiske sindelag.

Da Pechlin sendte Krabbe Münchs skrivelse, bemærkede han, at den bekræftede behovet for den Vollgraff overdragne undersøgelse.

Den 11. januar 39 meddelte Krabbe Pechlin, at kongen havde læst de pågældende breve, og man var meget glad for Metternichs forbindtlige ytringer. Hidtil havde man i sagen kun foretaget sig det, at gesandten i St. Petersborg var instrueret om at rette en fortløbig henvendelse til det russiske hof. Fra dette havde man endnu ikke hørt. – Krabbes meddelelse gik via Pechlin videre til Østrig.

I Pechlins førnævnte brev om prins Christian Frederiks sammentræf med Vollgraff omtales, at denne var 6 dage i Frankfurt. Han havde gennemset memoiren, og han og Pechlin havde haft to lange konferencer og foretaget en indgående drøftelse af den.

¹ Rantzau, s. 17 ff.: 27/10.

² Rantzau, s. 20 ff.

Han stillede en mængde nærmere spørgsmål og havde påtaget sig arbejdet. Pechlin meddelte ham det materiale, man havde i gesandtskabet, bl. a. „Pr. P.s“ skrift [Christian Paulsens „Für Dänemark und für Holstein“ 1836, eller „Ueber Volksthümlichkeit und Staatsrecht des Herzogthums Schleswig“, 1832?]. Pechlin „og ikke mindre grev Münch“ troede at kunne ønske hoffet til lykke med valget af Vollgraff.

Denne tog energisk fat på arbejdet, og fra København tilsendtes ham ønskede oplysninger og dokumenter. I et brev 21. dec. fra Pechlin til Krabbe fremhævedes den flid, Vollgraff udvikler, og Pechlin stoler på, at arbejdets grundighed og brugbarhed vil stå mål med fliden. Den 20. februar 39 havde Vollgraff sin betænkning færdig: Gutachten über die Mittel und Wege, der, nach dem einstigen Aussterben des Mannesstammes König Friedrichs III von Dänemark bevorstehenden Trennung der Herzogthümer Schleswig und Holstein vom Königreich Dänemark wirksam und sicher vorzubeugen.

Større overraskelse end den, som Vollgraffs arbejde beredte bestillerne af det, skal man lede længe om. Den 4. marts meddelte Pechlin Krabbe, hvad betænkningen i store træk gik ud på: Efter den kongelige mandsstammes uddøen vilde hertugdømmerne ikke kunne sikres kongens dynasti; det var kun tilfældet med Lauenborg og måske Pinneberg. Derfor foreslog Vollgraff revision af Kongeloven og arvingerne til hertugdømmerne kaldet til kronen. Augustenborgerne kunde udelukkes på grund af deres ujævnbyrdige ægteskaber, hvorefter Glyksborgerne, evt. støttet af Rusland, vilde have chance for at succedere. Han tilrådede en fælles konstitution for Slesvig og Holsten og Slesvigs optagelse i det tyske forbund.

Deres (Krabbes) overraskelse, skrev Pechlin til sidst, kan ikke være større end min, men måske kan hans fantastiske ideer føre til noget reelt, og måske kan planen behage Østrig, men den forekommer mig udførlig. Hvad skal jeg sige til grev Münch, når han vender tilbage?

Med stor overraskelse har jeg, svarede Krabbe den 12., læst Deres rapport og kun med overvindelse vist kongen den. Vollgraffs „timbre-fête“ har placeret os i en meget uheldig stilling, og vi må sikre os hans diskretion. Vis ham ikke vor uvilje, og De kan love ham et stort honorar. Al tanke om, at han skulde komme til Kø-

benhavn, må opgives, og det gælder blot om på en god måde at lade vor forbindelse med ham høre op. Til grev Münch kan De frit tale ud om sagen.

I begyndelsen af april sendte Dankwart Pechlin Vollgraffs arbejde tilbage og forsynet med sine kritiske bemærkninger: Arbejdet vilde være en kostelig erhvervelse for hertugen af Augustenborg; Pechlin havde åbenbart taget fejl af mandens karakter og givet efter for sin første impuls.

Den 5. maj kvitterede Vollgraff for det modtagne honorar for arbejdet. Han lovede at holde sagen fuldstændig hemmelig og tilbagegav alle pågældende papirer. Pechlin foretog efter Krabbes ordre en autodafé på en del papirer.

Trods Krabbes og Dankwarts udtrykkelige mishagsytringer syntes hverken Pechlin eller Vollgraff tilbøjelige til at ville opgive deres medvirken i successionssagen. Pechlins breve til Krabbe i de følgende måneder virker lidt påtrængende, og hans udtalelser om Vollgraffs villighed til at indrette sit arbejde efter, hvad den danske regering sigtede imod i successionssagen, kan næppe kaldes smigrende for manden.

Harde jeg blot, skriver Pechlin den 6. maj, haft lejlighed til at følge arbejds gang, havde det utvivlsomt fået en anden skikkelse eller var forblevet ufuldendt. Den 1. juni meddeler han at have fortalt grev Münch alt om misèren. Denne mente, Pechlin ikke burde have modtaget og indsendt betænkningen, men leveret Vollgraff den tilbage til omarbejdelse. Nu havde Vollgraff, fortsætter Pechlin, imidlertid tilbudt sin yderligere tjeneste, men i en anden retning, nemlig i den Dankwartske memoires. Noget bestemt svar herpå havde Pechlin ikke givet; Münch mente, man skulde vedligeholde forbindelsen med manden „på grund af hans kundskaber, hans ærlighed og hans beredvillighed“.

En månedstid senere (2/7) hedder det, at Pechlin har talt med Vollgraff. Denne mener nu, at både Augustenborg og Glyksborg på grund af ujævnbyrdige ægteskaber ikke er successionsberettigede, hvad en kongelig erklæring blot behøver at fastslå. Derefter kommer det kun an på Rusland, Wasa (den afsatte Gustaf IV.s søn) og Oldenburg. – Wasa, der ikke har mandlig descendens, kan formentlig affindes med penge, og Oldenburg vil vel kunne bevæges til at bøje sig for højere, politiske synspunkter.

I dette brev omtaler Pechlin også, hvad Vollgraff behøver til sin eventuelle „generalmemoire“, og hvornår han vilde kunne

rejse til København til nærmere forhandling! Og sidst på måneden (25/7) erklærer Pechlin at være meget villig til selv at lede arbejdet, men han må jo så først sættes ind i alt, hvad der er sket i sagen, og i hoffets egne tanker. Da København forblev tavs, mindede Pechlin atter midt i november (17/11) Krabbe om „procesanliggendet“ og vil igen have Vollgraff til København til den nødvendige nærmere instruering. „*V. gør, hvad man vil, så snart dette og fremgangsmåden klart betegnes for ham*“ (understreget af P.). Men Krabbe og Dankwart havde fået nok af Vollgraff.

I flere af de her omtalte breve fremhæver Pechlin, hvor vigtigt det er, at prins Christian Frederik underrettes om forhandlingerne, og at disse sker i forståelse med prinsen. Heri tør man i hvert fald give ham ret. Godt to uger efter Pechlins sidste brev døde Frederik VI, 3. dec., og prinsen besteg den danske trone som kong Christian VIII.

Med Frederik VI stedtes også de nu nævnte forhandlinger til hvile. Christian VIII fik i forsommeren 1841 sønnen gift med prinsesse Mariane af Mecklenburg-Strelitz; men heller ikke i dette ægteskab kom der arvinger. 1844 rejste prinsessen tilbage til sine forældre; ægteskabet ophævedes først to år senere.

I august 1842 fik Dankwart ved en skrivelse fra den samme år udnævnte udenrigsminister Heinr. Reventlow-Criminil anledning til over for kongen at udtale sig om successionsagen.¹ Han havde, skriver han, svaret at ville meddele kongen Reventlow-Criminils spørgsmål. Som sin egen mening havde han føjet til, at alle delikatessehensyn forekom ham at forbyde et initiativ i sagen for tiden fra det danske hof, da man ingenlunde havde opgivet håbet om at afvende „en sørgelig eventualitet“. Imidlertid havde både Frederik VI og kongen selv underkastet „dette anliggende“ en alvorlig overvejelse. Metternich var gennem Münch blevet underrettet og havde svaret forbindtligt, men uforpligtende. Rusland havde ligeledes fået meddelelse. „Siden da hviler sagen og vil efter min mening gøre det endnu en længere tid“.

Men hvor længe?

Den separatistiske, tysk-nationale og liberale slesvig-holstenske bevægelse havde i begyndelsen af fyrrerne vundet udbredt tilslutning i hertugdømmernes toneangivende kredse, navnlig i advokatstanden. Bevægelsen kastede sig, hedder det i en udtalelse fra

¹ Dankwart til Chr. VIII. 1842 26/8, sml. 3/9.

midt i fyrrerne, i Tysklands arme og „blev af det modtaget som en længe savnet søn med en i Tysklands historie næsten eksempløs hjertelighed“.¹ Det var navnlig den tyske nationalliberale enhedsbevægelse, der tog sig af „Slesvig-Holsten“ som sit skødebarn.

Nu traf det sig, som bekendt, sådan, at den separatistiske bevægelse kunde indgå forbund med påståede dynastiske arvekrav til begge hertugdømmerne. Fra sin fader havde hertug Christian August af Augustenborg arvet en fast overbevisning om den sønderborgske linjes arveberettigelse til både Slesvig og Holsten. Disse arvekrav passede som fod i hose til slesvig-holstenismen. De formuleredes og begrundedes i 1844 nærmere i det skrift, som advokat Karl Samwer med Christian Augusts medarbejderskab udgav: „Die Staatserbfolge der Herzogthümer Schleswig-Holstein“. Det var, hedder det hos A. D. Jørgensen i „Danmarks Riges Historie“, som om al slesvig-holstensk politik fra nu af gik op i arvefølgespørgsmålet.

Christian VIII protegerede omkring denne tid et par mænd, der uofficielt havde givet sig i lag med studier af successionsforholdene. Den ene var den i Westphalen fødte Constant Dirckinck-Holmfeld, der efter en amtmandstid i Lauenborg omkr. 1840 slog sig ned i København. Her erhvervede han nævnte år den juridiske doktorgrad. I 1844 udgav han et skrift om „hertugdømmet Slesvigs selvstændige udvikling og adskilte forvaltning“ og samme år „Essai historique sur la question de la Succession du Royaume de Danemark et analyse de droit quant aux duchés de Sleswig et de Holstein“. Den anden var den i Sydslesvig fødte Chr. Fr. A. Ostwald, der studerede jura og 1843 tog doktorgraden i Kiel. Christian VIII overdrog ham dette år at foretage arkivundersøgelser i successionsspørgsmålet. Det udførlige værk, som han herom påbegyndte, blev aldrig fuldendt, men nogle af de første ark blev dog rentrykt. I 1848 udkom en samling af hidtil utrykte aktstykker, et supplement til den ufuldførte fremstilling.²

I betragtning af kronprinsens andet, resultatløse ægteskab og Christian Augusts, man kan godt sige åbne deklARATION om sine

¹ Teutsche Viertel-Jahresschrift. 1846. 4. Heft. S. 115.

² Den sensationelle skildring hos Povl Jensen: Presse, penge og politik 1839–48 (1971), s. 197 ff. med Ostwald som helt eller skurk skal jeg ikke komme ind på. Alene for kuriositetens skyld skal nævnes hans bedømmelse af det åbne brev som »et politisk-videnskabeligt illusionsnummer, bragt på scenen af forblindelsen, egenrådigheden og afmagten – og applauderet af godtroenheden«.

arvekrav, må tiden siges at være kommet for regeringen til at genoptage den hvilende successionssag. I efteråret 1844 besluttede Roskilde stænder at bede kongen om at udstede en erklæring, at alle monarkiets dele gik i arv efter kongelovens arveregler. Men i den derpå følgende holstenske stænderforsamling vedtog man en adresse til kongen med hævde af de tre slesvig-holstenske læresætninger; den anden gjaldt, som bekendt, mandslinjens udelukkende arveret i begge hertugdømmer.

Under henvisning til nævnte andragender tilgik der den 28. februar 1845 udenrigsministeren Reventlow-Criminil et kgl. reskript, der påbød ham sammen med Dankwart og kabinetssekretær Adler at gennemgå alle historiske aktstykker og diplomatiske dokumenter, der angik arvefølgen i hertugdømmerne.¹ Derefter havde de at affatte en beretning om de pågældende statsretlige forhold og stille forslag om, „hvad der i dette vigtige anliggende videre måtte være at foretage“. Criminil foreslog sine to kolleger at mødes med ham om formiddagen mandag den 3. marts.²

Der gik næsten et halvt år, før der, så vidt mig bekendt, kan konstateres nogen virksomhed i sagen fra kommissionsmedlemmerne. I kommissionsbetænkningen fra sommeren 1846 anføres som grund til sendrægtigheden, at kongen havde pålagt den at lægge den førnævnte af dr. Ostwald forberedte fremstilling til grund for dens arbejde; men denne fremstilling blev aldrig fuldført. Kun enkelte afsnit af den var leveret kommissionen og var blevet overvejet og benyttet af den (se senere).

Om langsommeligheden i Ostwalds arbejde fortæller et brev fra Adler til kongen den 8. aug. 45. Han meddeler her, at Ostwald har skrevet til ham, at han ved et lykkeligt tilfælde er kommet i besiddelse af nogle ældre statsskrifter, som han hidtil smertelig har savnet ved sit arbejde. Dette vilde vistnok gøre det nødvendigt at omarbejde en del af hans manuskript. „Han anslåer“, skriver Adler, „8 dage som den fornødne tid til denne omarbejdelse, men efter de erfaringer, jeg har gjort, kan jeg godt regne den dobbelte, ja tredobbelte tid“.

Men ikke alene tidsspildet bedrøvede Adler, thi „hvad basis hviler arbejdet på, når opdagelsen af nogle gamle skrifter kunne

¹ Kabinetsprotokol 1842–56. – Sml. om det følgende Hans Jensen: *De danske Stænderforsamlings Historie 1830–1848*. II, s. 375 ff. Når Pechlin her, s. 400 anføres som medlem af kommissionen, er dette en lapsus; han blev det først i 1846!

² Udat. kept. i pk. Korrespondancesager og avisartikler vedr. arvefølgesagen. 1837–48. Dpt. f. u. A.

ryste den næsten helt opførte bygning? Også modpartiet kan jo falde over et gammelt document, som Ostwald ikke har kendt, og til hvis gendrivelse han altså ikke har kunnet tage hensyn“. Det væsentlige, fandt Adler, var at vinde sympati „i det indre“ og få nogen anerkendelse udefra, og da vil det ikke „gøre stort til sagen, om Ostwald skulde få et pergament mere eller mindre til sin deductions fuldstændiggørelse“.

Christian VIII fandt i sit svar (13/8) til Adler det af Ostwald forårsagede ophold højst ubehageligt. Men kan De blot få arbejdet fra ham inden slutningen af august, skrev han, vil der intet være tabt fra nu af, da Criminil vil være fraværende en kort tid. Som før nævnt, blev Ostwalds arbejde aldrig færdigt.

I juli 1845 var den tidligere udenrigsminister Krabbe-Carisius død. Efter kongens befaling gennemgik Dankwart hans papirer og overtog en hel del af dem som hørende til embedet.¹ Han fandt også her Vollgraffs tidligere omtalte betænkning om successions-spørgsmålet og sendte kongen den. Samtidig meddelte han, at Pechlin ønskede at få orlov.

I et lidt senere brev, 1. sept., til kongen skriver han, at dennes lige modtagne brev [om hertugens besøg den 26. på Før]² for ham bekræfter, hvad han altid har været overtydet om, at hertugen af Augustenborg ved nat som dag er gennemtrængt af forestillingerne om sit hus'es kommende herskerstorhed og gør alt for at fremme disse. „Hver ærlig, sin konge og sit fædreland tro hengivne mand her og i hertugdømmerne“, fortsætter Dankwart, „må anse monarkiets sønderlemmelse som den største ulykke“.

Regeringens skridt må tages med stor omhu, udvikler Dankwart videre, skal fremtiden garanteres, må disse baseres på fuld ret. Drøftelserne af lensforholdene kunde, mente han, ikke føre til noget resultat. Den traktatlige ret var hovedsagen. Spørgsmålet var, som kongen havde bemærket, et europæisk og måtte drøftes med de kabinetter, med hvilke traktaterne var sluttet. Dankwart tænker jo her først og fremmest på Rusland. Det fremgår af brevet – og navnlig af et bevaret udkast til det (i Chr. Høyer Billes arkiv) – at Dankwart var afgjort imod den retning, kongen var slået ind på.

¹ Dankwart til kongen 21/8 45.

² Kongen meddelte sidst i aug. både Dankwart og Reventlow-Criminil hovedindholdet af samtalen med hertugen. Kongens dagbøger samt kongens brev til Criminil.

Af et par breve kort efter fra Dankwart til kongen ses, at Pechlin må have anbefalet – som tidligere – at anvende Vollgraff ved undersøgelserne. Men Dankwart slog, da han hørte navnet, kors for sig.

Om Pechlins ønske om orlov hører vi også i et brev fra slutningen af august fra Reventlow-Criminil til kongen.¹ I brevet omtaler Criminil, hvor beklageligt det er, at den udenlandske presse har kastet sig over det danske successionsspørgsmål. Han fraråder i øvrigt at benytte pressen på officiel eller halvofficiel vis til gengivelser og er ked af, at mænd som Dirckinck-Holmfeld giver sig skin af at skrive på regeringens vegne. Han havde ellers kongen netop spurgt Criminil, om han ikke kunde bruges til modartikler.²

Man kan tænke sig, at Pechlins anmodning om orlov er begrundet i ønsket om at komme til København og deltage i successionsundersøgelserne. Sidst i oktober ankom Pechlin til København og sattes straks i arbejde.

Omkring midten af januar 1846 fremhæver Criminil i cirkulære til kongens missioner i udlandet successionssagens aktualitet. Inden det gamle års udgang havde man i København fået efterretning om, at man fra fransk side søgte at blande sig i sagen. Den franske gesandt i København, baron Billing, der havde taget orlov, sendtes ved årets slutning til London i hemmelig mission, med den opgave at få vestmagterne til at skaffe sig indflydelse på successionsspørgsmålet for at modvirke Ruslands.³ For at få nærmere underretning om Billings foretagende, som England i øvrigt pænt afviste, skrev Criminil den 2. januar til vor gesandt i London, grev Reventlow. Af hensyn til brevhemmeligheden overbragtes skrivelsen af den unge diplomat, legationsråd Bernhard Bülow, som vi senere skal stifte nærmere bekendtskab med.

Et uddrag af denne skrivelse vedlagde Criminil sin fortrolige meddelelse af 6. jan. til gesandten, Eugenius Reventlow i Berlin. I denne meddelelse, hvis indhold stort set gentages i fortrolige breve til gesandterne i St. Petersborg og Wien, hedder det, at afgørelsen i successionssagen ikke kan være fjern. Forhåbentlig vil den komme om få måneder. Den vil gøre ende på en uvished, der ikke har kunnet være mere trykkende, mere lammende og

¹ 26/8 45.

² Brev til Criminil 23/8 45.

³ Thorsøe, s. 688 ff.

trøstesløsere end for mig (Criminil). Han står temmelig ene (ziemlich einzelnstehend) i sine anskuelser og har indskrænket sig til ret almindelige udtalelser i sagen. Forhandlingerne i stænderforsamlingerne har vakt stor opsigt og gjort regeringens opgave endnu vanskeligere. Målet er integritetens opretholdelse, men en kgl. deklaration herom forekommer ham ikke et egnet og tilstedeligt middel. I hvert fald må de grundigste drøftelser gå forud for kongens beslutning.

Baron Pechlin, fortsætter han, har i nogle måneder [godt 2] opholdt sig her og er ivrigt beskæftiget med at udarbejde en betænkning „om spørgsmål, til hvis bedømmelse han efter sit forretningsområde nærmest fortrinsvis er kaldet, ligesom han i enhver henseende er kvalificeret til at afgive en velbegrundet, oplyst, af indre overbevisning fremgående stemme i anliggendet“. Med længsel imødeser jeg (Criminil) det øjeblik, hvor jeg kan give nærmere meddelelser.

Den af Criminil bebudede betænkning afgav Pechlin engang i januar: „Bedenken über die Kompetenz des deutschen Bundes bei der Schleswig-Holsteinischen Successionsfrage, und über die Behandlung derselben“. Samtidig tilbagesendte han Criminil det „Denkschrift“ om successionssagen i tilfælde af mandsstammens uddøen med en „Gutachten“ om forbundets evt. kompetence, hvorom Criminil havde udbedt sig hans erklæring.

Forfatteren af dette „Denkschrift“, hvis original jeg ikke har forefundet, er ikke angivet; det var dr. Ostwald. Det var ufuldendt. Pechlin siger et sted, at det er ham meddelt indtil s. 168, og et andet sted, at man endnu afventer en nærmere belysning fra den pågældende om instituttet „samhåndsförledning“. Ligeledes omtaler han en meddelelse, han har fået om de sønderborgske hertugers ansøgning om lensfornyelse efter Frederik III.s død.¹ Denne meddelelse er underskrevet af Ostwald, dateret den 30. dec. 1845, og findes blandt arvefølgekommissionens akter.

Pechlins betænkning er på 151 sider og delt i fire hovedafsnit. De to første behandler „Gutachtens“ syn på forbundets kompetence vedr. successionen i Holsten og giver supplerende betragtninger hertil. Pechlin er naturligvis enig i, at i tilfælde af kongelinjens mandsstammes uddøen vil evt. arveprætensioner kunne

¹ Se f. eks. Kr. Erslev: Akter om den Sønderborgske hertuginies statsretlige stilling i Slesvig og Holsten (1915). S. 8f.

henvises af forbundet til afgørelse ved en voldgiftsret (Austrägalgericht). Både Oldenburg og Preussen, det sidste på grund af den kurfyrst Joachim I af Brandenburg (g. m. Christiern II.s søster) af den tyske kejser tildelte lensudsigt (Lehnsanwartschaft), vil kunne optræde som klager. Hvorvidt der i den tyske lensret, særlig i dens bestemmelser om samhåndsforlening, foreligger normer af vigtighed for den evt. afgørelse, anser Pechlin sig for inkompetent til at udtale sig om. Det samme gælder de slutninger, som forfatteren af „Denkschrift“ drager af forsømmelsen af at have søgt samhåndsforlening.

Tredje afsnit drøfter de forskellige synspunkter, under hvilke successionsspørgsmålet kan anskues: det retslige, det politiske og det retsligt-politiske.

Hvad Slesvig angår, siges det her, gives der intet tribunal i Europa til dets afgørelse. Enhver retsdeduktion, den være sig nok så uvildig og grundig, vil forblive omtvistet.

En kongelig afgørelse, der opretholder monarkiets helhed under den danske kvindelinde, vil støde på uoverstigelige hindringer på grund af forbundets kompetence m.h.t. Holsten. Nok er Østrig og Rusland interesseret i monarkiets opretholdelse, men de mener, der må tages hensyn til retskrav (se ovenfor s. 22), og vestmagternes bistand vil intet nytte os. Hvis ved Ruslands hjælp en forståelse med hertugen af Augustenborg som repræsentant for den yngre kgl. linje kan opnås mod erstatning, anbefaler Pechlin dette for at finde en udgang i successionsspørgsmålets labyrint. Endelig kan man vælge en *partiel* løsning af spørgsmålet ved foreløbig kun at udstrække den danske successionsordning til Slesvig. Af udtalelsen fremgår, at Pechlin endnu ikke er nået til overbevisning om Slesvigs inkorporation i kronen 1721. Ved en sådan partiel løsning, fortsætter Pechlin, behøver man ikke at opgive håbet om at bevare Holsten for kronen.

Pechlins følgende betragtninger over mageskiftetraktaterne, Adolph Frederiks afkald 1750 for sig og mandlige descendenter, betydningen af patentet 9. sept. 1806, Sønderborgernes stilling og forfatteren af „Denkschrifts“ allerede givne eller forventede redegørelse heraf skal jeg ikke komme ind på.

Idet Pechlin derpå vender tilbage til spørgsmålet om Slesvig, erklærer han at anse en kgl. deklARATION for berettiget, der udvider kongelovens arveregler til dette hertugdømme, „unbeschadet des

landes- und staatsrechtlichen Verhältnisses, wonach das Herzogthum Schleswig ein von Dänemark getrenntes, auch nicht damit zu vereinigendes Herzogthum bilde, wie derjenigen Union, worin es mit dem Herzogthum Holstein stehe, deren Bestand Seine Majestät auch, soviel an Ihnen sey, stets treu und gewissenhaft bewahren würde“. Denne unions opretholdelse er i tilfælde af den kgl. mandslinjes uddøen betinget af samme arvefølge i Holsten, men kongen nærer i betragtning af forbundets kompetence betænkelighed ved her at træffe en lovbestemmelse.

En sådan deklaration bør, pointerer Pechlin, ikke komme uforberedt. Man har jo allerede tidligere forhandlet både med Wien og Petersborg, og det kan, mener han, næppe være kongens hensigt at ville overraske dem ved udstedelsen af den pågældende deklaration.

Det tredje synspunkt, hvorunder successionsspørgsmålet kan anskues, var det retsligt-politiske. Pechlin foreslår her at gøre sagen til et europæisk spørgsmål og til afgørelse ved en kongres eller konference af de fem stormagter plus forbundet. En uafviselig betingelse for, at Danmark underkaster sig en sådan, er en forudgående anerkendelse af Slesvigs uadskillelige forbindelse med Danmark. I Europa er ligevægtsprincippet det bestemmende; det gælder ikke blot for stormagterne, også for magter af 2. rang og mindre. Det danske monarkis opretholdelse er vigtigt for „roen i Norden“; såvel England som Rusland – og Europa – er interesseret heri. Men Danmark kan ikke bevare sin neutrale stilling, mister det hertugdømmerne. En europæisk afgørelse behøver ikke at følge forbundets retsregler, men det er dog rimeligt at se sig om efter affindelsesmåder i tilfælde af evt. arvekrav. Normalt vilde man ikke behøve at rejse successionsspørgsmålet endnu – skulde kronprinsen få en arving, faldt sagen væk. Men både Danmark og hertugdømmerne kræver at få besked, og kronen kunde derfor ikke forblive passiv. Bevægelserne truede med at løsne det bånd endnu mere, der sluttede landsdelene sammen til et monarki.

I fjerde, sidste afsnit sammenfatter Pechlin sine anskuelser om, hvordan sagen bør behandles. Først må man, som tidligere nævnt, søge at få Ruslands (huset Gottorps) tilslutning til en afgørelse med hertugen af Augustenborg som repræsentant for den yngre kgl. linje. Den skal gå ud på afkald på denne linjes formentlige successionsrettigheder i begge hertugdømmer til fordel for konge-

linjens kognatiske succession i disse. En erstatning herfor på 1 million speciedaler eller mere vil, mener Pechlin, ikke være for meget.

Muligheden for over for forbundet at hævde, som dr. Ostwald vilde, at der ikke længere for Holsten eksisterede lensretslige successions- og tilbagefaldskrav, anså Pechlin for ringe. Men før undersøgelsen heraf var færdig (Denkschrift med de pågældende dokumenter), kunde ingen dom fældes. Men til blændværk (Scheingründe) kunde ikke fæstes lid. Når Denkschrift var færdigt, burde det underkastes en prøvelse af en kyndig publicist, og Pechlin var villig til evt. at søge at finde en sådan.

Tilbage var den europæiske udvej. Underhandlingerne burde ske i St. Petersborg, men først efter indledende forhandlinger i Wien, hvor man var inde i forbunds- og rigslensretten. Østrig havde desuden ikke nogen egen interesse i sagen, og man (Pechlin) kendte grev Münchs personlighed.

Stærkt advarede Pechlin imod før sådanne underhandlinger at udstede en deklARATION, selv om denne holdt sig til, at Slesvig var uadskillelig forbundet med Danmark under kognatisk arvefølge. Den vilde vække misstemning hos hofferne og fremkalde ophidselse i hertugdømmerne. Protester fra storhertugen af Oldenburg, prinsen af Wasa og hertugen af Augustenborg vilde øge denne yderligere.

Det afgørende var, at de forskellige landsdele havde *viljen* til at forblive samlet. „Skulde dette (hvad Gud forbyde!) ophøre med at være flertallets mening og ønske i hertugdømmerne, så vilde selv tilliden til europæisk hjælp kunne være bedragersk, hvad erfaringen har lært med Belgien“.

Efter at den betænkning, hvorom udenrigsministeren havde bedt Pechlin, var afgivet, var spørgsmålet, om man i København havde yderligere brug for ham dør, eller han skulde vende tilbage til sin post i Frankfurt. Ved en audiens hos Christian VIII den 7. februar henstillede han til kongen, om han skulde rejse eller oppebi „arbejdets fremme her“. Kongen resolverede, noterer han i sin dagbog, at Pechlin for det første skulde blive i København. Pechlin var, skriver kongen, helt overbevist om Danmarks ret til at besidde Slesvig, men synes at have talt om underhandlinger desangående. Det skal man ikke gøre, men her kun bestemme det fornødne og underhandle om Holsten, bemærker kongen.

Den 14. samme måned leverede Pechlin kongen en memoire

om oprettelsen af et statsråd (sml. s. 15) og talte indtrængende om, hvor nødvendigt det var at sikre sig hjælp af en publicist i successionsspørgsmålet. En halv snes dage senere og igen omkr. midten af marts har kongen i sin dagbog notater om forhandlinger med Pechlin i statsrådsspørgsmålet.

Endelig den 21. marts udgik kongens befaling til Reventlow-Criminil, at Pechlin skulde deltage i den kommission vedr. arvefølgesagen, der den 28. februar 1845 var nedsat.¹ I det 1. indledende møde besluttede man at føre en protokol, der dog først begynder med det 2. møde, den 28. marts, holdt i Reventlow-Criminils bolig. Bülow førte protokollen.²

På hvilket tidspunkt kammerjunker, legationssekretær Bernh. v. Bülow (f. 1815) er blevet sysselsat i successionssagen har jeg ved mine (ufuldstændige?) undersøgelser ikke nøjagtigt kunnet konstatere. Han lønnedes fra 1843 med 1600 rbd. årligt på kontoen „Forskellige honorarer og remunerationer“. I et brev fra Criminil til kongen 12. maj 1845 siges, at Bülow „er i går kommet fra Kiel og vil i dag melde sig hos Deres Majestæt“. I januar 46 brugtes han, som før nævnt, af Criminil til en mission til London, og han lagde hjemvejen over Paris.

I en dagbogsoptegnelse (fra 1861) af Pechlin hedder det: „Det påkrævede omhyggelige aktstudium var af kommissionen lagt i hænderne på den nuværende forbundsgesandt v. Bülow, der i løbet af 8 måneder fuldførte dette kolossale arbejde med syv hans undersøgelser omfattende tykke foliokonvolutter. Hans ånd og hans begavelse var forudsætningerne for at gennemføre dette“.

Det er muligt, man ikke tør stole alt for fast på de af Pechlin her nævnte tal 8 og 7. I kommissionens arkiv ses kun at være 5 konvolutter, hvoraf den ene imidlertid siges at være på 3; de er fortløbende nummereret. Den 1., A, hedder Registratur der von der Königlichen Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Kanzlei unterm 24sten [?] Januar mitgetheilten Acten betr. die Erbhuldigung und Regierung in den Herzogthümern, die Verfassung derselben, so wie die Streitigkeiten zwischen dem Königlichen und den fürstlichen Häusern. – In fünf Convoluten“. – Den for den følgende skildring så vigtige konvolut er C. (3 konvolutter): „Die Incorporation 1721 1806. Die Erwerbung von Plön 1763“.

¹ Kabinetsprtk. 1842–56.

² Kongehusarkivet. Sager vedr. det åbne brev af 8. juli 1846.

I Pechlins optegnelse siger han, kommissionen bestod af Reventlow-Criminil, ham selv og Adler.¹ Bortset fra kommissionens 2. møde deltog Dankwart ikke og underskrev, selvsagt, ikke kommissionens betænkning. De to hovedaktører var Criminil og Pechlin. Der holdtes i alt 31 møder, det sidste den 29. juni, hvor betænkningen underskrevs af nævnte tre medlemmer. Protokollen sluttes med Bülow's underskrift og datoen 4. juli.

En gennemlæsning af kommissionsprotokollen viser, med hvilken grundighed man gik til værks ved undersøgelse og drøftelse af de talløse akter af betydning for hertugdømmernes statsretlige forhold. I løbet af kommissionens møder inddroges yderligere savnede eller nye dokumenter i forhandlingerne. Den følgende omtale vil væsentlig holde sig til spørgsmålet om arvefølgen i Slesvig og om, hvordan man skulde reagere på Roskilde- og Itzehøestændernes indblanding i successionssagen. Denne var jo baggrunden for kommissionens nedsættelse.

I det første forhandlingsmøde gjorde Bülow rede for, at Lauenborg i påkommende tilfælde også vilde gå i arv til kvindelinjen. I det 4. (4/4) oplæstes en større del af et af Pechlin forfattet „Denkschrift“, formentlig hans før nævnte „Bedenken“, navnlig redegørelsen for Slesvigs statsretlige forhold.

Før det 5. møde holdtes (11/4), cirkulerede dokumenterne i konvolut C. I mødet pointerede Pechlin som sidste punkt i et længere foredrag, at Frederik IV i 1721 på gehejmeråd Breitenaus anførelse af grunde for og imod Slesvigs inkorporation havde besluttet sig for denne, skønt „peu a peu“.²

I det 7. møde (18/4) foreslog Pechlin allerede nu at behandle af ham forelagte udkast til de reskripter om successionssagen, som skulde udgå til kommissærerne ved de forestående stænderforsamlinger i Itzehoe og Roskilde. Som motivering påberåbte han sig navnlig kongens til ham „på det bestemteste og gentagende“ ytrede viljestilkendegivelse.

Reskriptudkastet til de holstenske stænder³ afviste selvsagt disses i 1844 fremsatte påstande, og navnlig havde det undret

¹ Det samme siger Christian VIII i brev 3/8 1846 til Frederik Vilhelm IV. Boysen, s. 360.

² Sml. min bog »Inkorporationen af Den Gottorpske Del af Sønderjylland i Kronen 1721«, (1945).

³ Det var allerede overgivet i det 6. møde (14/4) »Zur Berathung und Verständigung«.

kongen, at stænderne havde hævdet, at alene mandsstammen kunde herske i hertugdømmerne. Tværtimod havde han, efter at samtlige dokumenter var ham foredraget, vundet den overbevisning, at der tilkom kongehuset i begge hertugdømmer en successionsret også for en evt. kvindelig arvefølge. M.h.t. successionen i Holsten vilde kongen dog ikke gøre krav på en ensidig afgørelse, men stolede på snarest at kunne hidføre en løsning på grundlag af dokumentariske og velerhvervede rettigheder. Stormagterne havde overladt kongen at tage initiativet. Indtil da vilde kongen ikke fra stænderne modtage yderligere forestillinger eller petitioner i sagen. Han håbede, at undersåtterne vilde erkende, at hans erklæring var baseret på retten, og at den ved de lidenskabelige successionsdrøftelser forstyrrede fred og samdrægtighed vilde vende tilbage.

Udover, som nævnt, kongens vilje begrundede Pechlin sine forslag med offentlighedens forventning, da kommissionens virksomhed ikke var forblevet en hemmelighed. Man burde desuden modvirke agitationen for Augustenborgerne og støtte det loyale sindelag. De politiske konjunkturer forekom ligeledes gunstige, mente Pechlin. Reskripterne, hvorom man måske først burde forhandle i hvert fald med Rusland, udtalte desuden kun kongens *overbevisning* og gjorde ikke krav på ensidig afgørelse.

Nogen beslutning i kommissionen om Pechlins forslag, der nærmest synes at ville foregribe dens undersøgelser, toges ikke. I det følgende møde gik Criminil imod den opfattelse, at kongelovens arvefølge allerede nu var at anse for gyldig i Slesvig. Herefter fulgte (10. møde, 28/4), hvad der blev hovedbegivenheden i kommissionens historie. Det var Pechlins foredrag om begivenhederne i 1721 med hans påvisning af, at disse havde medført indførelse af kongelovens arvefølge i hertugdømmet.

Det kan ikke betvivles, hedder det hos Pechlin, at det var Frederik IV.s hensigt at ville indlemme hertugdømmet Slesvig med den af ham i 1713 besatte gottorpske andel i kongeriget. Det fremgår klart af hans resolution på gehejmeråd Breitenaus betænkning om inkorporationsspørgsmålet. Denne havde anført 3 grunde for, 6 imod, men kongen var „platterdings“ for de 3 første. Dog fandt han, at forandringen kunde ske „peu a peu“, og at overretten i Slesvig foreløbig kunde fortsætte som regering.

Pechlin anfører derefter patentet af 22. aug. 1721, der efter

omtale af freden juli 1720 med Sverrig og af Englands og Frankrigs garantier for kongens og hans arvesuccessorers rolige og evige besiddelse af Slesvig udtaler, at kongen har besluttet „*selbigen Antheil* [den gottorpske] *mit dem Unserigen zu vereinigen und zu incorporiren*“. Alligevel har man [Samwer etc.] hævdet, at kongen ikke forenede den gottorpske del med Danmark, men kun med den kongelige. Men patentets slutningsord må læses, som de bør, nemlig „*dass der fürstliche Antheil mit dem Königlichen vereinigt und dass der fürstliche Antheil mit dem Königlichen incorporirt werde*.“ At nævne, at de inkorporeredes i Danmark, var unødigt. I patentet stod i forvejen, at kongen igen tog den gottorpske andel i besiddelse som et i besværlige tider fra Danmarks krone afrevet pertinens, og grundene anførtes til kongens og hans arvesuccessorers ret til hele Slesvig.

Vilde kongen inkorporere hertugdømmet Slesvig, kunde han ikke inkorporere den gottorpske del alene. Han måtte først forene den med den kongelige og så inkorporere begge. „*Dies that Er und dass Er es thue sagte Er*“. – Den slesvig-holstenske fortolkning er sprogligt ganske urigtig, thi „*man incorporirt nicht ein Land mit dem anderen sondern dem anderen, wenn man nicht beide einem dritten incorporiren will*“. Datidens sprogbrug viser klart, at man ikke forbandt inkorporere med præpositionen *mit* og ablativ, men korrekt med *dativ*.

Kongens ord, at man ikke behøvede straks at foretage forandring, fortsatte Pechlin, gik udtrykkeligt på administrationen. Slesvig fortsatte som et særligt land og hertugdømme. At kongelovens enevælde ved inkorporationen indførtes i Slesvig, mener Pechlin strider mod, at Frederik IV efter arvehyldningen bekræftede ridderskabets privilegier. Men inkorporationen havde andre højst vigtige konsekvenser: indførelsen af kongelovens arvefølge i hele Slesvig, anerkendelsen heraf af hertugerne af Augustenborg og Glyksborg, Frankrigs og Englands garantier, de gottorpske renunciationer. Pechlin forbeholdt sig en omstændeligere udvikling heraf.

I maj blev kommissionens møder hyppigere, da man havde besluttet også at holde aftenmøder. I månedens første møde oplæstes bl. a. udkast til den del af kommissionsbetænkningen, der vilde angå Lauenborg.

I mødet den 5. lod Pechlin sit votum om kongelovens arve-

følges gyldighed i Slesvig indføre i protokollen. Den 7. blev udkastet til 1. halvdel af kommissionsbetænkningen om arvefølgen i Slesvig foredraget, og det bestemtes, det skulde cirkulere mellem medlemmerne. Den 9. afgav Criminil sit endelige votum om Slesvig. Skønt hans betragtninger ikke er uden interesse, nøjes jeg her med hans slutbemærkninger. De gik ud på, at arvekrav på Slesvig efter hans opfattelse vel kunde rejses uden at være i strid med „åbenbar ret“, men at han alligevel mente – som Pechlin – at kongelovens arvefølge i 1721 var indført for hele Slesvig. Der stod altså intet i vejen for at udstede en erklæring herom, medmindre hensynet til arvefølgespørgsmålet i Holsten gjorde det utilrådeligt. – Efter Criminils votum fortsattes oplæsningen af betænkningen over Slesvigs statsretlige forhold, hvorom væsentlig enighed var opnået.

Det følgende møde, den 12., karakteriseres ved det her af Pechlin meddelte, på grundlag af hans vundne opfattelse af Slesvigs arvefølge omredigerede udkast til svar til de holstenske stænder. Disses påstand om, at mandsstammen alene kan herske i hertugdømmerne, tilbagevises bestemt. Der henvises til Slesvigs inkorporation 1721, og den kgl. kommissær ved stænderne får det hverv til oplysning om det rigtige forhold at afgive de i „bilaget“ yderligere indeholdte oplysninger (Erläuterungen). Men dernæst betoner Pechlin, at trods „inkorporation“ forblev Slesvig et særligt hertugdømme med fri- og rettigheder. Der henvises her til kongens erklæring til de slesvigske stænder i 1842. „Men en stat Slesvig-Holsten sanktionerede Vore kongelige ord ikke“. Forsikringen om forbindelsens varighed med Holsten betød kun, „soviel an Uns sei“. Forbindelsen var afhængig af kvindelinjens succession også i Holsten. En ensidig erklæring herom vilde kongen dog ikke afgive, men stræbe efter en snarlig afgørelse. Indtil denne vilde kongen ikke modtage forestillinger eller petitioner i successionssagen, som heller slet ikke hørte under provinsialstændernes kompetence.

Den 19. fremsatte Criminil en række indvendinger mod det Pechlinske reskriptudkast. Han var ganske vist, erklærede han, enig med de andre medlemmer i kongens berettigelse til en erklæring om, at Slesvigs arvefølge var lig kongerigets, og mente heller ikke, at man over for udlandet skulde fremstille dette som et spørgsmål, der var til afgørelse. Men han var ikke overtydet om

betimeligheden af reskriptet og fremhævede, at det vilde udnyttes af skandinavierne trods den udmærkede form, hvori det var affattet, og vække storm i hertugdømmerne, hvis muligheden af en adskillelse mellem dem blev implicite udtalt. Han fandt, kongen kunde nøjes med en erklæring om at ville tilstræbe monarkiets integritet. En sådan vilde ganske vist ikke skabe tilfredshed, men dog medføre færrest mulige ubehageligheder (Unzuträglichkeiten).

I de næste par møder oplæstes indledningen til den betænkning, der skulde afgives. I mødet den 30. foredrog Pechlin desuden under henvisning til sit tidligere anførte reskriptudkast og det der omtalte bilag en forklarende (erläuternde) sammenstilling af de momenter, som herved kom i væsentlig betragtning. 6. juni oplæste han endvidere „de motiver“, som var at foredrage for kongen i anledning af den af ham, Pechlin, foreslåede deklaration om successionsforholdene i Slesvig.

I mødet den 13. meddelte Pechlin imidlertid en helt ny redaktion af en kgl. deklaration til ständerforsamlingerne. I et brev s.d. til kongen udtaler han, at dennes befalinger fra dagen før har han udført. Han håber på, at grev Criminils tilslutning til deklarationen måske kan opnås; og han vil sætte alt ind på omarbejdelsen af sine „Erläuterungen“, medens de af ham udarbejdede „Motive“ kun behøver ringe forandring. Han vil gerne have en halv times audiens, evt. samme aften, for at vise kongen dem.

Det skete først på Bernstorff den følgende dag. Den 15. meddelte Pechlin Criminil, at kongen havde bedt ham ændre deklarationsudkastet til et åbent brev samt to reskripter til de to ständerforsamlinger. Han håbede, at Criminil i de fremsendte udkast fandt, at der var taget så meget hensyn til hans anskuelser, at han kunde tiltræde dem. „Det har i det mindste været min ivrigste bestræbelse ved redaktionerne at virke mest muligt herfor“.

Pechlins udkast til et åbent brev om successionen i hertugdømmerne i tilfælde af den kgl. mandsstammes uddøen fastslår, at ved Frederik IV.s patent af 22. aug. 1721 fuldbyrdes en inkorporation af hertugdømmet Slesvig i kongeriget. En dertil svarende omdannelse af hertugdømmets forvaltning skete dog ikke, men blandt forandringerne var, at kongelovens arvefølge indførtes. Det bekræftedes ved de aflagte arvehyldingseder. I ingen anden betydning er det inkorporeret kongeriget, forsikrede kongen. Hertugdømmets „landsrettigheder“ (Landesrechte) vedblev at

bestå i samme omfang, som det navnlig var erklæret overfor de slesvigske stænder i dec. 1842, nemlig at kongen vilde opretholde såvel de statsretlige forhold, hvorpå hertugdømmets selvstændighed [under Danmarks krone]¹ beror, som dets forbindelse med Holsten, så længe han dertil havde ret og magt. Slutningen var stort set som den i udkastet til reskriptet til Holsten (s. 35f.).

Udkastet var inden mødet den 16. blevet meddelt medlemmerne. I dette møde anmodede Pechlin om, at man snarest drøftede det, da den tid, der var levnet kommissionsarbejdet, var ved at løbe ud. De holstenske og Roskilde stænder var ved patent 21. april sammenkaldt til at mødes den 15. juli.

Men kort efter at udenrigsministeren havde modtaget Pechlins brev af 15. om kongens resolution til denne, anmodede han, hvad næppe nogen kan fortænke ham i, kongen om sin afsked. I afskedsansøgningen af den 16. skriver han, at han allerede gentagne gange har bedt herom. Han har det indtryk, at han ikke længere i den vigtige successionssag besidder kongens tillid. Dette indtryk forvandlede til fuld og smertelig vished, da han i går efter sit referat hos Majestæten kom hjem og forefandt en skrivelse fra baron Pechlin. Heri meddeltes det ham, at kongen efter Pechlins „ensidige“ foredrag og før kommissionsbetænkningens afgivelse havde befalet Pechlin at udarbejde udkast til et åbent brev og to reskripter til stænderforsamlingerne. Under disse omstændigheder nødtes Criminil til at bede om sin afsked i nåde.

Kongen modtog afskedsansøgningen sent om aftenen d. 16. og søgte i sit svar den næste dag at forklare og begrunde sine forhandlinger med Pechlin. Det var vigtigt for ham at kende Pechlins anskuelser, før sagen kom for i statsrådet, og når han ikke billigede Pechlins udkast eller disses form, var det da ikke rigtigt af kongen at bede ham forsøge en anden affattelse? Tiden var knap, og det var rådeligt at forberede alt. Hvad Pechlin udarbejdede, vilde jo blive prøvet af kommissionen og enten anbefalet eller frarådet. Den endelige afgørelse vilde sluttelig ske i statsrådet i nærværelse af alle kommissionens medlemmer og af kommissærerne ved stænderne.

Hvorfor, fortsatte kongen, vil De heri se et tegn på manglende tiltro. „Vilde jeg ikke lige så åbent meddele Dem min anskuelse

¹ Hans Jensen. II, s. 359. Ordene i skarp parentes undlod den kgl. kommissær at oplæse.

Kong CHRISTIAN VIII

1786–1848

Tegning af J. V. Gertner 1846

Skulle de King, som
 er at erollen, som proprietær
 i Selskabet er corporations,
 so kunde de den kongelige
 Aulighed ikke allene deres
errolle er corporations, so
errolle i Selskabet er af sig
 den kongelige errolle
med den errolle er corpora-
tion.

I det Helt for sig selv
 for sig selv errolle.

Andet errolle for sig selv
 so errolle errolle errolle
errolle errolle errolle. errolle
errolle errolle errolle
errolle errolle errolle
errolle errolle errolle

I det Helt for sig selv
 errolle errolle.

om en udarbejdelse, som De havde gjort i dette anliggende?“. – Som vi har set, var det Pechlin, som havde taget initiativet.

Den tillid, jeg nærer til Deres sindelag og dygtighed, er uforandret og uformindsket, skrev kongen. Det vilde være en sand ulykke, hvis De trak Dem ud af det store værk. Det vil svække troen på, at det lykkes, og få de værste følger for stemningen i hertugdømmerne og virke uheldigt i forholdet til de fremmede kabinetter. Kongen kunde ikke modtage afskedsansøgningen og håbede, at Criminil ikke vilde miskende sin konges venskabelige og tillidsfulde følelser mod ham.

Udenrigsministeren undlod at fastholde sin afskedsbegæring. At den satte sit præg på forløbet af kommissionens følgende og afsluttende arbejde, synes mig sikkert. Pechlin fik ikke flere kongelige viljesytringer at overbringe de andre medlemmer.

Den 18. indledtes og den 20. fortsattes drøftelsen af udkastet til et åbent brev. I protokollen for mødet d. 20. er i øvrigt indført to nye, af Pechlin udarbejdede udkast til reskripter til Roskilde og Itzehoe stænder, der indeholdt en udførlig deklaration om arvefølgen i Slesvig. Jeg formener, det er deklarationsudkastet i disse reskripter, som kongen (se ovenfor) ønskede ændret til et åbent brev.

Protokollen for mødet den 20. gengiver udførligt Pechlins argumentation for og Criminils imod udstedelsen af et åbent brev.

Pechlins er på en enkelt bemærkning om Lauenborg nær identisk med hans den 6. daterede „Motive meiner Declarationsentwürfe“, hvorom han skrev til kongen (sml. ovenfor). Ganske vist, hedder det i argumentationen, havde han tidligere (i betænkningen fra januar) været stemt for en negativ deklaration. Men da kommissionsundersøgelserne nu havde vist, at kongelovens arvefølge var gyldig i Slesvig som følge af begivenhederne i 1721, billigede han en positiv. Der var ikke længere i ydre forhold (in äusseren Beziehungen) nogen afgørende hindring for at afgive en positiv deklaration om Slesvig, og stormagterne havde anerkendt, at initiativet i successionssagen tilkom kongen. Han henviste til meddelelser fra hofferne og mente ikke, at de fem stormagter vilde vægre sig ved at anerkende kongelovens arvereglers gyldighed i Slesvig og dettes uadskillelige forbindelse med Danmark. Før en deklarations offentliggørelse burde man dog anmode magterne om deres billigelse af den. De øjeblikkelige politiske konjunkturer

fandt han „højest gunstige“, men hvor længe vilde de vare? I Tyskland håbede han på genoplivelse af forbundspresselov og forbud mod politiske folkeforeninger samt på, at der efter deklARATIONEN vilde hæve sig røster imod den blinde miskendelse af Danmarks ret og den uværdige bagvaskelse af det.

Hvad følgerne af deklARATIONEN blev i hertugdømmerne, var, indrømmede Pechlin, ikke til at overse ved de herskende partilidenskaber. Men retten måtte ikke overlades til disse. Hertugdømmernes rettigheder krænkedes ikke, ja Slesvigs selvstændighed anerkendtes i en grad, som ikke var sket før 1842. DeklARATIONEN vilde vække dem, der drømte om en fantasistat Slesvig-Holsten, og afgive holdepunkt for de loyale, der var imod monarkiets sprængning. Den kunde hverken udnyttes af ultradanismen eller skandinavismen, da den hævdede opretholdelsen af Slesvigs forfatning og dets forbindelse med Holsten. Til protester behøvede man ikke at tage hensyn, og ved en deklARATION, der intet afgjorde om Holsten og ikke nævnte Lauenborg, kunde forbundets kompetence ikke komme på tale.

Det havde, udtalte Pechlin endelig, selvsagt været bedre, om man forud havde haft kabinetternes billigelse af successions-spørgsmålet for begge hertugdømmer. Men sagen var først i de sidste 3 måneder så vidt forberedt, at man kunde udtale sig om Slesvig. For Holsten behøvedes langt mere omfattende undersøgelser. Han betonedede vigtigheden af at skaffe sig publicistisk medhjælp, da den slesvig-holstenske og tyske presse hidtil uforstyrret havde kunnet oversvømme verden med deres talrige fjendtlige artikler. Samwers skrift ansås stadig som en autoritet, da en jævnbyrdig modstander af ham endnu lige så lidt var „søgt som fundet“.

Medens Pechlin således, opildnet af sine egne [og Bülow's?] betydningsfulde undersøgelser af 1721, var stemt for at lade disses resultat meddele, frarådede Criminil bestemt dette. Han anførte en række argumenter derimod. Rigtigheden af Pechlins opfattelse bestred han ikke, men mente dog, at „dels retslige betænkneligheder, dels [senere?] regeringshandling“ kunde svække betydningen af, hvad da skete. En nærmere definition af disse gav han ikke eller er i hvert fald ikke indført i protokollen. Skulde kongen trods hans fraråden alligevel bestemme sig for en udtalelse om Slesvig, foretrak han formen af et åbent brev i stedet for meddelelser til stænderne.

At kongelovens arvefølge gjaldt i Lauenborg, var ubestridt. Det gjaldt, fremhævede han, at opstille en successionsordning for de tre hertugdømmer, der stemte med kongelovens. Man burde ikke splitte tingene. Blev arvefølgen for Slesvig eller for Lauenborg alene bestemt efter, hvad man allerede erkendte som klar og utvivlsom ret, vilde usikkerheden m.h.t. Holsten træde så meget stærkere frem. Monarkiets opretholdelse var det store mål; uden Holsten kunde Danmark ikke hævde sin nuværende plads i det europæiske statssystem. Slesvig vilde også vanskeligt kunne finde sig til rette, skilt fra Holsten. Der var, mente han, ingen fare ved at udsætte sagen. Man kunde regne med stormagternes, navnlig Ruslands, velvilje.

Den påtænkte meddelelse om Slesvig vilde, troede han, fremkalde den største ophidselse i hertugdømmerne og næppe tilfredsstillende i kongeriget. Han fandt for øvrigt, at spændingen i den sidste tid var aftaget. Måske burde dog „partiskrifter“ (altså ikke officielle) korrigere de slesvig-holstenske fremstillinger af de slesvigske forhold [arvefølgen]. At lægge bånd på den tyske presses angreb på Danmark anså han for umuligt.

Efter de to hovedmodstanderes argumentation fulgte en længere drøftelse, som det besluttedes at genoptage i det følgende møde. Mødet var i øvrigt begyndt med oplæsning af en af Pechlin udarbejdet resumerende fremstilling af hovedpunkterne i den slesvigske successionssag.

I mødet den 23. enedes man om, at der skulde meddeles stænderne, at de var inkompetente m.h.t. arvefølgen, men at kongens mål var monarkiets integritet, altså fælles arvefølge. De pågældende udkast til meddelelser vedtoges i det følgende møde. I mødet den 23. vedtog man endvidere ikke at ville omtale udstedelsen af et åbent brev, men anmode om tilladelse til at offentliggøre et resumé om den slesvigske succession som dets eget arbejde. Det var et kompromis mellem Pechlins og Criminils anskuelser. Den sidste lod dog i protokollen indføre, at han havde foretrukket, man ikke havde anmodet herom. I et møde den 27. drøftedes endnu engang det slesvigske resumé, og den 29., det sidste møde, oplæste Pechlin sin endelige redaktion deraf. Kommissionens betænkning underskrevs derpå af samtlige medlemmer (tre samt sekretæren).

Den renskrevne betænkning er på i alt 1163 sider, delt i 5 afsnit. Det sidste: Allerunterhänigste Anträge indeholder, hvad

man, som lige nævnt, var blevet enige om i de sidste møder. Den fremgangsmåde, der anbefalede ved den fortsatte behandling af successionssagen, er stort set identisk med Criminils ovenfor citerede udførlige udtalelser herom. Om kompromiset mellem ham og Pechlin hedder det, at kommissionen havde begrænset sig til at meddele forslag til svarene til stænderne (samt ridderskabets Fortwährende Deputation, der havde protesteret som den holstenske stænderforsamling). Men den fandt dog en fremstilling af Slesvigs forhold hensigtsmæssig for at imødegå de pågældende urigtige forestillinger og udbad sig autorisation til at publicere den. Et kommissionsmedlem [Criminil] havde ønsket, at en sådan memoire foreløbig kun blev brugt til at oplyse de fremmede hoffer, da dens publicering sikkert vilde give nyt stof til partistridighederne. „Imidlertid har også dette medlem troet at måtte slutte sig til flertallets anskuelse“.

Blandt Christian VIII.s breve til Criminil findes et udateret, som jeg formoder stammer fra tiden omkr. 1. juli. Ved læsningen af den hermed følgende „memoire“ [kommissionens lige nævnte fremstilling af Slesvigs forhold?], skriver kongen, har det glædet mig at se en så bestemt anskuelse udtalt om successionen i Slesvig og Lauenborg, og det er sikkert ikke meningen at gøre den afhængig af stormagternes tilslutning. Det spørgsmål står åbent, om man straks skal erklære sig m.h.t. Slesvig. „Jeg vilde ikke gerne, under disse forhold, forekomme mit folk ubeslutsom eller svag“. Statsrådet må foretage en nøje og rolig bedømmelse af alle indre og ydre forhold („in dieser Beziehung“) og m.h.t. meddelelserne til stænderne. Også derfor fortjener den så godt affattede memoire at blive taget hensyn til.

Fra omkring samme tid foreligger en, udateret, optegnelse af kongen om kommissionens resultat. Kommissionen anerkender, hedder det, og har ved dokumenter bevist, at Slesvig er uadskillelig forbundet med Danmark og har samme arvefølge. Lauenborg er ligeledes sikret for den danske trone. Hvad Holsten angår, behøves der endnu underhandlinger for at sikre hele dets område for den danske krone i tilfælde af mandsstammens uddøen. For dette hertugdømme kan man altså ikke afgive en så bestemt erklæring, som Roskilde-forsamlingen forlanger, „men jeg vilde ikke undse mig for at afgive den erklæring åbent og ligefremt, som sandheden tillader det“. Dette vilde afgive bevis på den beslutsomhed, „som

folket ikke må savne hos kongen“. Skulde statsrådets overvejende anskuelse bevæge ham til for tiden at udsætte en deklaration, burde kommissionens undersøgelser dog trykkes.

Et til den 30. juni fastsat statsråd til kommissionens forelæggelse af dens undersøgelser måtte aflyses på grund af et alvorligt sygdomsanfald hos grevinde Criminil.¹ Først den 4. juli kom sagen for i statsrådet.² Christian VIII noterer i sin dagbog, at referatet fortsatte hele dagen og bragte det resultat, at i Slesvig var arvefølgen efter kongeloven utvivlsom. Mandag den 6. og tirsdag den 7. fortsattes og afsluttedes referat og diskussion. Kongen bestemte sig for at udstede et åbent brev om arvefølgen i Slesvig. Den deputerede i rentekammeret, P. G. Bang, foreslog indholdet af et sådant, „som fandt almindeligt bifald“, og kongen opfordrede ham til at føre det i pennen. I statsrådet den 8. approberedes det endeligt og blev dagen efter underskrevet af gehejmestatsrådet, dateret den 8.

I det åbne brev fastslås som resultat af kommissionens undersøgelser, at kongelovens arvefølge er gyldig i Slesvig (samt i Lauenborg). Det har kongen ikke villet undlade at tilkendegive for „samtlige vore tro undersætter“ for at modvirke de urigtige og falske anskuelser, som herom stadig udbredes. Derimod har undersøgelserne vist, at kongen ikke med samme bestemthed kan udtale sig for enkelte dele af Holstens vedkommende. Hans bestræbelser vil imidlertid uafsladelig være rettede imod en fuldstændig anerkendelse af monarkiets integritet. Til slut forsikrede han hertugdømmet Slesvigs beboere om, at det ingenlunde tilsigtedes at træde hertugdømmets selvstændighed for nær eller ændre de forhold, som forbandt det med Holsten. Dets rettigheder „som en, vel med vort monarki uadskillelig forbunden, men tillige selvstændig landsdel“ lovedes beskyttelse.

Den 9. havde kongen også en samtale med Pechlin og fik et spil med ham. Hvad de har talt om, noterer kongen ikke – måske om Pechlins forslag om at erhverve en kyndig og dygtig publicist i successionssagen, måske om hertugen af Augustenborgs forventede protest mod den kongelige kundgørelse.

Den 10. holdtes igen statsråd; man gennemgik på ny „deduktionerne til det åbne brev“. „Vi skiltes først sent ad“.

Måske var Pechlin fraværende ved dette møde. Den 12. med-

¹ Dankwart til Bille 30/6 46.

² De følgende oplysninger stammer fra kongens dagbøger.

deler Criminil nemlig kongen, at Pechlin igen er rask og næste morgen tidligt kan deltage i „det sluttelige kommissionsmøde“ om redaktionen af resumeet (om Slesvig).¹ Det vilde da kunne offentliggøres „på befaleet vis“ ved ugens slutning. En foreløbig cirkulærdepeche om det åbne brev vilde næste dag afgå til de kgl. gesandtskaber.

Resumeet offentliggjordes i Kollegialtidende for den 22. Det fylder 24 sider. I overskriften angives, at det sammenfatter resultaterne af kommissionens undersøgelser om arvefølgen til hertugdømmet Slesvig.

Kommissionens sekretær, Bülow, påskønnedes for sit store arbejde, idet kongen den 11. juli personligt overrakte ham ridderkorset.²

Som anført havde kommissionen udarbejdet forslag til reskripter både til stænderne i Itzehoe og til dem i Roskilde. I statsrådsmødet den 8. forhandlede der om meddelelsen (Eröffnung) til de holstenske, og man vedtog den endelige redaktion af den. Den dateredes også 8. juli. Den adskiller sig kun på et enkelt punkt fra forslaget.

Først omtales stændernes forestilling af 21. dec. 1844 med dens „Rechtsverwahrung“ og påstand om, at mandslinjen alene er arveberettiget i de to hertugdømmer. Begge dele, hedder det, har vakt kongens berettigede forundring. Stændernes kompetence er nemlig begrænset til „Bitten und Beschwerden“, der angår enten hele eller en del af hertugdømmets vel og interesse. De kan ikke fremtræde med en forestilling til tronen som repræsentant for begge hertugdømmer som en enhed, og en udtalelse om arvefølgen er ingen provinsialstænderforsamling berettiget til at fremsætte. Alligevel vilde kongen ikke miskende de omstændigheder, der havde foranlediget „vore tro stænder“ til dette skridt, og ikke tvivle på „deres loyale sindelag“, men tværtimod regne med dette i sine bestræbelser på at sikre monarkiets („Gesammt-Monarchie“) integritet.

Denne passus er en afgjort mildnen af udkastets: „Uagtet alt dette vil Vi ikke tillægge den i sig selv utilstedelige og af falske forudsætninger fremgåede „Verwahrung“ en større vægt og ikke tvivle på deres loyale sindelag etc“.

¹ I Christian VIII.s brev 13/7 til Criminil skrives, at han til Adler har gjort en enkelt redaktionsbemærkning om resumeet.

² Kongens brev 11/7 til Criminil.

Medens der i udkastet siges, at kongens kommissær for Holsten er befalet ikke at modtage petitioner eller forestillinger i successionssagen indtil en kongelig kundgørelse herom, er det sidste udeladt i den endelige redaktion, og befalingen gjort almindelig for de kgl. kommissærer ved alle ständerforsamlingerne.

3. Protesterne mod det åbne brev. Forbundsbeslutningen 17. sept. 1846

Den 25. juni ankom hertugen af Augustenborg sammen med sine to nyligt konfirmerede sønner til Sorgenfri, hvor kongen havde taget sommerophold.¹ Her deltog de i festen for dronningen, der den 28. fyldte 50; samme dag udnævntes de unge prinser til oberstløjtnanter à la suite. Et par dage senere rejste hertugen imidlertid til Sverrig for at se på landejendomme, der var til købs. Den 11. juli gik han ombord på den danske færge i Malmø, og her fik han overrakt et brev fra dronningen, der gav meddelelse om det åbne brev. Da han vendte tilbage til København, var kongen optaget af det svenske kongepars besøg. Tilskyndet af Pechlin foretog Christian VIII et sidste forsoningsforsøg over for sin svoger. Han sendte bud efter Pechlin og forelæste for denne et brev til hertugen. Måske, hedder det i dette, nærede Christian August ønske om at tale med ham om kundgørelsen, men kongen var hindret heri ved det svenske besøg. Han havde handlet, som ret og pligt bød ham af hensyn til det danske monarkis opretholdelse. Begrundede rettigheder, der stod i strid hermed, måtte man så vidt gørligt yde fuld erstatning. Troede hertugen nogen sådanne rettigheder krænkede, forlangte kongen, at han først henvendte sig til ham og ikke til andre. Kongen ønskede at bevare deres personlige venskab.

Anm. til kap. 3.

Hvor kilderne til den følgende skildring beror i pk. »Dpt. f. u. Anl. Korrespondancesager vedr. udsendelsen af og protester mod det åbne brev fra fyrster, ständerforsamlingen i Holsten og forbundsforsamlingen i Frankfurt. 1846«, er kildehenvisninger som regel udeladt. Ellers citeres pk. som Protester. Departementets skrivelser til Pechlin vil normalt findes indførte i Departemental Registratur. – Citeres en skrivelse som dep., vil det sige, den er henlagt i den almindelige række af depecher. – Ges.ark. Frankfurt, Alm. Korrespondancesager 1845–48 citeres som Frankfurt. A. – Det er anset ufnødent at angive, hvor kilden er de trykte »Protokolle der Deutschen Bundesversammlung«.

¹ Gebauer, s. 164 ff. – Berlingske Tidende 26/6, 2/7 og 16/7. – Altonaer Mercur. 29/6 og 20/7.

Brevet er dateret 15. juli, og ifølge fremstillingen hos Christian Augusts historieskriver skal hertugen have forefundet det ved sin tilbagekomst til Amalienborg. I Pechlins memoirer siges imidlertid, at denne, da han den 16. efter kongens opfordring begav sig til hertugen, medbragte en egenhændig kongelig skrivelse til denne, (sikkert brevet af 15. juli) og at kongen tilbød at sende Pechlin til Augustenborg til videre forhandling om sagen. Hvordan Pechlins besøg hos hertugen forløb, har vi en autentisk beretning om, nemlig Pechlins brev s.d. til kongen. Jeg spurgte ham efter Deres anmodning, skriver Pechlin, om det passede ham, at jeg på min forestående tilbagerejse til Frankfurt gjorde min opvarning hos ham på Augustenborg. Ja, svarede hertugen, men ikke før månedens udløb, da han agtede sig til hestevæddeløb i Hamborg og Wandsbeck. Så ved jeg ikke, om det passer mig, sagde Pechlin. Hertugen gentog sit tidligere svar. „Successionsspørgsmålet forblev helt uberrørt“. Samtalen havde da ingen genstand, og da hertugen ikke syntes at ønske den forlænget, trak Pechlin sig tilbage efter ca. 5 minutter. Hertugen, hedder det hos Gebauer, trådte Pechlin „schroff und barsch entgegen“.

Den første protest mod Det åbne brev kom nu ikke fra Augustenborgeren, men fra storhertugen af Oldenburg. Denne fik omkr. midten af juli på en rejse kendskab til kundgørelsen i bladene. Han sendte da straks i egenskab af chef for den slesvig-holsten-gottorpske linje i Tyskland en protest med forbehold af sine og sit huses rettigheder til såvel Frankfurt som kongen.¹ Den bragtes også til offentlighedens kundskab. Kongen svarede storhertugen, at protesten kom ham helt uventet, da han ikke havde villet angribe evt. agnatiske rettigheder vedr. Holsten. Protesten afgaves i forbundsdays møde den 23. juli. Da Pechlin endnu opholdt sig i København, blev det den meklenborgske gesandt, til hvem den danske stemme var overdraget, der forbeholdt den danske regering alle rettigheder og, om nødvendigt, et gensvar.

Den 30. juli tilsendte Christian August fra Augustenborg kongen en højtidelig protest mod det åbne brevs udtalelser om kognatisk arvefølge i Slesvig og enkelte dele af Holsten. Han forbeholdt sig sine og sit huses rettigheder i begge hertugdømmer. I sin ledsagende skrivelse udtalte han, at det åbne brev var udgået uden

¹ Læg »Storhertugen af Oldenborgs protest« i pk. Protester. – Adlerflychts dep. 24/7, nr. 24. Frankf. A.

noget forsøg på en retslig afgørelse, „hvilken jeg beredvilligt ville være kommet imøde“. Sit rabiante syn på Det åbne brev giver hertugen udtryk for i et brev et halvt årstid senere til Peder Hjort: Det er baseret „på en *lognagtig* betænkning, som ifølge det åbne brev skal være forfattet af en commission, om hvis tilværelse *intet har været offentligt bekjent*, og om hvis *medlemmer* man kun af *rygtet* har erfaret noget“.¹

Den 31. juli sendte hertug Carl af Glyksborg fra Kiel en lige-lydende protest, men udelod et enkelt stærkt udtryk. Han bad kongen modtage den i nåde.

Først efter midten af august indløb de afvisende svar til hertugerne fra Christian VIII, der da opholdt sig i Vyk på Før. Men inden modtagelsen heraf havde Christian August sendt sin hofchef A. v. Cossel til Frankfurt med en anmodning af 11. aug. om at få sin protest optaget i forbundsdays protokol. Han omtalte hertug Carls enighed med ham og henviste til forbundets varetagelse i sin tid af det hertugelig Nassauiske huses agnaters rettigheder.

Det åbne brevs udtalelse om den statsretlige forskel mellem det danske hertugdømme Slesvig og det tyske Holsten havde naturligt nok bragt den politiske slesvigholstenismes talsmænd i hertugdømmerne som i Tyskland i største oprør.

Den 24. juli vedtog de holstenske stænder en adresse til kongen med gentagelse af protesten fra 1844 (de tre slesvig-holstenske læresætninger). Den kongelige kommissær ved stænderne, J. Reventlow-Criminil, chef for Det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, nægtede imidlertid at modtage adressen.² Stænderne nedsatte derpå et udvalg for at behandle et forslag om at meddele det tyske forbund adressen med tilhørende aktstykker. Den 3. august vedtoges denne henvendelse. Den udtalte, at kongen i det åbne brev havde erklæret at ville forene „den selvstændige forbundsstat Holsten“ med den danske helstat (Gesamtstaat) og havde givet Holstens „uadskillelige“ forbindelse med Slesvig en fortolkning, der betød en fuldstændig ophævelse. Endvidere var stændernes

¹ Augustenborgske breve ... Ved Axel Heils. D. M. 6. r. IV, s. 175.

² Treitschke: Deutsche Geschichte im neunzehnten Jahrhundert. V (1914), s. 577 lader fejlagtig Scheel, der karakteriseres som »ein gemeiner Ehrgeiziger von niederer Abkunft [faderen var toldforvalter, sen. oberstløjtnant], der sich zum allen hergab ...«, være kommissær. – Om Treitschkes af nationalistisk lidenskab helt forvrængede skildring af det slesvig-holstenske spørgsmål se min bog Treitschke og Slesvig-Holsten (1928, tysk udg. 1929), tillæg 2.

forfatningsmæssige petitionsret, hed det, krænkede ved forbudet mod petitioner i successionssagen. At man henvendte sig til forbundsdagen, begrundedes med, at denne havde overtaget forpligtelsen til at værne om hver enkelt forbundsstats rettigheder.

Dagen efter denne beslutning nedlagde alle stænderdeputerede, bortset fra 6, deres mandater. Regeringen indkaldte suppleanterne, men kun 5 af disse mødte. Ved det nye møde, den 17., erklæredes derpå forsamlingen for opløst. – J. Reventlow-Criminil, der havde været imod det åbne brev, indgav samme dag begæring om afsked som kancellipræsident. Hans efterfølger blev den 5. sept. den energiske helstatstilhænger, greve Carl Moltke. Selv udnævntes han til overpræsident i Altona. – Prinsen af Nør, der beklædte stillingen som statholder og kommanderende general, blev under sit besøg på Før hos kongen afkrævet anerkendelse af det åbne brev, men nægtede denne og søgte og fik så den 18. aug. sin afsked som statholder og overpræsident i den slesvig-holstenske regering. Denne sidste omdannedes den 7. sept., og den loyale amtmand over Gottorp amt, L. N. v. Scheel(e), udnævntes til regeringspræsident.

Da Pechlin sidst i juli forlod København for at tage tilbage til sin post, var de holstenske stænders henvendelse til Frankfurt endnu ikke besluttet. Han lagde rejsen over Berlin for her at forespørge den fremragende retslærde, forfatteren af „Das Europäische Völkerrecht der Gegenwart“ (1844), Aug. Wilhelm Heffter, om denne var villig til at udarbejde en redegørelse for Holstens successionsforhold.¹ Den 2. aug. var han atter i Frankfurt, træt af rejsestrabadserne og varmen.²

Den følgende dag havde han en række forhandlinger med forbundsdagsmedlemmer. I sin depeche skriver han, at han hos Østrigs, Preussens og Ruslands gesandter forefandt en velvillig indstilling overfor den danske interesse i successionssagen. Hans 1½ time lange samtale med grev Münch anså han som helt tilfredsstillende; denne beklagede dog, at forholdene ikke havde tilladt at give Rusland og Preussen besked i forvejen om det åbne brev; denne undladelse havde Canitz misbilliget. Skulde der indløbe protest fra de holstenske stænder til Frankfurt, vilde Pechlin

¹ Pechlins dep. 5/8, nr. 27, og brev 4/8 til kongen.

² Adlerflychts dep. 3/8, nr. 25. Frankfurt. A.

søge Münchs råd. Den preussiske gesandt, grev Dönhoff, der imidlertid nu fik en længere orlov, og hvis stemme overdroges grev Münch, sagde Pechlin, at han forgæves havde søgt at hindre afgivelsen af Oldenborgs protest. Det nærmeste krav, mente Pechlin, var at erhverve publicistisk hjælp for at kunne imødegå de tyske avisers banale og løgnagtige angreb på det åbne brev. Af grev Bentinck, der var involveret i den langvarige bentinckske 'arvefølgestrid' om det oldenborgske fideikommis, havde Pechlin, meddelte han, fået anbefalet en yngre lærd, dr. Tabor, der stod i Bentincks tjeneste. Man burde dog også holde sig gode venner med professor Vollgraff i Marburg, hvis betænkning om successionsforholdene man havde skaffet sig i 1839; ellers kunde han skade os!

Nævnte betænkning havde været ugunstig for de danske synspunkter; men Pechlin meddelte den 10. grev Criminil, at Vollgraff havde ændret opfattelse efter læsningen af kommissionsuddraget vedr. Slesvig. Dette sidst i juli publicerede uddrag havde Pechlin den 6. aug. givet sine kolleger ved forbundet. Dette og dets længde angaves som grund til ikke at indføre det i forbundsprotokollen!

Den 6. aug. meddelte udenrigsdepartementet Pechlin, hvad der hidtil var det bekendt om de holstenske stænders reaktion på det åbne brev: det sidste var nedsættelsen af komiteen vedr. forslaget om at meddele forbundsforsamlingen adressen med tilhørende aktstykker. Det havde, skrev departementet, været under overvejelse, om man straks skulde opløse forsamlingen, men man havde besluttet ikke at lægge hindringer i vejen for klagen til forbundet. Det forekom tvivlsomt, hedder det i skrivelsen, om stænderne havde ret til at klage til forbundet over landsregeringen, og i hvert fald vilde klagen kun kunne dreje sig om evt. begrænsning af deres petitionsret (nægtelse af at modtage andragender om successionen). Videre meddelelse behøvede man ikke, fortsattes der, at give Pechlin, da han havde så nøje kendskab til alle pågældende forhold. Hans nærværelse i Frankfurt nu var lige så vigtig som gavnlig. Departementet så optimistisk på udgangen af klagen.

Allerede før man i Frankfurt fik bekræftet, at de holstenske stænder var gået fra hinanden, havde Pechlin påtænkt en henvendelse til forbundet om stændernes „anmassende klage“ ved dette.¹ Den 10. opsatte han en sådan. Fik man en tilfredsstillende beslut-

¹ Pechlin 10/8 til Reventlow-Criminil.

ning fra forbundet, skrev han til Reventlow-Criminil, kunde man til offentliggørelsen knytte en formaning til stænderne om igen at træde sammen. Dette kunde have den gavnligste indflydelse også på den efterfølgende slesvigske stænderforsamling. Dog måtte han anmode om, at der intet væsentlig blev ændret i erklæringen, når han først var blevet enig med grev Münch om den. Han formentede at kunne sende den til denne næste morgen, og i fald grev Münch billigede den, vilde han om aftenen sende Reventlow-Criminil den.

Pechlin omtalte i sit brev forhandlinger med tyske publicister (Heffter, Tabor, Vollgraff) om forsvar for de danske synspunkter. Med alle sine kolleger i Forbundsdagen stod han på en god fod, forsikrede han, navnlig var grev Münch uforanderligt den samme over for ham.

Først ved depeche af 12. sendte Pechlin Reventlow-Criminil sit erklæringsudkast med anmodning om dettes billigelse snarest muligt.¹ Dagen efter, skrev han nu, vilde han fortroligt meddele grev Münch det. Om de holstenske stænders optræden udtalte han, at „die vorgezogene Weise der Beschwerdeführung . . . scheint mir die feindseligste von allen nach deren Motivirung durch die Proponenten . . .“. Men han troede ved sin erklæring at have anvist den måde, hvorpå man kunde komme ud af sagen „hier und zur Verständigung mit den Ständen, wenn ihre Wiedervereinigung möglich seyn wird“.

Pechlin indledte sin 22 sider lange erklæring med under henvisning til artiklerne 61 og 56 i Wiener Schlussacte at hævde, at der ikke forelå anledning for forbundsdagen til at anerkende sin kompetence i den foreliggende sag. Derefter gav han en redegørelse for baggrunden for det åbne brev. Ordningen af omtvistede successionsspørgsmål, som det i Holsten, var, udtalte han, en sag, som regenterne havde at nå til forståelse om med de agnater, der prætenderede successionskrav. Stænderne havde intet hermed at gøre, hvilket fremgik af stænderanordningen 28. maj 1831 (navnlig art. 5). Regeringen anså sig for både berettiget og forpligtet til at hindre successionsspørgsmålets drøftelse i de holstenske stænder, men disse hævdede nu, at herved krænkedes deres i anordningens art. 5 nævnte petitionsret.

Pechlins følgende udtalelser tilsigtede at gyde olie på de tyske og slesvig-holstenske oprørte vande; desuden er de, så vidt skønnes,

¹ Dep. 12/8, nr. 30.

et oprigtigt udtryk for hans eget syn på det danske monarkis statsretlige forhold. Kongen, hedder det, har ved det åbne brev aldrig tænkt at ville stille Holsten i et andet eller nærmere forhold til kongeriget. Holsten er, selv om stænderne hedder provinsialstænder, en selvstændig, uafhængig stat, i uopløselig forbindelse med det tyske forbund. Hensigten med erklæringen var heller ikke at få anerkendt den danske „*Gesamtstaat*“. „Selvfølgelig er der hermed ikke ment andet end den attråede (gehoffte) opnåelse af, at de under kongens landsherredømme forenede stater eller fællesmonarkiet (*Gesamtmonarchie*) forbliver samlede, såvidt, hvad hertugdømmet Holsten angår, dettes bevarelse vil kunne nås ved underhandling og overenskomst med Hans Majestæts agnater, på grundlag af dokumentariske og velerhvervede rettigheder“.

Han gik derefter over til at forsikre, at kongen ikke vilde ændre noget i den eksisterende forbindelse mellem Holsten og Slesvig, at denne i det åbne brev omtales på samme vis som i forordningen af 1831, og han gjorde rede for, hvor udstrakt denne forbindelse var.

Om den påståede krænkelse af petitionsretten bemærkede Pechlin, at denne ret vilde være genindført, når stænderne undlod at gå videre end til „*Bitte und Beschwerde*“. Men stændernes adresse med dens „*Rechtsverwahrung*“ forudsatte, at successions-sagen hørte under deres kompetence, hvad kongen ikke kunde indrømme.

Til slut betonedes, hvorledes den danske regering altid trofast har opfyldt sine forbundspligter. Forbundet burde i dets beslutning om klagen vise „*solche Uebergriffe und solche Sprache*“ tilbørligt tilbage. Regeringen vilde dog ikke have noget imod, om forbundet ud fra dets standpunkt greb anledning til at berolige de i Holsten ved de mest ubegrundede påstande ophidsede gemytter og af den nu afgivne erklæring medtog de momenter, der kunde tjene dette formål.

Den 10. meddelte udenrigsdepartementet Pechlin de holstenske stænderdeputeredes (bortset fra 6) nedlæggelse af deres mandater den 4. aug., og at de udtrådte medlemmers suppléanter vilde blive indkaldt. At ophidselsen i hertugdømmerne herved vilde øges, var givet, skrev departementet, men man håbede på, at regeringens rolige og upartiske gang efterhånden vilde genvække tilliden. Hvordan troede Pechlin, at forbundsdagen vilde behandle sagen?

Det danske „Gesamtmonarchie“ i dets nuværende betydning var begrundet i patentet 1806, og tiltrædelsen til forbundet havde ikke ophævet, men kun begrænset suverænenes rettigheder vedr. Holsten. Regeringen kunde ikke gøre mere end prøve at opnå samme arveret i Holsten som i kongeriget og Slesvig og for tiden opretholde status quo vedrørende forbindelsen mellem Slesvig og Holsten. Regeringen havde ret til at forbyde videre petitioner i successions-sagen – det gjaldt alle fire forsamlinger –, og nægtelsen af at modtage den holstenske adresse var en i omstændighederne begrundet forholdsregel.

Departementets skrivelse fyldte ham med sorg og kuldkastede hans plan om forbundsforsamlingens mellemkomst, svarer Pechlin den 14. Han kritiserede indkaldelsen af suppleanter som formålsløs, hvad han fik ret i, da kun fem suppleanter mødte, hvorfor forsamlingen erklæredes endt. Det af departementet udtrykte håb om beroligelse af befolkningen anså han for falsk på grund af den indflydelse, som Tysklands „Schilderhebung“ for Slesvig-Holstens sag vilde udøve. Når kongen ikke vilde hindre stændernes henvendelse til forbundet, hvordan kunde den kgl. kommissær så kalde denne ulovlig (ungesetzmässig), bemærkede han.¹

Fra departementets opfattelse af betydningen af patentet 1806 tog Pechlin afstand. Ved tiltrædelsen af det tyske forbund 1815 og af artiklerne 1–2 i Wiener Schlussacte var Holsten blevet en stat og en selvstændig sådan. Netop ordet „Gesamtstaat“ i det åbne brev havde fremkaldt indsigelsen, og derfor måtte ordet føres tilbage til den betydning, der stemte med nævnte artikler. Holsten måtte også beroliges m.h.t. dets forbindelse med Slesvig; man måtte undgå at lade det i forholdet til dette og kongeriget fremstå som en fremmed, tredje stat eller en provins. At de forskellige arvekrav i Holsten vilde kunne ændre status quo uden kongens skyld, var en anden sag. M.h.t. imødegåelse af klagen om petitionsrettens begrænsning henviste han til sin erklæring.

Til slut i sin skrivelse omtalte han, at grev Münch mente, der vilde komme en forbundsbeslutning om sagen, men at den måtte henstå, til de europæiske magter indbyrdes var nået til forståelse i spørgsmålet. At man i Badens kammer havde forhandlet om Slesvig og Holsten, fandt Münch var kun til at le over. „Das ist sie aber wohl nicht ganz“, føjede Pechlin til.

¹ Disse kritiske bemærkninger med kraftig kritik af regeringen i det hele findes i hans brev af 17/8 til universitetskurator Joh. Fr. Jensen.

En mere træffende vurdering af den rådende tyske offentlige menings magt end grev Münchs nævnte ser vi Pechlin anlægge, hvor talen er om at forberede tyske forsvarsskrifter for det åbne brev. Intet, selv det mest vellykkede retsforsvar vil i det nuværende øjeblik gøre indtryk i Tyskland, skriver han den 18. aug. Man må afvente en ændret politisk stilling. Det svarer ganske til synsmåden hos gehejmeråd Heffter, med hvem man, som nævnt, forhandlede om en upartisk redegørelse for de indviklede successionsforhold i Holstens forskellige dele. Han udtaler i brev af 9. sept. til Pechlin: I betragtning af den tyske nationale stemnings skummen og brusen (Strudel und Schäumen) vil ethvert skrift af en tysk publicist, der går ind for en modsat anskuelse, kun forbitre og vække uvilje.¹

Hvorvidt Metternich som sin udsending, grev Münch, fandt, at de badensiske kamres indblanding i danske forhold var til at le over, får stå hen. I hvert fald anså han dem som helt inkompetente ligesom Heidelberg universitet, tyske byers magistrater, klubber, læse- og sangforeninger, der under et „Halli-Halloh“ forkyndte deres afgørelse for det tyske fædreland.² Sagen angik de implicerede parter, hovedmagterne og det tyske forbund. Den danske konge havde jo ikke fældet nogen dom om successionen i Holsten, kun talt om den. Metternich anså dog den danske regerings behandling af spørgsmålet for uklog: man skulde ikke sætte fadene på bordet, før retterne var færdige! – Ved sine drøftelser med Preussen om en ensartet optræden fra de to magter nærmede Metternich sig Canitz' standpunkt, at det var nødvendigt for forbundsdagen at give et livstegn fra sig i den holstenske successions-sag, for at omvæltningspartiet ikke helt bemægtigede sig den så populære sag.

Den 19. kunde Pechlin meddele, at de holstenske stænders klage var kommet og formentlig vilde blive overgivet til reklamationsskommissionen.³ Flertallet af hans kolleger var stemt for, at forbundet erklærede sig for kompetent til mellemkomst i sagen. Selv var han overtydet om, at det ikke lå i regeringens interesse at erklære sig derimod, tværtom det modsatte.

En begrundelse for dette standpunkt findes i Pechlins brev af

¹ Afskrift ved Pechlins brev 15/9, nr. 43, til udenrigsdpt. Protester.

² Aus Metternich's nachgelassenen Papieren. 7. bd. (Wien. 1883). S. 252 ff. – Rantzau, s. 28 ff. – Sml. om det følg. Boysen, s. 327 ff. og D. M. 8. r. II (H. P. Clausen).

³ Dep. 19/8, nr. 32. – Klagen med 10 bilag overgaves den 15. ifølge forbundsdagens protokol for 28. møde (17/9).

17. til universitetskurator Jensen. Efter at have opregnet alle de af regeringen efter hans opfattelse begåede fejl anfører han, at han ser redningen for disse i en *forbundsbeslutning* (fremhævet af P.). Men en sådan kræver tid og må forberedes politisk. Den vil kunne give mulighed for at berolige Holsten, „så vidt ret og forhold kræver det“, opretholde autoriteten og besværg stormen i Tyskland, som truer *begge* (fremhævet af P.) hertugdømmer. „Gud give, at den har nået sit højdepunkt, og at resten af den tyske ophidselse derefter viger for forbundsbeslutningen“.

Måske er det ud fra sådanne udtalelser som grev Münchs ovenfor refererede (s. 54), at Pechlin den 26. aug. skriver til Bille, da gesandt hos Hansestæderne, at det sikkert vil trække ud til årets slutning med forbundsbeslutningen.¹ Stændernes klage er hos reklamationskommissionen. Selv savner han stadig i høj grad instruktion til den erklæring, som skal afgives fra hans regering. Med brevet oversender Pechlin et svar, „von dritter Seite“, på Samwers „foreløbige erklæring“ i Altonaer Mercur, dette „letfærdige angreb“ på arvefølgekommissionen.²

I forbundsdagens møde den følgende dag, den 27., meddelte præsidiet den tidligere omtalte skrivelse af 11. fra hertugen af Augustenborg med anmodning om optagelse i forbundsprotokollen af hans protest af 30. juli. Selvfølgelig kan der, udtalte Pechlin, ikke i denne anledning være tale om hertugdømmet Slesvig. Det drejer sig ikke om at diskutere hertugens henvendelse, svarede Münch, hvorfor han kun vilde bemærke, at forsamlingen „jedenfalls nur inner den Grenzen ihrer verfassungsmässigen Competenz vorgehen werde“. I sin depeche om mødet finder Pechlin det ønskeligt, at Münch havde udtrykt sig endnu bestemtere.³ Han fortæller, at v. Cossel havde meddelt samtlige gesandter, men ikke ham, hertugens protest, heller ikke besøgt ham. Et tegn på hertugens unåde!

Det varede en halv snes dage, før udenrigsdepartementet bekvemmede sig til hovedsagelig at bifalde Pechlins i erklæringen og i brevet 14. aug. hævdede opfattelse af Holstens statsretlige

¹ Billes privatarkiv.

² Det drejer sig om Samwers indlæg i bladet for den 19. og om artiklen (Eingesandt) den 31. Det hedder i denne, at en mindre oprørt tid og en mindre fordumsfuld kritik vilde sikkert bedømme kommissionsbetænkningen forsigtigere og i den erkende den over partierne stående sandhed.

³ 28/8, nr. 36.

stilling. Den 27. meddeler det ham, at hans erklæringsudkast „i det væsentlige“ synes at svare til, som stillingen er, men det forbeholder sig næste postdag at give besked om dets egen mening.

Næste postdag, den 31., fik Pechlin, efter at sagen havde været forelagt kongen, stort set departementets billigelse af erklæringen. Det henstilledes til hans egen afgørelse, om han vilde overgive den til reklamationskommissionen. At departementet imidlertid tog nogen afstand fra Pechlins opfattelse af monarkiet som bestående af „selvstændige stater“, fremgår af følgende udtalelse: Hvad spørgsmålet angår, om udtrykket Gesamtstaat – Gesamtmonarchie begrænser Holstens (og Lauenborgs) stilling som danske forbundslande, er departementet helt enig med den pågældende passus i Deres erklæring. Udtrykkene viser, at der ikke er tale om en stat, i hvilken den ene del er den anden underordnet, eller om en provins indlemmet i hovedlandet. Monarkiet er sammensat af lande, uafhængige af hinanden, ethvert i besiddelse af en selvstændig forfatning, lovgivning og administration, men dog mere eller mindre forbundne i et fællesskab, historisk udviklet og interessebestemt.

Med hensyn til spørgsmålet om forbundets kompetence havde departementet, hedder det i skrivelsen, med Pechlin overtødet sig om, at man under hensyn til art. 61 og 56 i Wiener Schlusssacte ikke skulde afvise den ubetinget. Om Pechlins kritik af kommissærens udtryk „ungesetzlich“ (om rekursen til forbundet) bemærkedes, at den var baseret på stænderanordningen, men regeringen havde dog ikke hindret og vilde ikke hindre henvendelsen til forbundet. Men anerkendelsen af forbundets kompetence kunde i hvert fald kun gælde, om regeringens forbud mod petitioner i successionssagen var en krænkelse af den forfatningsmæssigt sikrede petitionsret.

Departementets meddelelse, modtaget af Pechlin den 3. sept., havde været ham til største tilfredsstillelse, siges det i hans svar.¹ Om erklæringens afgivelse vilde ændre stillingen, turde han dog ikke udtale sig om. Han havde skyndt sig at forhandle med grev Münch, der stærkt opfordrede til overrækkelsen. I det brev, som Pechlin den 5. sendte denne,² hedder det, at han stolede på, at Østrigs velvilje for Danmark vilde hindre en forbundsbeslutning,

¹ 5/9, nr. 40.

² Afskr. af brevet ved Pechlins dep. 15/2 47, nr. 13.

der vilde berede det den smerteligste stilling, navnlig i fald de arveberettigede agnater nævntes i det forbehold, der forberedtes i beslutningen. Herved vilde nemlig successionsspørgsmålet også for fremtiden blive placeret i forbundets kompetencesfære. „Bleibe diesem doch seine Zuständigkeit im Austrägalfall immer gesichert“.¹ Havde det åbne brev givet anledning til anstød, fjernedes sådanne jo helt ved erklæringen. Optog man dennes oplysninger i kommissionsforslaget og beslutningen vilde Tyskland som Holsten kunne beroliges. Og forbundet kunde høste æren af at have fremkaldt disse oplysninger. Lignende toner anslog Pechlin i sin drøftelse med referenten for kommissionen, den konservative badensiske gesandt baron Blittersdorff – for øvrigt en studiekammerat af ham fra Heidelberg-tiden.

Efter modtagelsen af departementets skrivelse foretog Pechlin en ret omfattende nyredaktion af sit erklæringsudkast. Det kan heller ikke udelukkes, at han i tiden forinden har foretaget visse ændringer under hensyn til situationens udvikling. Større partier af det oprindelige udkast går ordret igen, en vis omflytning af andre har fundet sted, nogle nyindsbud er kommet til, og en række stilistiske forbedringer er sket. Udkastets kraftige tone mod stændernes klage og angrebene på det åbne brev er dæmpet ned. Formelt og reelt fremtræder den nye redaktion som et ypperligt dokument.

Et vigtigt nyt stykke er optagelsen og videreførelsen af den i departementets skrivelse af 31. givne karakteristik af udtrykket Gesamtstaat, Gesamtmonarchie med opregningen af det „von Alters her“ bestående fællesskab. Kongen havde, føjede han her til, aldrig miskendt sine „rettigheder og pligter“ som hertug af Holsten og forment sig at være i samme stilling som de suveræner, der besad kroner uden for forbundet uden derfor at indrømme deres til forbundet hørende besiddelser „die in die äusserste Consequenz verfolgte Stellung eines mit keinem andern Staate verbundenen oder keinem Gesamtstaate angehörigen *eigenen Staats*“.

– Hvor udkastet et sted havde haft de under kongens „Landesherrschaft“ forenede „stater“, ændredes dette til de under det kgl. scepter forenede „lande“.

Departementets forklaring af ordet „ungesetzlich“ (ang. rekur-

¹ Austrägalordnung fra 1817 omhandlede stridigheder mellem forbundsmedlemmer.

sen til forbundsdagen) genfindes, hvor det i erklæringen siges, at dette „ingen anden betydning“ havde, end at sådant ikke er forudset i stænderanordningerne. Og i tilslutning til departementets syn på forbundskompetencen hedder det, at man ikke har villet hindre henvendelsen, dels fordi anerkendelsen af kompetencen måske lader sig aflede af de almindelige forbundsbestemmelser, dels fordi kongen også ved denne lejlighed vil give forbundet et bevis på hans fulde tillid. Kompetencen vil dog alene kunne gælde spørgsmålet, om kongens beslutning ikke længere at ville modtage stænderes henvendelser i successionssagen er en krænkelse af den stænderne tilsikrede petitionsret. Stænderne havde misbrugt denne ret til en utilstedelig retsprotest og påstand om arvefølgen, hvad der gik langt udover, hvad der var indrømmet i artikel 5, nemlig friheden til „Bitte und Beschwerde“.

I erklæringens slutning forekommer lignende udtryk som i udkastets (se s. 52 f.). Ny er dog sidste passus, hvor det betones, at stænderne også i anden retning har miskendt deres stilling. I strid med alle grundlove, hvorpå forbundet og forbundsmedlemmernes forhold i dette beror, har de nemlig betegnet deres klage som en pligt, der påhviler dem mod den „af dem repræsenterede forbundsstat“.

I forbundsdagens møde den 7. sept. blev erklæringen derpå oplæst og påhørtes med allerstørste opmærksomhed.¹ Kommissionens forslag om klagen skulde egentlig have været behandlet i dette møde; men nu foreslog præsidiet, hvad der vedtoges, at henvise erklæringen til reklamationskommissionens behandling, før denne stillede sit endelige forslag. Dette ventedes i det følgende møde, den 17. – I mødet den 7. afgav Pechlin et gensvar på den oldenborgske, i mødet den 23. juli fremsatte protest. Der havde været nogen uenighed mellem kongen, departementet og Pechlin både om, hvorvidt der burde gives et gensvar, og om formen for det.² Pechlin valgte den af ham foreslåede form.

En kopi af erklæringen af 7. sendte Pechlin den 11. „i største fortrolighed“ til Bille i Hamborg.³ Han havde fra denne lige mod-

¹ Pechlins skr. 7/9, nr. 41. – Referat hos Thorsoe, s. 681f. – Erklæringen er trykt hos C. A. von Kamptz: Staatsrechtliche Bemerkungen über den Königl. Dänischen offenen Brief vom 8. Juli 1846 ... (Berlin. 1847), s. 391 ff.

² Udenrigsdept. til Pechlin 3/8 og 20/8 og dennes skr. 24/8, 5/9 og 7/9. – Dep. 5/8 og 8/8.

³ Billes privatarkiv. – Udtalelsen i Pechlins brev: »Wie unser Chef *jetzt* nach Petersburg reisen kann, ist mir das schmerzvollste Räthsel ... « sigter til Reventlow-

taget to breve, af hvis indhold han konstaterer deres ensartede synsmåde. Vort system efter Det åbne brev, udtaler han, burde have heddet forsoning og udglatning (Ausgleichung) af de anstød, dette havde givet. Politisk vilde det have betydet meget i forholdet til Tyskland. Men det havde ingen taget hensyn til, og i stedet havde man valgt „ein System der Strenge . . . dessen Ausgang uns in täglicher Sorge erhält und meinen ganzen Plan wegen eines Bundesbeschlusses, der Deutschland und Holstein beruhigt ohne der Würde der Regierung etwas zu vergeben, zu compromittiren droht“.

Dagen efter mødet den 7. sendte den badiske gesandt, Blittersdorff, der var referent for kommissionen, Münch et udkast til forslag.¹ Det var meget gunstigt for Danmark, da det erklærede ikke at kunne betragte de holstenske stænder som Holstens repræsentant i forbundsanliggender eller anse deres klage som begrundet. Med største fornøjelse havde man derfor, fortsattes der, modtaget kongens erklæring af 7., hvorefter det væsentlige i denne anførtes.

Skønt Münch anså det for nyttigt at acceptere kongens erklæring, fandt han forbundets og kongens „gensidige komplimenten“ uhensigtsmæssig. Af de meddelelser, han modtog fra Canitz og Metternich i slutningen af august og begyndelsen af september, forstod han, at udkastet ikke svarede til, hvad Preussen-Østrig ønskede. Den 27. aug. havde Metternich således erklæret, at beslutningen måtte have et dobbelt indhold: man burde ikke længere tåle „den skamløse agitation, der har bemægtiget sig det holstenske arvefølgespørgsmål“, men samtidig skulde man udtale sin sympati for „en i princip altid påskønnelsesværdig nationalitetsfølelse“ og den faste beslutning om på afgørelsens dag at fælde sin dom efter den mest upartiske ret.² At forbundet var indstillet på eventuelt at værne „tyske landes og tyske fyrsters rettigheder“, var det nødvendigt at udtale, havde Canitz også udtrykt.³

Münch fik da kommissionen til efter de retningslinjer, han angav, at udarbejde et nyt forslag, som han den 11. erklærede sig tilfreds med i alle væsentlige punkter.⁴ Dagen efter sendte han sin

Criminils planlagte rejse for at forhandle med Rusland om dets støtte i successions-sagen. Rejsen opgaves imidlertid, da Zaren frarådede den. Se herom også Reimer Hansen: Zur Geschichte der dänischen Politik 1840–48 (i Zeitschrift XLII, s. 261 og 277).

¹ Rantzau, s. 34 ff.

² Aus Metternichs nachgelassenen Papieren. VII, s. 262 ff.

³ Rantzau, s. 32 f. (Canitz til Metternich 25/8).

⁴ Bundesarchiv, 405.

chef det.¹ Det er dette, som stort set vedtoges den 17. Den 15. meddelte Pechlin sin regering, at han havde fået fortroligt kendskab til det, og at det var ugunstigere, end han havde regnet med.² Men forhåbentlig vilde det lykkes ham i selve mødet at få indført de mest påtrængende modifikationer. Efter mødet vilde han straks meddele kongen den trufne beslutning samt pligtskyldigst sende den til udenrigsdepartementet.

På reklamationskommissionens vegne forelagde Blittersdorff i mødet den 17. en længere betænkning om sagen og forslag til beslutning; man havde, hedder det, taget Pechlins erklæring af 7. med i sine overvejelser.

Medens Pechlin havde indrømmet, at forbundslovene (Bundesacte og Wiener Schlussacte) måske hjemlede forbundet kompetence i anliggendet, hævdede betænkningen, at kompetencen var hævet over enhver tvivl. Ganske vist var stændernes påstand om, at de var repræsentant for forbundsstaten Holsten, urigtig, thi det var kongen af Danmark som hertug af Holsten, og de havde heller ikke fremsat en bestemt petition til forbundsdagen. Men kommissionen fandt det rimeligt at se bort fra disse formelle punkter og gå over til, om det kongelige forbud af 8. juli mod fortsatte petitioner i successionssagen var en forfatningskrænkelse.

De grunde, som Pechlin havde anført herimod, godtog betænkningen delvis. Stænderne burde også have henvendt sig til kongen før til forbundet, og deres egenmægtige opløsning kritiseredes. Alligevel hævdede man, at der i det kgl. forbud turde ligge „eine, nicht durchaus gerechtfertigte Beschränkung des Petitionsrechts der Ständeversammlung“.

Men, fortsatte betænkningen, spørgsmålet om antagelsen af adressen var sikkert for stænderne ret uvigtigt, ja nægtelsen formodentlig velkommen, da den gav dem anledning til at henvende sig til „en anden øvrighed“ (forbundet) med protesten mod de i det åbne brev udtalte hensigter. Den danske regering frakendte nu vistnok forbundet og de holstenske stænder enhver kompetence m.h.t. disse genstande. Alligevel havde den ladet forbundet tilgå følgende oplysning, hvorefter ordret citeres stykket i Pechlins erklæring og forklaring om det åbne brev, for at bruge hans eget udtryk „den tyske udgave“ af dette (sml. s. 65).

Herved var, vedgik kommissionen beredvilligt, enhver klage

¹ Rantzau, s. 36f.

² Skr. 15/9, nr. 43.

for tiden fjernet, og det var unødvendigt at gå ind på en nærmere begrundelse af forbundets kompetence. Men skulde den danske regering mod forventning i tidens løb afvige fra dens lige givne højtidelige forsikringer, eller opkom der, med eller uden dens skyld, forviklinger, der berørte rettigheder eller interesser, der stod under forbundets beskyttelse, så vilde dettes kompetence være at klarlægge.

I betænkningens sidste afsnit fremhæves berettigelsen af, at de holstenske stænder henvender sig til forbundet; men siges, at dette i øvrigt selv kunde tage initiativet vedr. de i det åbne brev omtalte forhold, der er kendt fra forbundets protokoller (protesterne!) og fra offentligheden. Forbundet vilde gerne medvirke til at fjerne de opståede misforståelser, der havde vakt så megen uro og røre i vide kredse. Dette kunde opnås ved af den danske regerings erklæring af 7. at gengive de punkter, hvorom de fleste vildfarelser var udbredte, men samtidig hævde sin kompetence vedr. Danmarks til forbundet hørende lande: „damit der Zukunft nichts vergebem, und angedeutet werde, dass im Deutschen Bunde das Bundesrecht und nicht politische Convenienz entscheide“.

Reklamationskommissionen indstillede, at forbundsdagen vedtog følgende beslutning, hvad også skete samme dag.¹ Forsikringerne i erklæringen af 7., hedder det først, havde overbevist den om, at kongen ved den endelige ordning af de i det åbne brev nævnte forhold vilde agte alles, særlig forbundets, arveberettigede agnaters og landet Holstens forfatningsmæssige repræsentations rettigheder. Det forbeholdt sig at gøre sin kompetence gældende i påkommende tilfælde. Men det kunde ikke anerkende, at de holstenske stænder var denne forbundsstats lovmæssige repræsentant over for forbundet, og fandt ikke deres klage over, at der var sket en forandring i den landstænderske forfatning, begrundet. På den anden side mente det, at kongens nægtelse af at modtage petitioner eller forestillinger fra stænderne om arvefølgen ikke i denne almindelighed stemte med ordene i stænderanordningen 1831.²

Som afslutning fulgte i forbundsdagens erklæring nogle anerkendende ord om de patriotiske følelser [angrebene på Danmark],

¹ I forbundsdagens trykte protokol er forslaget og den endelige vedtagelse identisk. Sml. de nedenfor af Pechlin anførte af ham opnåede modifikationer i det oprindelige forslag.

² Hos Hans Jensen: anf. arb., s. 417 l. 9 f. o. er glemt ordet »ikke«.

der ved denne lejlighed havde vist sig i de tyske forbundsstater. Men man beklagede de hadefulde beskyldninger og ophidselser og forventede, at regeringerne vilde skride ind mod disse. Man tvivlede ikke på, at Danmark her vilde vise fuldkommen gensidighed.

I samme møde fremsatte Pechlin på sin regerings vegne stærke klager over de tyske byers adresser til beboerne i hertugdømmerne og navnlig over den af professorer og docenter underskrevne Heidelberg-adresse, der tilsigtede at forstyrre ro og orden, og som byggede på ukendskab til retsforholdene og forvanskning af regeringens hensigter. Han anså sig egentlig berettiget til at foreslå Heidelberg-adressen forbudt, men vilde dog undlade dette, da præsidenten allerede havde rettet den alvorlige opfordring til alle regeringer ikke længere at tåle adresseuæsenet vedr. den holstenske successionssag og drage snævrere grænser for dagspressens behandling. I mødet den 1. oktober meddelte gesandterne for Baden, hvor Heidelberg jo ligger, og Würtemberg, at censorerne havde fået strenge påbud om nøjere tilsyn med pressen.

Den 18. sept. sendte Pechlin udenrigsdepartementet sin beretning om den trufne afgørelse og dagen efter en mere udførlig til kongen.¹ I den første formener han, at beslutningen er meget bedre, end man kunde have ventet, og at dette skyldes Metternichs fortræffelige instruktioner til grev Münch.² Selv havde han gennemført, at til titlen „konge af Danmark“ føjedes „hertug af Holsten og Lauenborg“ for at betone, at Slesvig intet havde med sagen at gøre. Men der var opnået „betydeligere“ modifikationer i kommissionens oprindelige forslag. Hans undladen af at nævne disse fik formentlig departementet til at sætte en streg under „betydeligere“!

Disse modifikationer, bevirkede i selve mødet eller i forvejen ved drøftelsen med Münch, lærer vi at kende i beretningen til kongen. Han vedlægger denne en omstændelig „Rechtsverwahrung“, som han havde forelæst i mødet, men trak tilbage på grund af de opnåede ændringer og erstattede med en kort erklæring. Denne

¹ Kongen videresendte den ham tilgæede beretning til udenrigsministeren.

² Om disse se »Aus Metternich's nachgelassenen Papieren«. 7. bd., navnlig s. 262f. og 263f. (Metternich til Münch 27/8 og 13/9). I den sidste siges, at selv om der i den rådende ophidselse er meget kunstigt, ja selv revolutionært, så findes også »alle gode sider af den tyske nationalfølelse«, og ikke blot det tyske folk, men også mange tyske fyrster delte den almindelige spænding.

sidste, hvis skæbne behandles senere (se s. 68), protesterede imod, at beslutningens udtalelse om, at kongen ved den endelige ordning vilde tage hensyn til alle vedkommende rettigheder, kunde få en fortolkning, der inddrog Slesvig. Endvidere protesteredes imod, at Holstens lovmæssige landsrepræsentations rettigheder kunde tydes på anden vis end dens *forfatningsmæssige* rettigheder. Af den omstændeligere erklæring skal jeg nævne hævdelser af, at forbindelsen mellem Slesvig og Holsten var „dem öffentlichen Rechte des deutschen Bundes völlig fremd“. Bestemt tog han afstand fra bemærkningen „patriotische Gesinnungen“, „thi Deutsche Gefühle, für den ganzen Umfang deutschen Rechts und deutscher Ehre sind eigene des Gesandten“. Som set gik bemærkningen alligevel ikke ud.

De „betydeligere“ modifikationer – i hvert fald foruden den i beretningen af 18. nævnte – var følgende: udtrykket „der erbberchtigten Agnaten“ ændredes til erbberechtiger, hvorved en forbundets anerkendelse af sådanne fjernedes. Man var gået bort fra udtalelsen „dass Se Majestät bei endlicher *Feststellung* . . .“, men Pechlin fik denne genindført. I sætningen „Indem die Bundesversammlung als Organ . . .“ stod oprindeligt „spricht sie sich schon heute“, men de to sidste ord gik ud. Tak være grev Münch fastsloges, at stænderne kun var „Vertreter ihrer *verfassungsmässigen* Rechte“, og ham skyldtes også tilføjesen ved petitionsretten „in dieser Allgemeinheit“. Pechlin fandt, kongen efter omstændighederne ikke burde være utilfreds med resultatet, og henstillede, om han ikke skulde bemyndiges til at takke Münch.

At man dog heller ikke fra et dansk synspunkt kunde være tilfreds med resultatet, giver Pechlin udtryk for i en skrivelse et par dage senere til departementet.¹

Beslutningen, udtaler han her, er åbenbart mere truffet af politiske hensyn end bygget på forbundets grundlove. Ved at rose det tysk-patriotiske sindelag, hvad der efter vor erklæring var grundløst, har man betrådt en farlig vej, på hvilken tidens bevægelse kan føre forbundet videre. Beslutningen om stændernes petitionsret er også, trods klausulen, en farlig koncession til det demokratiske princip. Hvis regeringens bestemmelsesret ikke opretholdes lige så uindskrænket, afvæbnes suveræniteten over for folket.

Samme kritiske bemærkninger om forbundsbeslutningen gen-

¹ 21/9, nr. 46.

findes i et brev af 24. fra Pechlin til universitetskurator Joh. Fr. Jensen.¹ Hans hele stræben, skriver han i øvrigt, var gået ud på fra Frankfurt at opnå den beroligelse af striden i monarkiet, som regeringen ikke havde formået. Hertil havde det været nødvendigt, at regeringen gik væk fra „Gesamtstaats“-teorien og overlod ham „Det åbne brev“ for at besørge „en retmæssig anden, tysk udgave“ deraf. Det opnåede han endelig [ved billigelsen af hans erklæring af 7.]. Forhåbentlig vilde beslutningen besværges stormen. Men til dens virkning i Holsten og også i Slesvig behøvedes offentliggørelse af erklæringen af 7. – samt at regeringen optrådte som fredsstifter!

Den 25. gav udenrigsdepartementet (Reventlow-Criminil og Dankwart) i en allerunderdanigst betænkning til kongen udtryk for dets vurdering af Frankfurts beslutning. Den karakteriseres som „i det hele“, hvad der nok betyder „efter omstændighederne“, tilfredsstillende. Dog måtte man stærkt beklage udtalelsen om, at kongens befaling til den holstenske kommissær om ikke at ville modtage yderligere petitioner eller forestillinger i successionssagen „in dieser Allgemeinheit“ ikke stemte med ständerloven 28/5 1831. Yderligere kritiserede departementet – det skulde vise sig med god grund! – at Pechlin i sit retsforbehold overhovedet havde nævnt det forbundet helt uvedkommende Slesvig. Men, fandt det, der var næppe grund til at forvente, at yderligere skridt vilde få nogen indflydelse på den fattede beslutning, og en formelig konflikt med forbundet vilde kun føre til ny ophidselse. Beslutningens udtalelse om at imødegå „gehässige Anschuldungen und Aufregungen“ var selvsagt at rose, hvis den fik nogen virkning. Som Pechlin mente departementet, at i fald Frankfurt ikke publicerede erklæringen af 7., burde Danmark gøre det. Billigttænkende vilde nemlig heraf se, at der var fuld overensstemmelse mellem denne og beslutningen af 17.

Dagen efter, den 26., sendte departementet Pechlin en skrivelse med stort set betænkningens indhold. Bl. a. trøstede departementet sig med, at klagen over forfatningskrænkelse i hvert fald var afvist, og at man derfor turde anse „die jetzige Fassung als eine Vereinbarung widerstreitender Ansichten“.

Den 1. okt. meddelte departementet yderligere Pechlin, at kon-

¹ Brevet er allerede trykt hos Droysen og Samwer, s. 293 anm. Når forf. skriver, at heraf ses, at Danmark »in Betreff der staatrechtlichen Verhältnisse Schlesiens dem Bunde der Kompetenz vorbehielt«, er dette jo ukorrekt.

gen havde resolveret, at man kunde lade det bero ved dennes retsforbehold vedr. stændernes forfatningsmæssige rettigheder. Endvidere havde kongen foreløbig billiget forslaget om offentliggørelse af erklæringen 7. sept. og udtalt sin påskønnelse af både Pechlin og grev Münch (sml. det følgende).

Den 24. havde Christian VIII i breve såvel til sin udenrigsminister som til Pechlin givet udtryk for, hvor lidet tilfreds man egentlig kunde være med forbundsbeslutningen.¹ Selv om denne, hedder det i brevet til Pechlin, ikke svarede til hans berettigede forventninger, skyldte han ham stor tak både for hans fortræffelige erklæring af 7. og for hans „Einreden und Vorstellung“ i forsamlingen og over for grev Münch. Denne sidste bemyndigedes Pechlin [som udenrigsministeren] også til at takke. Da kongen formodede, at Preussen ved den endelige ordning af forholdene vilde komme ind på Slesvigs stilling, var Pechlins tilrettevisning (Verweisung) m.h.t. dette nødvendig og blev forhåbentlig offentliggjort ligesom erklæringen af 7. sammen med forbundsbeslutningen.

Udtalelsen om, at stænderne ikke var Holstens lovlige forbundsrepræsentation, havde, fandt kongen, den revers (skavank), at man så kunde kræve en sådan. Selv om der i bemærkningen om petitionsretten var indsat ordene „i denne almindelighed“, anså kongen den alligevel for utilfredsstillende, og „anledningen“ til de patriotiske følelsers udbrud burde være karakteriseret som „en retslig ubegrundet“. At forbundsregeringerne vilde tøjle pressen, betvivlede kongen meget; den udlovede reciprocitet behøvede man ikke at forhaste sig med, rent bortset fra, at han ikke kendte til, at danske politiske blade uretfærdigt havde angrebet andre forbundsstater. Derimod havde kongen af Bayern, mange tyske universiteter og byer „uns aufs gröbste beleidigt“. Forbundsbeslutningen vilde i Holsten snarere ophidse end berolige. Selv havde kongen, følgende sit hjertes trang, søgt at virke forsonende ved en bekendtgørelse af 18. sept., som man, skrev han, allerede havde takket ham for.

Fredagen den 18. sept. var Christian VIII.s 60 års fødselsdag, som han tilbragte på slottet Plön i Holsten „i tro undersåtters kreds“. I sin dagbog noterer han: „Jeg begyndte dagen med at skrive den beroligende bekendtgørelse, jeg vilde lade udgå“. Den

¹ Kept. [?] til brevet til Pechlin i Christian VIII.s arkiv.

er, som nævnt, dateret samme dag, givet på slottet i Pløn.¹ Man har, hedder det, stræbt efter at vildlede undersåtterne m.h.t. den sande mening af det åbne brev. Ingenlunde havde det været hensigten at krænke hertugdømmernes eller noget af disses rettigheder. Slesvig skulde, var det tilsagt, forblive i dets nuværende forbindelse med Holsten, og dette altså heller ikke skilles fra Slesvig. Heller ikke var der påtænkt nogen forandring i de forhold, hvori Holsten og Lauenborg som tyske forbundsstater stod til forbundet. Hvad der i det åbne brev var sagt om Holsten, var kun at forstå sådan, at kongen stode på, at ved anerkendelsen af det danske monarkis uadskillelighed vilde vort selvstændige hertugdømme Holstens varige forbindelse med de øvrige vor-krone undergivne landsdele også bevares. Kun tillid til landsherren, sluttede bekendtgørelsen, kunde sikre landet ro og fred.

De næsten revolutionære bevægelser i Holsten, som det åbne brev forårsagede, tjente til begrundelse for, at den danske regering ændrede sin stilling til forbundsbeslutningen af 5. juli 1832 (se s. 15 anm. 1). I forbundsdagens møde den 6. aug. havde Østrig stillet forslag om forbud mod de kommunistiske foreninger i henhold til beslutningen af 1832.² Grev Münch sagde da til Pechlin, at nu var der for Danmark anledning til at foretage den da undladte offentliggørelse af beslutningen på grund af forholdene i Holsten.³ Heri erklærede den danske regering sig helt enig. Den 26. september tilstillede den Pechlin eksemplar af kancellipatent af 21. om udførelse af flere beslutninger af den tyske forbundsforsamling mod politiske foreninger og overordentlige folkeforsamlinger.⁴

Den „beroligende bekendtgørelse“, som Christian VIII udstedte på sin 60-årsdag, fik ikke den tilsigtede virkning. Den kom tværtimod til at udgøre et irritationsmoment, da den blev fremdraget i forbundsdagens følgende møde den 24., et møde, der også på anden vis blev en bitter skuffelse for de danske synspunkter.⁵

¹ Kollegial-Tidende 26/9 1846.

² Pechlin til Rev.-Cr. 8/8, nr. 29. Frankfurt. A.

³ Grev Münch synes at have gentaget sit ønske. Pechlin til udenrigsdpt. 15/9, nr. 43.

⁴ Skr. 26/9, nr. 45, til Pechlin. Frankfurt A. — Patentet henviser dels til beslutningerne 5/7 1832 § 2 og 3, dels til beslutningen den 6/8.

⁵ Pechlin til dpt. 27/9, nr. 49.

I dette møde oplæstes beslutningen af den 17. Men til Pechlins før nævnte korte retsforbehold vilde Bayern nu knytte en erklæring, afgivet af Blittersdorff som stedfortræder for den bayerske v. Oberkamp. Han var overbevist om, hedder det, at forbundet ved sin beslutning ikke havde til hensigt „i et så højvigtigt nationalt anliggende, hvor det ikke blot drejer sig om enkelte rettigheder, men tillige og frem for alt om det fælles fædrelands, det tyske forbunds rettigheder og interesser, ære og betydning“, at ville begrænse dets kompetence og medvirkning i nogen retning, hvorved denne kunde berøres – det være i indre forbundsforhold eller som europæisk magt (Gesamtmacht),¹ Grev Münch udtalte som repræsentant for Østrig og Preussen, at afgav Bayern denne erklæring til protokollen, måtte Østrig og Preussen „in Vertretung der deutschen Nationalinteressen“ udtale sig for forbundets kompetence i alle retninger. Det svarer til, at Metternich havde meddelt ham, at kejseren, hvor det virkelig gjaldt sande tyske nationalinteresser, ikke vilde stå tilbage for sine medforbundne.² Det store flertal, bortset fra de ikke med instruks forsynede medlemmer, afgav da straks deres stemme herfor.

Hvordan måtte denne aldeles ikke forudsete vending ikke påvirke mig, udtaler Pechlin i sin beretning til departementet. Imidlertid hjalp grev Münch ham ud af kniben, hævder han. Det skete ganske vist på den måde, at Pechlin tog sit retsforbehold tilbage, hvorved den bayerske erklæring mistede sit tilknytningspunkt, så at Münch kunde erklære alle pågældende afstemninger som tilbagetagne. Pechlin roser som sædvanlig grevens beslutsomhed og kollegernes velvillige holdning (bortset fra Oberkamp og borgmester Schmidt), der bidrog til „det lykkelige resultat“. Han fremhæver ligeledes, at var afstemningerne ikke taget tilbage, vilde deres indtryk på de europæiske hoffer have været langt ugunstigere for hele successionsspørgsmålet. – Mødet vedtog ved en officiel artikel at offentliggøre beslutningen af 17. Den findes i Frankfurtaviserne for den 26.

Hermed var mødet dog ikke endt. Kongens bekendtgørelse af 18., der havde stået i Altonaer Mercur, var fra denne gået over i Frankfurt-blade om formiddagen den 24. Grev Münch oplæste den nu i mødet og spurgte, om der i denne anledning var grund

¹ Bundesarchiv. 405. Diese Erklärung kam nicht ins Prot. 24. Sept. 1846.

² Aus Metternichs nachgelassenen Papieren. 7. bd., s. 263f.

til for forbundet at foretage sig noget. Bekendtgørelsen vakte „en mig højst smertelig alvorlig opmærksomhed“, skriver Pechlin. Man fandt dels, at bekendtgørelsens udtalelser om anerkendelsen af det danske monarkis „Unzertrennlichkeit“ og kongens „festes Vertrauen“ hertil ikke stemte med erklæringen af 7. sept. om begrundede agnatiske rettigheder, og dels tog man anstød af ordet „Unzertrennlichkeit“ som sigtende på en realunion. Nogen beslutning toges dog ikke; man vilde foreløbig undlade at bekendtgøre erklæringen af 7., men forbundet vilde fastholde den.

Samme dag, som Pechlin indberettede ovennævnte mødes forløb, sendte han Reventlow-Criminil en privatskrivelse, hvori han skriftede, at han var kommet til at begå en indiskretion. Han havde efter mødet den 17. meddelt den tagne beslutning til forbundsdagens franske repræsentant, der indstændig havde bedt herom. Resultatet var blevet, at den offentliggjordes i Journal des débats for 22. Han havde talt med grev Münch, der tog indiskretionen let, og han håbede, at grev Criminil også tilgav ham. – Hvad Pechlin i sit skriftemål ikke berører, er, at også det forbehold, som blev taget tilbage i det følgende møde, var meddelt i Journal des débats. Herom hedder det i Frankfurt-aviserne for 26., at man var bemyndiget til at meddele, at et sådant forbehold ikke eksisterer. Såfremt det var blevet overgivet til forbundsprotokollen, vilde det have stødt på forsamlingens enstemmige modstand. Offentliggørelsen i det franske blad, der fremkom før den officielle i Frankfurt-bladene, skulde afgive frugtbar mark for nye rygter og presseangreb på Danmark.

Som ovenfor nævnt havde kongen den 24. sept. over for Pechlin udtalt ønske om, at både dennes retsforbehold og erklæringen af 7. blev publicerede. Det første var nu gået ud af sagaen. I forbundsdagens sidste møde den 1. okt. før ferierne forebragte Pechlin ønsket om offentliggørelsen af det andet aktstykke.

Forbundet afslog både selv at publicere det og tillade, at den danske regering gjorde det; forbundet anså erklæringen for et det tilhørende aktstykke. Pechlin tilrådede derfor regeringen at undlade offentliggørelse for ikke at komme i konflikt med forbundets opfattelse.

Den 6. okt. refererede departementet for kongen, hvad der videre var sket i Frankfurt, hvilke uheldige følger Pechlins forbehold havde haft, og hvilken pressedebat dets tilbagetagelse havde

medført. Det udtalte, at i og for sig vilde total udeladelse af et forbehold vel ikke have været forbundet med særlige ulemper; selv havde det i sin beretning af 25. nævnt, det måske havde været bedre ikke at omtale Slesvig. Under de forhåndenværende omstændigheder, hvor den forsøgte direkte omtale af Slesvig straks havde medført konflikt, „dürfte nur von der Zeit und der weiteren Entwicklung der obschwebenden Fragen eine Abhülfe zu erwarten seyn, welche jetzt durch keine neue Protestationen zu erreichen seyn möchte“. Det fremhævedes desuden, at præsidialgesandten ved de augustenburgske og glyksborgske hertugers protester, der også gjaldt Slesvig, havde anerkendt, at til dette strakte forbundets kompetence sig ikke.

Den 15. resolverede kongen i henhold hertil, at ingen nye forbehold skulde nedlægges, da de blot kunde give anledning til gentagne, ophidsede diskussioner. Samtidig beklagede han, at en uforsigtig meddelelse af Pechlin havde haft så skadelige følger.

Først den 21. meddeltes disse kongens afgørelser Pechlin.¹ Det skete ved en udførlig redegørelse fra departementet for dets syn på de indtrufne beklagelige hændelser. Om den bayerske erklæring bemærkede det med rette, at denne selv ved udtalelser som „nationalsag“ og „magt mod fremmed magt“ viste, at den ikke byggede på forbundskompetencen. I samme skrivelse fik Pechlin besked om, at kongen, ligeledes ved resolution af 15., havde billiget hans nye, indtrængende henstilling om ikke at publicere erklæringen af 7. sept. Den 1. okt. havde departementet jo meddelt ham kongens billigelse af erklæringens offentliggørelse, hvad Pechlin dengang havde tilrådet. En publicering for hertugdømmet Holsten af forbundsbeslutningen af 17. anså man for upåkrævet efter dens offentliggørelse i Frankfurt-bladene. Det slesvig-holsten-lauenborgske kancelli tilskrev departementet, at der ikke var nogen betænkelighed ved, at de der udbredte blade publicerede forbundsbeslutningen.²

Pechlins reaktion på departementets skrivelse var kort, en royalist værdig.³ Med dyb ærbødighed havde han, skrev han,

¹ Koncepten er først dateret den 19. og er også under denne dato indført i Departemental Registratur. Den har derefter undergået en ret betydelig, væsentlig formel omarbejdelse og er dateret den 21., under denne dato også indført i Dep. Reg.

² 12/10.

³ 31/10, nr. 67.

allerunderdanigst modtaget den allerhøjeste karakteristik af hans adfærd, hvilken havde fornyet den dybe smerte herover.

Til de tidligere omtalte fyrstelige reservationer sluttede sig i midten af oktober en lignende fra den i 1809 afsatte Gustaf IV Adolfs søn, Gustaf, prins af Vasa. Den gjaldt både arvekrav til Holsten og til Slesvig, arvekrav som næppe tillagdes større betydning, bl. a. vel også fordi han ingen sønner havde. Pechlin meddelte den 9. nov. departementet, at grev Münch dagen før havde vist ham de pågældende skrivelser og sagt, at han i det 1. møde efter ferierne vilde vedlægge protokollen dem.¹ Det kunde egentlig være tvivlsomt, skrev Pechlin, om sådanne fyrstelige reservationer rettelig burde optages i protokollen. Men da grev Münch straks havde bevilget det til hertugen af Augustenborg, og Pechlin dengang ikke havde protesteret, men kun forbeholdt sit hof en evt. erklæring (endnu ikke afgivet), mente han, at man heller ikke nu skulde protestere.

Departementet sagde sig i sin forestilling til kongen at være enig heri. Det foreslog, at Pechlin bemyndigedes til at svare, at kongen ved det åbne brev ikke havde villet træde „etwa begründete agnatische Erbansprüche auf das Herzogthum Holstein“ for nær. Det vilde stemme med erklæringen af 7. sept. Om hertugerne af Augustenborgs og Glyksborgs protester, hvor man i sin tid havde forbeholdt sig en erklæring, hed det i forestillingen, at det ikke var værd at komme tilbage hertil. Kongen resolverede, at det yderligere kunde meddeles, at han allerede over for prinsen havde anerkendt at have modtaget hans retsforbehold. I overensstemmelse hermed instrueredes Pechlin den 24. nov.

De slesvigske stænder, der var trådt sammen sidst i oktober, gik i de holstenskes fodspor. Den 4. dec. nedlagde det overvejende flertal med hertugen af Augustenborg i spidsen deres mandater. Midt i måneden meddelte den kongelige kommissær de tilbageblevne (5–6) forsamlingens opløsning. Da Pechlin modtog regeringens meddelelse herom, bemærkede han, at man vanskeligt kunde tro på, at nye valg og nye stænder vilde medføre tilfredsstillende resultater.² Men det havde dog ved opløsningen vist sig, mente han, at der nu var nogen afmatning at spore i de tyske sympatitilkendegivelser for de slesvig-holstenske demonstrationer.

¹ 9/11, nr. 71. – Indført i forbundsprotokollen 14/1 1847.

² 23/12, nr. 88.

Inden jeg slutter dette på det originale kildemateriale byggede kapitel, er det rimeligt at spørge, hvordan hændelserne tog sig ud for Pechlin, da han i sine sidste leveår udarbejdede sine erindringer og nedfældede sine betragtninger. I selve memoirerne kommer han slet ikke ind på „det åbne brev“ eller forhandlingerne i Frankfurt. Hvorfor? Det har han hidtil undladt, hedder det i en dagbogsoptegnelse fra okt. 1861,¹ for ikke at få de aldrig lægte sår, som lidelser og krænkelser efter det åbne brev bibragte ham, til igen at bløde. Et par andre steder i sine optegnelser nævner han, i hvilken smertefuld sindstilstand „miskendelsen“ (fra slesvig-holstensk og tysk side?) i 1846 hensatte ham. Efter „det åbne brev“ var mine prøvelser sådanne, at jeg flere gange anså min ære og mit gode navn i fare.² Min stadige læsning var da Thomas a Kempis' Kristi Efterfølgelse, navnlig fra 3. bog kap. 30 (menneskers utroskab og Guds troskab).³

I den først nævnte dagbogsoptegnelse findes dog et par udtalelser om hans optræden i Frankfurt. De gælder den af ham „fremkaldte og redigerede“ erklæring af 7. sept., hvori det „positivt var fremstillet, hvori hertugdømmerne Slesvigs og Holstens forbindelse havde sit retslige grundlag“. Den vilde, siges det videre, straks have dæmpet stormen i hertugdømmerne og vel genskabt den indre fred, hvis den var blevet offentliggjort. Det hindrede forbundsforsamlingen imidlertid, fordi den ikke stemte med kongens, „sandsynligvis efter rådslagning med grev Carl Moltke“, udstedte bekendtgørelse af 18. sept. Offentliggørelsen skete først i det af den preussiske minister C. A. v. Kamptz i 1847 udgivne skrift „Staatsrechtliche Bemerkungen über den Königlich Dänischen offenen Brief vom 8. juli 1846 . . .“. Det er forsynet med motto „Audiatur et altera pars“. Af tyske retslærde, hedder det hos Treitschke, vovede kun een at forsvare den danske konge, minister Kamptz, „der alte Demagogenverfolger, dessen Name schon abschreckend wirken musste“.⁴ Han udviklede „eine ganz verworrene Gelehrsamkeit“. For mottoet fattedes hos Treitschke selv den beskedneste plads.

At Pechlins hensigt med den af ham udarbejdede, men, som vist, dog af København noget påvirkede erklæring var den, han

¹ 20/10 1861.

² Optegnelse 22/4 1861.

³ Do. 1/5 1861.

⁴ Deutsche Geschichte. V, s. 580.

angiver, er uden for al tvivl. Men man tør sætte et spørgsmålstegn ved, at dens eventuelle offentliggørelse dengang skulde have dæmpet eller rent ud slukket bålet under den slesvig-holstenske heksebryg.

4. Året 1847

Året 1847 indvarslede på værdig vis det gale år 1848, siger Pechlin i sine erindringer.

Ved udgangen af 1846 havde opløsningstendenserne i det danske monarki nået et eksplosivt stade. Hverken konge eller regering kunde være blind herfor; en radikal kur mod splittelsesforsøgene var tiltrængt. Overvejelserne herom resulterede mod årets slutning i planen om en konstitutionel helstat med vidtgående hensyntagen til monarkiets tyske element. Christian VIII, der døde 20. januar 1848, efterlod planen som arv til sønnen, Frederik VII. Grundtrækkene i den offentliggjordes ved patentet 28. januar.

Også medlemsstaterne i det tyske forbund var under den konstitutionelle, liberale bevægelses tryk. Det er mig klarere end nogen sinde, skrev den badiske forbunds gesandt, Blittersdorff, i november 47 til Münch-Bellinghausen, at hvis Østrig ikke skynder sig med at påtrykke den nu engang rådende og for regeringerne uimodståelige åndsretning en legal, folkeretlig form, vil Tyskland ufejlbarligt blive offer for indre rystelser.¹ Se til Sydvesttyskland, hvor regeringerne dagligt bliver svagere, de radikales parti dagligt stærkere, dristigere og mere udfordrende! Grunden hertil er, at man kun har tildelt forbundet en politirolle. Blicher det i en krisetid kaldet til at handle, vil det spille bankerot!

Et forsigtigt trin på den konstitutionelle trappe tog Preussen i årets begyndelse, og det vakte stor opsigt i det øvrige Tyskland. Den 3. februar udstedte Frederik Vilhelm IV et patent og forordninger om dannelse af en forenet landdag af Preussens 8 provinsialstænder. Den skulde træde sammen, når behov gjordes, navnlig i tilfælde af statslån eller nye skatter. Kongen, hedder det i patentet, havde fra sin tronbestigelse sigtet mod et dobbelt mål: en videreudvikling af Preussens stænderske forhold og en opretholdelse af kronens „rettigheder, værdighed og magt“. I forbunds-

¹ Blittersdorff, s. 64 ff.

dagens møde den 11. marts meddelte den preussiske gesandt de trufne bestemmelser, og i forbundsprotokollen finder man disse indført tillige med de tidligere om det preussiske stændervæsen.¹ Den Forenede landdag indkaldtes i begyndelsen af april og varede til sidst i juni. Forhandlingerne viste, at de kongelige indrømmelser langt fra tilfredsstillede de liberale.

Navnlig i Sydvesttyskland havde den nationalliberale bevægelse fundet udbredelse. Da Pechlin den 10. februar meddelte sin regering et andragende fra Würtemberg til forbundet om en mere udstrakt offentliggørelse af dets forhandlinger, skrev han, at ophavsmanden i hvert fald havde sikret sig „en god høst af offentligt bifald og popularitet“.² Sagen var højst vigtig, fandt han; Østrig vilde være imod forslaget, men Preussens stilling var mere usikker. Han henstillede at vente med at give ham instruks, til man erfarede de to tyske stormagters standpunkt. Selv kunde han tidligere have tænkt at stemme for forslaget og udviklede i skønne ord, hvordan han efter 1830 havde forestillet sig en glimrende fremtid for „den øverste tyske myndighed“, en „nationalisering af forbundsakten og alle forbundsgrundlove“ og uddannelsen af en tysk retsskole. Men disse tanker og håb var forblevet drømme; måske havde de ikke fortjent anden skæbne. – Pechlins her antydede betragtninger svarer væsentligt til dem, han havde fremsat i en depeche fra 1842, og hvorom Dankwart til kongen udtalte: „Om en så fuldkommen kompakthed af Tyskland [kommerciel og politisk] vilde stemme med Deres Majestæts interesse som hertug af Holsten, fortjente vel en nærmere overvejelse for at fjerne alle tvivl herom“.³

Men tilbage til Würtembergs forslag. Efter Østrigs ønske udsattes indgivelsen af det et stykke tid.⁴ Det forelagdes i mødet 26. marts og henvistes til et udvalg på fem medlemmer: de to stormagter, Sachsen, Würtemberg og Baden. Først i mødet 9. sept. forelagde Preussen på udvalgets vegne en indstilling om, at bekendtgørelsen, inden forløbet af 6 uger, af forhandlingerne fra nu af blev reglen. Østrig vilde imidlertid have indført stærke begrænsninger i, hvad der skulde offentliggøres.⁵ Om de to forslag havde

¹ Sml. Pechlins dep. 16/3, nr. 19.

² 10/2, nr. 10. Frankfurt. A.

³ Dankwarts brev 11/8 1842.

⁴ Dep. 5/3, nr. 17.

⁵ Pechlins skr. 13/9, nr. 61. Frankfurt. A.

gesandterne så at indhente deres regeringers instruktioner. Det sidste møde holdtes den 13. sept., hvorefter forbundsdagen fik ferie til januar 1848. Pechlin spurgte i begyndelsen af november departementet, om Danmark-Holsten skulde følge Østrig eller Preussen eller indtage et mellemstandpunkt. Han anbefalede det sidste og gjorde rede for, hvori dette skulde bestå.

Den 22. november indstillede departementet til kongen at billige Pechlins forslag hverken at følge Østrig eller Preussen, men vælge en middelvej. Forslaget indeholdt fire punkter: 1. offentliggørelse som regel, men undtagelser kunde ske efter udtalelse af en af forsamlingen nedsat komité; 2. offentliggørelsen skulde kun foretages hvert år efter afslutning af en mødeperiode; 3. den skulde ikke ske ved dagbladene, men i en officiel udgave; 4. af den i pkt. 1 omtalte komité skulde præsidualgesandten altid være medlem, selv om forsamlingen ikke valgte ham. Den kgl. resolution 1. december billigede Pechlins og departementets indstilling, bortset fra at den – fornuftigvis må man vist sige – ændrede pkt. 4 til, at komiteen under forbundspræsidiets forsæde skulde bestå af fire af forsamlingen valgte medlemmer.¹

I dets forestilling havde departementet fremhævet, at forslaget i flere væsentlige punkter tildels var enigt med det preussiske og det østrigske, altså var en middelvej. Mod at gå med til en publikation under forhandlingerne anførte departementet, at sagerne så vilde blive genstand for offentlig kritik. Forbundet vilde derved opgive sin stilling som et tysk fyrsteråd og snarere blive et ufuldstændigt tysk parlament; den offentlige mening kunde ventes at ville gøre det til et tysk forbundsfolkeparlament. Den 4. december fik Pechlin meddelelse om til sin tid at afgive det holsten-lauenborgske votum i overensstemmelse med kongens resolution.

Modsætningen mellem det mere reformivrige Preussen og Østrig, der holdt igen, kom endnu stærkere frem i spørgsmålet om pressefrihed. Pechlin var som medlem af forbundets udvalg for presseanliggender her direkte indblandet.

Den provisoriske forbundspresselov af 20. sept. 1819, der kun tillod censur- eller pressefrihed for værker over 20 ark, var stadig gældende – og et yndet angrebsmål for liberale og radikale. I 1824

¹ Kongens udat., egenhændige bemyndigelse til departementet findes fejlagtigt indlagt i et brev af 8. dec. fra Reventlow-Criminil til kongen.

havde forbundet vedtaget, at den provisoriske lov skulde afløses af en endelig. I 1832 var nedsat en kommission med pålæg om snarest muligt at udføre opgaven. I 1846 indsamlede man oplysninger om de i medlemsstaterne gældende regler for bøger over 20 ark. Over et kvart århundrede var altså gået hen, siden „den provisoriske“ så lyset.

Uden i forvejen at have opnået enighed med Østrig tilstillede Preussen i april alle medlemsstater samt forbundet et udkast til en forbundspresselov.¹ Efter denne vilde det stå enhver stat frit at afskaffe censur og indføre pressefrihed. Naturligvis indeholdt forslaget garantier mod misbrug.

Pechlin omtaler i maj, at man forventer de direkte forhandlinger om sagen mellem Wien, Berlin og de andre forbundsregninger.² Sidst i august nævner han forhandlinger i forbundet,³ og i mødet den 2. sept. afgiver Preussen en erklæring om, at det ønsker slettet ordet „fuld“, hvor der i dets forslag står „fuld pressefrihed“. Det kan nemlig misforstås, som om forslaget gik ud på „fuldkommen tøjlesløshed og fravær af al overvågen“.

I samme møde meddelte Württemberg, at det genoptog forslaget fra 1832 om en definitiv forbundspresselov. En ændring var absolut nødvendig, thi afsky for censur havde bredt sig i vide kredse. Ifølge den württembergske forfatning skulde der råde pressefrihed, og på dets sidste landdag var et stærkt krav herom fremført.

Som præsidenten, grev Münch, i nævnte møde sagde, havde forbundsudvalget allerede i lang – man fristes til at indskyde „umindelig“ – tid syslet med spørgsmålet. I det næste møde, den 9., fremkom han med en lang redegørelse herfor, omtalte skavanker ved pressefrihed og endte med at foreslå at indhente regeringernes instruktioner om følgende 3 spørgsmål: 1. skulde presseloven af 1819 suppleres; 2. skulde en ny tilhøre præventiv- eller repressiv-systemet; 3. skulde Preussens (og Sachsens) forslag danne grundlaget. Der gaves 4 måneders frist til instruktionerne. – Pechlin siger, at han alene støttede Münch i det standpunkt, at man burde søge at nå til en fælles lovgivning.⁴ Der kunde være fare for at opstå to systemer, et preussisk (en „presseforening“ ligesom toldforeningen!) og et østrigsk.

¹ Sml. forbundsprotokollen for mødet 22/7.

² Dep. 29/5, nr. 35.

³ Dep. 23/8, nr. 55, og 26/8, nr. 56.

⁴ Dep. 8/9, nr. 60, og 13/9, nr. 61. Frankfurt. A.

Såvel pressesagen som spørgsmålet om forbundsforhandlingernes offentliggørelse blev således gemt hen til revolutionsåret 1848. Lige så lidt opnåedes der enighed mellem Preussen og Østrig om de vidtgående reformplaner af forbundet, som Frederik Vilhelm sidst på året lod sin nære ven og fortrolige, general Radowitz, overbringe i Wien.

Som optakt til revolutionsåret betegner den tyske radikale digter Freiligrath den strid, der af både politiske og religiøse grunde var opstået mellem kantonerne i Schweiz, og som tilspidsedes i sommeren 1847.¹ Im Hochland fiel der erste Schuss – Im Hochland gegen die Pfaffen, sang han. Revolutionslavinen bragtes i rørelse.

Syv katolske kantoner med Luzern som fører havde til forsvar for deres „suveræne“ rettigheder dannet et „Særforbund“. I juli erklærede forbundsforsamlingens flertal dette for opløst og vedtog senere en beslutning om jesuiternes fordrivelse. Særforbundet protesterede, men efter en kort kamp i slutningen af november måtte de katolske kantoner underkaste sig.

Schweiz' neutralitet var i 1815 garanteret af de fem stormagter. Efter borgerkrigens udbrud forhandlede disse om at skride ind med mægling; sådant tager tid, og det protestantiske flertals militære sejr var hurtig og afgørende. Den 19. november udtalte Pechlin i privat brev til Reventlow-Criminil, at krigens udbrud ikke var til ære for europæisk politik, og at det radikale flertals utvivlsomme sejr vilde få virkninger for stemningen i Tyskland.² Efter den militære afgørelse bemærkede han, at retten ifølge hans opfattelse var på flertallets side, selv om dette var radikalt.³ Han vilde dog ikke hermed have sagt noget om det berettigede i dettes planer om revision af den schweiziske forfatning.

Den 5. og 6. december meddelte Østrig og Preussen deres gesandter i København, at de agtede at trække forbundet ind i den schweiziske interventionssag.⁴ Den østrigske meddelelse svarer til den erklæring, som de to magter var enedes om at forelægge i Frankfurt. I den preussiske depeche siges – unægtelig med god grund – at de diplomatiske stormagtsforhandlingers gang ikke har

¹ Se herom bl. a. Geschichte der Schweiz. Von Hans Nabholz m. fl. II (1938), s. 437 ff.

² Frankfurt. A.

³ l. c. 28/11, nr. 73.

⁴ Dpt. f. u. A. Frankfurt. Diverse Korrespondancesager 1817–48, Læg Schweiz.

kunnet følge den uventet raske udvikling af kendsgerninger. Opgaven er ganske vist ændret – efter „Sonderbunds“ nederlag – og nu gjaldt det ved den foreslåede stormagtskongres i Neuenburg (Neuf-Châtel) at opnå garantier for stabilitet og orden i det indre. Preussens konge – han var som (nærmest nominel) regent i Neuenburg direkte indblandet i den schweiziske strid – fandt, at det tyske forbund virksomt burde deltage i opgaven. I Schweiz samledes hele Europas politiske udskud; naboerne kunde ikke finde sig i et sådant arnested for den vildeste radikalisme og dens propaganda mod andre stater.

Den 10. december afholdt forbundsdagen et ekstraordinært møde, hvor grev Dönhoff på de to magters vegne forelagde den fælles erklæring. I stærke ord fordømte denne, hvad der var sket i Schweiz. Den opfordrede det tyske forbund i dets egenskab af selvstændig magt til at overveje nødvendige forholdsregler i anledning af begivenheder, „der ved deres materielle og moralske påvirkninger ikke blot truer dets interesser, men endog betingelserne for dets politiske eksistens“. Berlin og Wien vilde afholde sig fra at stille bestemte forslag og afvente sådanne fra forbundet.

Om forhandlingerne i mødet, hvor i øvrigt kun 11 gesandter var nærværende, gav Pechlin en udførlig beretning i depeche af 14. Blittersdorff udtrykte glæde over den afgivne erklæring og foreslog et udvalg nedsat for at forberede, at der kom ensartede instruktioner; han mindede om, at han forlængst havde ønsket en diplomatisk komité. Pechlin støttede forslaget om straks at nedsætte et udvalg. Af Dönhoffs videre meddelelser fremgik, at Preussen-Østrig ønskede forbundet repræsenteret ved den påtænkte Neuenburg-kongres. Noget udvalg blev ikke nedsat. Man enedes om at forelægge regeringerne tre spørgsmål til instruktionerne: skulde et udvalg nedsættes; skulde Preussen og Østrig eller eet af disse repræsentere forbundet eller forbundet selv sende en gesandt.

Pechlin havde i mødet erkendt farerne ved den destruktive udvikling i Schweiz, men sagt, han ikke kunde se, hvordan det, der var revet ned, kunde genrejses. Og efter sagens nuværende stilling fandt han den schweiziske forbundsforsamlings (Tagsatzungs) formelle ret nærmest uangribelig. I sin depeche udtalte han som sin personlige mening tvivl, om forbundet burde følge Østrig og Preussen, henviste også til Englands (Palmerstons) holdning. Hvad der nu var sket i Schweiz, føjede han til, var for øvrigt

noget, der forlængst burde være sket i det tyske forbund, nemlig skabelsen af en centralvilje og en centralkraft. „Blev dette blot virksomt anerkendt i det tyske forbund, så vilde „betingelserne for dets politiske eksistens“ ikke være så truede, som det desværre var alt for sandt var tilfældet“.

Lignende betragtninger som Pechlins ser vi Blittersdorff fremsætte omtrent samtidig i henvendelser til grev Münch.¹ Forkastede denne, skrev han, muligheden af forbundets regeneration, d.v.s. en styrkelse af det fælles bånd, der omslutede alle tyske forbundsstater, vilde han tilhulle sit hoved.

I København var man ikke henrykt ved tanken om for Holstens vedkommende at skulle drages med ind i den schweiziske interventionssag. Men man vilde nødtigt støde de to tyske stormagter for hovedet. Som Christian VIII skrev til Reventlow-Criminil den 17: „Vi er for ubetydelige til i Frankfurt at forfægte en mening modsat stormagternes, men man må sikkert holde sig til almindelige, så lidt som muligt sigende udtryk“.² Nogenledes sådan udtrykte Criminil sig også i brev af 18. til Pechlin inden modtagelsen af dennes depeche af 14.

Om denne bemærkede Criminil, da han den 20. sendte kongen den, at kongen vilde se, Pechlin havde vanskelighed ved at stille et bestemt forslag. Criminil havde drøftet sagen med Dankwart, der f.t. var syg, men heller ikke de havde fundet nogen rigtig god løsning. Af hensyn til Østrig og Preussen mente han ikke, man kunde afvise deres forslag om i Frankfurt at drøfte radikalismens sejr i Schweiz og dens indvirkning på Tyskland. De stormagter, der i 1815 havde garanteret Schweiz' neutralitet, måtte være berettigede til at forlange de ved de nyeste hændelser motiverede garantier. Det tyske forbund var ikke i samme stilling, men måtte kunne gå med til evt. beslutninger af garantimagterne om værn mod Schweiz [smitten herfra?] – „mithin abmahnend, nicht aber unmittelbar einwirkend“, hvad nok betyder: ikke gå med til nogen intervention.

Den 22. svarede kongen grev Criminil, at denne vidste, han aldrig vilde billige det tyske forbunds indblanding i stater, der ikke hørte til det, og Pechlin burde virke til, at det ikke skete. Men stillingen til Preussen og Østrig, der søgte at trække forbun-

¹ Blittersdorff, s. 51 ff.

² Sml. Reventlow-Criminils breve til kongen 17., 18. og 21. dec.

det ind, fordrede hensynstagen. Kongen var, skrev han, stort set enig med Reventlow-Criminils betragtninger og endte med at pointere som sin opfattelse, at forbundet hverken virksomt skulde deltage i den påtænkte konference i Neuenburg eller sende en egen gesandt eller vælge et udvalg om det schweiziske anliggende.

Den 27. fik Pechlin sine instruktioner, der s.d. var forelagt kongen og billiget af ham. De lød på, at Pechlin kunde stemme for nedsættelsen af et udvalg – hvad kongen altså først havde været imod – men ikke for deltagelse i Neuenburg-konferencen, hverken ved forbundet eller ved Preussen og Østrig som dets mandatarer. I øvrigt udtaler skrivelsen, at så vidt kongen for tiden kunde bedømme forholdene, måtte forbundets opgave bestå i at overveje forholdsregler, der kunde afværge den fare, der truede Tyskland, særlig dettes Schweiz nærmeste stater, fra dette [den revolutionære smitte].

Inden modtagelsen af disse instruktioner kunde Pechlin den 25. meddele, at Bayern foreslog, at forbundet skulde spille en venligt mæglende rolle og sende en særlig afsending til Neuenburg. Hannover derimod vilde nøjes med nedsættelsen af et udvalg, hvad også jeg finder rettest, skrev Pechlin. Han omtalte stormagternes indstilling (Palmerstons afvigende) og mente, at Frankrigs politik at ville opretholde kantonernes suverænitet evt. lod sig anvende mod det tyske forbund, hvis dette til dets selvopholdelse vilde styrke sin „centralkraft ved medvirkning og ofre af dets suveræne medlemmer“. Udtalelsen viser overensstemmelsen mellem Pechlins og Blittersdorffs syn på nødvendigheden af forbundets reorganisation.

Skønt vi herved kommer lidt ind i året 1848, skal kort nævnes, hvad videre skete i Frankfurt med det schweiziske anliggende. Den 5. januar indsendte Pechlin til regeringen det votum, som Danmark på Holstens og Lauenborgs vegne vilde afgive i forbundets 1. møde, den 7. Det svarer til de ham givne instruktioner, men Pechlin fandt ved afstemningen at kunne undlade *udtrykkelig* at fraråde forbundets deltagelse i Neuenburg. Efter mødet udtalte Pechlin, at der næppe kom resultatrige drøftelser af det eventuelle udvalg. Af dette blev han selv medlem. Den 22. februar berettede han, at udvalgets formand var syg og foreløbig ikke kunde deltage i møderne. To dage senere udbrød Paris-revolutionen, der ved sine revolutionære virkninger i Tyskland langt overgik den schwei-

ziske smittefare. Alle planer om intervention i Schweiz af de konservative stormagter opgaves.

Falder der støv på sandheden, visk det af, hedder det. Men støvet kan falde så tæt og vedholdende, at opgaven vil synes uoverkommelig. Det gælder, som mistrøstige udtalelser i forrige kapitel har vist, opfattelsen i Tyskland af indholdet i Det åbne brev om monarkiets arveforhold.

Det har nok aldrig rigtigt ligget for tysk offentlig mening at ville høre på modpartens argumenter. Netop med dette motto: *Audiatur et altera pars* udkom dog i foråret 1847 et vægtigt tysk arbejde om arvefølgesagen: *Staatsrechtliche Bemerkungen über den Königlich Dänischen offenen Brief vom 8. Juli 1846, die Erbfolge in den Herzogthümern betreffend* (Berlin. 1847). Dets forfatter var den konservative preussiske gehejmestatsminister C. A. v. Kamptz. Det indeholdt et forsvar for danske synspunkter og aftrykte Pechlins erklæring af 7. sept. Både Pechlin og Bernh. v. Bülow gav udtryk for deres store glæde over bogen.¹ Den sidste meddelte imidlertid samtidig, at E. M. Arndt netop havde udgivet et 2 binds værk om den politiske undersøgelse mod ham i 1820 med heftige angreb på „demagogforfølgeren“ Kamptz. Til denne oplysning kunde Bülow have føjet, at Kamptz' ord så formodentlig vilde falde på stengrund.

Bülow var i begyndelsen af 1847 blevet udnævnt til chargé d'affaires ved Hansestæderne med ophold i Hamborg. En ikke uvigtig del af hans arbejde her blev hans bestræbelser for at skaffe de danske synspunkter i arvefølgesagen frem i de derværende blade (eller i *Altonaer Mercur*) og at lægge bånd på disses slesvigholstenske agitation. Som sekretær i arvefølgekommissionen var han jo fuldt fortrolig med spørgsmålet.

Nu havde Pechlin, som omtalt i forrige kapitel, indledt forbindelse med dr. Tabor om en publicistisk virksomhed til forsvar for det åbne brev. Samtidig med at Tabor arbejdede på et større værk om Slesvigs stats- og arveret, skrev han en række artikler, som Pechlin besørgede sendt til Bülow til gennemsyn og evt. offentliggørelse. Artiklerne var, så vidt skønnes, velskrevne. De skal ikke her nærmere omtales, og ejheller gisnes, om de har haft

¹ Pechlins dep. 12/6, nr. 37, og hans brev til P. Hjort 16/6. – Bülows skr. 3/6 i pk. Korr. sager og avisartikler vedr. arvefølgesagen. 1837–48.

synderlig virkning i dansk interesse. Tabors planlagte større arbejde så, mig bekendt, aldrig lyset.

Af de breve, som Pechlin skrev til Bülow, der besad hans tiltro i særlig grad,¹ i anledning af „samarbejdet“ om de Taborske artikler, skal jeg anføre nogle udtalelser.

Den 9. marts takker han for et brev fra Bülow fra den sidste februar. Selv om regeringen vilde vise mildhed [over for den slesvig-holstenske opposition], tror han ikke, det nytter, hvis man ikke kan hævde retsgrundlaget for det åbne brev (das Rechtsfeld). Som en deus ex machina omtaler han det lige i Altona udkomne, anonyme skrift „Das Commissionsbedenken über die Successionsverhältnisse des Herzogthums Schleswig . . .“.² Alle de partiskrifter, der var kommet imod kommissionsbetænkningen, havde han grundigt studeret og fundet „vore sætninger urokkede“. Han kritiserer imidlertid formen for resumeet om kommissionsbetænkningen. Det uheldige her måtte Tabors virksomhed bøde på, mente han.

I et brev af 1. april fremhæver han den store betydning, som begivenhederne 1721 har ved at indføre arvefølge [i Slesvig] for både mænd og kvinder efter en fastsat arvefølgeordning. Det er hans overbevisning, at man skal fastholde vor ret til Slesvig i hele dens omfang for at gøre løsrivelsen af begge hertugdømmer umulig. Slesvig var, udtaler han i et senere brev (27. aug.), „der allein festzuhaltende Punkt“ [i arvefølgekommisionen].

Om Bülows bestræbelser for at tæmme den slesvig-holstenske agitation (f. eks. i Börsenhalle) og få trykt de Taborske artikler eller egne indlæg korresponderede han direkte med Christian VIII. Om en af Tabors artikler siger han, at han har forandret slutningen for at lægge mere vægt på året 1721, og nævner den efter 1713 vundne „nye og fastere position“. Christian VIII gav ham selv stundom anvisninger på eller billigelse af artiklernes indhold, ligesom han brugte ham som mellemmand ved brevforsendelser for at undgå ivrig tysk (slesvig-holstensk?) brevspionage. Sin tilfredshed med Bülows virksomhed udtrykte han ved sidst i november at udnævne ham til kammerherre. Han kaldtes samtidig tilbage til København, når hans efterfølger havde indfundet sig.

Kort efter det åbne brevs udstedelse havde Pechlin, som tid-

¹ Reventlow-Criminils udtalelse i brev 15/3 47 til Bülow.

² Sml. Danske Politiske Breve. III, s. 306.

ligere omtalt (se s. 50), indledt forhandlinger med professor Heffter i Berlin om at udarbejde en redegørelse for successionsforholdene i Holsten. Disse førte dengang ikke til noget positivt resultat. Men i september 47 tilbød Heffter selv at påtage sig arbejdet. Pechlin lod tilbudet gå videre til kongen og bemærkede, at Heffters forandrede holdning forekom ham „eine recht erfreuliche“.¹ Christian VIII billigede i oktober, at tilbudet modtages, og den 18. november meddelte Pechlin professor Heffter dette.² Han føjede til, at Bülow vilde kunne forsyne ham med materiale.

Reventlow-Criminil havde også i et brev fra ca. 20. okt. til Bülow meddelt denne, at kongen regnede med hans medvirken ved Heffters arbejde: „De bliver forbindelsesled mellem Heffter og Tabor—begge arbejder må dog være holdt i samme ånd og mening“.

I begyndelsen af december måtte Pechlin underrette kongen om, at Heffter havde modificeret sit tilsagn noget; hans skrift skulde ikke fremtræde som et „statsskrift“, men som en upartisk retsbetænkning.³ Pechlin tilrådede alligevel at modtage tilbudet. Men han betonedede, at lidenskab i den tyske nationale enhedsbevægelse gjorde folk blinde for selv de bedste retsgrunde, når de talte til gunst for kronen i successionssagen. „Det radikale princips sejr i Schweiz“ vilde også få skadelige virkninger for forholdene i Tyskland, mente han. Han bad kongen våge over, „at den største omhyggelighed iagttoges i alle forhold, hvori der kunde bydes denne lidenskab nye næringsstoffer“. Pechlin tænker her nok på kongens imødekommenhed over for Nordlesvigs danskhed.

Den 4. januar 48 opsatte Christian VIII et brev til Pechlin med antagelse af Heffters tilbud.⁴ Han sendte det til Reventlow-Criminils eftersyn, men ønskede det tilbage for at føje en slutning til.

Brevet blev aldrig skrevet færdigt eller afsendt. I begyndelsen af januar ramtes Christian VIII af en forkølelse, der brat forværredes og endte med døden den 20. januar.⁵ Med begivenhederne i 1848 afbrødes, så vidt ses, den danske regerings forbindelse med Heffter. Dennes daværende sysselsættelse med det holstenske suc-

¹ Dep. 20/9.

² Rev.-Cr. til Pechlin 22/10 og denne til Rev.-Cr. 16/11, nr. 70. Frankfurt. A. — Pechlin til kongen 18/11.

³ Pechlin til kongen 7/12 i pk. Korr. sager og avisartikler vedr. arvefølgesagen. 1837—48.

⁴ Smst.

⁵ Rev.-Cr. til Pechlin 30/1. Frankfurt. A. — Tillisch til Rev.-Cr. 3/2. Korr. sager og avisartikler vedr. arvefølgesagen. 1837—48.

cessionsspørgsmål må imidlertid have været nyttig for ham, da han senere af den preussiske ministerpræsident Manteuffel blev anmodet om en redegørelse.

Mere optimistisk end i brevet til kongen m.h.t. argumenters virkning i successionssagen udtrykte Pechlin sig i breve fra april og juni til forfatteren Peder Hjort.¹ Med denne, en tilhænger af Augustenborgeren, er Pechlin formentlig kommet i berøring (blevet opsøgt af?) under sit Københavnsophold som medlem af arvefølgekommissionen.

I april skrev Pechlin, at den larm og lidenskab, som sidste efterår i anledning af den slesvig-holstenske sag rasede så ubændig i Tyskland, havde lagt sig lige så brat, som den opstod. Man turde nu, mente han, håbe på en fordomsfriere bedømmelse i offentligheden. Han roste særlig Molbechs skrift: Hertugdømmet Slesvig i dets forhold til kongeriget Danmark og til Holsten samt det ovenfor nævnte i Altona udkomne skrift om kommissionsbetænkningen.² Men, spurgte han, vil professorerne i København ikke snart lade deres værk se dagens lys. Han sigter til de „Antislesvigholstenske Fragmenter“, som først begyndte at komme det følgende år.

Helt optimistisk virker brevet fra juni: Når regeringens anskuelser, som der nu er tegn til, finder værdige og dygtige fortalere, så kan det ikke fejle, at „retten går sejrrig ud af gæringsprocessen. De fremskridt, som rettens og fædrelandets sag har gjort på denne vej, er allerede lige så betydelige som bemærkelsesværdige“. Pechlin finder, at den slesvig-holstenske opposition er blevet tvunget fra angreb til forsvar, og at dens „bagvaskelser og smæden ikke længere slår til, når man har mistet retsgrundlaget“.

P. Hjort udtrykker i et brev fra efteråret til Pechlin sin glæde over, at i hvert fald spørgsmålet drøftes.³ „Jeg takker Gud for, at denne sag af Europa debatteres, *imedens* Christian VIII sidder på tronen i ro og sundhed, og ikke *imedens* Frederik VII ligger på det sidste sygeleje. Thi begyndte man først da, så handlede man, inden fornuften lukkede munden op.“ Hans bemærkning, at man i Danmark hellere vilde tage Augustenborgeren end Hessen,

¹ 22/4 og 16/6. – I Pechlins arkiv findes 2 breve, 8/10 47 og 17/6 48, fra P. Hjort.

² Molbechs fremkom som afhandling i H. T. 2. r. I. Det oversattes både til tysk og fransk. Sml. Danske politiske Breve, III, s. 261 f. og 306.

³ 8/10. Pechlins arkiv.

navnlig prins Frederik (kaldet Russerprinsen), har Pechlin næppe reageret på.

Når Pechlin, som ovenfor set, rådede kongen til at undlade alt, der kunde give næring til tyske og slesvig-holstenske angreb, var motiveringen herfor dobbelt. Dels tilfaldt det ham på den meget vanskelige post, han beklædte, at skulle forsvare sådanne eventuelle foranstaltninger, og dels var han som tysk sikkert imod dem.

I en anden rolle ses han ved en række forhandlinger i 47 om at få dansk kommandosprog (indført for hele hæren 1772) afløst af tysk for det kontingent, som Danmark havde at stille for Holsten og Lauenborg til forbundets 10. armékorps.

Sidst på året 1846 meddelte Pechlin fortroligt Reventlow-Criminil, at spørgsmålet om dansk kommando igen vilde blive rejst i forbundets militærudvalg, hvoraf han var medlem; han bad om instruktion i sagen. Grev Criminil svarede 16. dec., at som Pechlin vilde erindre, havde spørgsmålet været behandlet i slutningen af 1842. Kongen havde da fundet, at tysk kommando for kontingentet næppe var foreneligt med hærens enhed. På den anden side miskendte han ikke de grunde, der kunde tale for ændringen, og havde af general Wrangel hørt, at den preussiske konge anbefalede den.¹ Hvis spørgsmålet atter kom op, vilde kongen alvorligt overveje det. Pechlin anmodedes om at meddele, hvordan Holland stillede sig for det limburgske kontingents vedkommende, samt angive sin egen opfattelse.

Denne, svarede han den 4. jan., gik ud på, at man ikke længere skulde udsætte indførelsen af tysk kommando.² Den burde tillige, mente han, gælde for Slesvig. Dansk kunde beholdes, når „holstenske eller slesvigske eller slesvig-holstenske [!] tropper koncentreredes med danske til troppeforsamlinger“. Kommandoordenene var jo egentlig blot en slags signaler. – Af den hollandske gesandt, von Scherff, har han fået at vide, at det limburgske kontingent kommanderedes på hollandsk, at man formentlig ikke påtænkte nogen ændring, og at sagen var noget, fyrsterne frit måtte kunne afgøre.³

¹ Ved inspektionen af forbundskontingentet sept. 1846. Se Polit. Breve. III, s. 210f. samt Boysen, s. 360f., der aftrykker den preussiske konges brev 15/10 til Christian VIII med meddelelse om, at han stod bag Wrangels henvendelse om kommandosproget.

² Dep. 4/1 nr. 1.

³ Boogman, s. 192.

synspunkt, udtaler han, ikke være noget til hinder for tysk kommando ved det holstenske kontingent og kun dansk overkommando, når det opstilles i linjen sammen med danske tropper.

Omkring midten af maj skal Pechlins beretning være forelagt kongen, som formentlig ikke har fundet det nødvendigt eller presserende at tage nogen beslutning i sagen.¹

I de forhandlinger med udlandet, som den danske regering efter det åbne brev udstedelse indledte, ses det ikke, at Pechlin havde direkte eller indirekte del. Rusland havde modtaget meddelelsen om det åbne brev med velvilje og erklæret sig enig med den danske opfattelse af successionen i Slesvig, men ønskede foreløbig ikke at engagere sig videre i spørgsmålet. Det henviste Danmark til at forhandle direkte med de to tyske stormagter. En påtænkt mission til St. Petersborg i aug.-sept. 46 af Reventlow-Criminil opgaves efter kejserens henstilling (sml. s. 59 anm. 3).²

I sommeren 47 fulgte Danmark Ruslands råd og indledte forhandlinger først og fremmest med Østrig, hvor man havde grund til at vente mest imødekommenhed. Alligevel gik Metternichs af Canitz billigede svar den 27. juni ud på, .. at Wien ikke uforbeholdent kunde underordne agnaternes rettigheder under dets stærke ønske om opretholdelse af det danske monarki.³ Den udvej, Metternich tænkte sig, var afskaffelsen af Kongelovens kvindelige arvefølge.

Ikke så underligt, at Dankwart i et brev af 2. aug. til kongen fandt den i depeche 31. juli udtalte tak til Metternich og rosen til vor gesandt i Wien, Löwenstern, „fuldkommen ufortjent“. Metternich, skrev han, ser nu fordelene ved at smigre Tysklands lidenskaber og interesser. Himlen være lovet, at endnu er der tid til at modarbejde angrebene på vort område og vor ret.

Nogle dage senere (d. 7. aug.) vender han i et nyt brev tilbage til sagen. Kongen, udtaler han, kender de anskuelser, der fra hans første arbejde i successionsspørgsmålet har været bestemmende for ham. Kronens rettigheder m.h.t. Slesvig har han altid anset som utvivlsomme. Hvad Holsten angår, har han opfattet dem som forbundet med traktater med og historiske forhold til Rusland.

¹ Dpt. f. u. A. Extraktprtk. 1847, nr. 151.

² Sml. Reimer Hansens afhandling i Zeitschrift XLII og Boysen, s. 346 ff.

³ Sml. Rantzaus, s. 43 ff. – Treitschke: Deutsche Geschichte. V, s. 586.

Derfor bør en særskilt fortrolig underhandling med denne magt gå forud for et almindeligt initiativ i sagen.¹ Når lidenskaberne beroliges, og ret og fornuft får indpas, vil det være lettere for kongen at løse den store opgave. Der er ikke *periculum in mora*.

Et par dage efter indberetter den østrigske gesandt, Vrints, at Reventlow-Criminil i en samtale med ham har fremhævet det højst ugunstige indtryk, som Metternichs „råd“ har gjort på kongen.² Hellere end at følge disse vil han afvente gunstigere tidsforhold eller overlade afgørelsen til skæbnen eller et *fait accompli*.

Meddelelsen om Danmarks i Berlin og Wien strandede forsøg blev – vel på Preussens foranledning? – publiceret i tyske blade som godt stof i den slesvig-holstenske agitation.³ Dennes påstand om, at fastholdt agnaterne deres arveret, måtte Danmark og hertugdømmerne adskilles, fandt Christian VIII urigtig. Ingen sinde, skrev han den 27. aug. til Bülow, har vel stater og folks skæbne været afhængig af en enkeltmands vilkårlighed, når talen ikke har været om erobring; enkelte agnaters arveret har tit mod vederlag måttet vige for højere hensyn.

Da der i december udfærdigedes en instruks for Wulff Plessen som gesandt i Berlin, hedder det i denne, at under sagernes nuværende tilstand agtede kongen ikke at hidføre en forhastet løsning af successionsspørgsmålet. Når alle undersøgelser var endt, vilde han træffe sin afgørelse. Samtidig med udnævnelsen sidst i november af Plessen var grev Bille-Brahe udnævnt til gesandt i Wien. Den sidste havde Reventlow-Criminil egentlig ønsket til Berlin „for duelighedens skyld“, skriver kongen i sin dagbog. Men han valgte særlig Plessen – og heri var Dankwart enig med ham – ud fra det indtryk, det vilde gøre, at et medlem af ridder-skabet havde en så loyal og bestemt anskuelse om besiddelsen af Slesvig og sammes arvegang efter Kongeloven.

5. Christian VIII.s død. Kundgørelsen af 28. januar. Revolutionerne i Tyskland

Der er i vort lands historie i det 19. århundrede to kongedøds-fald, som de fleste vil mene fik en vigtig, måske afgørende betyd-

¹ En sådan havde han også ønsket for »Det åbne brev«. D. Polit. Breve. III, s. 276.

² Rantzau, s. 47 ff.

³ Dankwart til Bülow 1/9. – Bülow til kongen 23/8, 30/8 og 17/9.

ning for historiens gang: Christian VIII.s og sønnen Frederik VII.s. Navnlig gælder det nok den førstes. Man fristes til mangehånde gisninger om, hvordan udviklingen vilde være forløbet, var Christian VIII ikke død kort for udbruddet af de europæiske revolutioner.

Trods datidens højst underdanige – om man foretrækker, servile – stil føles de mange udtryk i Reventlow-Criminils og Pechlins breve for optagethed af kongens helbred og glæden over, når det var tilfredsstillende, oprigtige og rørende. Måske tør man give dem en undertone af ængstelse for efterfølgeren.

I begyndelsen af januar 1848 ramtes kongen af en forkølelse, der snart udviklede sig faretruende. Den bevirkede, som ovenfor nævnt, at et kongebrev, tiltænkt Pechlin (se s. 83), aldrig blev fuldendt. Den 8. mente Reventlow-Criminil, at kongen var ved at komme sig, og den 13. skrev han, at kongen i søndags (den 9.) havde arbejdet i flere timer.¹ Den 16. talte han med ham en halv times tid om flere statssager.² Men den 21. måtte han, bedøvet af slaget, meddele Pechlin, at kongen efter en hård døds kamp var afgået ved døden den 20. om aftenen. Pechlin udtrykte i sit svarbrev sin ærefrygt og troskab over for Frederik VII og skrev: „Vel indtræffer denne regeringstiltrædelse i tider, der truer med sørgelige begivenheder. Gid et forsyn, der flere gange har vist sig nådigt mod Danmark trods de det truende farer, heller ikke nu vender sig fra det . . .“.³

For at standse eller dæmpe de storme, de liberale og separatistiske bevægelser rejste, var der i Christian VIII.s sidste år udarbejdet et forfatningsudkast; det betød i virkeligheden enevældens opgivelse. Dettets grundtanker meddeltes ved kundgørelse af 28. januar, kun otte dage efter Frederik VII.s tronbestigelse. De forskellige landsdeles selvstændighed skulde opretholdes, hed det, såvel som deres forbindelse til „et velordnet hele“. Der skulde indføres fælles stænder for kongeriget og hertugdømmerne, i lige tal fra de to parter, og de skulde forsamles skiftevis hvert sted. Der tillagdes dem besluttende medvirkning ved ændring af skatter, ved finansbestyrelsen og ved de fælles anliggender. Provinsialstænderne skulde opretholdes; det samme gjaldt hertugdømmernes

¹ Frankfurt. A.

² I. c. Breve 15/1, nr. 3, og 17/1, nr. 4. – Brev 17/1 til Bülow.

³ 28/1, nr. 9. Frankfurt. A.

„nuværende forbindelse“. Regeringsforslaget vilde blive forelagt til betænkning af „erfarne mænd“, hvis flertal skulde vælges af de stænderdeputerede.

I skrivelser til Pechlin 29. og 30. januar begrundede Reventlow-Criminil nødvendigheden af forfatningsreskriptet.¹ Sandsynligt var det vel, at begrebet „fælles stænder“ vilde støde på stor modstand i hertugdømmerne. Men, hævdede han, disses interesser og rettigheder var samvittighedsfuldt varetaget. Han henviste til, at de fik lige så mange repræsentanter som kongeriget trods dettes adskilligt større folketal. Selv om der i kongens råd havde hersket megen meningsforskel vedrørende enkeltheder i sagen, udtalte han, havde der dog været fuld enighed om forholdsreglens nødvendighed. Pechlin havde at udtale sig i overensstemmelse med denne ham givne instruktion.

Den 9. febr. svarede Pechlin, at han uafbrudt var optaget af at vinde forståelse for reskriptet hos sine kolleger.² Han troede, at den tyske presse af sig selv, upåvirket af „radikal skrigen“, vilde skatte betydningen af et „fra Skandinavien fjernet Danmark“ – og forhåbentlig uden herved at skaffe den danske regering vanskeligheder fra ultradanismens side.

Fra samme dag foreligger koncept til en skrivelse fra Pechlin til Radowitz, Frederik Vilhelm IV.s ven og rådgiver i Preussens tyske politik.³ Pechlin tiltaler ham „Theuerster Freund“ og ender med: „Das Vertrauliche dem Freunde vertrauend . . .“. Det ses af brevet, at Pechlin tidligere mundtlig for Radowitz har udviklet sin plan om det danske monarkis fremtid, en plan, der må have gået ud på nær tilslutning til Tyskland. Hvordan den skulde se ud i enkeltheder, fremgår dog ikke tilstrækkelig klart.

Hvorledes Pechlin tænkte sig en „Gesamtstaatsverfassung“ udført, i fald det stod til ham, vidste Radowitz jo: „... . die Integrität meines theuern Vaterlands wäre, auf der Basis der Gerechtigkeit, durch Austrag der Rechtsfrage unter Submission der Betheiligten zum Spruche, wol anerkannt bevor für das Ganze, das Illiquide wie Liquide, eine Verfassung oder Verfassungen gegründet worden“. Sådan var man imidlertid ikke gået frem. Nu stod man over for et faktum, man måtte acceptere som sådant – eller som fatum.

¹ Frankfurt. A.

² I. c.

³ Pechlins arkiv.

Der var to ting, som Pechlin vilde fremhæve. Den ene, at det tildelte lovotum vel kunde omfatte en successionslov for helheden med „en national [?] udgang“. Den anden, at Danmark, skilt fra Skandinavien (sml. ovenfor), vilde træde i et levende, frugtbart forhold til Tyskland. Oppositionen herimod var at ligne med en hunds gøen mod måne eller sol. Men det var nødvendigt, at man i hertugdømmerne fik øjnene op og indså betydningen af reskriplets paritet, hvorved ikke blot Elben vendte sig til Sundet, men Sundet til Elben. Herved kunde banes veje, „die unsere Meere und Häfen, mit unserer Seevolk für Flotten, die allein bei uns ankern können . . .“. Skulde fornuft og sandhed, forfægtet af helstatens med tysk mandat forsynede repræsentanter ikke kunne triumfere over den danske propagandas blindhed! Hvor meget stod derfor ikke på spil, hvis slesvig-holstenerne i „radikal forstokkethed“ ikke vilde vælge repræsentanter til „de erfarne mænd“! Pechlin bad Radowitz forklare sine venner i Holsten dette.

I nogle patetisk holdte slutningsbetragtninger betoner Pechlin, at kampens mål er indeholdt i paritetsindrømmelsen, og at „den tyske Marks“ (hertugdømmernes) mission i Norden vil være at give denne et prægnant indhold. Hvilken skyld vil Beseler ikke pådrage sig, viger han tilbage for denne kamp! – For Tysklands flådespørgsmål er tidspunktet nu også inde til en storlået løsning. [Danmark som Tysklands admiralstat?].

Den 20. febr. sendte Pechlin ved kurer meddelelse om, at ingen i forbundsdagen ud fra dennes kompetence havde rejst indvendinger mod forfatningsreskriptet. Men samtidig fremhævede han den store modstand ud fra nationale motiver i hertugdømmerne. Man følte sig her som del af et Tyskland, fra hvis glørrige fremtid som enhedsstat man ikke vilde udelukke sig, navnlig ikke efter de sympatier „Slesvig-Holsten“ havde oplevet. Tyskland befandt sig, hævder han med rette, i en krise med måske nær udsigt til at opnå tysk enhed i folkelig, demokratisk ånd. Der kunde opstå et Tyskland, der bar „det national-tyske Slesvig-Holsten“ i sit hjerte. Og med denne udsigt vilde den stemning i hertugdømmerne styrkes overordentlig, der viste alt fra sig, der ikke havde tysk farve. Det var derfor af største betydning at påvise, at reskriptet i høj grad imødekom tyske interesser.

Til dette formål havde Pechlin fået to artikler anonymt optaget i Augsburgers Allgemeine Zeitung. Den ene var, efter hans anvis-

ning, skrevet af den i maj 1847 til legationssekretær udnævnte kammerjunker Stemann, den anden af ham selv. Danmark har ved reskriptet, siges det her, vendt blikket fra nord til syd. Både materielle interesser (foruden „sol og liv“!) og politiske vil herved have været bestemmende for regeringen. Det danske folk, vækket af den skandinaviske drøm, for så vidt det har været fanget i denne, vil sikkert få samme overbevisning.

Hvorvidt Radowitz har prøvet at skaffe Pechlins betragtninger indgang hos sine holstenske venner, ved jeg ikke. I hvert fald handlede disse ikke i deres ånd. På et møde af de fleste stænderdeputerede fra Slesvig og Holsten i Kiel 17. februar vedtog man ganske vist at ville vælge repræsentanter til „de erfarne mænd“, men kun efter afgivelse af et forbehold om at ville fraråde ethvert skridt, der sigtede til en dansk helstat, og at ville andrage om en konstitution for hertugdømmerne Slesvig og Holsten.¹

Om dette mødes beklagelige resultater og dets virkning på tysk politik og tysk offentlighed udtalte Pechlin sig i depeche af 23. Samtidig gjorde han udførligt rede for, hvordan regeringen efter hans uforgribelige mening nu burde handle. Hans råd gik naturligt nok ud på at komme slesvig-holstenerne i møde ved at opgive helstatsplanen, som han selv var imod.

I Danmark, skrev han, vilde kravene om en konstitution fortsætte; kunde en fælles forfatning ikke længere komme i stand, vilde man fordre en konstitution for Danmark og sammen med Slesvig. Men Slesvig kunde ikke optages i en sådan uden at fremkalde oprør i hertugdømmerne og formentlig militær indskriden af Tyskland.

Men, mente han, regeringen kunde opgive indkaldelsen af „de erfarne mænd“ og meddele, at forfatningsudkastet vilde blive forelagt til betænkning i stænderforsamlingerne. Endvidere kunde den udstede en erklæring om, at det beroede på en misforståelse, når man i hertugdømmerne fra planen om at indføre fælles stænder sluttede, at det gjaldt at gennemføre „en statsenhed“, „*also auch kein auf Staatseinheit beruhender Gesamtstaat*“ [fremhævet af P.]. Dette var også utvetydigt udtalt i erklæringen 7. sept. 1846 til forbundsdagen. Herved vilde man imødegå påstanden om, at Danmark ved en „Gesamtstaat“ gjorde indgreb i tysk forbundsområde. Derpå kunde regeringen gå videre og om ikke opnå fælles stænder, så dog et „stænderudvalg“, der stort set fik samme opga-

¹ Neergaard: Under Junigrundloven. I, s. 129f.

ver. I Preussen vilde man ikke have stænderudvalg som erstatning for rigsstænder, i hertugdømmerne vilde man derimod ikke høre tale om rigsstænder.

Mit erklæringsforslag, endte Pechlin, vilde i hertugdømmerne og ud derover i Tyskland besværgede farer, „der truer fædrelandets dyrebareste interesser, og tronen vilde under den betænkeligste komplikation bevare sin værdigheds fulde stilling i regeringernes og folkernes dom“.

Samtidig med sin depeche opsatte Pechlin en privat skrivelse til Reventlow-Criminil.¹ Han fremhævede her, hvilken uberegnelig skade, navnlig i „den nuværende konjunktur“, den danske presse, stolende på Ruslands, Frankrigs og Englands hjælp, gjorde ved dens „hån mod Tyskland“! Det var ham uforståeligt, at der ikke sattes en stopper herfor. Han begreb heller ikke, at man netop nu, hvor man lige (i reskriptet 28. januar) havde udlovet i den kommende forfatningslov sprogbestemmelser for Slesvig, var skredet til omdannelsen af Haderslev latinskole til dansk (skoleregulativ af 28. jan. for de lærde skoler i hertugdømmerne). Den preussiske gesandt, grev Dönhoff, havde et par gange spurgt ham om motiveringen herfor. Og, så vidt han, Pechlin, vidste, var kirke- og retsproget i Haderslev tysk. Han var derfor ikke i stand til, „ud fra egen overbevisning“, at besvare sådanne spørgsmål tilfredsstillende.

I brevet bragte Pechlin desuden sine betænkninger fra 1840 og 1846 om oprettelsen af et statsråd ved siden af gehejmestatsrådet i erindring. Han havde også, skrev han, udarbejdet noget om Kongeloven i relation til successionssagen, hvilket eventuelt stod til grev Criminils tjeneste. Det er klart, at Pechlin ønskede større indflydelse på regeringsafgørelserne i København, end hans stilling gav ham. Man kan måske formode, at hans indtrængende ønske om at se Christian VIII.s egenhændige slutning på brevet til ham om Heffters tilbud (se s. 83) er udsprunget af en forestilling om, at denne indeholdt mere end en blot og bar høflighedsformel.

Pechlins her refererede skrivelse blev ikke afsendt. Pechlin har, og heri dømte han ret, skrevet på den: „ikke afgået, da der dog ikke var noget virkeligt resultat at vente deraf“.

Dagen efter, den 24., udbrød revolutionen i Paris. Med en hedebrands hast forplantede dens virkninger sig øst på, over

¹ Pechlins arkiv.

Rhinen, til de tyske, små som store stater. Den 28. skrev Pechlin til København om den grufulde hændelse og den sikkert endnu græsseligere fremtid. Nu var det Preussen, hvis rette politik han mente at vide: Det burde højtideligt erklære at ville stå og falde med forbundet, med *Tyskland* (understreget af P.), og straks indkalde den forenede landdag. Hvor længe forbundsdagen vilde være sikret i Frankfurt, skulde man netop drøfte. Den 6. marts var han dog i stand til at meddele, at Frankfurt-senatet evnede at afvise utilstedelige revolutionære krav, og at forbundsdagen var fast besluttet på at hævde sin stilling. Det er, skrev han, Guds dom, der går over tiden; vi må bære den i ydmyghed.

På Østrigs og Preussens vegne ledede den preussiske gesandt, grev Dönhoff, forbundsagens møder. Først den 17. marts, efter Metternichs afgang som statskansler, overtog østrigeren, grev Colloredo-Wallsee, præsidiet. De mange forhandlinger om militære foranstaltninger i anledning af befrygtede angreb fra det revolutionære Frankrig eller indrykning af revolutionære skarer herfra skal jeg ikke komme ind på. Derimod skal jeg omtale det i mødet 29. februar nedsatte politiske udvalgs virksomhed. Det var på fem medlemmer: Preussen, Bayern, Sachsen, Baden og Danmark.

I mødet 1. marts foreslog Dönhoff på udvalgets vegne at offentliggøre en henvendelse til „de tyske regeringer og det tyske folk“. Forbundsagen var, hedder det, det lovlige organ for Tysklands nationale og politiske enhed. Af dyrekøbte erfaringer havde Tyskland lært betydningen af enighed, hvad ikke burde glemmes i „den bevægede nutid“ eller i den forestående muligvis „stormfulde fremtid“. Forbundsagen vilde opbyde alt både for Tysklands sikkerhed udadtil og for fremme af de nationale interesser og det nationale liv i det indre. Tyskland vil og skal hæves til den stilling, som tilkommer det blandt Europas nationer. Enighed og lovligt fremskridt var vejen hertil.

Henvendelsen, der jo i hvert fald ingen konkrete forslag indeholdt, vedtoges enstemmigt, også med Pechlins stemme.

I mødet den 3. behandlede et forslag fra udvalget om presseforhold. Disse havde, som tidligere berørt (s. 75 f.), været under ventilation det foregående år.¹ Würtemberg og Baden meddelte, at de som følge af tidsbegivenhederne allerede havde været nødt

¹ Om Bayerns votum handler Blittersdorffs brev af 27/1 48. Blittersdorff, s. 74 ff.

til at udstede provisoriske presselove. Man vedtog nu (bortset fra Østrig og Kurhessen samt Hannover, der var uden instruktion) at stille enhver forbundsstat frit at ophæve censur og indføre pressefrihed, dog med garantier mod misbrug. Beslutningen skulde straks publiceres.

Pechlins beretning om hans tilslutning til forbundsdagens ovennævnte henvendelse af den 1. blev i det danske statsrådsmøde den 8. marts skarpt kritiseret såvel af Reventlow-Criminil som af Carl Moltke.¹ Forbundsdagens medlemmer, sagde den første, overskred aldeles deres kompetence ved at anbefale fyrsterne forholdsregler, da kompetencen hvilede på fuldmagt fra disse. Det måtte siges Pechlin, men han vilde først høre Preussens mening.

Derimod fandt Pechlins afstemning i pressesagen fuld billigelse i statsrådsmødet den 10.² Det meddelte udenrigsdepartementet ham den 11., samt at der den 10. var udfærdiget to provisoriske forordninger herom, den ene for Holsten og Lauenborg, den anden for Slesvig. Pechlin overleverede forordningerne i forbundsdagens møde den 17.

På mødet den 8. stillede den badiske gesandt, Blittersdorff, på det politiske udvalgs vegne forslag om revision af forbundsforfatningen „på bredt nationalt grundlag“, thi forbundet havde forlængst mistet „den almindelige tiltro til dets gavnlige virksomhed“.³ Forslaget vedtoges enstemmigt. Pechlin gik, som han skriver i sin depeche, kraftigt ind for forslaget.⁴ Han nævner i denne den i Heidelberg nedsatte komité til forberedelse af et tysk parlament og omtaler de revolutionære bevægelsers stigende strøm.

Den 9. vedtog forbundsdagen, ligeledes med Pechlins tilslutning om end efter nogle betænkeligheder, som imødekommenhed mod den nationaltyske bevægelse, at forbundsfarverne var sort-rød-gyldent og forbundsvåbenet den gamle tyske rigsørn med omskriften „Deutscher Bund“.⁵ Først den 20. besluttedes dog den nærmere anvendelse heraf, samt at beslutningen skulde publiceres.

Den 10. om aftenen kl. 10 vedtog forbundsdagen, at forfatningen skulde revideres, indberetter Pechlin dagen efter.⁶ Det vil,

¹ Statsrådets Forhandl. I, s. 81.

² I. c., s. 84 ff.

³ Forslaget også trykt hos Blittersdorff, s. 84 ff.

⁴ Dep. [9.] marts, nr. 28.

⁵ Dep. 10/3, nr. 29.

⁶ Dep. 11/3, nr. 30.

mener han, fjerne den påtrængende fare for „en revolutionær om-dannelse af forbundet“: „*Forbundsforsamlingen* [understregningerne er Pechlins] måtte fastholde værket i sin hånd“.

For at bistå forbundsdagen og dens udvalg ved denne revision vilde den opfordre medlemmerne til at sende mænd, der nød almindelig tiltro (Männer des allgemeinen Vertrauens), til Frankfurt inden månedens udgang. Man foreslog at sende 17, tallet på forbundsgesandterne. Pechlin fandt, at disse mænd burde være stænderdeputerede, og foreslog regeringen at sende en for Holsten, der var populær, men „ikke separatist“. Det politisk rigtige vilde, mente han, så vidt han da kunde overse forholdene, være at vælge klosterprovsten Reventlou-Preetz. Nævnte tillidsmænd, konstaterede han, kunde ikke bindes ved instruktioner.

At Reventlou-Preetz ikke var separatist, troede Pechlin at vide fra et besøg af ham i Frankfurt i sept. 1845. Hans ytringer, skriver Pechlin da til Dankwart, var så loyale, at jeg ikke kan anse ham for modstander af regeringen, selv om jeg ikke kan dele flere af hans anskuelser.¹

I forbundsdagens næste møde, den 13., meddeltes imidlertid, at Østrig og Preussen havde indbudt samtlige forbundsstater til at sende befuldmægtigede til en kongres i Dresden den 25. for at rådslå om Tysklands stilling og forbundsorganisationens udvikling.² Man vedtog derfor foreløbig at suspendere indbydelsen til tillidsmændene. I samme møde foreslog Bayern, at der skabtes en repræsentation for den tyske nation ved forbundsdagen; storher-tugdømmet Hessen fremkom med et lignende forslag.

Pechlin underrettede samme dag sin regering om de tyske stormagters beslutning, men kritiserede den skarpt. Ordet ministerkongres vilde berøve de fleste tyske regeringer den sidste støtte. Var forbundsdagen ikke i stand til at redde situationen, var en kongres det i uendelig mindre grad. Den vilde forene alle afskygninger af nationalånden i den bestemteste modstand mod et sådant middel til at bringe orden i de frygteligt forvirrede forhold. Desuden var den en umulighed. Ingen tysk regering fra Bodensøen til Hannover vilde have magt, havde den end agt, til at lade sig repræsentere på den. Hvem borgede for, at der ikke i Dresden, ja selv i Berlin, blev forsøgt lignende omvæltning som i Sydtyskland! Alene for-

¹ 20/9 1845 til Dankwart.

² Sml. Boogman, s. 286 ff.

bundsdagen kunde ved dens villighed til at gå med til reformer føre de vilde vande tilbage til legale bevægelser. Måske var det for sent; det frygtede han desværre.

Pechlin henstillede, at kongen ikke gik ind på kongresplanen. Selv ønskede han sig afgjort ikke valgt som deltager i den.

To dage senere skrev han, at Bayern ikke vilde deltage i Dresden-kongressen, og at sikkert flere vilde protestere mod denne.¹ Blittersdorff karakteriserer kongresplanen som det dødsstød, der fik den gamle forbundsdag til at forbløde.²

I en tidligere depeche³ havde Pechlin nævnt det af liberale førere den 5. marts i Heidelberg nedsatte syv-mands udvalg og dets opfordring til de tyske stænderforsamlings medlemmer om et møde den sidste marts i Frankfurt til et „Forparlament“ for at drøfte en ny tysk fællesforfatning. Om et par uger, skrev han den 17., idet han igen pointerede, at kongrestanken var forfejlet, samles stændermedlemmer fra hele Tyskland „for at beslutte, ikke blot, hvad de, men måske hvad de menneskemasser vil, som deres nærværelse vil trække hertil“.⁴

Den 13. marts havde uroligheder i Wien ført til, at Metternich, det konservative systems faste støtte, indgav sin afskedsbegæring og flygtede til England. Det østrigske kejserrige blev i den følgende tid skueplads for indre og ydre konflikter, der svækkede eller lammede dets politiske handlekraft.

Som Østrigs repræsentant ved forbundet overtog grev Colloredo, som før nævnt, i mødet den 17. præsidiet fra Dönhoff. Han vil, mener Pechlin, efter de skete omvæltninger i Wien helt slutte sig til den vej, forbundsdagen var slået ind på før kongresplanens fremsættelse.⁵

Den 20. udtalte Pechlin over for regeringen sin tilfredshed med af departementets skrivelse af 11. at erfare dets billigelse af hans optræden.⁶ Som ovenfor set bestod billigelsen dog mest i undladelse af misbilligelse.

Da Dresden er blevet sæde for revolutionen, kan kongressen ikke holdes der, skrev Pechlin; i stedet har Preussen foreslået

¹ 15/3, nr. 33. Pol. bev.

² Blittersdorff, s. 3, sml. s. 52.

³ [9]/3, nr. 28. Pol. bev.

⁴ 17/3. Dep.

⁵ 18/3. Dep.

⁶ 20/3, nr. 35. Pol. bev.

Potsdam til samme tidspunkt. Dönhoff bestræber sig for at skaffe tilslutning til de den 16. fra Berlin udgåede indbydelser, men mange vil afslå, mente han. Colloredo fandt ikke, at Østrigs medindbydelse til Dresden kunde gælde også for Potsdam. Dönhoffs forslag om udsættelse af forbundsdagens møder vilde Pechlin, skønt uden instruktion, ikke stemme for. Han vilde efter evne hævde sin stilling. Forefandt Forparlamentet nemlig en tom sal, vilde det straks konstituere sig; og Reventlou-Preetz eller Beseler vilde blive installeret i hans sted.

Hvor uheldvarslende kongresplanen forekom ham, savnede han ord til at udtrykke. „Hvad er Preussen i kampen mod den ånd, der gennemtrænger hele Tyskland og dets egne stater . . .“. Han fremsætter herefter nogle udtalelser om Slesvig, der kunde tyde på, at han har tænkt sig en løsning af stridsspørgsmålet i lighed med Reventlou-Preetz: to selvstændige, men personelt forenede stater: Danmark og Slesvig-Holsten.¹ Slesvig, skriver han, må formentlig være af væsentlig betydning for vor politik. Nogen for det nationaltyske standpunkt [Slesvigs optagelse i Tyskland] helt tilfredsstillende løsning kan vel ikke findes, „men dog måske en bedre end voldelig erobring, hvortil kongressen og et forbund med Rusland som støttepunkt turde føre. Thi også Rusland kan få nok at gøre“.

Pechlin havde ikke mange dage igen at kunne glæde sig over, man i København havde undladt at misbillige hans tilslutning til forbundsdagens kursændring efter den franske revolution og dens tyske ekko.

I statsrådsmødet den 15. havde Reventlow-Criminil refereret Pechlins meddelelser om sin tilslutning til forbundsdagens vedtagelser om forfatningsrevision og om de nationale farver. Hverken forbundet eller gesandten havde nogen som helst kompetence hertil, erklærede han; det forefaldne lod sig alene forklare ud fra en stærkt oprørt sindsstemning. Heller ikke forslaget om forbud mod udførsel af heste var man i statsrådet villig til at gå ind på, så længe en krig [med Frankrig] ikke var udbrudt. Derimod gik man med til at billige grev Criminils allerede truffne beslutning om Danmarks villighed til at deltage i den påtænkte Dresdenkongres, da han i modsat tilfælde ønskede sin afsked. Instruktionen for den pågældende afsending skulde dog nærmere drøftes.

¹ Sml. Hans Jensen: anf. arb. II, s. 449 ff.

Den 17. underrettede Criminil Pechlin om, at dennes depecher til og med den af 10. havde været kongen forelagt i statsrådet. Man var klar over, hedder det, at det tyske forbund aldrig havde været i en så vanskelig stilling, og at regeringerne måtte imødekomme folkenes ønsker om politiske fremskridt, så vidt pligt og ret tillod det. Derfor var de provisoriske presseforordninger udstedt. Men Pechlins øvrige vota havde ikke fundet samme billigelse. I en udførlig redegørelse kritiseredes først proklamationen af den 1., der jo helt vilde ændre forbundets karakter. M.h.t. beslutningen om våben og farver pålagdes det ham, hvis den påny kom til behandling, at erklære sig imod beslutningens udvidelse og offentliggørelse og navnlig mod enhver krænkelse af de bestående landsfarver. Nødvendigheden af i Slesvig at undertrykke farver, der tillodes i Holsten, var en af grundene til regeringens afvisning.

Hvad beslutningen om revision af forbundsforfatningen angik, fremhævede Criminil betænkelighederne ved denne i betragtning af Østrig-Preussens kongresforslag. Beslutningen tilsigtede et tysk parlament, der vilde gøre fyrsterne til folkekamrenes vasaller. Mindst kunde det tilfalde Danmark at tage et sådant initiativ, der truede monarkiets ro og integritet. Kongen vilde som sine forgængere opfylde alle forbundsforpligtelser, men han kunde ikke gå med til forandring af forbundsforfatningen eller af de forhold, hvori Holsten og Lauenborg stod til forbundet. Pechlin skulde undlade at gå nærmere ind på forfatningsforhandlingerne og evt. skyde sig ind under manglende instruktion.

Ved en samtidig skrivelse meddeltes det ham, at det ikke kunde komme på tale at forbyde hesteudførsel fra kongeriget og heller ikke for tiden fra Holsten; eksporten var økonomisk betydningfuld.

I statsrådet den 17. forelæste grev Criminil Pechlins skrivelse af den 11. vedr. beslutningen om de 17 tillidsmænd og hans forslag om Reventlou-Preetz som Danmarks. Der var enstemighed om at afvise dette, men også om ikke at kalde Pechlin tilbage; han vilde være yderst vanskelig at erstatte. Criminil mente desuden, at hans skrivelse af 17. til Pechlin sikkert vilde gøre et stort indtryk på denne. Carl Moltke var af samme opfattelse, evt vilde, mente han, Pechlin selv bede om at blive afløst.

Den følgende dag meddelte Criminil Pechlin, at man ikke kunde billige beslutningen om tillidsmænd og med forundring

havde erfaret, han havde ment at kunne forudsætte regeringens tilslutning og endda havde stillet et bestemt forslag. Criminil henviste desuden til, at han af gårsdagens skrivelse vilde se, kongen var imod den vej, som forbundsdagen siden den 1. havde betrådt, og navnlig mod forslaget om forbundsreform.

Samme dag fik de danske gesandter i Berlin og Wien besked om denne kongens beslutning. I stedet for at være organ for forbundets suveræne medlemmer, havde det, siges det, valgt at bestemme vejen for disse. Tanken om en nationalrepræsentation ved forbundsdagen vilde, konsekvent forfulgt, føre til en tysk republik. Hertil kunde kongen aldrig række hånd. Men, fremhæves det, han havde siden sin tronbestigelse givet de mest overbevisende vidnesbyrd om villighed til at imødekomme sine undersåtters ønsker om tidssvarende udvikling af de politiske former.

Som deltager i Dresden-kongressen havde regeringen den 18. bestemt gesandten i Wien, Bille-Brahe. Den 20. indløb indbydelse fra Preussen til en kongres i Potsdam, da revolutionen, som tidligere nævnt, havde sejret i Dresden. Regeringen påtænkte da evt. at lade sig repræsentere ved sin gesandt i Berlin, Plessen; drøftelser om en instruktion for ham indledtes. Men dagen efter opløstes det danske statsråd, og begivenhederne i Berlin den 18. og 21. drejede halsen om på kongrestanken. Med digteren Freiligrath kunde de revolutionære istemme: Die Freiheit dort, die Freiheit hier, – die Freiheit jetzt und für und für, – Die Freiheit rings auf Erden!

Reventlow-Criminils pålæg til Pechlin i skrivelse af 17. om ikke at stemme for offentliggørelse af beslutningen om de nationale farver indtraf først efter, at dette – og med Pechlins stemme – var vedtaget i mødet den 20.

I sit svar af 22. udtrykte han sin dybe smerte over kongens misbilligelse af hans medvirken ved forbundsdagens forholdsregler, bortset fra presselovgivningen.¹ Han håbede, at kongen vilde se forbundsdagens og hans virksomhed for at opretholde centralorganet som middel til at besvære stormene i et andet lys på grund af de siden indtrådte verdenshistoriske hændelser: omvæltningen i det østrigske monarki og rystelserne i Preussen, hvis følger endnu slet ikke lod sig overse. Havde den preussiske konge ikke

¹ 22/3, nr. 36. Pol. bev.

ensidig udstedt patentet af 18., havde forbundet måske, mente Pechlin, kunnet revidere forbundsforfatningen og således, at det stadig forblev et statsforbund. Nævnte patent indeholdt bl. a. forslag om Tysklands forvandling fra statsforbund til forbundsstat og om et tysk parlament. Men, udtalte Pechlin, vilde „den store, grænseløst exalterede del af det tyske folk, under hvis skridt Sydens [Sydtysklands] fyrster allerede er så godt som mediatiserede“, lade sig berolige selv ved patentet? Han gruede for Forparlamentets sammenkomst, der vilde kunne medføre en fra folket udgået tysk konstitution. Sin deltagelse i beslutningen om de nationale farver håbede han var retfærdiggjort af forholdene.

På den kraftigere misbilligelse, som regeringens depeche af 18. indeholdt, reagerede Pechlin den 24.¹ Den havde gjort ham meget ondt, men han skulde rette sig efter den. Han begrundede nærmere sin deltagelse i de forskellige beslutninger. Om sit forslag om Reventlou-Preetz som en af de 17 skrev han, at han var overbevist om, at kun ved at vinde ham kunde man endnu bjærge „vore dyreste interesser“. Han havde nævnt den pågældende ud fra samme bevæggrund som den, der fik Dönhoff til at konferere med Heinr. v. Gagern. Thi kun de, der evnede at lede den offentlige mening, var nu i stand til at hjælpe. At hans forslag var udsprunget af det loyaleste sindelag, vilde i det mindste ikke kunne betvivles. I øvrigt bemærkede han, at i tilfælde af ydre farer måtte forbundsgesandterne formentlig være berettigede til at handle selvstændigt og efter bedste skøn; skulde der først indhentes instruktioner, kunde uoprettelig skade være voldt. „Har jeg fejlet“, endte han, „skulde min indsigt uagtet min bedste vilje have været årsag til vildfarelser, så vilde ingen kunne føle dem smerteligere end jeg selv“.

Da Pechlin skrev dette selvforsvar, sad de mænd, det var rettet til, ikke længere i kongens råd. Den 22. dannedes i København som indrømmelse til den danske folkestemning A. W. Moltkes 1. ministerium (martsministeriet). Han selv gik over fra den gamle regering, men de demokratiske og nationalliberale førere med Ejderprogrammet fik overvejende indflydelse. Lensgreve Fr. Marc. Knuth overtog udenrigsministeriet. Baron Carl Plessen var i dagene 22–24. provisorisk minister for hertugdømmerne, men fratrådte i opposition mod Ejderprogrammet. Carl Moltke og Revent-

¹ 24/3, nr. 38. Pol. bev.

low-Criminil havde – som Ørsted – den 21. anmodet om deres afsked.

Meddelelsen om det danske ministerskifte gav det sidste stød til den slesvig-holstenske revolutions udbrud. Den 24. dannedes den provisoriske regering i Kiel med Reventlou-Preetz, Beseler og prinsen af Nør som førende medlemmer.¹ Ved hjælp af den foragtelige fiktion om, at Frederik VII var „ufri“, lykkedes det at få Rendsborg-garnisonen til at slutte sig til oprøret. Den republikanske frikorpsleder, Theodor Bracklow, siger herom, at nok var han rede til at skyde kongen, men lumpe ham ved fiktionen om ufrihed faldt ham ikke ind.²

Efterretningen om begivenhederne i København og Kiel er omkr. den 28. nået til Frankfurt.³ I Pechlins depecher af 26. og 27. findes ingen antydning af kendskab til dem.⁴

I forbundsdagens møde den 23. havde flere sydtyske regeringer foreslået, at man indbød de 17. I mødet den 25. sluttede Østrig og Preussen sig hertil; kongrestanken var skrinlagt. Pechlin meddelte den 26. regeringen beslutningen og fornyede – trods den modtagne misbilligelse – sit forslag om snarest at sende en tillidsmand for Holsten. Måske var det, mente han, endnu ikke for sent til, at han, understøttet af alle kollegers tillid, over for de 17 kunde for Slesvig (sml. ovenfor) opnå, hvad der var hans inderligste håb. Uagtet deres betydning kunde drøftelserne med de 17 jo ikke være endeligt afgørende (entscheidende), pointerede han. – I hvilken grad havde ikke den preussiske konge nedværdiget sig, skrev han, ved at følge sine vanvittige inspirationers strøm og ved for Tyskland at ville overtage Lamartines rolle.

Dagen efter omtalte han den frygt, der rådede i Tyskland, for at revolutionære frikorps fra Frankrig og Schweiz skulde rykke ind og proklamere republikken. Han nævnte yderligere, at Baden havde kaldt sin konservative forbundsgesandt, Blittersdorff, tilbage trods dennes varme tilslutning til en forfatningsrevision.⁵ Han erstattedes med den liberale fører, professor Karl Theodor Welcker, i sin tid for sin oppositionelle holdning afskediget af

¹ Se herom og om flere ting i det følgende »Sønderjylland under Treårskrigen«. I-II (1959–61).

² Theodor Bracklow: Geschichte Schleswig-Holsteins von 1848 bis 1852. (Altona. 1852).

³ Frankfurter Oberpostamts-Zeitung for 28.

⁴ 26/3, nr. 39, og 27/3, nr. 40. Pol. bev.

⁵ Han afskedigedes 14. marts. Blittersdorff, s. 88 ff.

regeringen. Man kan se skiftet af de to mænd som et symbol på den omvæltning, der nu var i gang i Tyskland.

6. Den provisoriske regering. Pechlins udtræden af forbundsdagen

Den 29. modtog Pechlin et besøg, der bragte ham de nyeste efterretninger hjemmefra, såvel fra København som fra Kiel.¹ Den selvbudne gæst var justitsråd Rud. Schleiden, der kom til Frankfurt som den provisoriske regerings udsending for at meddele dens oprettelse. Schleiden var kommitteret i generaltoldkammeret, men havde den 24. som mange andre slesvig-holstenskindede embedsmænd forladt København og var draget sydpå for at stille sig til revolutionsregeringens tjeneste. I Frankfurt overgav han sin meddelelse til Østrigs og Preussens repræsentanter (Colloredo og Dönhoff) og opsøgte derefter Pechlin.

Over for denne hævdede han, at begivenhederne i København – der må sigtes til svaret til den slesvig-holstenske deputation – indebar sådanne retskrænkelser, at de retfærdiggjorde beslutningerne i Kiel. Schleiden vilde gerne høre Pechlins mening. Denne, der siger sig kun at have modtaget ham som privatperson, indrømmede, at der blandt klagepunkterne var sådanne, over for hvilke han for sin person ikke formåede at repræsentere det danske hof. Da man nu gik bort fra erklæringen af 7. sept. 1846, måtte han anmode kongen om at tildele ham andre instruktioner. Men indtil da vilde han blive på sin plads og trofast opfylde sin pligt. Over for Schleidens påstand om den provisoriske regerings ret til at konstituere sig nøjedes Pechlin med at udtale tilfredshed med, at den dog havde tilføjet et forbehold om kongens rettigheder.

Sådan er Pechlins officielle beretning i hans depeche til regeringen af 31. og efter, at han dagen før havde indgivet den afskedsansøgning, som om lidt skal omtales.

Tidligere, udførlige meddelelser om Schleidens forsøg på at få Pechlin til at anerkende den provisoriske regering giver Schleiden selv i sine beretninger til denne.² Han var den 29. kl. 3 ankommet til det med sort-rød-gyldne faner festligt smykkede Frankfurt, hvor man ventede medlemmerne af Forparlamentet. Som nævnt havde

¹ Dep. 31/3, nr. 42.

² 29/3 og 30/3, kl. 9 morgen.

han straks fået Colloredo og Dönhoff i tale, om end de sagde, at de ikke kunde indlade sig i officielle forhandlinger med ham. Colloredo skuffede ham ved at sige, at det jo kun var Holsten, som forbundet kunde bekymre sig om. Den preussiske gesandt lød derimod mere imødekommende.

Efter samtalerne med disse gik Schleiden til Pechlin. I flere timer forsøgte han at overtale ham til at anerkende den provisoriske regering. Det lykkedes ikke. Pechlin var, skriver Schleiden, meget urolig over ingen direkte meddelelse at have fået fra København, men sagde, at vilde København have ham til at forsvare Slesvigs inkorporation, følte han sig så kompromitteret, at han måtte tage sin afsked. Han var endnu slet ikke på det rene med sig selv, m.h.t. hvilket standpunkt han skulde indtage, men anerkendte dog fuldt ud den loyale form, som den provisoriske regering havde valgt. Schleidens referat her svarer, skønt med anden betoning, til en tilsvarende passus i Pechlins depeche.

Modsat Pechlin, skriver Schleiden, syntes legationssekretæren, Stemann, indstillet på, så snart den provisoriske regering henvendte sig til ham, at ville meddele kongen, at han gik i nævnte regerings tjeneste.

Ved middagstid den 30. aflagde Pechlin og Stemann Schleiden besøg for at meddele, at de begge havde skrevet og afsendt deres afskedsansøgninger. Pechlin fandt det, som han allerede havde sagt dagen før, efter Slesvigs inkorporation ikke længere foreneligt med sin samvittighed at repræsentere Holsten. Gesandtskabsarkivet vilde han imidlertid kun aflevere til en repræsentant, som kongen udnævnte. Schleiden opfordrede igen den provisoriske regering til at skrive direkte til Pechlin.

Sin her nævnte afskedsansøgning til udenrigsministeriet indleder Pechlin med, at han efter modtagelsen af grev Criminis meddelelse om at have søgt afsked på grund af „ikke nærmere betegnede omstændigheder“ har været uden nogen officiel belæring.¹ I de offentlige blade er disse „omstændigheder“ imidlertid blevet oplyst ved aftryk af svaret d. 24. til den slesvig-holstenske deputation og kongens proklamation s.d. til Københavns indbyggere.² Men Slesvigs herved bebudede nærmere forbindelse med

¹ Dpt. f. u. A. Frankfurt. Korr. sager vedr. det danske gesandtskab. I. — Manualprtk. nr. 810 og 811.

² Frankfurter Oberpostamts-Zeitung for 28. og 29. marts indeholdt således flere meddelelser om »Erhebung Schleswig-Holsteins«.

Danmark strider mod erklæringen 7. sept. og forbundsbeslutningen 17. sept. 1846 samt reskriptet 28. jan. 1848, og det vil være ham umuligt at forsvare regeringens skridt over for forbundsdagen. Han vil derfor være ude af stand til fortsat at beklæde gesandtskabsposten og håber, at kongen i nåde vil imødekomme hans „schmerzvolle Bitte“ om afsked. Han har altid omfattet Danmark og hertugdømmerne med samme kærlighed, og dette hans sindelag vil forblive uforanderligt ligesom hans taknemlighed for al nåde, der fra tronen er blevet ham til del. Indtil kongen genbesætter posten, vil han opfylde sin pligt og selvsagt kun overlevere gesandtskabsarkivet til den, der udnævnes som hans efterfølger.

Den 22. havde Reventlow-Criminil meddelt de danske missioner ved de fremmede hoffers sin afsked og bedt dem foreløbig sende deres rapporter til Dankwart. Den 24. udgik et cirkulære fra grev Knuth, at han var tiltrådt som udenrigsminister.¹ To dage senere underrettede han Pechlin om systemskiftet i København og kongens opgivelse af helstatsprogrammet. Ud fra dette var det, at Reventlow-Criminil den 17. havde protesteret mod planerne om et almindeligt tysk folkeforbund, da det vilde true Danmarks statsenhed og suverænitet. Men kongen vilde nu ikke længere modsætte sig et almindeligt tysk parlament også for Holsten og Lauenborg og agtede at imødekomme alle tidsåndens fordringer for sine undersåtter på denne side og hinsides Ejderen. Men opgaves helstaten, måtte Holsten adskilles fra Danmark og Slesvig og den administrative forbindelse mellem Slesvig og Holsten høre op. Derimod skulde forbindelsen mellem kongeriget og Slesvig styrkes, det sidstes særlige interesser dog varetages af en landdag og særskilt administration. Sådan var hans svar den 24. til den slesvigholstenske deputation. Med al kraft vilde kongen forsvare sine og landets rettigheder.

I denne vanskelige stilling, fortsætter grev Knuth, er det kongen en trøst som repræsentant ved forbundsdagen i Dem at have en mand, „hvis høje intelligens, faste karakter og loyale sindelag i fuldeste mål“ har stået sin prøve. „I Deres hånd befinder sig for en væsentlig del opretholdelse af fred og ro her i landet, og kongen har befalet mig at udtale sin faste tiltro til Dem“. – I en anden, samtidig skrivelse underrettedes Pechlin om, at revolutio-

¹ Modtaget den 30. i Frankfurt ifølge gesandtskabets Eingangs-Protocoll.

nen i hertugdømmerne allerede var brudt ud før deputationens hjemkomst.

At grev Knuths udtalelser om kongens tiltro til Pechlin har gjort indtryk på denne, er naturligt. Den 2. april takkede han for dem, men beklagede dybt, at muligheden nu var ham frataget fortsat at vise kongens regering de tjenester, som hidtil var ydet såvel „på grund af min hengivenhed som af min ed“ (autant par mon devouement que par mon serment).¹ Om motiverne til sin bøn om afsked henviste han til sin depeche af 31.

I København reagerede man imidlertid ikke på denne, og den forelagdes, så vidt ses, ikke kongen. Mulighederne for at få en god erstatning for Pechlin har været yderst ringe, og Pechlin havde både udtrykt sorg over at skulle søge afsked og vilje til at opfylde sin pligt, til efterfølgeren var udnævnt. Ifølge udenrigsministeriets journal har spørgsmålet været drøftet den 8. april. Dagen efter fik Pechlin den nedenfor nævnte skrivelse fra den nyudnævnte depechesekretær Reedtz om at forblive på sin post, da hans forsvaret for Danmarks interesser stærkt påskønnedes. I sine memoirer taler Pechlin om en tjeneste, Reedtz gjorde ham, da han havde anmodet om sin afsked. Jeg formoder, der sigtes til denne Reedtz' skrivelse og undladelsen af at forelægge kongen afskedsansøgningen.

Den 31. om morgenen åbnedes Forparlamentet, i hvis møder, der holdtes i rådhusets kejsersal, Schleiden deltog. Der stillede af en holstensk stænderdeputeret forslag om ufortøvet at optage Slesvig i det tyske forbund. Forslaget understøttedes kraftigt af Schleiden. Da et medlem vilde tage ordet for at gøre nogle indvendinger, fjernedes han fra talerstolen.² Schleiden havde samme dag en forhandling med Dönhoff, der nu var langt mere imødekommende, og om aftenen en længere samtale med Pechlin.³ Denne, skrev han, syntes endnu ikke at være enig med sig selv, om han efter nu at have taget sin afsked straks kunde anerkende den provisoriske regering. Derimod forventede Stemann blot en opfordring for at gøre det.

¹ Se den s. 104, anm. 1 anførte pk.

² Altonaer Mercur 4/4. – Aktenstücke, s. 24.

³ Schleidens breve 31/3 og 1/4.

I sin depeche af 31., hvori Pechlin giver førnævnte officielle skildring af Schleidens besøg, meddeler han, at det havde været præsidiets hensigt i et i går aftes afholdt møde at forelægge den provisoriske regerings henvendelse. Han havde foreløbig fået forhandlingen herom udsat. Måske kunde en hurtig erklæring fra den danske regering endnu få betydning for Danmarks frelse. Der var allerede, mente han, lovet den provisoriske regering militær hjælp fra de fleste af 10. forbundskorps' stater. I en samtidig depeche nævner han tillidsmændenes komme til Frankfurt, men at endnu mangler en, nemlig for Holsten og Lauenborg.¹

Den 1. april om aftenen ankom imidlertid professor Droysen til Frankfurt. Han var af den provisoriske regering udset til at være tillidsmand (Beirath) for Holsten, altså indtage den plads, Danmark havde at besætte af de 17. Han skulde endvidere anmode forbundsforsamlingen om Slesvigs optagelse i forbundet, og endelig medbragte han en skrivelse til Pechlin om at anerkende den provisoriske regering og foreløbig repræsentere Holsten ved forbundsdagen.

Den sidste overrakte han Pechlin tidligt om morgenen den 2.² Underholdningen med Pechlin, skriver Droysen, var for så vidt interessant, som den gav ham indblik i Pechlins overvejelser og anskuelser. Ifølge Droysen skal Pechlin have fundet det helt forståeligt, at hertugdømmerne var skredet til det yderste. Mindre på grund af sine anskuelser end på grund af sin stilling [embedsed] var han ude af stand til „weiter zu wirken u.s.w.“. Af større interesse for mig, skriver Droysen, var, at han ikke vilde overlade gesandtskabsarkivet til en af den provisoriske regering udnævnt efterfølger. „Wir kamen noch zu keinem Resultat“. Droysen henstillede, at en sådan efterfølger snarest udnævntes.

Droysen havde indtrængende bedt Pechlin give svar på den provisoriske regerings tilbud. Svaret kom Pechlin selv med, så Droysen samme dag kunde sende det videre.³ Det stod ham klart, skriver Pechlin, at da meddelelsen om Slesvigs forening med Danmark stred mod tidligere kgl. tilsagn om hertugdømmernes forbindelse og navnlig mod den af ham afgivne erklæring af 7. sept. 1846, måtte han anmode om sin afsked. Det havde han gjort

¹ Dep. 31/3, nr. 43.

² Droysens rapport 2/4.

³ Aktenstücke, s. 19f.

den 31. [skal være den 30.]. Skønt han var fast besluttet på ikke at blive på sin post, vilde han dog afvente denne. Det gjorde, at han måtte afslå tilbudet, selv om det foreløbig kun gjaldt Holstens repræsentation ved forbundet. Hertil kom, at hvis Slesvig optoges i forbundet, vilde han ikke anse sig i stand til (berettiget til?) at repræsentere dette. Han bad den provisoriske regering modtage „den Ausdruck meiner vollsten Erkenntlichkeit“ for den personlige tiltro til ham, som tilbudet vidnede om.

Som det vil ses, indeholder Pechlins svar overhovedet ingen kritik af eller tagen afstand fra den provisoriske regerings konstitution. I den slesvig-holstenske fremstilling (i „Aktenstücke“) siges, at Droysen kun gav Pechlin en times betænkningstid til at svare, og at Pechlin, havde han fået længere tid til overvejelse, vel havde sagt ja. Det må man have lov til i høj grad at betvivle.

Om formiddagen samme dag begav Pechlin sig til grev Colloredo og meddelte ham Knuths depeche af 26.¹ Colloredo sagde, han vilde indkalde et møde samme aften til behandling af sagen på grund af faren ved opsættelse. Senere fortalte Dönhoff Pechlin om Preussens beslutning at koncentrere et troppekorps ved Holstens grænser for at værne det mod evt. angreb.

I aftenmødet² motiverede Dönhoff denne beslutning med, at Danmark ved kongens svar til deputationen havde inkorporeret Slesvig og opløst forbindelsen mellem hertugdømmerne i strid med erklæringen 7. sept. 1846 og forbundsbeslutningen af 17.

Da Pechlin efter flere andre indlæg fik ordet, fragik han ikke sin erklæring fra 46, men fremhævede, den var afgivet for at sætte forbundsdagen i stand til at virke for ro i hertugdømmerne; det havde ikke været dens hensigt at indrømme forbundet kompetence m.h.t. hertugdømmernes forbindelse. En sådan havde heller ikke den tidligere tyske rigsdag haft. Om den nu af regeringen trufne forholdsregel, Slesvigs forening med Danmark, anførte Pechlin den af grev Knuth givne begrundelse. Danmark havde i modsat fald måttet tiltræde det tyske forbund for Slesvig, hvilket havde været fuldkommen umuligt på grund af det yderst ophidsede og i hovedstaden uimodståeligt manifesterede danske nationalsindlag.

Efter at have refereret svaret til den slesvig-holstenske depu-

¹ Dep. 3/4, nr. 45.

² Referatet i forbundsprotokollen gengives i Aktenstücke, s. 25 ff.

tation omtalte Pechlin de internationale vanskeligheder ved at imødekomme den provisoriske regerings andragende: traktaterne 1815, garantierne 1720 og 1773. Og kunde forbundet fra dets standpunkt gå ind på et andragende fra en provisorisk regering? Han, der endnu stod i sin regerings ed og pligt, nedlagde protest mod Preussens og nu forbundets fjendtlige mellemkomst.

Præsidiet overgav derpå to af Schleiden leverede skrivelser fra den provisoriske regering, dels om anerkendelse og støtte, dels om Slesvigs optagelse i forbundet. — Der nedsattes et 7-mands udvalg til behandling af den slesvig-holstenske sag.

Om forbundsforsamlingens magtesløshed vidner tilstrækkeligt, hvad videre skete i samme møde. I dagene 31. marts—2. april havde Forparlamentet, som nævnt, holdt dets møder og vedtaget en række beslutninger; det endte med at nedsætte et 50-mandsudvalg, der fik til opgave at forhandle alle forbundsanliggender med forbundsdagen i tiden inden åbningen den 1. maj af den nationalforsamling, der da skulde træde sammen.

Disse beslutninger, deriblandt den om Slesvigs optagelse i forbundet, blev i mødet den 2. april meddelt af præsidiet, der foreslog at svare, at man var rede til at imødekomme dem. I forbundsdagens trykte protokol står, at Pechlin måtte erklære sig „abstimmig“, hvis der heri skulde lægges mere end „die Wünsche zu berücksichtigen“. Da han imidlertid i det følgende møde fik set, at Forparlamentet havde krævet ufortøvet optagelse af Slesvig, lod han nævnte udtalelse udstrege, så hans erklæring sluttede med „abstimmig erklären“. Således blev hans erklæring forelæst i mødet [28.] og således protokollen underskrevet.¹ I den trykte protokol for det følgende møde konstateres også, at sådan står der i originalprotokollen.

De forventninger, der stilledes til ham i grev Knuths depeche af 26. om opretholdelse af fred og ro, hedder det i Pechlins svar 3. april, lod sig ikke opfylde efter det, der var sket i Tyskland, og som havde givet folkeviljen så afgjort en overvægt.² Det var nu umuligt her at besværgе den storm, der havde rejst sig for hertugdømmerne. Trods de indtrængende advarsler, han havde fremsat i sine beretninger, havde Danmark selv ledt stormen mod sig ved at ville unddrage Tyskland Slesvig og true Holsten og

¹ 5/4 nr. 47, og 7/4, nr. 48.

² 3/4, nr. 45.

Tyskland med krig, hvis de ikke føjede sig efter denne danske politik. Hverken forbundsforsamlingen eller hans bestræbelser kunde ændre denne tingenes tilstand.

Efter at have drøftet, hvilken støtte Danmark evt. kunde vente hos de europæiske magter, spurgte Pechlin, om regeringen i det mindste ikke nu erkendte farerne ved den politik, der havde bestemt svaret til den slesvig-holstenske deputation. Var det ikke muligt at standse på den vej, man var slået ind på? Dette spørgsmål lagde han på det mest indtrængende kongens kabinet på hjerte. Fandt det ingen løsning, „er ethvert råd forgæves, og så følger begivenhederne en bane, hvis udgang og mål vel er uforudseelig, men dog formodentlig vilde være højst ulykkeligt for Danmark“. Forbundsforsamlingen er allerede helt afmægtig.

Til slut omtalte Pechlin det folkelige krav om, at alle forbunds- gesandter, der i sin tid havde stemt for undtagelseslovene, burde udstødes. Det kunde hurtigt gøre hans stilling så uholdbar, at Danmark mistede enhver repræsentation i Frankfurt. I en samtidig skrivelse henstillede han indtrængende til regeringen ufortøvet at sende en tilforladelig lauenborgsk embedsmand til Frankfurt, til hvem han kunde aflevere gesandtskabsarkivet, og som kunde erstatte ham som gesandt, så længe forbundsforsamlingen endnu bestod.¹

I mødet den 4. april foreslog det nedsatte udvalg at vedtage, at der under henvisning til Wiener Schlussacte art. 38 var fare for angreb på det tyske forbundsland Holsten, hvorfor man anerkendte de af Preussen og 10. armékorps trufne militære foranstaltninger. Det overdroges Preussen på forbundets vegne at mægle på basis af Holstens fulde rettigheder, navnlig dets „statsretlige“ forbindelse med Slesvig. Udvalgets oprindelige forslag nævnte her det ønskelige i Slesvigs optagelse i forbundet, men dette stykke gik senere ud.² Status quo ante skulde genoprettes, herved forstod man, at alle danske tropper straks skulde fjernes fra Slesvig.

Pechlin meddeler i sin beretning om mødet, at Dönhoff forud havde underrettet ham om forslagene.³ De kritiseredes i mødet af de radikale som alt for milde. Han mente selv, at hans erklæring i det foregående møde havde haft en meget modererende indfly-

¹ 3/4, nr. 46.

² Bundesarchiv. 409.

³ 5/4, nr. 47.

delse på forslagene, som han anbefalede regeringen at antage; evt. kunde den fremsætte ønske om Englands mægling.

I mødet foreviste Droysen en skrivelse af 27. fra den provisoriske regering om at anerkende ham som en af de 17 tillidsmænd.¹ Trods Pechlins modforestillinger vedtoges dette for at skaffe Holsten en repræsentant, og da det var notorisk, at Droysen var en mand, der nød offentlig tillid, og forholdene var usædvanlige. Vedtagelsen gjaldt dog „undtagelsesvis og indtil videre“, hvilken begrænsning Pechlin siger sig at have fået gennemført. Pechlin forbeholdt sin regering alle rettigheder.

Dagen efter forefandt Droysen en til hr. „Drossen“ stilet skrivelse om at deltage i de 17.s møde s.d., og under mødet fik han Colloredos skrivelse om forbundsbeslutningen dagen før.² De heri nævnte betingelser fandt han nedværdigende for sig og meddelte ikke at ville møde. Heinr. v. Gagern, der var valgt til de 17.s præsident, fik ham dog til at se bort fra formerne og deltage i forhandlingerne. I skrivelsen til den provisoriske regering, hvori han fortæller dette, konstaterer han, at forbundsdagens anseelse er reduceret til et minimum, den offentlige menings magt og navnlig 50-udvalget har helt overfløjet det, 17-mands rådets vilje bestemmer dets forholdsregler.

Under de revolutionære forhold, der på denne tid rådede i det østrigske monarki, kunde Danmark ikke påregne virkelig støtte herfra. Vor gesandt i Wien, grev Bille-Brahe, henvendte sig naturligtvis alligevel til den daværende udenrigsminister, grev Ficquelmont, for at få denne til at påvirke såvel Frankfurt som Berlin. Men, skrev Bille-Brahe den 3. april, Østrigs besindige ord og indvendinger vil ikke blive agtede. De gamle ministre, der i roligere tider styrede monarkiet, går nu af, den ene efter den anden, hedder det i hans depeche den 6.; 2 dage senere skriver han: I det ellers så rolige Wien er nu hver dag gadeopløb. Et sådant nødte også først i maj grev Ficquelmont til at træde tilbage.

Bille-Brahes indtryk af, at Ficquelmont i sine instrukser til grev Colloredo varmt vilde tale Danmarks sag, var ikke helt korrekt, og vilde for øvrigt Colloredo kunne rette sig efter dem? Den 3. april skrev udenrigsministeren til ham, at Slesvig var et det

¹ Sml. om Droysen Aktenstücke, s. 33 ff.

² Droysens skr. 5/4 og 8/4.

tyske forbund fremmed hertugdømme, og han måtte ikke gå med til, at hertugen af Holstens retmæssige repræsentant erstattedes af en fra den revolutionære regering i Holsten.¹ Men han pålagde samtidig Colloredo at afholde sig fra at opponere bestemt mod „det tyske folks til døgnets svindel hørende sværmeri for slesvig-holstenerne“. I en ny depeche af 9. udtalte han om forbundsbeslutningen af 4., at man måtte være tilfreds med, der i det mindste var fundet et påskud [frygten for den danske konges angreb på Holsten!], der reddede et skin af ret, og med, at der ikke var anordnet okkupation af Slesvig, men kun krævet Holstens statsrettlige forbindelse med det.² At sagen i øvrigt, om den behandledes efter mængdens lidenskaber, kunde bringe forbundet i konflikt med England, Frankrig og Rusland, var man formentlig i Frankfurt klar over. I en depeche dagen efter til gesandten i København pointerede han, at Østrig som europæisk magt var for langt fjernet fra begivenhederne til at kunne påvirke disse, og at det som medlem af forbundet måtte slutte sig til dettes politik.³

I forbundsdays møde den 7. forhandlede om valg til den kommende tyske nationalforsamling; forbundet vedtog selvsagt at opgive sit eget tidligere og antage Forparlamentets forslag. Pechlin afholdt sig fra at stemme.⁴ Den 10. forelagdes der forbundsdays en skrivelse af 7. fra 50-mands-udvalget med forskellige krav, som dog ikke alle opfyldtes. Det hedder, at de 17 fører ivrige forhandlinger om den slesvig-holstenske sag, og at Droysen har fået adgang til deltagelse.

Bemærkningerne synes møtede på et møde af de 17 s.d.⁵ Bag-efter var der et fællesmøde med forbundsdays om urolighederne i Schwarzwald. I dette vakte Pechlin Droysens mishag. Ikke blot ved at være til stede, men han deltog „levende og meget national“ i debatten. Yderligere afbrød han ved privatsamtaler og spøgefuldheder andres fremstillinger til disses indignation. Som efterfølger for Pechlin foreslog Droysen den provisoriske regering at udnævne den kielske professor Madai.

Pechlin havde, nævner han i depeche af 11., tænkt at opgive sin plads, efter at Droysen havde fået adgang som tillidsmand.

¹ Rantzau, s. 64f.

² l. c., s. 66f.

³ l. c., s. 67.

⁴ 11/4, nr. 51.

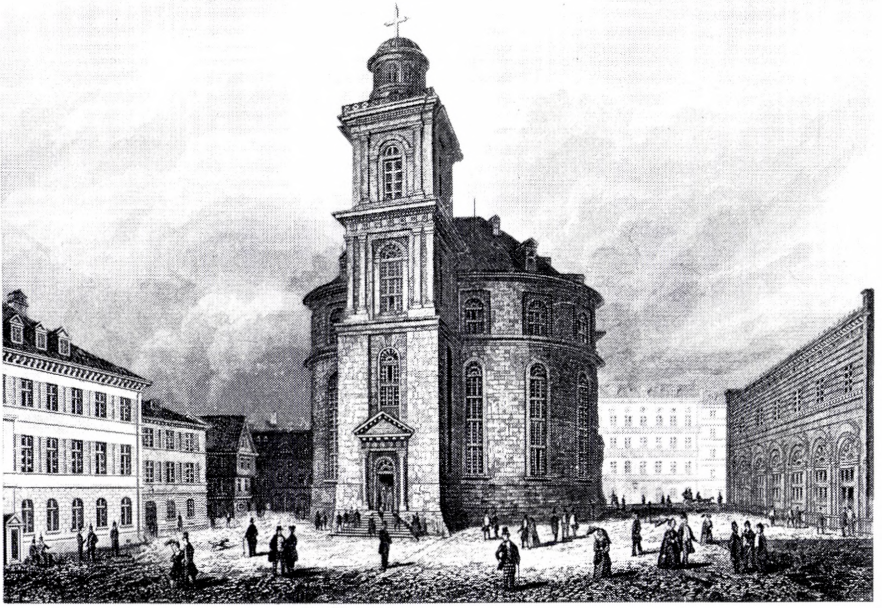
⁵ Droysens skr. 10/4.

FR. V. PECHLIN

1789-1863

Malet af Just Holm 1846

Die Paulskirche in Frankfurt

ST. PAULSKIRKE I FRANKFURT

Men han opgav tanken, da han troede, der i så fald kunde skabes enstemmighed i forbundet for Slesvigs optagelse. Kravet herom syntes også foreløbig trængt tilbage ved offentliggørelsen af beslutningerne den 2. i den slesvig-holstenske sag. Han troede at have haft nogen andel heri og således gjort sig værdig til den ham i skrivelse af 26. bevidnede tillid. Men han havde aldrig kunnet bevare forbundsforsamlingens tillid eller ydet denne tjeneste, havde han påtaget sig at forsvare Slesvigs forening med Danmark med retsgrunde. – Med længsel imødeså han ankomsten af sin efterfølger, da Forparlamentet havde krævet alle gamle repræsentanter udskiftet.

„Foreløbig trængt tilbage“, hedder det i Pechlins depeche. Men i mødet den 12. fremlagdes en skrivelse fra Heinr. v. Gagern på de 17.s vegne med forslag om anerkendelse af den provisoriske regering „im Sinne ihres eigenen Antrags“ og om Slesvigs øjeblikkelige optagelse i det tyske forbund.

Pechlin tog energisk til orde mod begge forslag. Han henviste til sin erklæring i mødet den 2. og sagde, at nu vilde man udvide og ændre beslutningen af 4., skønt man endnu ikke kendte resultatet af denne. Forbundet havde ingen kompetence til at optage Slesvig; i betragtning af Danmarks rettigheder til Slesvig og de europæiske garantier for disse var den politiske betydning af forslaget uoverskuelig. Kongens erklæring af 29. havde stemplet den provisoriske regering som oprørske, hvilket afgjort hindrede dens anerkendelse. Skete denne, måtte han udtræde.

Alligevel vedtog man følgende beslutninger. Rømmede Danmark ikke Slesvig, skulde det tvinges hertil af hensyn til Holstens ret til union med Slesvig. Preussen skulde under den det overdragne mægling søge Slesvig optaget i forbundet. Den provisoriske regering, „welche sich mit Vorbehalt der Rechte ihres Herzogs und Namens desselben zur nothgedrungenen Verteidigung der Landesrechte constituirte“, anerkendtes „als solche und in diesem Masse“. Det pålagdes Preussen at værne dens medlemmer og tilhængere.

Pechlin erklærede derpå sin udtræden. Han forbeholdt højtideligt kongen hans rettigheder som hertug af Holsten og Lauenborg og rettighederne vedrørende Slesvig. Ved forbundsbeslutningen, udtalte han, var Danmarks repræsentation for Lauenborg ligeledes gjort umulig. – Pechlin overværede dog mødet den følgende dag,

indtil gårsdagens protokol blev underskrevet.¹ Før han gik, takkede han medlemmerne for den personlige tillid, der på så mange måder var vist ham. Til regeringen skrev han, han håbede, at hans handlemåde, der var dikteret af ed og pligt, fandt kongens billigelse.

Pechlins udtræden faldt sammen med modtagelsen af et brev fra den provisoriske regering, viderebesørget af Droysen, at denne havde afskediget ham!² Det meddelte den også forbundsdagen, der kunde svare, at Pechlin havde fundet sig foranlediget til at udtræde.

Den langsomme og usikre postbesørgelse, som de urolige forhold medførte, var vel skyld i, at Pechlin først den 22. modtog to fra København den 8. og 9. afsendte depecher.³ Han fik den engelske gesandt ved forbundsdagen, Fox-Strangways, til at besørge sit svar sendt til dennes kollega i København.

I udenrigsministeriet i København var sket den forandring, at Dankwart efter ansøgning havde fået sin afsked som direktør. Holger Chr. Reedtz, der tidligere havde været ansat i udenrigsdepartementet, blev med titlen depechesekretær nærmest Dankwarts efterfølger. Herom underrettede han den 9. de danske gesandter. Til Pechlin skrev han desuden samme dag om det smertelige indtryk, som efterretningerne i dennes depecher af 2. og 3. om forbundsdagens optræden havde gjort. Den var nu blot en tom skygge; så meget mere påskønnede man Pechlins bestræbelser for med uforanderlig troskab at forsvare Danmarks interesse til sidste øjeblik. Han skulde så længe som muligt forblive i Frankfurt for at hævde den af ham „så ærefuldt beklædte post“. Blev dette ham umuligt, skulde han alligevel blive i Frankfurt for at berette om begivenhederne og varetage gesandtskabsarkivet. Reedtz gav desuden meddelelse om den udenrigspolitiske stilling.

Forbundsdagens fjendtlige beslutning af 4. fik Reedtz til den 15. at opsætte en depeche, der pålagde Pechlin at afgive en længere erklæring i forbundsdagen. Reedtz sendte den, så vidt ses, til grev Knuth, der i de dage opholdt sig ved hovedkvarteret i Slesvig. Den synes her at være blevet omdateret til den 17.,⁴ men

¹ 13/4, nr. 52.

² Droysens skr. 12/4.

³ 24/4, nr. 53.

⁴ Frk. Rothausen, hvem jeg havde forelagt problemet, da hun arbejdede med ordningen af udenrigsministeriets arkivalier fra den tid, har senere meddelt mig, at

blev, formentlig på grund af de nedenfor nævnte meddelelser om Pechlins udtalelser, først sendt d. 22. Erklæringen indledtes med afvisning af, at forbundet havde nogen som helst kompetence vedrørende Slesvig. Derpå omtaltes de europæiske garantier for Slesvigs forbindelse med Danmark, men at kongen var sindet mest muligt at værne Slesvigs selvstændighed. For Holstens og Lauenborgs vedkommende var kongen villig til at slutte sig til den nye planlagte ordning i Tyskland, hvoraf imidlertid fulgte, at forbindelsen mellem Holsten og Slesvig måtte svækkes. Om arvefølgen i Holsten rådede der ganske vist tvivl, men kongen vilde søge monarkiets enhed opretholdt. Hvad spørgsmålet om genoprettelse af status quo ante og forbundets mæglerrolle angik, måtte kongen først være i fuld besiddelse af sin suverænitet. Men Holsten var i fuldt oprør, og forbundet havde pligt til at undertrykke dette. Kongen vilde så gerne række hånden til evt. mægling. Udtalte forbundet sig for Slesvigs inkorporation i Tyskland og lod forbundstropper rykke ind i Slesvig, var dette en åbenbar fjendtlighed. Pechlin skulde da straks nedlægge sin post.

Inden denne depeches afsendelse kom det frem, at måske kunde der sættes spørgsmålstegn ved troen på, at Pechlin med „uforanderlig troskab“ forsvarede sin regerings interesser. Imod reglerne var nemlig Pechlins erklæring i mødet den 2. om hindringerne for Slesvigs optagelse i forbundet: den i hovedstaden yderst ophidsede og uimodståeligt manifesterede danske nationalfølelse blevet offentliggjort i Allgemeine Preussische Zeitung og gik herfra over i andre blade. Disse Pechlins udtalelser blev af slesvig-holstenerne selvsagt modtaget som en yderst kærkommen støtte for teorien om „den ufri konge“. Jeg henviser til bl. a. „Altonaer Mercur“s artikler 14. og 15. april.

Medens „Berlingske Tidende“ for den 17. nøjedes med ikke at „tilbageholde vor forundring over og utilfredshed med den måde“, hvorpå kongen af Danmarks gesandt var optrådt, var det nationalliberale „Fædrelandet“ af samme dag hård i sin dom: „Således taler sandelig ikke en dygtig og redelig gesandt . . . Men således går det, når man har diplomater i udlandet, der enten i den ene eller anden henseende er upålidelige . . .“¹ I statsråds-

koncepten med datoen 15., rettet til 17., findes i et læg »Forskellige sager modtagne fra udenrigsminister Knuth«. U. min. Krigen 1848-50. — Problemet: I gehejme-registraturen er depechen indført ved datoen 15/4, og her findes ingen dep. af 17.

¹ Sml. Vrints' dep. 18/4. Rantzau, s. 72.

mødet den 21. blev det vedtaget at indstille til kongen, at Pechlin fik sin afsked „på grund af, at han så slet har varetaget de danske interesser“.

Pechlin har forudset, hvilket uheldigt indtryk offentliggørelsen af hans erklæring vilde gøre i København. I sit førnævnte svar af 24. til Reedtz nævner han „falske bladmeddelelser“ om hans erklæringer. I den 1. (i mødet den 2.) måtte han bruge meget mådehold for evt. at påvirke komiteens arbejde, i den 2. havde han udtrykt sig energisk. Han omtaler, han var udtrådt efter forbundsdagens anerkendelse af den provisoriske regering, og at den havde tilladt professor Madai fra Kiel at usurpere hans plads.¹ Han regnede med, grev Knuth vilde billige, at han tog til København. Arkivet vilde han overlade sin tro kancellist Kräuter, da Stemann var gået over til den provisoriske regering. Endvidere meddelte han, at forbundsdagen havde sendt den hanseatiske udsending Banks til London for at besmykke dens uret mod Danmark og for at købe nogle krigsdampskibe til den kommende tyske flåde. – Den danske militære overlegenhed til søs var en torn i kødet på de magtlystne tyskere. Hvor er det jammerligt, skriver Droysen den 10. april, at Tyskland tror sig værgeløs over for „den usselige danske sømagts hånske hærgninger“.² Ustyrligt komisk havde digteren Geibel fundet, at det svage, lilleputørige vilde puste sig op som en vred fjæsing (Meeresdrache) i strid med Tyskland.

Som modvægt mod den danske flådeovermagt regnede man i Tyskland i disse forårsmåneder på støtte fra Holland.³ Dets gesandt i Frankfurt, von Scherff, fik i marts anvisning på at følge Preussens kurs, og det gjorde han troligt også ved den preussisk-frankfurtske aggression mod Danmark i begyndelsen af april.⁴ Således stemte han for forslaget om Slesvigs optagelse i forbundet, som han fandt kunde have fordele for Holland. Troede han, spørger den hollandske forfatter, der har behandlet emnet, at når Slesvig kastedes i den tyske nationalismes gab, vilde denne holde sig fra det hollandske Limburg? Rygterne om hollandsk maritim

¹ Madai indførtes som gesandt den 25. Hans anmodning til Pechlin om udlevering af arkivet afslog denne »begribeligvis«. Madais skr. 23., 27. og 28. april. – Sml. Aktenstücke, s. 125, anm. 9.

² Protokolle der Bundesversammlung. 37. møde, bilag.

³ Sml. Aktenstücke, s. 123f.

⁴ Boogman, s. 315 ff.

hjælp til Tyskland holdt sig længe. Skuffelsen blev derfor stor, da den udeblev. Holland valgte, bortset fra Scherffs nævnte afstemning, at forblive neutral i den dansk-tyske strid.

Statsrådsbeslutningen af 21. om Pechlins afsked blev ikke udført. Men dagen efter sendtes ham den hidtil ikke afsendte skrivelse af 17. [15.] med en tilføjelse, at han nu skulde erklære sin sendelse for endt samt højtideligt protestere mod enhver repræsentation af den såkaldte provisoriske regering ved forbundet. Endvidere underrettede to skrivelser af 23. ham om kongens misbilligelse af hans udtalelser i mødet den 2.

Det vil være Dem bekendt, hedder det i den officielle skrivelse, at kongen ligesom hans fader altid har protesteret mod Slesvigs optagelse i forbundet. Med oprigtig bedrøvelse har han derfor erfaret, at De har angivet folkestemningen som årsagen, der afholdt ham fra nævnte optagelse. De skal, når De afgiver protesten mod Slesvigs optagelse, tilføje, at kongen handler ifølge sin pligt som legitim fyrste „og ikke efter folkestemningens ytringer, hvor meget disse end i Danmark som i den største del af hertugdømmet Slesvig måtte have ytret sig mod en indlemmelse [i Tyskland]“.

I den fortrolige skrivelse udtrykte grev Knuth regeringens og sin egen bestemte afstandtagen fra Pechlins erklæring, der som fod i huse passede til separatisternes påstand om den ufri konge. Erklæringen forekom Knuth uforklarlig i betragtning af Pechlins loyale og patriotiske sindelag, og da det fulgte politiske system [martsministeriets?] måtte være ham tilstrækkelig bekendt. Det forventedes, at han i forbundsdagen eller i offentlige blade meddelte, at hans udtalelser ikke var baserede på officiel instruktion, men alene udtryk for hans „personlige sindelag“ [!].¹

Den 29. søgte Pechlin dels i en officiel skrivelse og dels i en fortrolig til udenrigsministeren at forklare og forsvare sine udtalelser.² Han hævdede bl. a. i den første, at han ikke havde nævnt kongen, men *Danmark* som hindret i Slesvigs optagelse ved den i hovedstaden manifesterede danske nationalfølelse og sagde, at denne jo var noget helt andet end den revolutionære separatisme. Han mente desuden, at hans så vidt muligt mildt holdte erklæring havde afholdt forbundsdagen fra dengang at pålægge Preussen og

¹ Skrivelserne af 22. og 23. omtales hos Knuth, s. 477.

² 29/4, nr. 55, og u. nr.

det 10. forbundskorps' stater at fremtvinge Slesvigs rømning. Men havde han udtrykt sig „ulykkelig“, stode han dog på, at kongen vilde tilskrive det en mangel i hans indsigt og ikke i hans gennem 26 års tro tjeneste bevidnede loyale sindelag.

I skrivelsen til grev Knuth indrømmede han, at han måske skulde have været klar over, at udtalelserne kunde misbruges. Men, bemærkede han, det var en hemmelig protokol, og erklæringen var kun kommet frem ved en indiskretion. Han vilde nu snarest forlade Frankfurt, da Danmark var det land, hvorhen „pligt og hjerte“ kaldte ham.

I en tredje, samtidig skrivelse meddelte Pechlin, at han dagen før, den 28., havde afgivet den i henhold til depechen af 17. redigerede erklæring som den, han i mødet den 4. havde forbeholdt sin regering.¹ I den af ham foretagne redaktion genfindes selvsagt hovedpunkterne i depechen (se ovenfor). Efter afvisningen af forbundets kompetence vedr. Slesvig siges, at en beslutning om dets optagelse i forbundet også vil være ugyldig, da hertil ifølge Wiener Schlussacte art. VI og XIII, 3 kræves enstemmighed. Senere i erklæringen betoner Pechlin, at også forbundsbeslutningen 17. sept. 1846 viser forbundets inkompetence. Han henviser yderligere til Preussens konstatering i 1823, 10/7 i anledning af ridderskabets henvendelse, at Slesvig ikke hørte til det tyske forbund og altså lå helt uden for dettes indflydelse.

Da hans udtalelser i mødet den 2. om „den manifesterede danske nationalfølelse“ var blevet mistydede i offentlige blade, skulde han, hedder det i erklæringen, gentage, hvad han da anførte af kongens svar den 24. marts: kongen havde hverken ret, magt eller vilje til at inkorporere Slesvig i det tyske forbund. Han var lige så fjernt fra at have villet antyde noget andet, som dette vilde have været i strid med sandheden og med hans instruktioner.

Pechlin henstillede til regeringen, at hans erklæring ligeledes offentliggjordes på fransk og engelsk, hvad også skete. Da Pechlin overgav grev Colloredo sin erklæring, sagde denne, at Østrig vilde stemme imod forslaget om Slesvigs optagelse i forbundet. Dette standpunkt fik også Madai klar besked om.²

Hvad det pålæg angik, som Pechlin fik i depechen af 22., vilde han, hedder det i hans svar, vente med en sådan erklæring, indtil

¹ 29/4, nr. 56. – Erklæringen er trykt i Brevskaber, nr. 4, og Aktenstücke, s. 593 ff.

² Madais skr. 3/5.

han så, om den ovennævnte var blevet optaget i forbundsprotokollen.¹ Skønt med besvær lykkedes det Colloredo, understøttet af Sachsens og Hannovers gesandter, at gennemføre dette.² Den er indført i protokollen for den 29. Colloredo havde i mødet foreslået, at den overgaves det pågældende udvalg. Herimod protesterede den provisoriske regerings repræsentant og flere medlemmer: Man kunde umuligt indlade sig på den slags erklæringer fra en fjende, man var i kamp med.³ Majoriteten besluttede at lægge den til akterne, henlægge den, ingen notits tage af den.⁴

Ved sin depeche af 4. maj, hvori han omtaler sin erklærings skæbne, sendte han en afskrift af den provisoriske regerings gesandts forslag i mødet den 27. om straks at optage Slesvig i forbundet. Forslaget henvistes til udvalget om Slesvig-Holsten. Madai kritiserede, at ved beslutningen af 12. var spørgsmålet henvist til diplomatiske forhandlinger, altså til fremtiden – skønt Forparlamentet havde opfordret Slesvigs beboere til at sende repræsentanter til den kommende nationalforsamling. Når disse repræsentanter skulde legitimere sig, blev spørgsmålet om Slesvigs stilling aktuelt.

Man kan formodentlig gå ud fra, det er Pechlins skrivelser af 29., der fik udenrigsdepartementet til at rykke ud med et offentligt forsvar for ham. Det skete ved brev af 7. maj fra departementssekretær A. Skrike til redaktionen af „Berlingske Tidende“, offentliggjort s. d. og dagen efter i „Fædrelandet“. Pechlins udtalelser i mødet den 2., hedder det, kunde herhjemme let forstås og er af det store flertal, „der savner en på nøjere kendskab til baron Pechlins personlige karakter grundet overbevisning om hans loyale sindelag“, blevet forstået på en måde, der endog kunde fremkalde tvivl om gesandstens redelighed. Ved læsningen af udtalelserne havde udenrigsministeriet straks forudset, at de vilde blive taget til indtægt af oprørspartiet. Det pålagdes ham derfor at berigtige enhver misforståelse, når han afgav den i anledning af forbundsbeslutningen af 4. forbeholdte erklæring. Derpå gengives denne, af 28.

Udenrigsdepartementet forekom således en anmodning, som

¹ 30/4, nr. 57.

² 4/5, nr. 58.

³ Madais skr. 29/4.

⁴ I den i forbundsforsamlingens møde 21/9 1850 afgivne udvalgsberetning om ratifikation af freden 2/7 50 omtales Pechlins »umständliche Denkschrift« af 29. april 48, »welche jedoch einfach zu den Acten genommen ward«.

Pechlin fremsatte den 9., at det vilde rense hans i danske blade angrebne ære som embedsmand.¹ Disse angreb havde, skrev han, smertet ham dybt, thi aldrig havde han haft anden tanke end at ville tjene kongen og fædreland efter „bedste viden og samvittighed“ (Wissen und Gewissen). Hans optræden i mødet den 2. var „fortjenstfuld“, og henvisningen til den „uimodståelige nationalfølelse“ var et udmærket argument over for de radikale folkeførere! Han ønskede sin skrivelse forelagt kongen. Forelagt eftertiden, tør man kalde dens argumentering svag.

Den erklæring om sin udtræden, som Pechlin, som ovenfor nævnt, var blevet pålagt at afgive, afgaves den 6. maj, men blev nægtet optagelse i forbundsprotokollen.² Utroligt, men faktisk var det tilfældet, og også Colloredo havde billiget det, skriver Pechlin. Afslaget gaves uden nogen motivering den 12. maj.³

Fox-Strangways, Englands gesandt i Frankfurt, bistod Pechlin i opretholdelse af en sikker kommunikation med København. Han opfordrede ham desuden i begyndelsen af maj til, når han blev kaldt tilbage til København, at lægge vejen over London for her at give sandfærdige oplysninger om begivenhederne.⁴ Han vilde i så fald give ham et brev med til sin svoger, lord Lansdowne, og også anbefale ham til lord Palmerston.

Da Pechlin meddelte København dette, greb Knuth tilbudet med glæde og udtalte desuden i smigrende vendinger stor påskønnelse af Pechlins affattelse af erklæringen og iver for dens optagelse i protokollen.⁵ Hans forhandlinger i London med Palmerston og Lansdowne skulde dog alene angå Frankfurts retsstridige optræden, da Reventlow, gesandten i London, i øvrigt besad fuldstændige instruktioner. Han skulde bagefter straks tage til København og afvente kongens videre befalinger. Reventlow underrettedes samtidig herom og, at Pechlins London-ophold vilde være kortvarigt, samt at han ikke havde fået noget forhandlingshverv.⁶

Den 22. forlod Pechlin Frankfurt og kom den 25. til London.⁷ Grev Reventlow modtog ham som ungdomsven med stor hjerte-

¹ 9/5, nr. 59.

² 15/5, nr. 61. – Sml. Aktenstücke, s. 596, anm.

³ Koncept i Bundesarchiv. BT. I. 102.

⁴ Pechlins dep. 4/5, nr. 58.

⁵ 13/5.

⁶ Hos Knuth, s. 488 hedder det, at Pechlin havde begivet sig til London »for at gå grev Reventlow til hænde«, men uden særskilt fuldmagt.

⁷ 21/5, nr. 63, og 4/6. – Sml. British Mediation. I, s. 145 ff.

lighed, forestillede ham også for Palmerston. Han havde desuden samtaler med Lansdowne, med Addington, undersekretær i Foreign Office, som han kendte fra hans tid i Frankfurt, og med Ruslands gesandt Brunnow.

En af de første dage i juni indfandt yderligere grev Knuths højre hånd, Reedtz, sig i London. Han var sendt for at bistå Reventlow ved de af England som mæglermagt indledte forhandlinger om våbenstilstand. Officielt deltog Pechlin ikke i disse, havde forsikret at ville holde sig strengt til sine førnævnte instruktioner. Om man kan kalde hans London-ophold „kortvarigt“, er noget andet. Han forlod først London omkring midten af juni og da i selskab med Reedtz. Pechlin nævner i sine erindringer, at Reedtz på hjemrejsen drak omkap med den engelske gesandt Wynn's søn. Resultatet var to dages dyb søvn, af hvilken han først vågnede, da dampskibet rundede Skagen. Mange diplomatiske drøftelser har der således næppe været lejlighed til.

Hjemkommen skal Pechlin af grev Knuth have fået tilbud om den imaginære ministerpost for Holsten, men have afslået den. I en forestilling til kongen af 1. juli omtalte Knuth, at såvel Pechlin som gesandten i Berlin, Plessen, jo havde måttet forlade deres pladser, men han ønskede fremdeles at kunne benytte sig af dem. Begge havde erklæret sig villige til foreløbig at overtage de specielle missioner, hvortil man måtte udse dem, mod at nyde halvdelen af deres gage (5000 rbdl.) samt dækning for de eventuelle missioner. Kongen billigede den 8. august forslaget.

7. Mission til Wien. Fredsforhandler i Berlin

Carl Plougs digt „1848“ gengiver den holstenske riddersmands udtalelse om, at det år var „den onde ånd“ mægtig i det danske land. Digteren protesterer: „Har høj og lav og rig og arm – af samme tanke følt sig varm – af samme fryd og samme harm – Det var i ott' og fyrre“.

Pechlin havde ganske vist hævdet, at såvel „pligt som hjerte“ bestemte hans tilbagerejse til Danmark. Men hverken med forstand eller hjerte har han haft del i ånden fra otteogfyrre, hvor meget end de tyske rets- og voldsovergreb mod Danmark harmede ham. Ikke et liberalt Danmark til Ejderen, men en forbundsstat mel-

lem kongeriget og de intimt forbundne, tysk dominerede hertugdømmer var hans fremtidssyn.

Ved ankomsten fra England forefandt Pechlin i København hustruen, der var kommet fra Frankfurt, samt flere derboende slægtninge, således en halvsøster, der var klosterfrøken, og en helsøster, hofdame hos Christian VIII.s søster, prinsesse Juliane (d. 1850). Prinsessen omfattede efter Pechlins udsagn hele familien P. med uforanderlig godhed. Pechlins boede i sommertiden på Gammel-Vartov, men flyttede derefter ind til byen. – Blandt dem, de omgikkes – eller gjorde deres opvartning – nævner han enkedronningen, prinsesse Juliane, landgrevinden af Hessen med familie i Charlottenlund og den engelske gesandt sir Henry Wynn på Bernstorff.

Få uger efter Pechlins ankomst udstedtes den 6. juli valgloven for valgene til den grundlovgivende rigsforsamling, der skulde træde sammen i oktober. Det havde været meningen, at også Slesvig skulde have valgt repræsentanter, da den nye konstitution var bestemt til at omfatte dette. Men Slesvig var ikke længere under dansk herredømme og havde for resten allerede i maj, skønt uden formel adkomst (se tidligere), under den tyske besættelse sendt deputerede til nationalforsamlingen i Frankfurt.

Udsigten til en liberal, oven i købet Slesvig omfattende konstitution, måtte i høj grad bekymre Pechlin. Fritaget i øjeblikket fra embedsforretninger havde han tiden til at udarbejde en alvorlig advarsel herimod. Den findes i hans lille, i oktober udkomne skrift: „Dänemark und die constitutionelle Verfassung“.

Han havde, hedder det her på en af de første sider, ønsket, man havde udsat valgene til rigsforsamlingen til efter freden. Endnu var alt uvist, hvordan denne kunde opnås, og kun det danske folks ære i kampen og hengivenheden for dets uomstødelige ret til Slesvig stod urokket. Men havde i det tyske parlament een eneste røst løftet sig for at udtale: „Tyskland har ingen ret til Slesvig, og dets krig er en uretfærdighed“.

For så vidt tanken om at inkorporere Slesvig har eksisteret, bør den helt opgives. Hvor uadskillelig (unzertrennlich) Slesvig end er forbundet med Danmark, ønsker det dog at forblive hertugdømmet Slesvig. Når forholdet er sådant, vil forsøg på at ændre Slesvigs stilling få for Danmark yderst skadelige følger.

Det var hans håb – det blev, som kendt, uopfyldt – at Dan-

mark ikke blev inddraget i tidens konstitutionalisme; en konstitution, skabt af en forfatningsgivende forsamling, bar en revolution i sit skød. Fremskridtet opnåedes ved evolution, ikke revolution. Han pointerede kongedømmets store betydning og gav det tillige udtryk i skriftets motto: Denn nur der alte Name König – spricht auch vom Rechte voll und tönig. Aristokratiet var naturligvis, en valgensus absolut nødvendig.

En meget konservativ læser af det lille skrift, baron Zeuthen, kalder det i januar 1849 „meget godt skreven, men i en noget vanskelig stil. Hans [Pechlins] mening er, ligesom omtrent alle fornuftige folks, at den forfatning, som grundloven lover os, ikke blot vil styrte landet i ulykke, men at det egentlig kun er en ringe minoritet, som virkelig ønsker den . . .“.¹

Alt var endnu uvist m.h.t. opnåelse af fred, skrev Pechlin. I august var der blevet indgået våbenstilstand; men først efter lange forhandlinger, hvori Reedtz fra dansk side var hovedmand, fik man sidst i oktober den provisoriske regering afløst af en såkaldt „fællesregering“ for hertugdømmerne.² Den trådte imidlertid i oprørsregeringens spor, og fra dansk side måtte man søge snarest at komme væk fra den etablerede slesvig-holstenske fællesregering. „Det ominøse hverv til sin tid at opsige våbenstilstanden og begynde fjendtlighederne igen faldt herved i Danmarks lod“.³

Omkring 1. november ophørte Reedtz' virksomhed i udenrigsministeriet, og midt i november afløstes martsministeriet af A. W. Moltkes 2. ministerium, det såkaldte novemberministerium. Grev Knuth erstattedes som udenrigsminister af A. W. Moltke selv, og i stedet for Reedtz måtte Dankwart foreløbig igen træde til som direktør for ministeriet.

Medens Danmark intet godt havde at vente fra det ekspansionslystne Preussen, havde det længe i det nationalitetsblandede østrigske monarki haft en slags forbundsfælle og – skønt i langt mindre målestok – kollega. Henimod årsskiftet 48–49 tegnede det til, at Østrig kunde blive herre over de revolutionære rystelser. Sidst i oktober havde fyrst Windisch-Grätz erobret det revolutionære Wien, og i november dannedes ministeriet Schwarzenberg, hvis chef var „en mand af stål“. Den 2. december skete tronfra-

¹ D. M. 7. r. IV, s. 174 (Baron Zeuthens dagbog fra den grundlovgivende rigsforsamlings tid. Ved Poul Møller).

² Se min afhandling herom i H. T. 11. r. VI, s. 1 ff.

³ l. c., s. 77.

sigelsen til fordel for den kun 18-årige kejser Franz Joseph. Derpå indledtes fyrst Windisch-Grätz' foreløbigt så sejrriige felttog mod det oprørske Ungarn.

Det var naturligt i København at spørge sig selv, om tiden ikke var inde til en henvendelse til Østrig om at modvirke Preussen-Tysklands støtte til insurgenterne ved et ophør af våbenstilstanden. Vor gesandt i Wien, Bille-Brahe, skulde have nyt kreditiv ved tronskiftet og den unge kejser en lykønskningsskrivelse. Hvem vilde være nærmere til at overtage en mission til Østrig end baron Pechlin, som udenrigsministeren, nu ganske vist en anden end dengang, i sommeren 48 havde forbeholdt sig at gøre brug af ved slige lejligheder.

I begyndelsen af januar 1849 forhandlede der om sendelsen mellem Pechlin, Dankwart og Moltke.¹ Den 14. sendte departementssekretær A. Skrike Dankwart et udkast til instruktion for Pechlin, et udkast, hvortil Dankwart selv havde leveret det væsentligste stof, skrev Skrike.² Denne mente, at Moltke formentlig vilde meddele ministerrådet instruksen den følgende dag. I forestillingen til kongen den 16. fremhæves det ønskelige i at vinde en ny ven i Østrig, denne mægtige stat, der, på ny opstået, atter vilde indtage sin plads blandt Europas stormagter.³ Det vilde således kunne komme til at udøve væsentlig indflydelse på den danske sags endelige afgørelse. Begrundelsen for den overordentlige mission var det skete tronskifte. En lykønskningsskrivelse til den nye kejser er vedlagt forestillingen, og der skulde tildeles ham elefantordenen.

Kongen billigede s.d. forestillingen. Moltke udtrykte i brev til Pechlin sin glæde over, at han var valgt til at udføre sendelsen; af de samtaler, de havde haft om sagen, havde han nemlig forstået, de så ens på betydningen af og formålet med missionen. Han vedlagde uddrag af instruktionen for underhandlerne i London; det gjaldt at sikre Østrigs velvilje over for disse. I en apostille henvises til kejser Karl VI.s garanti for det gottorpske Slesvig ved traktaten 26. maj 1732 mellem Østrig, Danmark og Rusland. Den

¹ Pechlin til Dankwart 1849 7/1.

² Dankwarts privatarkiv.

³ U. Min. Krigen 1848–50. Forhandlinger med Østrig. 17. jan. – 28. febr. 1849. – Thorsoe. I, s. 457f. – Sml. Rantzau, s. 100f. – I Biografisk Leksikon siges, at missionen fandt sted i marts. Fejlen stammer formentlig fra Pechlins memoirer, hvor denne ret uforklarlige fejllusning forekommer.

garanterede gensidigt nævnte magters besiddelser, som de var i øjeblikket.¹ I brevet nævntes også, at fyrst Windisch-Grätz over for Bille-Brahe havde udtrykt sympati for Danmark og rådet os til at holde ud.

Den 18. begav Pechlin sig ud på sin lange rejse.² Nogle dage før havde han ved taffelet på Frederiksborg med baron Zeuthen drukket Metternichs skål „i fortræffelig Johannisberger“.³ Håbet var levende om tilbagevendende af ro og orden i det habsburgske monarki.

Pechlins rejse gik gennem hertugdømmerne, hvor han mener at have konstateret et almindeligt ønske om fred. Fra Hamborg tog han til Dresden, hvorfra han den 26. bl. a. opfordrede Moltke til ikke at forlænge våbenstilstanden ud over 26. marts og anbefalede at være forberedt med et velredigeret krigsmanifest. Den 28. ankom han til Olmütz, men da Schwarzenberg var i Wien, måtte han følge efter. I Wien opsøgte Pechlin selvsagt Bille-Brahe, og den 30. gik de til Schwarzenberg. Pechlin overrakte Moltkes brev til ham, gav en skildring af Danmarks politiske forhold og bad om lov til at overgive ham en note herom.

Efter at have udarbejdet denne opsøgte Pechlin den 3. febr. understatssekretær i udenrigsministeriet, baron Werner for at lade denne læse noten, inden han overrakte Schwarzenberg den. Pechlins referat af drøftelsen med Werner skal jeg ikke komme ind på, kun nævne, at Werner endte med at sige, at noten var god, og at Pechlin igen burde tale med Schwarzenberg og sørge for, at denne også læste noten.

Den 5. om formiddagen gik Pechlin igen til Schwarzenberg, hos hvem Werner da befandt sig. Pechlin overrakte noten og bad Schwarzenberg om straks at kaste et blik i den. Men Schwarzenberg afslog: han vilde prøve den med største omhu, lagde den til side. Pechlin prøvede igen: Vilde han ikke læse den i hans nærværelse for evt. at få svar på visse spørgsmål? Schwarzenberg veg uden om: De ønsker dog et skriftligt svar, men jeg vil omhyggeligt studere den.

¹ Edv. Holm: Danmark-Norges Historie. II, s. 53f.

² D. M. 7. r. IV, s. 181 siger den 17. I et par depecher i det s. 124 anm. 3 nævnte læg siges den 18. At denne dato er den rigtige, fremgår også af Ungern-Sternbergs dep. 18/1, der meddeler, Pechlin har besøgt ham til morgen og fortalt om sendelsen og rejser «e soir». Sml. Pechlin til Dankwart 18/1.

³ D. M. 7. r. IV, s. 179.

Audiensen var åbenbart forbi. Men jeg blev siddende, skriver Pechlin til Moltke. I sine memoirer fortæller han, at da der ikke var blevet budt ham en stol, tog han selv en for siddende endnu engang mundtlig klart at skildre alle forhold for fyrsten. Om det tyske forfatningsværk sagde Pechlin, at genoprettelsen af forbundet med enkelte reformer var for Tyskland det eneste hensigtsmæssige og gennemførlige. Sådan omtrent tænker vi også, mente Schwarzenberg.

I noten af 5. omtaler Pechlin først de ved Bunsens lange fravær meget forsinkede fredsunderhandlinger i London.¹ Som fredsbasis, skriver han, er opstillet „ein zwar unzertrennlich mit dem Königreich Dänemark verbundenenes, allein demselben nicht incorporirendes Herzogthum Schleswig, dessen eigenthümlichen Landesverhältnissen ihr Fortbestand gesichert und durch eine weder mit der künftigen dänischen noch holsteinischen gemeinsamen Verfassung volle Rechnung getragen werden soll“. Han skildrer derefter den uheldige udvikling under fællesregeringen, der vilde nøde kongen til at opsigte våbenstilstanden, hvis Londonforhandlingerne ikke snart ender positivt.

Østrig har igen, fortsætter noten, glørrigt befæstet sin stilling. Nu har Rusland og Frankrig, med tiltræden af Sverrig, og i forståelse med England, hvis deltagelse kun hindres ved dets egenkab af mægler, erklæret sig rede til at forny deres garantier for Danmark. Hvor værdifuldt vilde det ikke være, om Østrig tiltrådte en sådan akt! Det vilde tjene både Europas og Danmarks fred. Danmark vilde dog ikke påskynde Østrigs afgørelse her.

Uden direkte at kalde det en dansk modydelse mod en sådan hjælp fra Østrig fortsætter noten med at kunne meddele, at kongen m.h.t. Holstens og Lauenborgs fremtidige stilling vilde følge den vej, Østrig valgte for sine tyske stater. Danmark anså et statsforbund med enkelte udvidede forbundsinstitutioner for den mest passende forfatning for Tyskland, men vilde billige enhver form, som Østrig tiltrådte, og som stillede Østrig i spidsen som den første tyske magt.

Bemyndigelsen til at afgive en sådan erklæring, skriver Pechlin i sin depeche s.d. til Moltke, finder jeg i Deres instruktioner, i min overensstemmelse med Bille-Brahe og ved grev Knuths instruktioner til mig i maj. Om Pechlin virkelig kunde hente en bemyndigelse herfra, forekommer mig tvivlsomt.

¹ Sml. British Mediation. II, s. 17 ff.

Pechlin skulde tilbage til Olmütz for at overrække kejseren lykønskningsskrivelse og elefantorden. Schwarzenberg, der måtte være til stede, havde for Pechlin nævnt „de første dage af denne uge“ (ugen 4. til 10.). Det trak ud med Schwarzenbergs Wienophold og derfor med Pechlins. Men den 10. erfarede Pechlin, at Schwarzenberg om formiddagen var taget til Olmütz, og om eftermiddagen tog Pechlin så sammesteds hen.

Ifølge Pechlins erindringer skaffede han sig en anbefalings-skrivelse til Schwarzenbergs meget formående sekretær, Hübner, fra dennes svigerfader, en gammel kending af Pechlin. Hvor meget dette har betydet, får stå hen. Givet er det, at han efter ankomsten til Olmütz blev behandlet med megen forekommenhed. I depeche af 11. til Moltke beretter han om audiensen dagen før hos kejseren, hvem han overrakte lykønskningsskrivelsen og elefantordenens insignier. Derefter var han til kejserens taffel. – På hans spørgsmål til Schwarzenberg, hvornår han kunde træffe ham, fik han svaret: hvilken dag De ønsker, f. eks. i morgen formiddag. Pechlins konservative standpunkt viste sig i en bemærkning til kejseren om det danske forfatningsudkast og i hans svar på spørgsmålet om tilstanden i Sachsen. „Hvor de besiddelsesløse giver udslaget, der må alle retsindige folk sørge . . .“.

Også den 11. var Pechlin til taffel. Kejseren sagde da i samtalen med ham: Frankfurt vilde sidste sommer have haft os med i krigen, men vi sagde nej. Jeg har gjort for Danmark, hvad jeg kunde. Pechlin føjer til sit referat af udtalelsen: Bare dette ikke er resultatet af den i dag afholdte ministerkonference! Men jeg har gjort, hvad jeg kunde, og Østrigs velvilje er i hvert fald sikret ved min sendelse.

I sin depeche to dage senere nævner Pechlin, at hans tilbage-rejse trækker i langdrag. Om morgenen, før han talte med Schwarzenberg, havde han fra den danske udsending i Frankfurt, baron Dirckinck-Holmfeld, fået meddelelse om, at rigsministeriet havde antaget den i London foreslåede fredsbasis.¹ I samtalen med Schwarzenberg bad denne Pechlin vente endnu lidt på svaret på noten af 5. Da Pechlin spurgte om Østrigs stilling til Tyskland, fik han, skriver han, ikke nogen rigtig positive oplysninger.

Pechlin kom til at vente flere dage endnu på Schwarzenbergs afgørelse. Ventetiden nyttede han bl. a. til den 17. at tilskrive fyrst Windisch-Grätz, der da var i Ungarn, at Danmark håbede på

¹ Sml. British Mediation. II, kap. 2.

støtte fra Østrig, som fyrsten havde reddet fra revolutionen.¹ Også støtte (velvilje) i det tilfælde, skriver han, at kongen vel snart måtte forny kampen mod insurrektionen og troløshed. Windisch-Grätz' svar af 21., som Pechlin modtog efter sin hjemkomst, er holdt i venlige, men uforpligtende udtryk: Han tvivlede ikke på, at retten vilde vinde frem, hvor den hævdedes med konsekvens og energi.²

Først den 18. var Schwarzenbergs svar til grev Moltke færdigt, hvilket Pechlin fik med ved sin afrejse (den 19.?).³ Kejseren, hedder det, havde værdsat Pechlins sendelse efter dens fulde betydning, og han selv udtrykte sin store tilfredshed og glæde over at have kunnet drøfte spørgsmålet om de danske hertugdømmers fremtid med en så udmærket og erfaren diplomat. Østrigs velvilje mod Danmark havde vist sig sidste år ved dets ikke-deltagelse i krigen; det vilde gerne, så vidt dets egne interesser tillod det, fremme en fredsslutning, der tilfredsstillende Danmarks retfærdige krav (*gerechte Ansprüche*). Det mente imidlertid, at i stedet for at gå med til en fælles erklæring af flere magter om Danmarks ret til Slesvig, vilde det ikke mindre gavne Danmark ved at arbejde for, at revolutionspartiet i hertugdømmerne mistede udsigten til at nå sit mål ved hjælp af tyske tropper. Det vilde snarest stræbe efter at vinde Preussen herfor og ligeledes søge at påvirke Frankfurt.

Ved afrejsen fra Olmütz fik Pechlin af kejseren overrakt Storkorset af Leopoldsordenen. Den 27. var han tilbage i København, rede til at aflægge rapport om rejsen til kongen.⁴

Dagen før Pechlins hjemkomst havde vor regering opsagt den våbenstilstand, hvis resultat, som nævnt, var et slesvig-holstensk styre i begge hertugdømmerne. Det betød, krigen kunde genoptages den 26. marts; stilstanden forlængedes dog til 3. april. Tyske tropper marcherede atter til insurgenternes hjælp. Pechlins håb om, at Schwarzenberg vilde have kunnet hindre dette, gik ikke i opfyldelse.

Til trods for Pechlins ovennævnte ytring i depechen fra Dresden (se s. 125) synes han nu både at have været imod opsigelsen af våbenstilstanden og imod at kræve en særskilt regering for Slesvig. Det fremgår af et brev 18. marts til Dankwart. Dagen før

¹ Kopi i Pechlins arkiv.

² Smst. – Sml. D. M. 7. r. IV, s. 201.

³ Afskrift i U. Min. Krigen 1848–50. Korrespondancesager. – Rantzau, s. 104f.

⁴ Depeche til Bille-Brahe 1/3. – Statsrådets Forhandl. II, s. 77.

havde han leveret denne et udkast med motiver [formentlig om hvordan han mente, der burde handles] at give videre til Moltke. Om aftenen var han hos denne, som dog endnu ikke havde modtaget papirerne fra Dankwart. Da Pechlin meddelte ham indholdet, erfarede han, at den *omgående* opnåelse af *to* separatregeringer var et krav, som regeringen under ingen omstændigheder vilde fravige. I brevet til Dankwart bad Pechlin derfor om at få udkastet tilbage, da leveringen af det jo nu var formålsløs. I sine erindringer omtaler Pechlin en livlig diskussion med Dankwart, der, hvad han beklager, nu helt fulgte med strømmen.¹ Heller ikke Moltkes eller Zahrtmanns indstilling var ham tilpas.

Trods sådanne uoverensstemmelser opretholdtes Pechlins forbindelse med udenrigsministeriet. Den 21. april underrettede han således Dankwart om en samtale, han havde haft med den østrigske gesandt, og om sin hensigt evt. at udforme en offentlig udtalelse i anledning af den tyske nationalforsamlings valg af Frederik Vilhelm IV til tysk kejser (valget endnu ikke afvist af denne). Kl. 5 skal jeg spise hos grev Moltke, føjede han til.

Den i april genudbrudte krig afløstes den 10. juli af en ny våbenstilstand og af fredspræliminærer. Forhandlingerne herom i Berlin førtes fra dansk side af Reedtz, og resultatet blev herhjemme stærkt kritiseret. Flere af bestemmelserne var vagt udtrykte, så hver part kunde fortolke dem efter behag. Der opnåedes dog, at Slesvig under våbenstilstanden skulde regeres af en bestyrelseskommission med et dansk og et preussisk medlem og et engelsk som opmand. Til opretholdelse af orden skulde Nordslesvig besættes af svensk-norske tropper, Sydslesvig af preussiske.

Bestyrelseskommissionens tiltræden skete den 25. august. Som dansk installationskommissær virkede Pechlin på fyldestgørende måde. Da jeg i mit arbejde om „Sønderjylland under Treårskrigen“, II (1961) udførligt har skildret indsættelsen, forbigås dette. Ligeledes forbigås en nærmere omtale af hans udkast til „Kongens proklamation til slesvigerne af 27. august“ (se H.T. 10 r. III, s. 413 ff.). Stillet sammen med et udkast af Carl Moltke viser det en karakteristisk forskel i de to mænds synsmåde: Moltke i rene ord fordømmende insurgenterne, Pechlin forsonligt talende om dem, der havde „fjernet sig fra deres veje“.

¹ Sml. Wynns udtalelse, at Dankwart var »among the most violent«, da der var tale om fornyelse af våbenstilstanden. British Mediation. II, s. 71.

Den 23. sept. udnævntes den danske gesandt i Stockholm, Chr. Høyer Bille, der sammen med Reedtz havde deltaget i de dansk-preussiske våbenstilstandsforhandlinger og endnu var i København, til foreløbig at fungere som direktør i udenrigsministeriet.¹ Grev Moltke motiverede forslaget med det overvældende arbejde, der var lagt på ham. Det vilde være en lettelse for ham, om han kunde henvide de fremmede diplomater til at konferere med Bille. Han ønskede desuden bemyndigelse til at lade Bille overvære statsrådets møder og foredrage de sager, han særligt overdrog ham, samt i sit forfald at forsyne alle skriftlige udfærdigelser såvel til kongen som til indre og ydre autoriteter med sin underskrift, der skulde være lige så gyldig som udenrigsministerens. Denne meget vidtgående bemyndigelse billigedes af kongen.

Samme dag som Billes udnævnelse resolverede kongen, at han, som han mundtligt havde meddelt Moltke, vilde sende Pechlin i en overordentlig mission til kongen af Preussen og med et egenhændigt svar på dennes fortrolige skrivelse.² Nogle dage senere gav Moltke statsrådet meddelelse om, at Pechlin den 2. okt. rejste til Berlin for også at afløse Reedtz, der havde ført forhandlingerne om fredspræliminærene.³ Nogen fuldmagt til at indlede fredsunderhandlinger fik han ikke. Men der var spørgsmål nok at drøfte vedr. den nyindsatte bestyrelseskommission for Slesvig, statholderskabets fjendtlige optræden m.m.

Allerede før sin officielle udnævnelse må Bille med Pechlin have drøftet et sådant samarbejde. Den 21. sept. udtrykker Pechlin efter en samtale „i forgårs“ mellem dem, at da han er utilfreds med fredspræliminærene og mener, at stormagterne burde deltage i forhandlingerne, kan han næppe anse sin egen evt. anvendelse i Berlin for hensigtsmæssig. I hvert fald må Bille i forvejen skaffe ham kendskab til de pågældende instruktioner. Arvefølgen burde afgøres før freden, udtaler han, og man må tage den successor, som magterne, navnlig Rusland, vil give os.

Brevet til Bille er dateret fra Ordrup. Men allerede i sommeren havde Pechlin forhandlet med indenrigsministeren om at leje den nederste etage i det kgl. palæ i Roskilde fra oktober flyttedag.⁴

¹ U. Min. Kgl. res. 23/9 49.

² U. Min. Kgl. res. 23/9 49.

³ Statsrådets Forhandl. II, s. 259.

⁴ Indenrigsmin. Offentl. bygn. og havesager. Roskilde palæ. 1850-52. 1 pk.

Han ønskede ridebanen indbefattet i lejen og med frihed til der at anlægge en lille have – „hvilken aldeles at undvære vilde falde mig meget tungt“, skrev han i sin tysk påvirkede sætningsbygning. Et par år fremover blev Roskilde den Pechlinske families hjemsted. Pechlin selv kom jo dog på grund af de ham overdragne diplomatiske hverv til at tilbringe lange tider hjemmefra.

Få dage efter sin udnævnelse sendte Bille bud efter Bernh. v. Bülow for igen at inddrage denne i dansk diplomatisk tjeneste.¹ Mellem Bülow og Pechlin skulde snart udvikle sig et endnu mere intimt samarbejde end det i 1846–47 om det åbne brev indhold.

På den skæbnsvangre 24. marts 1848 havde Bülow „ganske vist med levende smerte, men i følelse af en indre nødvendighed“ anmodet om afsked fra dansk stats tjeneste. Han sendte samtidigt udenrigsdepartementet nogle hos ham endnu beroende akter fra arvefølgekommissionen (koncept til betænkningen) samt portefeuille-nøgle og dørnøgle, hvorpå han forlod København.² Den 2. april bad han den provisoriske regering undskyldte, at han ikke havde stillet sig til dens disposition, skønt han følte sig forpligtet til at tjene „fædrelandet“ med sine kræfter. Han fandt også, at den eneste løsning var en selvstændig stat Slesvig-Holsten i personalunion med Danmark. Imidlertid troede han sig ikke i besiddelse af almindelig tillid på grund af sin deltagelse i forhandlingerne om successionssagen og hans formente delagtighed i det åbne brev. Han vilde derfor forlade hertugdømmerne i længere tid. I et brev af den 3. til ungdomsvennen Otto Plessen, dansk gesandt i St. Petersborg, forklarede han, at denne også burde tage sin afsked. Det reagerede Plessen ikke på; han lod brevet ubesvaret.³

Den 9. april, dagen for slaget ved Bov, sendte Bülow fra Pløn den provisoriske regering et brev, hvori han udtalte, at han betragtede sig som værende til den provisoriske regerings disposition. Regeringen disponerede imidlertid ikke over ham.

Begrundelsen for dette skridt var, anfører han i et brev knapt et år senere, dels, at han ikke vilde være bedre end alle sine nærmeste slægtninge og bekendte, dels at han håbede at kunne

¹ Brev 26/9.

² Kilder til det følgende er Bülows breve 29/9 49 og 21/3 50 til Bille. – »Berlingske Tidende« 18/3 50, nr. 64 og 65, samt »Fædrelandet« 18/3 50 omtaler Bülows i »Deutsche Zeitung« med fejl årstal anførte breve til den provisoriske regering. – Aktenstücker 2, s. 20 aftrykker brevet af 9/4 48, Droysen og Samwer, s. 217f. uddrag af brevet 2/4.

³ Plessens brev til Bülow 7/2 50.

virke til forståelse og mådehold, og dels endelig, at han ikke ønskede at risikere for altid at miste „sit dengang eneste fædreland, Holsten“. Man måtte også betænke den daværende ophidselse.

Men i det øjeblik, preusserne rykkede ind gennem Hamborg, stod det ham klart, hvad han skyldte sin suveræn. Han forlod landet og havde derefter ingen berøring med det herskende parti. Malmøvåbenstilstanden kurerede ham fuldkommen.

Når forbindelsen mellem Bülow og den danske regering atter knyttedes, skyldes det overhofmarskal, general W. Oxholm. Da Oxholm i december 1848 på tilbagerejse fra London var i Hamborg, skrev han til Bülow, at han gerne vilde tale med ham, om han kom til byen.¹ Jeg går ud fra, denne samtale har fundet sted. Bülow fortæller selv, at han med Oxholm som mellemmand åbent gjorde grev Moltke rede for hele sin optræden. Det skete ved et besøg i København omkr. 1. februar 1849.²

Bülow forekom således den opfordring til at tage til København, som Otto Plessen ved brev af 7. febr. rettede til ham. Han mente, at såvel han som Warnstedt [der havde anerkendt den provisoriske regering] vilde blive modtaget med åbne arme. Om sin egen holdning bemærkede Plessen med henvisning til Bülows ubesvarede brev af 3. april, at havde han været militær, vilde han have kæmpet mod den indrykkende fjende. Publikationen af det åbne brev var, mente han, ganske vist en politisk fejl, da magternes tilslutning ikke var indhentet. Men var man forblevet i embede efter dets fremkomst, måtte man også holde ud, når de befrygtede konsekvenser af det indtrådte. Det havde været kongen umuligt at gå ind på kravene fra bevægelsespartiet i hertugdømmerne.

I et udateret brev fra Moltke til Bülow skriver denne, at det havde været ham kært i sin tid [i februar] at modtage hans forsikring om villighed til at påtage sig de hverv, kongen måtte behage at tildele ham. I et andet brev fra Moltke fra 21. juli 49 anmodes Bülow om at modtage hvervet som kommissær i Slesvig, hvis Preussen tilbød ham det – hvad det unægtelig ikke gjorde!

Da Bille nu i september bad Bülow indfinde sig i København,

¹ Brev 21/12.

² I Ungern-Sternbergs dep. 3/2 49 meddeles, at Bülow kom til København den 1. og er blevet modtaget af grev Moltke og andre indflydelsesrige personer. – I Dept. Reg. findes et brev fra Moltke til Bülow 2/2 49 ang., hvad han »i dag« mundtligt har meddelt ham. – O. Blome takker 14/3 49 for et fra Bülow fra slutningen af forrige år modtaget brev og skriver, han hørte om hans besøg i København af Oxholm, der besøgte os på gennemrejse til London [febr.] og af Dumreicher.

ønskede denne lidt tid til at overveje sagen.¹ Han gav samtidig en lang redegørelse for sin optræden og sluttede: „Vidste jeg, at jeg kunde gavne det dyrebare fædreland, at min virksomhed i ringeste måde kunde være Hs. Maj. kongen nyttig,“ så vilde jeg komme. Overvejelserne resulterede i hans komme til København og hans senere udnævnelse – i november – til Danmarks repræsentant i Frankfurt, der bevirkede det intime samarbejde med Pechlin.

Skønt Pechlin i oktober ikke tog til Berlin med fuldmagt som fredsunderhandler, kunde regeringens anvendelse af ham nok vække bekymring hos de nationalliberale. „Fædrelandet“ for 4. okt. mindede således om hans „matte protest“ mod forbundsbeslutningen om Slesvig af 4. april 1848, bemærkede dog, at der kunde være megen undskyldning for hans forhold dengang. Det håbede derfor, at han nu „ligeoverfor de sidste 2 års erfaringer, både vil kunne bevæge sig mere uhindret af fortidens tryk og vil anstrenge sin indsigtfulde skarpsindighed og sin hærdede udholdenhed, for at udslutte hin erindring og forskaffe det land, han tjener, så antagelige fredsforslag som muligt“.

I en erklæring, dateret Berlin den 16., offentliggjort i „Berlingske“ den 19., hævdede Pechlin, at netop hans „matte protest“ havde gjort særlig nytte. (Sml. i øvrigt hans forklaringer s. 117 ff). Hans udtalelse om, at han havde instruktion, der bemyndigede ham til at tale, som han gjorde, kan dog ikke kaldes korrekt. Han endte sin erklæring med at håbe, at „Fædrelandet“ vilde indrømme, at han ikke havde „nogen *erindring* at *udslette*“. Hvor som helst det for ham gjaldt at tale Danmarks *ret til Slesvig*, „der står jeg på en grund, hvor jeg aldrig vaklede og *aldrig* kommer til at vakle“. Til Bille, som han havde tilsendt erklæringen, skrev han, at som privatperson havde han kunnet lade miskendelse og bagvaskelse uanset; men i sin nuværende stilling behøvede han „vort dyrebare fædrelands“ fulde tillid.²

Da Pechlin i oktober opholdt sig i Berlin, var de politiske forhold i Tyskland helt uafklarede. Det forblev de endnu godt et års tid. Frankfurtparlamentets forsøg på at skabe en konstitutionel tysk forbundsstat med udelukkelse af Østrig og med Preussens konge som kejser var strandet. Berlin afviste både kejserkronen

¹ 29/9.

² 15/10.

og Frankfurts rigsforfatning. Men kort efter tog Preussen, hvis tyske politik udformedes af Frederik Vilhelms nære ven, Radowitz, initiativ til en preussisk-tysk union med Preussens konge som rigsforsender i forbindelse med et fyrstekollegium og en rigsdag. Hertil fik Preussen tilslutning af i alt 17 stater, deraf Sachsen og Hannover. Bayern og Würtemberg holdt sig udenfor, og Østrig under Schwarzenberg var afvisende. Resterne af Frankfurtparlamentet var ophørt at eksistere i juni. Derimod fortsatte den østrigske ærkehertug Johan som „rigsforsender“. Den 30. sept., altså kort før Pechlins ankomst, enedes Østrig og Preussen om et „Interim“, gældende til 1. maj 1850. Der skulde indsættes en forbundsmyndighed, hvortil de hver sendte to medlemmer. Først den 20. december trådte denne i virksomhed, og ærkehertugen overdrog den sit rigsforsenderskab.

Preussen havde ført krigen mod Danmark, sluttet våbenstilstand og aftalt fredspræliminærer på Tysklands vegne. Skulde fredsforhandlingerne fortsat føres med Berlin eller skulde „Interim“ have med dem at gøre. Dette spørgsmål indviklede Danmark i det følgende år i kampen mellem Østrig og Preussen om den ledende stilling i Tyskland.

Pechlins Berlin-ophold varede knap halvanden måned.¹ Mellem ham og Reedtz, som han traf inden dennes tilbagerejse til København, bestod der, skrev han til Bille, den fuldstændigste harmoni, og Reedtz var almindelig agtet i Berlin.² Blandt Pechlins „endeløse samtaler og drøftelser“ var sådanne med Preussens udenrigsminister, Schleinitz, med den russiske gesandt Meyendorff, med hans gamle ven og kending Radowitz.³ Til både Meyendorff og Schleinitz, som han fandt fyldte med løgn af „løgnemutters sønner“, skal han om Reventlou og Beseler have sagt, at andetsteds vilde de være henrettet ved standret, men hos os lod man dem regere! Han gav nok for så vidt Carl Moltke ret i hans krav: først knæfald, så nåde. Hans egen indstilling svarede dog til det hædersnavn „*toujours doux agneau*“, som han havde erhvervet sig ved sin optræden i Flensborg ved bestyrelseskommissionens indsættelse. Det havde også Radowitz, skrev han, bekræftet.

Efter sin tilbagekomst til København inddroges Pechlin i stats-

¹ Om hans virksomhed her se »Sønderjylland under Treårskrigen«. II, passim.

² 6/10.

³ Breve til Bille 16/10, 27/10, 3/11 og 6/11.

rådets forhandlinger om, med hvilke instruktioner den påtænkte danske fredsdelegation til Berlin skulde forsynes. Grev Moltke meddelte i mødet den 17. nov., at han påtænkte at indstille Reedtz til at deltage sammen med Pechlin. Efter H. N. Clausens forslag kom generalauditør Scheel til at udgøre delegationens 3. medlem.¹

Den 19. gjorde Pechlin i statsrådet rede for sin overbevisning om, at Preussen aldrig vilde gå med til en fælles repræsentation for Slesvig og kongeriget. Han foreslog en ny fredsbasis, nemlig hvad han kaldte en modificeret deling af Slesvig. Sydslesvig, nærmere knyttet til Holsten, Nordslesvig til kongeriget. Han troede, Preussen vilde gå ind på en sådan basis, hvis det havde håb om en alliance med Danmark under striden med Østrig. Man kan gå ud fra, at Radowitz har meddelt Pechlin sit ønske om Holstens [og Slesvigs eller Sydslesvigs?] indtræden i den preussiske union. Også udenlandske diplomater tilskyndede Danmark hertil som en nem løsning på konflikten.

Statsrådet afviste bestemt tanken herom og fastholdt ligeledes fredspræliminærene, hvor adskillelsen mellem Slesvig og Holsten var udtrykt. Om forbindelsen mellem Slesvig og kongeriget indeholdt art. 1 derimod kun den vage bestemmelse, at deres „politiske union“ skulde opretholdes.

Den 9. dec. kunde Bille forelægge kongen de af statsrådet biligede, meget udførlige instruktioner for fredsforhandlerne.² Der var tillige udarbejdet et udkast til forfatning for Slesvig. Formålet var, hedder det i forestillingen, at sikre for fremtiden den danske kronens ret til en organisk forbindelse med Slesvig. Forhandlingerne herom overdroges en i hertugdømmerne (Pechlin) og to i kongeriget fødte mænd (Reedtz og Scheel). Forhandlingerne om Holsten og Lauenborg hørte under Pechlin og Reedtz.

I statsrådsmødet den 5. dec. omtales Pechlins ønske om at komme „i forhold til de holsten-lauenborgske sager“.³ Det havde man ikke noget imod, skønt man ikke var klar over, hvad han egentlig vilde. I Billes nævnte forestilling præciseres dette, idet Pechlin foreslås som specielt organ for kongen i egenskab af hertug af Holsten og Lauenborg. Da Bille dagen efter meddeler Pechlin dette, skriver han, at Pechlin i henhold hertil under forhandlin-

¹ Statsrådets Forhandl. II, s. 315.

² U. Min. Kgl. res. 9/12.

³ Statsrådets Forhandl. II, s. 338.

gerne skal modtage alle meddelelser og andragender, rettede til kongen som suveræn for de to hertugdømmer; såfremt omstændighederne ikke tillader at indhente instruktion, er han desuden bemyndiget til selvstændig at besvare dem.¹

Overenskomsten af 30. sept. mellem Østrig og Preussen opfordrede begge disse magter Danmark til at tiltræde for Holstens og Lauenborgs vedkommende. Danmark erklærede sig villig, for så vidt der ikke skete nogen forandring i de to hertugdømmers stilling til forbundet uden den danske konges billigelse.² Ifølge nævnte overenskomst stod det nu enhver forbundsyrste frit at lade sig repræsentere ved en befuldmægtiget. Hertil foreslog grev Moltke den 23. november Bülow, der, skrev han, for tiden opholder sig her i staden og lige har fuldendt en memoire om forholdet mellem monarkiets forskellige landsdele. Bülow har formodentlig kort efter forladt København. Meddelelsen til ham om udnævnelsen sendtes den 27. til Hamborg.³ Den 18. december fik han underretning om den § i instruktionen for fredsforhandlerne, som omhandlede den snævre forretningsforbindelse mellem ham og dem.

Omkring midten af december ankom den danske fredsdelegation til Berlin, Bülow lidt senere til Frankfurt. Forbundskommissionen nægtede foreløbig en formelig modtagelse af Bülows fuldmagt. Dog erklærede den sig (27. dec.) rede til at træde i „forretningsforbindelse“ med ham. Den 22. havde Pechlin meddelt ham sin udnævnelse som organ for de Holsten og Lauenborg angående sager og skrevet, at Bülow kunde sende sine beretninger til København åbne gennem fredsdelegationen. Han glædede sig meget til den intime forretningsforbindelse, de herved kom i. Den følgende, livlige korrespondance mellem dem bærer et meget harmonisk præg.

På et tidspunkt, da man kunde regne med Pechlin som fredsforhandler, lod Joh. Gust. Droysen trykke følgende henvendelse til ham: „Ein Sendschreiben an Se. Excellenz den Herrn Baron von Pechlin, Königlich Dänischen Geheimen Conferenzrath und Kammerherrn, Grosskreuz des Dannebrogordens, D.M. etc. etc.“ (Kiel 1849). Det var nu ikke bare titler og ordener, som professor

¹ U. Min. Dpt. Reg. 10/12.

² U. Min. Kgl. res. 23/11.

³ U. Min. Dpt. Reg. – Heri også den følg. skr.

Droysen ofrede på Pechlin. Han anerkendte i skriftets indledning Pechlins fremragende statsmandsevner, hans loyalitet og oprigtighed.

Når den danske regering havde valgt Pechlin som fredsunderhandler, hævdede Droysen, måtte det bero på, at den igen vedkendte sig den opfattelse af „de retslige og politiske forhold“, som man, vilde man begge landes gavn [kongeriget og hertugdømmerne], aldrig burde have fornægtet. Medens „Fædrelandet“, som set, vilde have Pechlin til at udlette forskellige mindelser fra tidligere år, genkaldte Droysen i sit skrift disse som erklæringen af 7. sept. 1846, brevet til den provisoriske regering i april 48 og hans afskedsansøgning i anledning af kursændringen i København. M.h.t. Pechlins erklæring i „Berlingske“ om hans overbevisning om „Danmarks ret til Slesvig“ udtalte Droysen med grund, at hermed mente Pechlin sikkert ikke det samme som det, der den 24. marts proklameredes i København.

Historikeren Droysens uhistoriske skildring af omstændighederne ved den slesvig-holstenske revolutions udbrud skal jeg ikke komme ind på. Han kritiserer skarpt fredspræliminærene, som han finder går ud på at give Slesvig en neutral stilling mellem Danmark og Tyskland. Men skulde der ikke findes en anden vej til at skaffe ro og rene linier? Satte man Danmarks grænse der, hvor det danske sprog ender, så var man i det mindste i overensstemmelse med „et stort princip“. Den dansktalende del af Slesvigs landbefolkning anslår han dog kun til en tredjedel. At Droysen efter Preussens erobring af hertugdømmerne ikke længere havde gnist af sympati for „det store princip“, anføres for fuldstændighedens skyld.¹

De langvarige forhandlinger i Berlin bragte ingen løsning på fredspræliminærenes basis, lige så lidt som det lykkedes Bülow i Frankfurt at få dem anerkendt eller statholderskabet afsat. Ved den simple fred i Berlin den 2. juli 1850 forbeholdt begge parter sig deres rettigheder, men det overlodes Danmark militært at gøre op med den slesvig-holstenske hær.

Da fredsunderhandlingerne udførligt er skildrede andre steder, nøjes jeg her med fra Pechlins brevveksling med Bille og Bülow

¹ H. T. 11. r. I, s. 600f.

at fremdrage forskellige udtalelser af mere almindelig interesse eller til belysning af hans politiske indstilling.¹

Den preussiske konges budskab af 7. jan. til kamrene om forfatningsforandringer i stærkt konservativ retning kalder han i brev af 10. jan. til Bülow for den største kontrarevolutionære hændelse siden marts 48. Hvordan vil, spørger han, de konstitutioneltsindede – med demokraterne var bruddet allerede sket – stille sig til dette budskab, og hvilke følger vil det få for os, såvel i hertugdømmerne som m.h.t. den danske forfatning.

Sit syn på denne havde han gjort rede for i den tidligere nævnte pjece. Det bliver mere og mere påtrængende at tænke på modifikationer af den ved et forbedret kongeligt initiativ, skriver han 14. jan. til Bille. Den skader os også – heri havde han ret – på den politiske arena. „Jeg gruer, når jeg tænker på, hvordan det kan arte sig på den allerede indkaldte rigsforsamling“.

Denne åbnedes den 30. jan., og det blev allerede en ytring i trontalen, som Pechlin „meget gerne“ havde set udeladt.² Det var den passus, hvor kongen udtalte sit håb om, at de påbegyndte underhandlinger vilde føre til det forønskede mål, „når kun ej vildførte undersætter finde understøttelse hos en større magt“.

Denne større magt, Preussen, følte sig brøstholden over udtalelsen og protesterede i en note mod den. Tonen både i den og i den danske svarnote var imidlertid ret mådeholden.

Det kan man ikke kalde tonen i „Fædrelandets“ artikel af 12. febr. om den preussiske konges tale ved hans edsaflæggelse 31. jan. på den reviderede preussiske forfatning. Den gengaves i „Journal des débats“ for 5. marts. Det er formentlig denne artikel, som Pechlin i brev 23. febr. til Bülow kalder „infam“. Vi anmodede straks, skriver han, om så vidt muligt at hindre den slags skadelige udslag af den nettede pressefrihed.

Kan man da slet ikke stoppe munden på de forrykte aviser, spørger Pechlin den 8. marts Bille: „Fædrelandet“ har igen optrådt skændigt (machte es wieder arg). Pechlin sigter vistnok til „Fædrelandets“ artikel 16. febr. i anledning af Schleinitz' førnævnte protestnote mod den danske trontale. Bladet skrev bl. a., at det ingenlunde kunde anerkende den preussiske politik for ære-

¹ Billes arkiv er benyttet i Bo V: son Lundqvists på righoldigt kildestof byggede værk »Sverige och den slesvig-holsteinska frågan 1849–50«.

² Brev til Bille 9/2.

fuld eller dets statsmænd – det nævnte Arnim og Brandenburg, Bülow og Schleinitz, Usedom og Manteuffel – for tro mod nogen overbevisning. Og: „så længe der er en ærlig dansk blodsdråbe her i landet, skal vi hade og fordømme den politik, hvis ofre vi tildels alt er og måske endmere vil blive, og som i alt fald, enten den sejrer eller den taber, er uværdig til en ædel nations, et oplyst folks agtelse“.

Medens Pechlin, naturligt nok, afgjort var imod slige krasse udfald mod den magt og de mænd, med hvem han skulde forhandle om fred, tog han selv overlegent på de udæskninger mod Danmark, han oplevede i de højeste kredse i Berlin.¹ En aften, han var indbudt til Manteuffels, så han således fru M.s garntønde med Frederik VII som vintønde. Ved en middag hos general Wrangel optrådte en improvisator, der gjorde kort proces med Preussens nabostater for at udvide dets grænser: Hansestæderne og Holsten.

At Holsten var ønskeligt eller nødvendigt for den preussiske unionsdannelse, har Radowitz, som før nævnt, sikkert ikke ladet Pechlin i uvished om. At Radowitz' politik måtte føre til et opgør med Østrig, var også Pechlin klart. „Radowitz' syndeskyld synes mig umådelig“, skriver han til Bille.² Og i et brev (25/1) til Bülow om et besøg af Radowitz hos ham kalder han ham en ærens mand, som dr. Faust vilde henregne til de dunkle.

Adskillige af Pechlins breve til Bülow drejer sig naturligt nok om at få denne formelig anerkendt i Frankfurt. Pechlin henvendte sig herom til den østrigske gesandt i Berlin, Prokesch, også til Schleinitz, og skrev senere et personligt brev til fyrst Schwarzenberg.³ Den 11. marts meddelte han Bülow, at Schwarzenberg havde svaret, han altid havde ment, der ikke kunde være tvivl om Bülows anerkendelse i Frankfurt, og at Rusland havde bestyrket ham heri.⁴ Schwarzenberg vilde – eller havde allerede – stillet bestemt forslag om Bülows anerkendelse, mente Pechlin.

Det skete først i begyndelsen af april.⁵ Den 15. april underrettede

¹ Brev til Bille 14/2. – Memoirerne.

² 14/2.

³ 1/1, 21/1, 10/2, 14/2, 11/3 og 31/3. – Rantzau, s. 155 ff.: Pechlins brev til Schwarzenberg 3/2.

⁴ Rusland vilde, som Pechlin meddeler i brev 23/2, ellers ikke sende nogen gesandt til Frankfurt.

⁵ U. Min. Ges. ark. Frankfurt. Königl. Gesandtschaft bei der deutschen Centralgewalt. 1849–50: Moltkes dep. 23/4.

Bülow fra Berlin Bille om, at man i Berlin f.t. var sysselsat med udarbejdelse af en gendrivelse af det pågældende østrigske memorandum. Dette preussiske svar til Østrig viste Prokesch ham nogle dage senere.¹ På dette tidspunkt kan spørgsmålet ingen særlig interesse have haft. Forhandlingerne mellem Østrig og Preussen om en afløser for den provisoriske forbundskommission, hvis mandat udløb 1. maj, havde omkring månedens midte vist sig resultatløse. Østrig agtede derfor at foreslå forbundstaterne at sende befuldmægtigede til en konference i Frankfurt om, hvad videre var at foretage.

For at kompromittere Bülow lod slesvig-holstenerne i marts „Deutsche Zeitung“ offentliggøre Bülows tidligere (se s. 131) omtalte breve fra april 48 til den provisoriske regering. I et længere brev til Bille af 11. marts meddelte Bülow offentliggørelsen og udtalte sig om dens mulige virkning samt erklærede sig rede til evt. at nedlægge sin post. I dette tilfælde „forbliver mine ønsker som mit sindelag hos den retfærdige sag, også selv om jeg ikke kan fægte for den“.

Da Bülow forlængst havde meddelt regeringen i København, hvad han havde ladet sig forlede til i foråret 48, kunde offentliggørelsen af brevene ikke komme bag på den. At han skulde udtræde af tjenesten, blev der ikke tale om. Både „Berlingske“ og „Fædrelandet“ fremhævede i deres omtale af sagen Bülow som forbillede for de mange holstenere, der vistnok i deres hjerte tænkte som han, men undså sig ved at indrømme det. Pechlin er helt overrasket, skriver Bülow til Bille (28/3), over den pæne behandling, „Fædrelandet“ har givet mig, ham selv var det jo ikke gået så godt (se s. 133).

Medens Bülow i månederne marts-april forgæves ventede på et resultat af Østrigs bistand i Frankfurt, overdroges der ham (i marts) en hemmelig mission i successionssagen til Oldenburg, og senere opholdt han sig i Hamborg, hvor hans hustrus helbredstilstand under et svangerskab vakte ængstelse. I Hamborg modtog han grev Moltkes over Berlin sendte depeche af 23. april med officiel meddelelse om det førnævnte østrigske memorandum og om Østrigs påtænkte forslag om en konference af befuldmægtigede. Bülow skulde holde sig rede til at rejse til Frankfurt, skrev Moltke. Bülow, hvis hustru den 27. var nedkommet med en søn,

¹ Bülow til Moltke 19/4; blandt B.s breve til Bille.

erklærede sig den 29. i brev til Moltke rede til at rejse den 8. maj.¹ Han bad dog samtidigt Bille ikke sende ham til Frankfurt, før det virkelig var nogen nytte til. Han troede hverken på en snarlig sammentræden af befuldmægtigede eller på sin formelige admission, og det var uforeneligt med kronens værdighed igen at finde døren lukket.

Bülows skepsis m.h.t. det første punkt viste sig uberettiget. Sidst i april fik Danmark – som de andre forbundsstater – Østrigs opfordring i egenskab af forbundets præsidualmagt til at sende en befuldmægtiget til Frankfurt den 10. maj for at få indsat et nyt centralorgan samt rådslå om en revision af forbundsforfatningen. Den 2. maj udnævntes Bülow til Danmarks repræsentant, og Bille anmodede ham s.d. om at indfinde sig til det 1. møde. Dagen før dette var Bülow atter i Frankfurt.

Først den 19. april var Bülow ankommet til Hamborg fra Berlin. I Berlin må han med Pechlin have drøftet spørgsmålet om en dansk repræsentant i tilfælde af Østrigs indkaldelse til en plenarforsamling i Frankfurt. I brevet af 29. til Bille skriver Bülow nemlig, at Pechlin for 14 dage siden halvvejs var inde på tanken om selv at tage til Frankfurt, „da han helt forstod de grunde, som afholdt mig“. Han skriver i dag [d.e.: brev af 27.] til mig, fortsætter Bülow, at ellers ved han kun Carl Moltke at foreslå.

I et brev to dage senere til Bülow finder Pechlin dog åbenbart Carl Moltke uegnet. Er Bülow forhindret, kan jeg, udtaler han, gøre „en frappant brug af min egenskab som organ for Holsten og Lauenborg“ ved foreløbig at erstatte Dem (für Ihre einstweilige Ersetzung). Da Bülow imidlertid, som nævnt, erklærede sig rede til at komme den 8. maj, annullerede Pechlin sit tilbud „comme non avenue“. Han ønskede dog at tale med ham inden hans afrejse til Frankfurt; han havde meget at sige ham, hvad han absolut forud måtte vide. Trods modstand fra Bayern og Sachsen anerkendtes Bülow formeligt i Frankfurt ved den indkaldte plenarforsamling.²

Af fredsdelegationens tre medlemmer var Pechlin selvsagt den mest imødekommende over for slesvig-holstenernes krav om de to hertugdømmers fællesskab. I et brev fra sidst i februar til Bülow udtaler han, at det frem for alt gælder om at fastholde

¹ Brevet blandt Bülows breve til Bille.

² Sml. Rantzau, s. 175 f. – Bülow til Bille 16/5.

fredspræliminærerne for at få sluttet fred.¹ Men, fortsætter han, „bagefter [P.s fremhævelse] kan m.h.t. forholdene mellem de to hertugdømmer ske alt gavnligt (alles Erspriessliches) i endnu videre omfang end i de allerede betydelige i vore instruktioner“ (d.e.: opretholdelsen af materielle bånd mellem Slesvig og Holsten). Så først vil kongen nemlig få påskønnelse herfor. Bülow selv ønskede, som det fremgår af et brev (21/4) til Bille, fælles overappellationsret og fælles stænderudvalg for nogle sager. „Men en slesvigdansk rigsdag er et novum. Om et retfærdigt formår jeg ikke at bekræfte“.

Ved midten af april kom en slesvig-holstensk tre-mands delegation til København for at prøve at sætte de slesvig-holstenske krav igennem ved direkte forhandling med den danske regering.² Forhandlerne fra dansk side var ministrene Sponneck og Madvig. Som venteligt blev forsøget resultatløst.

Den 4. maj udtaler Pechlin til Bille: „Vi vil *aldrig* kunne anerkende en tysk kompetence m.h.t. Slesvig og derfor vel heller aldrig kunne indrømme en konstitutionel forbindelse mellem begge hertugdømmer. Men *een* statholder for begge fører allerede hen til dette“. Den 26. mener han, at hvis de slesvig-holstenske forslag er sådanne, som Meyendorff har meddelt ham, har han egentlig ikke noget at indvende imod dem, bortset fra den fælles statholder, der åbenbart er en *conditio sine qua non*. To dage senere udtaler han, at skaden ved en fælles statholder sandelig er mindre end „den uoverskuelige ulykke ved en ny blodig borgerkrig“. Han havde hellere set Bille og Reventlow-Criminil forhandle med delegationen end Sponneck og Madvig.³ Muligheden for sådan kursændring i den danske regerings politik var dog endnu fjern.

Om arbejdet i fredsdelegationen siger Bülow på grundlag af erfaringerne fra sine Berlin-ophold, at navnlig Pechlin er utrættelig som forhandler („in Gedanken, Anschläge – Erwägungen“), og at han og Reedtz supplerer hinanden udmærket.⁴ Da de begge vil det bedste, kommer de trods al forskellighed og kanter godt ud af det med hinanden. Dog må Reedtz have haft svært ved at fordøje Pechlins af tysk sætningsbygning prægede franske depecher. De

¹ 27/2.

² Sønderjylland under Treårskrigen. II, s. 219f.

³ Brev 2/6.

⁴ Bülow til Bille 21/4.

skulde se Reedtz' ansigt, skriver Bülow, når Pechlin forelæser udkastet til en fransk depeche: „Ubetaleligt!“

Af delegationens tre medlemmer havde Scheel fået den særlige opgave at hævde Danmarks ret til „organisk forbindelse med Slesvig“. Også med ham forløb samarbejdet godt. Pechlin roser ham gentagne gange stærkt.¹ Han må under forhandlingernes løb være kommet til den overbevisning, som Pechlin giver udtryk for den 14. juni over for Bille: hele den politiske stilling peger mod helstaten. „Efter at dette ikke længere kunde miskendes af os, organiserede vi den, Scheel og Reedtz sammen med mig . . .“. Forhandlingerne herom synes tillige at have fundet sted med Westmorland og Meyendorff – måske under Pechlins whist-partier hos den sidste.²

Pechlins tale om organisationsprojekt og proklamation hang sammen med, at freden var inden for rækkevidde, ganske vist en „simpel fred“, der uden hensyn til fredspræliminærene lod spørgsmålet om monarkiets organisation stå åben. Den 2. juli sluttedes freden. Samme dag skrev Pechlin med et citat fra profeten Jesaja (52.7)³ i brev til Bülow: „Elskelig er sendebudenes fjed på bjergene, som forkynder fred“. Mere prosaisk og måske også mere profetisk var legationsråd Skrikes kommentar: jeg frygter, at Pechlin i denne tid i sin ungdommelige glædesrus over at have sluttet en fred ikke gør sig det så ganske klart, at der er langt fra papiret til udførelsen.⁴

8. Organisationsprojekt. Missioner til Wien og St. Petersborg (1850–51)

Da Pechlin den 2. juli meddelte Bülow fredsbudskabet, konstaterede han, at ved freden bortfaldt også grundlaget for fredspræliminærene. Men herved skabtes større mulighed for beroligelse (zur Befriedigung), og efter evne havde han arbejdet på at forberede den indre fred. Tre dage senere skriver han til Bülow, at jorden brænder under hans fødder, så stærkt ønsker han at

¹ Breve til Bille 20/12 og 30/12 49; 14/1 50.

² Brev til Bille 18/6.

³ Velvillig meddelelse af professor Hammershaimb.

⁴ Brev til Bülow 7/7 50.

komme til København. Her er nemlig stedet, hvor de vigtigste drøftelser og beslutninger skal træffes for at forebygge indbyrdeskrigen. Om freden bemærker han, at vi skylder Meyendorff og Westmorland uendelig meget, for at den kom i stand. Ligeledes byder retfærdigheden at anerkende Schleinitz' mådehold og gentlemanly behaviour. „Af hele sit hjerte“, takker han Bülow „for Deres venkskab, som er mig uvurderligt“.

Omtrent i samme udtryk betoner Pechlin i et brev s.d. til Bille sin iver efter at komme til København, hvor afgørelserne har hast. Da Billes breve til Pechlin desværre ikke synes bevarede, kan man kun ufuldstændigt ved hjælp af Pechlins danne sig et indtryk af deres indhold. Det er, hedder det i Pechlins brev, mit – og også Meyendorffs indtrængende ønske – at jeg skal have del i beslutningerne i København. Efter Deres (Billes) vink til mig om det ønskelige i russisk og engelsk enighed om systemet for det danske monarkis organisation gjorde Meyendorff det til genstand for en fortrolig forhandling med Nesselrode i Dresden, „og udfaldet var helt i favør af denne modifikation, der vel er blevet meget nødvendig“. Men i Deres „personfordeling“ [formentlig af ministre for hertugdømmerne] ser jeg intet spor deraf. Jeg anser Carl Moltke for helt umulig for Slesvig, ja overhovedet for hertugdømmerne, og jeg vilde ikke kunne indtræde i et sådant ministerium. Kan man ikke „tilfredsstille“ – afspise? – Carl Moltke med en ministerpost, f. eks. i Paris. Den var ganske vist ikke ledig, må man vist tilføje.

Dagen efter advarer han igen stærkt Bille imod Carl Moltkes anvendelse i Slesvig. „Hvis De ikke kan bruge mig, så har De – foruden Carl Plessen – også Criminil for den første tid (*fürs erste*)“. Han føjer til, at han håber, hans udtalelser om den brave Carl Moltke ikke skader hans forhold til denne. I tilslutning til tidligere bemærkninger om at ville sende materiale til „proklamation eller andre erklæringer“ siger han nu, at de regner med at komme tidnok tilbage til København til at kunne medvirke ved de pågældende redaktioner.¹ Hovedpunktet i proklamationen må være indkaldelse af notabler for at rådslå om monarkiets kommende organisation.

¹ Den 25. juni skriver Quaade fra Berlin til Bille, at Pechlin den dag har sagt ham, at han har forberedt noget til en proklamation. Han vil bede P. give ham det og forsøge at skrive noget sammen, men mener, det vist også var godt, om der forberedtes noget i København.

Omkring den 10. var fredsdelegationen tilbage i København. Det overdroges den at udarbejde et manifest, som af Meyendorff ønsket, siges det.¹ Det dateredes den 14. juli og indeholdt det af Pechlin ønskede hovedpunkt. Føjede Holsten sig efter forbundsretten, hedder det, vilde kongen søge at tilgive og glemme. Der udlovedes en almindelig amnesti, dog med enkelte nødvendige undtagelser. Garantier for den tyske og danske nationalitet i Slesvig vilde blive givet, og tilsagnet om Slesvigs ikke-inkorporation fornyedes. Hindrede fjendtligheder fra Holsten det ikke, vilde kongen ufortøvet sammenkalde ansete mænd fra Danmark og hertugdømmerne – samme antal fra kongeriget og Holsten, et større fra Slesvig – for at høre deres mening om ordningen af Slesvigs forhold til de to andre dele. Til nævnte mænds ønsker og anskuelser vilde kongen tage hensyn, om de på nogen måde lod sig forene med monarkiets vel.

Løftet om indkaldelse af notabler var en udstrakt hånd til slesvig-holstenerne. Den modtoges ikke. Statholderskabet valgte at forny indbyrdeskrigen og oplevede nederlaget ved Isted (24.–25. juli) og den danske besættelse af næsten hele Slesvig.

I et brev fra sidst i juli til Otto Plessen i St. Petersborg fortæller Pechlin om to ting, der var ham mest magtpåliggende at få udrettet efter sit komme til København.² Den ene var manifestet af 14. juli, og den anden var at forhindre, at Carl Moltke og Scheel (Scheele) blev anvendt [i hertugdømmerne]. „Begge dele lykkedes mig, skønt det sidste ikke uden stort besvær og kun indtil videre (bis weiter)“. Han havde haft personlige explikationer i den anledning med både Moltke og Scheel, den første tilfredsstillende, den anden ikke.

De to mænd, som Pechlin ikke vilde have „aktiverede“, var netop dem, som Tillisch havde henledt opmærksomheden på som egnede til at styre Slesvig efter freden.³ Statsrådet lagde dog pres på Tillisch for at få ham til at fortsætte. Da Tillisch indvilgede, skønt han, som han skrev, fandt Carl Moltke langt bedre egnet, foreslog statsrådet denne som medkommisær. I mødet 8. juli frafaldt det forslaget, da Bille havde fremført Pechlins modstand, og Carl Moltke selv fandt det ubetimeligt.⁴ Resultatet blev, at

¹ Statsrådets Forhandl. II, s. 539. – H. N. Clausen, s. 377, siger, manifestet affattedes af Pechlin.

² 27/7. Ges. ark. St. Petersborg. Correspondance politique particuliere. 1849–51.

³ Sonderj. under Treårskrigen. II, s. 290 f.

⁴ Statsrådets Forhandl. II, s. 533.

Tillisch alene fik den civile bestyrelse af hertugdømmet direkte under kongen.

Efter hvad Pechlin fortæller i sine erindringer, skal Frederik VII, da Pechlin efter sin hjemkomst havde foretræde hos ham, have hilst ham med ordene: Velkommen, kære elefantridder! Pechlin bad imidlertid kongen, om denne vilde vise ham en nåde, lade ham få andel i udførelsen af freden og således først gøre sig fortjent til udmærkelsen. Ved det efterfølgende taffel sendte kongen ham en billet med ordene: „Hvad man har i lommen, behøver man ikke at bære på frakken“. Hvorvidt Pechlin opnåede elefantordenen, vil vi høre senere. Reedtz fik den 14. Storkorset, og Scheel blev kommandør.

Ved juli månedens midte opgav Bille, hvis helbred ikke var godt, sin direktørstilling i udenrigsministeriet for efter en baderejse at vende tilbage til gesandtskabsposten i Stockholm. Reedtz erstatte ham og udnævntes den 6. aug. til udenrigsminister.

I erindringerne siger Pechlin, at han for 2. gang fik tilbudt ministeriet for Holsten, men afslog. Det stemmer med, hvad han skriver i det førnævnte brev fra 27. juli til Otto Plessen: „Reedtz virker fortræffelig. Jeg skulde blive minister for Holsten og Lauenborg, for at holde Slesvig åbent for Carl Moltke“. Jeg afslog imidlertid for at forblive disponibel for Slesvig. Men min opofrelse nytter ikke, så længe Clausen og Madvig endnu er i ministeriet. Alt kommer an på at få dem fjernet. Det er en stor ulykke, at disse „ultradanskere og delingsmænd“ ikke foranledigedes til at træde ud straks ved fredsslutningen. At dette snart sker, er nødvendigt for genoprettelsen af det danske monarki og et forstandigt system. De to herrer repræsenterer heller ikke længere på nogen måde dansk nationalsindlag.

I brevet beklager Pechlin videre Billes bortrejse, og ganske vist støttes Reedtz af Criminil, men denne giver Pechlin skudsmålet „der freilich etwas schwache“. Under disse forhold vilde det være mig højst ønskeligt, skriver Pechlin i sit som „*sehr confidentiell*“ betegnede brev, „hvis De vil beslutte Dem til at komme her for at øve en måske afgørende indflydelse på en ny gavnlig udformning af ministeriets politiske system“. – Man spørger sig selv, om Pechlin virkelig har tænkt sig, at Plessen – uden om udenrigsministeriet? – skulde indfinde sig i København med et russisk krav til Danmark om at acceptere, hvad Pechlin og Meyendorff var blevet enige om som Danmarks politiske system.

I statsrådsmødet 19. juli havde konsilspræsidenten meddelt, at Carl Moltke, Criminil og Pechlin var enige om Criminils anvendelse til at ordne de indre forhold i Holsten.¹ Ved kgl. reskript af 28. juli overdroges det ham under ansvar for kongen at tage sig af Holstens og Lauenborgs civile forvaltning og indlede det fornødne til gennemførelse af ordnede forhold. Hans stilling svarer til Tillisch's i Slesvig – med den forskel, at han intet havde at styre over. – I nævnte statsrådsmøde (d. 19.) sagde konsilspræsidenten endvidere, at Pechlin kunde anvendes til at formulere det, der skulde forelægges notablerne, og at kongen, som ønskede Tillisch tilbage, havde anmodet Pechlin om at overtage de slesvigske sager, men denne havde undslået sig.

Når Pechlin ikke nævner dette i brevet til Plessen, beror det nok på, at der intet reelt hold var i tilbudet. I statsrådsmødet rejste det nationale parti (Clausen, Madvig, Sponneck, Bardenfleth) den kraftigste modstand mod at foretage noget skridt, der kunde tyde på, at Pechlin udpegedes til slesvigsk minister. Blev han organ for Slesvig samtidig med, at Criminil blev det for Holsten, „da måtte man“, udtalte Bardenfleth, „antage sagen, hvorfor der i to år var stridt, for tabt“.

Det vigtigste indlæg, der fremkom i mødet, var nok Sponnecks. Han krævede at få klarhed over, hvordan Pechlin og Reventlow-Criminil forestillede sig hertugdømmernes indbyrdes forbindelse ud over den i fredsprælimerne indrømmede.

I statsrådsmødet den 3. aug. foreslog Reedtz, at man skulde meddele Berlin og Wien „de punkter, som vi m.h.t. [fredens] art. 4 agte at indrømme“, og at den pågældende sendelse overdroges Pechlin. I art. 4 hed det, at den danske konge som hertug af Holsten kunde anmode forbundet om at genoprette hans autoritet i Holsten, idet han samtidigt meddelte sine planer vedr. hertugdømmets pacifikation. Reedtz mente, disse punkter kunde redigeres meget kort.

I et dateret brev [6. aug.] fra Julius Sick til Bille fortælles, at Pechlin gør vanskeligheder ved at påtage sig et sådant hverv, hvis han ikke sættes i stand til at meddele tydelige grundtræk for regeringens politiske system, for monarkiets indre organisation. Hver for sig havde både Pechlin og Criminil udarbejdet memoirer herom, der, siger Sick, gik ud på „den moderateste slesvigholstein-

¹ Statsrådets Forhandl. II, s. 545 ff.

isme, alias helstatssystem“. Reedtz havde nu foreslået grev Moltke at lade Pechlin og Criminil „ekspektorere sig“ med Sponneck og Clausen – det billigedes i statsrådsmødet den 6. Om disse herrer, fortsætter Sick, nu bliver enige, eller om en vis fraktion [de nationalliberale] træder ud af statsrådet, hvorom der så ofte var tale, vil tiden vise.

Det som „baron Pechlins udkast“ betegnede „Grundzüge zur Organisation der Dänischen Monarchie“ indeholder 16 paragraffer.¹ Den første fastslår, at monarkiets bestanddele: kongeriget med Island, Færøerne og de danske kolonier samt hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, uden indgreb i de to sidstes forhold til det tyske forbund, udgør over for udlandet et hele. Ligeledes er monarkiet i alle fælles indre anliggender en enhed. Disse anføres i § 2: civilliste, udenrigske anliggender, hær og flåde (nærmere bestemmelser skal træffes om forbundskontingentet og evt. bidrag til en tysk flåde), told og postvæsen samt statsgæld. De pågældende departements, siger § 3, stilles under kgl. ministre; kvalificerede til disse poster er både indfødte i hertugdømmerne og i kongeriget. Den følgende § bestemmer, at til behandling af den pågældende lovgivning (de fælles anliggender) samles periodevis medlemmer fra kongerigets og de tre hertugdømmers repræsentative forsamlinger til et centraludvalg. Uden dettes bevilling kan ingen ekstraordinære skatter udskrives; i andre sager er regeringen kun bundet til at høre dets råd. § 5 drejer sig om, i hvilken grad ministrene er ansvarlige over for udvalget.

Hertugdømmet Slesvig, hedder det i § 6, er uadskilleligt (unzertrennlich) forbundet med Danmarks krone ved fælles arvefølge og europæiske garantier, men udgør fortsat en fra kongeriget ved særskilt forfatning og fovaltning adskilt landsdel. Denne (§ 7) omfatter alle genstande, der ikke er fælles for monarkiet, dog undtaget den danske kirkehøjhed over Als og Ærø samt Tørninglen, og hvor slesvigske skoler står under kongerigske gejstlige myndigheder. De to nationaliteter i Slesvig sikres ligeberettigelse (§ 8).

Den følgende vigtige § bestemmer, at kongen, skønt han for Holsten og Lauenborg forbliver medlem af det tyske forbund, ikke vil kunne tiltræde en omdannelse af dette, der vil true eller ophæve

¹ Statssekretariatets journalsag 140/50, henlagt ved nr. 188–89.

det danske monarkis enhed. Nævnte to hertugdømmer får (§ 10) særlig landsrepræsentation og forvaltning.

Pechlins konservative indstilling viser forslaget i § 11, at de 3 hertugdømmers repræsentative forsamlinger dannes på grundlag af stænderprincippet, kun får bevillingsret ved nye skatter, og ved den almindelige lovgivning kun er rådgivende.

I paragrafferne 12 til 15 omhandles fællesskabet mellem Slesvig og Holsten. Fælles er: Kiel universitet (om Slesvigs bidrag hertil skal træffes nærmere bestemmelse), mønt, mål og vægt, sanitetskollegiet, døvstummeinstituttet, Glückstadt tugthus, dåreanstalten i Slesvig, brandforsikring, ridderskabets nexus socialis (uden politiske rettigheder). For alle tre hertugdømmer er overappellationsretten i Kiel fælles. For at opnå samme lovbestemmelser for de nævnte genstande kan fælles drøftelser ved deputationer tilstås. Ledelsen af hertugdømmernes øverste forvaltning (det indre, justits og kultus) har i København residerende ministre.

Den sidste paragraf anfører, at helstatsministeriet således består af hertugdømmernes og kongerigets ministre og af ministrene for de fælles anliggender. Et normativ for statsrådet forbeholdes.

Som af Sick anført, havde også Reventlow-Criminil lavet et udkast.¹ I det væsentlige stemmer det med Pechlins. Det indeholder dog om landsrepræsentationernes sammensætning kun, at provincialstænderne (i Slesvig og Holsten) skal udvikles til repræsentative forsamlinger. En konstitutionel forbindelse mellem Holsten og Slesvig og al kompetence hos det tyske forbund vedr. Slesvig er indenfor den grænse, der vil bestemmes ifølge Berlin-freden, for stedse udelukket. Den øverste ledelse af den særskilte forvaltning i hertugdømmerne overdrages indfødte ministre.

Over for holstenernes udkast kom til at stå et af Sponneck: „plan til monarkiets fremtidige ordning“, som H. N. Clausen tiltrådte. Det er opdelt i 3 kapitler, hvert med flere artikler: Slesvigs forhold til kongeriget, Holstens og Lauenborgs forhold til Danmark med Slesvig – og Holstens særlige forhold til Slesvig. Som venteligt har Sponnecks udkast en snævrere forbindelse (kaldet realunion) mellem Danmark og Slesvig og en løsere (personalunion) mellem Danmark-Slesvig og Holsten. Således er hæren kun fælles for Danmark og Slesvig, og disse har fælles lovgivning og administra-

¹ Formentlig det, der ligger ved samme sag som Pechlins.

tion for de fælles anliggender (hæren samt de for hele monarkiet fælles sager). Slesvigs landdag deltager sammen med den danske rigsdag i lovgivning og budgetbehandling for disse sager. Behandlingen af de for hele monarkiet fælles sager sker foreløbig ved udvalg af medlemmer, i lige tal udnævnt af Danmark-Slesvigs for disse anliggender forenede rigsdag og af Holstens landdag. Derefter tages beslutning af nævnte rigsdag og af landdagen hver for sig. Opnås ikke overensstemmelse, kan landsfyrsten evt. stadfæste de for hver landsdel tagne forskellige beslutninger.

I statsrådets møde den 13. meddelte Sponneck, at drøftelserne mellem de to parter havde fundet sted, og at der var affattet de refererede 2 forslag: et af Criminil og Pechlin (egentlig jo to) og et af ham selv. Disse vilde blive sat under cirkulation mellem ministrene. Det skete dagen efter.

H. N. Clausen fortæller i sit skrift „Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie“ (1877, s. 379), at Reedtz førte forsædet ved forhandlingerne.¹ Hovedstridspunktet ved disse var Slesvigs stilling. De to holstenere fastholdt den administrative forbindelse mellem hertugdømmerne, fælles bestyrelse under fælles ministre. Reedtz skal straks have erklæret sig stort set enig i en sådan ordning, men afholdt sig derefter fra videre deltagelse i drøftelserne. Sponneck og Clausen vilde derimod have Slesvigs forbindelse med Holsten begrænset til enkelte, upolitiske genstande og have dets politiske forbindelse med kongeriget udtrykt ved den fælles rigsdag ved siden af en slesvigsk landdag. De to standpunkter lod sig ikke forene.

Den 14. aug. sendte Sponneck Reedtz en, som han siger, emenderet afskrift af sin organisationsplan.² Han bad ham kassere den tidligere, hvad der, som vi har set, ikke skete, og henstillede, om der ikke var grund til at sende Carl Moltke genparter af hans og Pechlin-Criminils forslag.

I formel henseende er der ikke så lidt forskel mellem Sponnecks „forbedrede“ udkast og hans oprindelige. Stort set genfinder man dog de samme artikler, skønt i anden rækkefølge og stilistisk bedre udformede. Det ses, at han har taget hensyn til flere blyantsmarginalnoter, gjorde i det første udkast.

¹ Således også i Pechlins fremstilling. D. M. 8. r. IV, s. 26.

² Monarkiets ordning.

Da Carl Moltke fik genparten af Sponnecks forslag, opholdt han sig hos sin grandonkel, Otto Moltke, på Espe. Den 18. sendte han Reedtz en længere, interessant betænkning om Sponnecks plan. Med bestemmelserne heri om Slesvig erklærede han sig stort set enig. Men han frarådede stærkt på nærværende tidspunkt at træffe bestemte beslutninger om „organisationen“. Pacifikation, skrev han, er ikke organisation; „hin må derfor nødvendigvis gå forud“. Ved forsikringer om en fremtidig organisation vil man aldrig opnå pacifikation, kun blive drevet fra en indrømmelse til en anden.

I statsrådsrådet den 16. aug. var man nu allerede blevet enige om, hvad Carl Moltke her foreslog, ikke at træffe faste beslutninger om organisationen, altså hverken fremme Sponnecks eller Pechlin-Criminils forslag. Pechlin bemyndigedes i sin instruktion til i Wien at gentage erklæringen af 17. marts og de i manifestet 14. juli givne forsikringer. Han kunde udtale, at Danmark ikke vilde inkorporere Slesvig, men måtte ikke gå ind på noget, der indrømmede Tyskland en kompetence i Slesvig. Med disse instruktioner forlod Pechlin den 19. aug. København.

Dagen før havde han i et brev til Otto Plessen gjort rede for de ovenfor omtalte forhandlinger; han finder, de dog har bragt et halvt resultat. Vel viste det sig ved de lange og levende konferencer mellem de to parter, at de systemer, hver kæmpede for, ikke lod sig forlige. Men det resulterede dog i, at „vore modstandere vil rømme marken“, hvis udenrigspolitikken tvinger hertil. Pechlin troede derfor, de ikke længe vilde forblive i ministeriet. „Med den ultranationale politik har Danmark ingen fremtid, og det må have en sådan; det vil Europa, og ikke mindre den interesse, som det brave, ædle folk må vække“. Hvis vort system, hvis hovedtræk De kender fra opsatsen „Organisation de la Monarchie Danoise“, sejrer, må en væsentlig bestanddel af den danske grundlov falde, hvad selv vore modstandere indrømmede.

Pechlin kommer i brevet også ind på successionssagen. Under sit tidligere Berlin-ophold var han blevet overbevist om det uheldige i valget af oldenborgeren og tog til orde for prins Christian. Denne var også Otto Plessens kandidat; Pechlin skriver, at han, som Plessen tilråder, vil søge at bane vej for prinsens kandidatur hos Meyendorff. Om sin forestående rejse til Wien skriver han,

at han glæder sig til i Bille-Brahe at træffe en meningsfælle (o: ang. monarkiets ordning).

I et brev, godt en måned senere (26/9), til Bülow giver Pechlin en dramatisk beskrivelse af konferencerne: Reventlow-Criminil og jeg, præsenterte tertio (o: Reedtz), havde i to dage kæmpet med to epigoner (Sponneck og Clausen) uden at få dem til at vige. Godt, sagde jeg, Roskilde (o: han vilde slå sig ned der). Man vilde forcere mig, hvad ikke lykkedes. Så paroles de paix. De vilde give efter, men kun for en udefra kommende nødvendighed. Den, sagde jeg, vil, må komme. „Jeg går (o: påtager mig sendelsen til Wien), men jeg er jeg og forbliver det. Ellers ikke!“

Ligeledes fra Criminil hørte Bülow om de to parters konferencer.¹ Criminil omtalte angrebene i Holsten på ham samt den oppositionelle stilling, han på grund af sine anskuelser indtog i det danske statsråd. Men det var nødvendigt, skrev han, at få fastlagt grundlaget for en politik, der var egnet til at vække tiltro i hertugdømmerne og få „agtbare mænd“ herfra til at deltage i de i manifestet af 14. juli udlovede drøftelser om monarkiets organisation. Derfor forslaget om de fælles institutioner og det administrative fællesskab. Men enighed var jo ikke opnået og var ikke at vente „uden påvirkning udefra“.

Pechlins fravær fra København kom til at række over næsten tre måneder.² I Berlin opholdt han sig en enkelt dag. Han fik her lejlighed til at udtale sig om formen for den forestående ratifikation af freden 2. juli, af Preussen sluttet i det tyske forbunds navn. Ratifikationen skete først 6. sept. og da kun af Preussen og størstedelen af de med det i unionen forbundne stater. Østrig og dets tilhængere vilde have fredsslutningen behandlet i Frankfurt og ønskede den gamle forbundsdag genoprettet. Ved midten af aug. opfordrede det regeringerne til at sende gesandter til Frankfurt den 1. sept., for at forbundsdagen kunde genoptage sin virksomhed. Det gjorde den den 2. sept. trods Preussens protest. Bülow var allerede den 23. juli blevet forsynet med en ny fuldmagt som

¹ Criminils brev 27/8.

² Pechlin har selv skildret sin sendelse i en i efteråret 1854 udarbejdet afhandling: »Zur Dänischen Politik im Jahr 1850«. D. M. 8. r. IV, s. 1 ff. – Sml. min afhandling »Radowitz og det slesvig-holstenske spørgsmål i oktober 1850« (H. T. 12. r. V) samt »Great Britain ...«, s. 18 ff. – Under hensyn til disse redegørelser vil følgende skildring få et summarisk præg, dog med en del nye oplysninger.

Danmarks befuldmægtigede gesandt ved forbundsforsamlingen.¹

Østrigs politik gik ud på at bruge det slesvig-holstenske spørgsmål til at triumfere over Preussen i de to magters kamp om overledelsen i Tyskland. Stillede det sig venligt over for Danmark, kunde det påregne støtte fra Rusland, der ønskede den sidste europæiske revolution, den slesvig-holstenske, undertrykt. Da Preussen afviste enhver opfordring til at standse den holstenske aggression, så den danske regering ingen anden udvej end at søge hjælpen, hvor den var at finde: i Wien, hvortil Rusland også havde tilskyndet os – helst dog uden at komme i konflikt med Preussen. Men på hvilke betingelser kunde hjælpen opnås, og hvor langt kunde og vilde Rusland støtte os? Her lå hovedopgaven for Pechlins sendelse. Det skulde vise sig, at kejseren – vor kejser, som Pechlin kaldte ham, efter at afgørelsen var faldet – ikke veg tilbage for en evt. væbnet konflikt med Preussen.

Straks efter ankomsten til sit første opholdssted, Berlin, på den langvarige rejse begynder Pechlins udførlige korrespondance med Bülow. Samme dag (19. aug.), som instruktionerne for Pechlin udfærdigedes, var der tilgået Bülow meddelelse om disse, og han var blevet bemyndiget til at fremsætte lignende, mod Tyskland imødekommende oplysninger som Pechlin. Bülow skulde, udtaltes det, sætte sig i forbindelse med Pechlin straks efter dennes komme til Wien. Pechlin var anmodet om at underrette ham om sin virksomhed og give råd („das Erforderliche mitzuthemen“) ang. de forslag, der skulde stilles i forbundsforsamlingen. Her gjaldt det om snarest at få freden ratificeret, og når „det snævrere råd“ var konstitueret, så at få udvirket et inhibitorium til statholderskabet. I en senere skrivelse (31/8) til Bülow beder ministeriet ham m.h.t. af ham stillede forslag tage alt muligt hensyn til Pechlins evt. bemærkninger om dem.

Udover de givne instruktioner havde naturligvis begge at tage hensyn til udenrigsministeriets skrivelser (ordrer). I et brev 15. sept. fra Wien skriver Pechlin, at han i de forløbne 4 uger kun har fået 2 oktavsider fra Reedtz: „Vi må begge se, hvordan vi kan slå os igennem, med mandatum præsentum og courage, svingende ved vore almindelige instruktioner som faste ankre, hvorved den

¹ Fuldmagten er af 23., den kgl. resolution først dagen efter.

fortræffelige Quaade, hvis horisont godt måtte udvide sig noget, holder os fast“.

Fra Berlin var Pechlin taget videre til Dresden i forventning om her at træffe den russiske kansler Nesselrode og af ham erfare, hvor langt Ruslands støtte til Danmark rakte. I Dresden ventede han en uges tid forgæves på Nesselrode, tog så til Teplitz, hvor han den 4. sept. traf ham. Han fik en to timers samtale med kansleren, der fortalte om sine og Meyendorffs forhandlinger med Schwarzenberg om det danske spørgsmål. Meyendorff var fra sin gesandtskabspost i Berlin forflyttet til Wien. Fortolkningen af forbundsbeslutningen 17. sept. 1846, som Østrig stort set vilde tage som udgangspunkt for en ordning, var blevet forbeholdt officiose drøftelser mellem Østrig og Danmark. Nesselrode forsikrede, at Pechlin vilde finde jordbunden forberedt i Wien, og henviste til Meyendorffs støtte.

Nesselrodes udtalelser forekommer ret uforpligtende, men overensstemmelsen i de to mænds politiske grundsyn har vel bidraget til, at Pechlin i et noget senere brev (16/2 51) til Otto Plessen kan skrive, at de to timers samtale for ham forbliver en skat, „af hvilken jeg under alle omstændigheder kan tære“.

Dagen efter samtalen med Nesselrode kom Pechlin til Wien. Her forblev han i halvanden måned, optaget af forhandlinger og drøftelser med Meyendorff og Schwarzenberg for at udvirke, at Østrig fik Frankfurt til at ratificere freden samt udstede et „inhibitorium“ (forbud) til statholderskabet i Holsten mod at fortsætte krigen. Andragender herom var af Bülow indgivet straks ved forbundsdagens åbning. Rusland støttede Danmark ved at undlade at akkreditere en gesandt i Frankfurt, så længe Østrig ikke imødekom de danske andragender. Schwarzenberg på sin side vilde, at Pechlin først skulde få Rusland (og helst også Palmerston) til at anerkende Frankfurt som den legitime myndighed for Tyskland.

Den 15. sept. meddeler Pechlin Bülow, at han har tilfredsstillet Wien ved „en foreløbig explikation“ om forbundsbeslutningen 1846.¹ Han venter derfor, at instruktionerne ang. ratifikation og inhibitorium nu „vel ufortøvet løber af stabelen“.

¹ Det er formentlig det aktstykke, der kaldes »Erste bereits mit dem Fürsten Schwarzenberg concertirte Redaction ...«, opr. dat. Wien 13. sept. U. Min. Holstens pacifikation, læg 5.

Om den rette fortolkning af forbundsbeslutningen var der af den hannoverske statsråd, dr. Gustav Zimmermann, udarbejdet en memoire: „Nachweisung der durch den Bundesbeschluss vom 17. Sept. 1846 zwischen dem deutschen Bunde und der Krone Dänemark begründeten Rechtsverhältnisse“.¹ Zimmermann havde en tid (1849–50) arbejdet i statskancelliet i Wien. Hans udarbejdelse fik derefter „nogle for danske anskuelser mindre tilfredsstillende tilføjelser“ af L. M. Biegeleben, der havde været ansat i central-kommissionen i Frankfurt, men var gået i østrigsk tjeneste (sektionsråd).

Om denne memoire ønskede Schwarzenberg Pechlins udtalelse. Den afgaves den 16., ændredes derefter på Schwarzenbergs anmodning en del og accepteredes så af fyrsten den 18. Da Pechlin sendte ham den ændrede erklæring, skrev han, nu stolede han på, at Schwarzenberg telegrafisk sendte instruktion til Frankfurt om ufortøvet ratifikation af freden og om udstedelsen af et inhibitorium.

Pechlins erklæring indeholder egentlig ingen vurdering af det østrigske „Denkschrift“. Den siger nærmest, at en diskussion om det ikke er aktuel på nærværende tidspunkt og heller ikke vil tjene noget godt formål. Først konstateres, at forbundets standpunkt ikke er anderledes end i sept. 1846. Dernæst, at så længe det ikke har årsag til at besvære sig over krænkelser af de i fredens art. 3 forbeholdte rettigheder, har det heller ingen anledning til at hævde sin kompetence. Som pkt. 3, at det kun vil kunne påberåbe sig disse, hvis det finder dem krænkede ved de meddelelser, der i henhold til fredens art. 4 skal gives af den danske regering om Holstens pacifikation. Sin mening om „Denkschrift“ giver Pechlin først til slut, nemlig at det vil kunne tjene til meget uheldige drøftelser, hvis man i den officieuse del af erklæringen 7. sept., navnlig m.h.t. Holstens og Slesvigs forbindelse, vil se tilsagn, der motiverede et retsforhold mellem Danmark og forbundet, gående ud på at give dette et bestemt krav (ein bestimmter Anspruch) ud over forbundslovgivningen.

Pechlins optimistiske forventninger om, hvad der ufortøvet vilde løbe af stabelen, og om en telegrafisk instruktion fra Wien

¹ Se herom og om det følg. akterne i den anm. 1, s. 154 nævnte sag samt pk. U. Min. Frankfurt. Die Friedensverhandlungen zwischen Dänemark u. dem deutschen Bunde betr. 1848–53. – D. M. 8. r. IV, s. 11. – Rantzau, s. 227 ff. og 240 ff.

til Frankfurt led sørgeligt skibbrud. Den 24. skriver han til Bülow, at medens han for 8 dage siden anså sin Wienforhandling endt resultatrigt, må han nu erkende, at sagen er standset. Schwarzenberg ønskede hans bistand til Ruslands anerkendelse af Frankfurt. Den gav Pechlin s.d. i en memoire til Nesselrode, men tilføjede, at det var i Danmarks interesse, at anerkendelsen først skete efter Frankfurts ratifikation og inhibitorium. I går, hedder det i brevet til Bülow, er dette igen lovet mig, og man ventede kun på en depeche fra Frankfurt.

To dage senere meddeler han Bülow, at Schwarzenberg hvert øjeblik venter en kurer fra Frankfurt. Derpå skal beslutning om interventionen endelig fattes. Grev Thun, den østrigske gesandt i Frankfurt, har hverken fået besked om ratifikation eller inhibitorium. Fyrsten vilde hele tiden „forudgående anerkendelse, magterne [Rusland] forudgående Frankfurt-handlinger for os“. — Man kan forstå, at Pechlin under disse tovtrækkerier vedgår over for Bülow at være i en nedtrykt sindsstemning, dog endnu ved godt mod. „Vær De også det. Hvis Gud vil, kan det uretfærdige på begge sider nu kun have en kort levetid“.

Efter en samtale med grev Thun den 21. underrettede Bülow såvel København som Pechlin om, at Østrig foreløbig vilde nøjes med ratifikation af freden. I Bülows depeche til København (21/9, nr. 40) siges, at Schwarzenberg ved sin nølen søger at få Rusland draget stærkere ind i „det tyske anliggende“ imod Preussen samt få Danmark til at give løfter om en ordning af hertugdømmernes forhold så nær som muligt til status quo ante.

Den 28. svarede Pechlin Bülow, at det i „vor sag“ gjaldt både ratifikation og inhibitorium; Bülow skulde søge at få inhibitoriet i 1. linje. Han regnede i så fald med Ruslands anerkendelse af forbundet, navnlig da Radowitz' udnævnelse den 26. til preussisk udenrigsminister af Rusland betragtedes som en provokation. Pechlin ønskede også, at Bülow forbeholdt den danske regerings ret til anvendelse af tropper i Holsten. — Nogen mulighed for Bülow at få inhibitoriet i 1. linje har ikke foreligget. En samtale den 1. okt. med Schwarzenberg fik Pechlin til at indse, at han nok i sit forhold til denne havde vist sig for godtroende. Den 2. okt. skriver han til Bülow: „Her er nu ikke meget mere at forvente“. Vi må ikke gøre os illusioner om at få nogen, i hvert fald ingen rettidig intervention fra forbundet.

Forbundets i ratifikationssagen nedsatte udvalg havde afgivet

betænkning i mødet den 21. sept. Den gik ud på at ratificere freden, men under forbehold af forbundets rettigheder. Derimod vilde man foreløbig ikke tage stilling til spørgsmålet om et inhibitorium. I mødet den 30. sluttede alle sig til udvalgets forslag undtagen Hannover, der savnede instruktion. Derfor fandt den enstemmige vedtagelse først sted i mødet den 3. okt. Ratifikationsudvekslingen skete så sent som den 26. I flere af de vota, som afgaves 30. sept., henvises til status quo ante og til forbundsbeslutningen 17. sept. 1846.

Den 30. afgav Bülow en længere erklæring, indført i forbundsprotokollen for 3. okt. Han udtalte sin glæde over afstemningen og sagde, at kongen anerkendte forpligtelsen til i h.t. fredens art.4 at henvende sig til forbundet før indskriden med egne tropper, skønt han utvivlsomt var berettiget til dette. Kun i tilfælde af, at forbundet ikke skulde skride til en intervention nu (eine Intervention für jetzt nicht angemessen erachten), eller en sådan forblev virkningsløs, vilde kongen gøre brug af sin ret.

I et længere brev til Bülow af 6. okt. skriver Pechlin: „Bravo og atter bravo, min bedste Bülow, for alle Deres fortræffelige ydelser, og sidst Deres erklæring (Verwahrung) af 30. sept., som ikke lader noget tilbage at ønske“. De henvisninger til 17. sept. 46, som nogle forbundsmedlemmer har gjort, behøver man, mener Pechlin, ikke foreløbig at gå ind på. Men når det tidspunkt indtræffer, hvor man må drøfte forbundsbeslutningen og navnlig erklæringen af 7. sept. 1846, „har vi og De til det første angreb min [erklæring] af 18. sept. 1850 til fyrst Schwarzenberg, ved hvilken denne *autografisk* har erklæret sig tilfredsstillet. Dermed lader vi ikke igen *Østrig ex nexu*“. Foreløbig har vi, De og jeg, dog noget andet at gøre.

Under påberåbelse af sine instruktioner, hvorefter Bülow havde at rette sig efter Pechlins anvisninger, anmoder Pechlin da „sin kære ven“ om straks efter underskrivelsen af protokollen for 30. sept. at knytte den erklæring, han medsender, til Bülows og afgive den til forbundsprotokollen.

Denne erklæring, hvis skarpe form Bülow modererede lidt, er optaget i protokollen for 12. okt. Den fremhævede det påtrængende i udstedelsen af inhibitoriet og hævdede, at da forbundet havde erklæret ikke for tiden (pour le présent) at ville intervenere, var kongen berettiget til militært at skride ind i Holsten. Ligeledes var han berettiget til at kræve hjælp fra et nabomedlem af forbundet.

Pechlin fortsætter sit lange brev med nogle bemærkninger, der viser, at hvad Bülow fik ud af sin samtale med grev Thun den 21. sept., nu også er gået op for ham: at Østrig kun behandlede Danmark som et middel, aldrig som et mål. „Således begik fyrst Schwarzenberg den uret og den fejl at lade mig og ved mig grev Nesselrode og baron Meyendorff forblive i den falske forestilling, at ratifikation og inhibitorium vilde være eller havde været samtidige genstande i hans instruktioner, ligesom jeg vedvarende aldrig talte med ham uden under forudsætning af denne samtidighed“. Da fik jeg afskriften af Deres depeche nr. 40 (se ovenfor) og havde den 1. okt. en explikation med fyrsten, der gjorde en ende på hver vildførelse (Täuschung). Jeg foreholdt ham, at vi med vore andragender og anskuelser kun havde fulgt dem, han gennem baron Vrints havde anbefalet os i København.

Schwarzenbergs første inspirationer, forklarer Pechlin videre Bülow, er for det meste gode. Men så bliver hans rådgivere hørt: Thierry,¹ Werner¹ og Biegeleben („Sublimat von Gotha“). Den sidste, snigende sig frem på fløjlstøfler, drypper nu af nævnte sublimat så meget i det foreliggende spørgsmål og tillige i fyrstens ånd, „at spørgsmål og ånd, når man genser fyrsten, står i et helt andet, uventet forhold til hinanden“. Et oplysende eksempel er følgende: Zimmermann skriver for fyrsten en memoire om den ham naturligvis meget dunkle betydning af forbundsbeslutningen 1846; hans konklusion er, at forbundet ingen kompetence har m.h.t. Slesvig. Biegeleben får memoiren at se, og hvad laver han af den! (se bilag). Nu sværger fyrsten, at intet er mere upartisk og for os uskadeligt end denne memoires indhold, skønt den medatiserer det danske monarki under forbundet. Det sagde jeg også den 1. okt. expressis verbis fyrsten og føjede til, at ingen dansk gesandt uden at blive forræder mod Danmark kunde erklære sig enig heri.

Under Pechlins sendelse skete der i Slesvig ved Tillisch' styre som regeringskommissær flere foranstaltninger og embedsbesættelser til gunst for danskheden. Den slesvigholstenske agitation undlod ikke at udbasunere sligt i Tyskland, og stormagterne påvirkedes af den herved fremkaldte stemning. I Pechlins brev til Bülow af 24. sept. siges, at på baggrund af den „alvorlige expli-

¹ Baron Adolph Th. og baron Joseph Werner, begge ansat i udenrigsministeriet.

cation“, han havde før antagelsen af sin sendelse, forekommer bestemmelserne for Slesvig ligesom min ven, Deres svogers [amtmand Warnstedt] udtrædelse ex officio auctore Tillisch fast utrolig.¹ Han vilde ufortøvet søge oplysning herom.

Det gjorde han i et brev dagen efter til Reedtz.² Han forstod ikke, skrev han, at hans ven, Bülow's svoger, var afsat, og at Tillisch kunde undvære ham, og han vilde gerne vide grunden, også til „beroligelse for vor fortræffelige Bülow“. Han havde i øvrigt fået efterretninger om, at man i Slesvig „legislatorisk gik frem på en med det konservative princip lidet forenelig måde, og som betænkelig foregriber fremtiden“. Noget konkret herom anførtes ikke, derimod rygtet om, at man vilde lægge kirke og skole i Slesvig under det danske kultusministerium. Det kunde han dog ikke tro, da manifestet sagde, man ikke tænkte på Slesvigs inkorporation, og han selv var bærer af en fornyet forsikring herom. Han bad til slut Reedtz sørge for, at den store opgave, der var stillet ham, ikke blev kompromitteret af handlinger, bestemte af partianskuelser.

I et senere brev, af 10. okt., til Bülow beklager Pechlin „vore egne voldsforholdsregler i Slesvig“, der komplicerer forholdene „på det sorgeligste og mest skæbnesvangre“.

Skønt Meyendorff omkr. den 20. sept. havde forladt Wien for at tage til Berlin, og Schwarzenberg forlod Wien den 1. okt., forblev Pechlin for at afvente de to statsmænds tilbagekomst og erfare Østrigs (og Ruslands) endelige afgørelser.

Den 17. meddeler han Bülow, at Meyendorff den 11. er vendt tilbage, og at Schwarzenberg ventes „i dag“. Da Rusland ikke vil anerkende forbundsdagen, før den har vedtaget inhibitoriet og evt. eksekutionen, er det, skriver Pechlin, min oprigtige, ikke blot danske, men tyske overbevisning, at Schwarzenberg bør gribe tidspunktet til at handle. „Vil Rusland eksekution i Holsten, så vil det heller ikke finde sig i, at denne bliver standset af Preussen“. Fortjener jeg ikke ros, spørger han Bülow, at jeg ikke lod mig bevæge til at tage til Berlin. Fyrsten vil heraf se, at vi ikke sejler med enhver vind.

Efter af Meyendorff at have hørt, at Schwarzenberg skulde have

¹ Carl Ludvig v. W. entledigedes den 10. sept. som amtmand over Flensborg amt. Han fik året efter amtmandsembede i Lauenborg.

² Holstens pacifikation.

sendt instruktioner til Frankfurt om at vedtage inhibitoriet, tog Pechlin alligevel – og efter Meyendorffs råd – til Berlin om aftenen den 20. Han indlod sig her i forhandlinger med sin gamle kending Radowitz, nu som sagt leder af Preussens tyske politik. Radowitz' forsøg på at fjerne det slesvig-holstenske spørgsmål fra dets forbindelse med den preussisk-østrigske magtkamp mislykkedes. Den 30. tilskrev Pechlin Bülow, at kl. 5 morgen var grev Wulff Plessen sammen med prins Christian ankommet fra Warschau. De medbragte underretning om, at Østrig havde sejret ved Warschauforhandlingerne. Preussens grev Brandenburg havde bøjet sig for Ruslands afgørelse m.h.t. inhibitoriet. Pechlin føjede til, at den glyksborgske kombination havde chancer. „Prinsen havde gjort et ualmindeligt godt indtryk“.

Med Radowitz' tilbagetræden i begyndelsen af november forsvandt udsigten til væbnet opgør mellem Preussen og Østrig. Den 11. meddeler Pechlin Bülow, at da der nu ingen hindring vil være for væbnet intervention i Holsten, vil han næste dag følge Reedtz' opfordring og tage til København. Der er jo meget, som skal forberedes, og Reedtz mener, „temperaturen“ der er god: „gid så gode beslutninger og frugter må trives deri . . .“.

De „gode beslutninger“, som Pechlin håbede vilde blive truffet efter hans tilbagevenden til København, skulde selvsagt gå ud på opgivelse af Ejderprogrammet, dets talsmænds fjernelse fra statsrådet og tilslutning til, hvad Pechlin i Wien havde lovet Schwarzenberg at ville anbefale den danske regering.¹ Til gennemførelse af dette havde han Meyendorffs støtte. Som det fremgår af et senere brev fra Pechlin til Otto Plessen,² havde denne sidste i breve fra midten af november fremhævet, at det var „en bestemt forudsætning“ [for en ordning], at den danske regering slog ind på et nyt system.

I slutningen af november fik man i København kendskab til instruktionsudkastet for den forbundskommissær, som Frankfurt vilde sende til Holsten for at få dettes aggression standset.³ I udkastet henvistes til forbundsbeslutningen 17. sept. 1846. I stats-

¹ Pechlin omtaler s. 26, D. M. 8. r. IV, sit »gutgeheissenes Abkommen« med Schwarzenberg, sml. s. 6f. om hans »Grundzüge« og »meine persönliche Ansichten«.

² 16/2 51.

³ Statsrådets Forhandl. III, s. 61.

rådsmødet den 26. nov. ønskede flere ministre, at der i Frankfurt skulde nedlægges protest mod, at forbundet havde nogen kompetence vedr. Slesvig. Men Reedtz vilde ikke gå med hertil og henviste til, at han først måtte konferere med Pechlin om sagen.

Imidlertid blev det ikke Frankfurt, der kom til at undertrykke den holstenske revolution. Den 29. nov. nåedes i Olmütz en vis enighed mellem Preussen og Østrig. Blandt de her trufne aftaler var, at alle tyske stater skulde være med ved den endelige ordning af det holstenske spørgsmål. Foreløbig skulde Østrig og Preussen – altså ikke Frankfurt – sende kommissærer til Holsten for at få krigen standset. Begge magter vilde indbyde til en ministerkonference i Dresden i december om den tyske forbundsforfatning. En sådan indbydelse afgik 12. dec. til Danmark.

Den 3. december omtalte Reedtz i statsrådet, at Østrig havde anbefalet os „at udtale os“ før eksekutionstroppernes ankomst til Holsten.¹ Han agtede i denne anledning at konferere med Pechlin og Criminil, før han forelagde statsrådet noget. Sponneck advarede stærkt mod at give yderligere „tilsagn“, men bemærkede i anledning af „den meningsytring af kultusministeren og grev Criminil, som nu var under cirkulation“, hvor ønskeligt det var at komme til et resultat.

Der sigtes her til Madvigs andragende fra 13. okt., at statsrådet skulde tilråde kongen Slesvigs deling (∴ det sydligste Slesvigs forbindelse med Holsten) som forhandlingsgrundlag for en endelig fred.² Madvigs forslag fandt ingen tilslutning hos de andre ministre, og som han selv siger, blev det „aldeles virkningsløst“.³

Nærmere enkeltheder om Reedtz' drøftelser med Pechlin og Criminil kan vist ikke oplyses. Som H. N. Clausen siger, var det dette triumvirat, der søgte en udenrigspolitik gennemført på trods af statsrådets flertal. Jeg skal her lige anføre, at Carl Plessen sidst i november afgav en betænkning om, hvordan en ordnet tilstand i hertugdømmerne igen kunde indrettes.⁴ Hvem der har afæsket ham betænkningen, ses ikke. Pechlin erklærer i det førnævnte brev til broderen, Otto Plessen, at han helt tilegnede sig de i betænkningen fremsatte anskuelser. De gik ud på, at alt skulde være, som det var 17. marts 1848. Slesvigs ikke-inkorporation i

¹ Statsrådets Forhandl. III, s. 71.

² Bagge: Madvig, s. 81 ff.

³ H. T. 5. r. IV, s. 330.

⁴ Einige Gedanken etc. Dateret 27/11. Monarkiets ordning.

Danmark og hertugdømmernes forbindelse måtte garanteres, og hertugdømmernes forfatning skulde kun kunne ændres på den da gældende forfatningsmæssige måde. Men for at sindene kunde falde til ro, måtte der hengå en vis tid, før man gav sig i lag med udkast til en helstatsforfatning.

Da Reedtz den 16. dec. sendte konseilspræsidenten Madvigs andragende og de andre ministres vota herom tilbage, skrev han, at flertallet holdt fast ved Ejderprogrammet. Dettes gennemførelse havde han imidlertid aldrig troet på, „og under de nuværende forhold mindre end nogensinde“. Han var for tiden ved at udarbejde eller få udarbejdet instruktionerne for den evt. afsending til diplomatkonferencen i Dresden og for en dansk kommissær til at træde i forbindelse med Østrigs og Preussens kommissærer til Holsten.

Som forarbejde til disse instruktioner findes en koncept af Reedtz, indeholdende, som renskriften siger „Momenter til en cirkulærdepeche“ (udat.). Det hedder her, at kongen i håb om, at konferencerne i Dresden vil rekonstruere Tyskland på en solid basis og sætte det i stand til at opfylde dets forpligtelser mod Danmark, har bestemt at sende Pechlin dertil som befuldmægtiget. Danmark kræver statholderskabet afsat og Rendsborg besat af danske tropper samt indsættelse af en regering for Holsten i kongens navn. Når dette er opfyldt, vil kongen indsætte en regeringskommission i Slesvig, således beskaffen, at begge nationaliteter betrygges. Hertugdømmerne får særskilte ministre. Der indrømmes ikke Tyskland nogen kompetence m.h.t. Slesvig, men kongen vil til de magter, der har garanteret kronen besiddelsen af Slesvig, erklære, at han ikke vil foretage vilkårlige forandringer i de i hertugdømmernes forfatning begrundede rettigheder. Ordningen af Slesvigs forhold til kongeriget og til Holsten søges tilvejebragt ved notablernes drøftelse. Der vil blive givet udstrakt amnesti.

I statsrådsmøde den 20. meddelte Reedtz, at de nødvendige forarbejder til instruktionerne nu var færdige, men for „voluminøse“ til at forelægges. Han måtte, sagde han, have en vis bevægelsesfrihed i sin politik og ikke nødes til at forelægge enhver note til diskussion i statsrådet, før den afgik. Det var nødvendigt nu at udtale sig over for magterne om de indrømmelser, vi vilde gøre. Pechlin skulde sendes til Dresden, men han foreslog, at A. W.

Scheel fulgte med for at bistå ham m.h.t. forståelsen af forbundsbeslutningen 17. sept. 1846. Endvidere henstillede han, at der, for instrukserne debatteredes endeligt i statsrådet, fandt en konference sted mellem to af ministrene og Criminil og Pechlin. Altså en gentagelse af, hvad der gik forud for Pechlins sendelse til Wien. Majoriteten i statsrådet forkastede dog forslaget; man ønskede at blive bekendt med „forarbejderne“.

Det skete i mødet den følgende dag. Reedtz havde rustet sig med en depeche af 4. dec. fra Meyendorff til Ungern-Sternberg samt en lang, den 20. dateret memoire af Pechlin om instruktionen for udsendingen til Dresden og om de meddelelser, som kongen ifølge fredstraktatens art. 4 havde at give forbundet.¹ Han erklærede, at han i hovedsagen var enig med Pechlin, og oplæste formentlig sine egne „momenter til en cirkulærdepeche“.

Pechlins memoire er et klart og velskrevet, en statsmand værdigt aktstykke. Det fortjener nærmere omtale. Også fordi man kan kalde det hans politiske testamente. Det blev, som det ses af det følgende, hans sidste forsøg på at forme Danmarks rigspolitik efter de politiske grundsætninger, som han anså for alene at kunne sikre det dansk-tyske monarkis fremtid.

Han begyndte med omtale af Olmütz-aftalerne, som han fandt langt ugunstigere for Danmark end den af Radowitz i oktober foreslåede kommission ad hoc.² At fuldbyrdelsen af freden flyttedes fra Frankfurt til forhandlinger med Østrig-Preussen („in die Wege der Punctation“), kunde der dog formentlig ikke indvendes noget imod. Stedet for forhandlingerne vil i 1. række være Wien, i 2. Berlin.

Hovedpunktet for disse var fortolkningen af forbundsbeslutningen 17. sept. 1846. Over for Østrig var Danmark nu berettiget til at holde dennes anvendelse inden for de grænser, som den ved Pechlins forhandling med Schwarzenberg opnåede erklæring af 18. sept. satte (se s. 155). Men ved anmodningen til forbundet om dets intervention var man forpligtet til at meddele sine „pacifikationshensigter“, hvad ikke var sket. Manifestet 14. juli var ikke nok, heller ikke de instruktioner, Pechlin havde med på sin mis-

¹ I statsrådsprotokollen dateres Meyendorffs depeche fejlagtigt til den 7. Se Tegoborskis dep. 16/12 til Nesselrode. – Om Pechlins uunderskrevne memoire har jeg i »Great Britain«, s. 106 skrevet, at den »presumably« skyldes Pechlin. »Presumably« skal slettes.

² H. T. 12. r. V, s. 67.

sion til Wien. Schwarzenberg krævede besked om regeringens egne hensigter m.h.t. ordningen af hertugdømmernes forhold. Han hævdede, at den Biegelebenske betænkning var en „retsdeduktion“, og tillige, at den opfyldte alle danske krav om genoprettelse af helstaten, som den var i 1846. Det kunde Pechlin ikke indvende noget imod. Men han påstod (postulerede), at en betingelse for en yderligere erklæring var Holstens foregående frivillige eller tvungne underkastelse. Samme sprog førte Bülow i Frankfurt i sin erklæring af 12. okt. Det svarede til en bestemmelse i art. 27 af Wiener Schlussacte, at efter en indskriden til opretholdelse af den lovlige orden fremsættes en beroligende erklæring.

Ganske vist skulde man aldrig opgive den påstand, at forbundet ingen kompetence havde m.h.t. Slesvig („die nie aufzuzugende Behauptung“). Men af det østrigske Denkschrift fremgik, at man også i selve forbundslovgivningen fandt en kompetence til at kræve hertugdømmernes forbindelse opretholdt. Art. 56 Wiener Schlussacte foreskrev, at landstænderske i virksomhed værende forfatninger kun kunde ændres på forfatningsmæssig måde. Derfor krævedes ikke blot de holstenske provinsialstænder genoprettet, men også Holstens forbindelse med Slesvig, der var bekræftet i loven om provinsialstænderne 28. maj 1831. Heri nævntes tillige den fælles overappellationsret.

Det danske fredsforslags tilbud af 17. marts om fællesskab mellem hertugdømmerne af visse materielle interesser var aldrig fuldstændig accepteret af Schwarzenberg. Freden var desuden ikke blevet sluttet på basis af fredspræliminærerne, men med forbehold af de gensidige rettigheder før krigen.

Al videre underhandling må føres ud fra forbundsbeslutningen 1846. At dette også er Ruslands opfattelse, fremgår af Meyendorffs depeche af 4. dec. til Ungern-Sternberg. Derfor må regeringen oplyse, hvordan den vil ordne hertugdømmernes forhold. Den må være imødekommende for at undgå forbundets påberåbelse af ovennævnte art. 56. Der må også udstedes en beroligende erklæring om regeringskommissærens virksomhed i Slesvig.

Vigtigst er erklæringen om genoprettelse af hertugdømmernes tidligere forbindelse. En fælles landsrepræsentation er selvsagt udelukket, da den ikke bestod tidligere, og en fælles lokalregering er ligeledes betænkelig. En vis omdannelse af statsrådet var ønskelig (sml. Pechlins tidligere forslag herom). Hertugdømmernes

fællesskab, hævder Pechlin, bliver da væsentligt det, at de har del i alt, hvad der gør monarkiet til et organisk hele og som sådant bliver forvaltet fra København af et centralorgan for den pågældende lovgivning.

Men hvad vinder Danmark da ved sine ofre og sine sejre, når det lader Slesvig træde tilbage i et forhold til Holsten, som har været årsag til krigen, kan man spørge, skriver Pechlin. Jo, den bedste garanti, finder han, består deri, at man uden forbehold godkender hertugdømmernes ved historie, lovgivning og kongelige tilsagn helligede forhold.

Sejre, hvorved eget land genvindes, afgiver ikke grundlag for nye rettigheder. Men mister de derfor deres værdi, når man betænker, at et folk på knap halvanden million mennesker med eksempellos opofrelse og dets uforlignelige hærs tapperhed i en tid som de sidste års har reddet det danske monarki uden tab af een landsby?

Sådant vil ganske vist ikke tilfredsstille nationalitetsprincippet tilhængere. Men dette princip, der i dets ubetingethed allerede har avlet for megen ulykke og omvæltning, er ikke kabinetternes. London-protokollen, fælles arvefølge og manifestet 14. juli strider derimod.

Hvis det anførte, hedder det mod slutningen i memoiren, forfejer sin virkning hos det kongelige ministerium, vil fred ikke kunne opnås.

I direkte tilslutning til Carl Plessens forslag anbefaler Pechlin en overgangstid for at berolige gemytterne: indsættelse af regeringskommissioner i de 3 hertugdømmer under direktører, der indgyder tillid, og udsættelse af notabelforsamlingen. Kun ved den roligste overvejelse og ved forening af alle på en gunstig udgang rettede bestræbelser vil man overvinde de store vanskeligheder ved vor stilling og nå til målet, „en sand ydre og indre fred“.

Pechlins memoire fik ikke den virkning, han attråede. Den blev i statsrådsmødet genstand for kraftig kritik. H. N. Clausen sagde således, at det var indlysende, Pechlin, „idet han tillagde sin erklæring af 7. sept. 1846 en umotiveret betydning“, vilde have alt ført tilbage til status quo på den tid. Med rette pegede Madvig på, at nødtes man til at tiltræde helstatsplanen på basis af omtalte status quo, måtte det nødvendigvis medføre „en tilbagegang m.h.t. Danmarks grundlovmæssige forfatning“. Som det nationale partis

hovedfører optrådte Sponneck, der først vilde fravige Ejderprogrammet, når stormagterne afgav erklæringer, der tvang os dertil.

Dagen efter anmodede Reedtz som følge af statsrådets afvisning af hans forslag om sin afsked.¹ Han lod sig dog bevæge til at fortsætte og prøvede ved en rejse til Roskilde at overtale Pechlin til at tage til Dresden, men uden fuldmagt til foreløbig at meddele nogen plan for monarkiets ordning. Pechlin afviste dette, bestemt på at alt nu burde prøves for at gennemføre sine planer. I mødet den 27. meddelte Reedtz, at han derefter havde overdraget Bülow sendelsen med instruktion om så længe som muligt at virke for statsrådets majoritets anskuelser. I øvrigt oplyste han, at den russiske repræsentant troede, at Dresden-konferencerne kun vilde beskæftige sig med Tysklands forfatnings sag.

Sin forbitrelse over, at Reedtz ikke satte sin stilling ind på at gennemføre Pechlins standpunkt, giver denne frit løb i sit arbejde fra 1854 om dansk politik i 1850.² Reedtz havde, skriver han, før mødet den 21. sagt at ville stå og falde med ham, men „hr. v. Reedtz vilde forblive minister“. Uden at spørge ham havde han ligeledes gjort Bülow til hans efterfølger i Frankfurt. Pechlin havde villet, at „alle slesvigere og holstenerer“, ansatte i højere stillinger i ind- og udland, skulde tage deres afsked for derved at fremkalde systemskiftet. Forkasteligt fandt han det derfor, da Criminil (og Carl Plessen) straks i det nye år overtaltes til at gå til Holsten, selv om visse af Criminil stillede betingelser opfyldtes (sml. nedenfor). Derved, bebrejdede han dem, havde de forlænget ministeriets liv.

I statsrådets møde på årets sidste dag forelagde Reedtz et udkast „til at betegne de grænser, indenfor hvilke han må have frihed til at bevæge sig med hensyn til forbundsbeslutningen af 17. sept. 1846“.³ Det bestemtes, at udkastet med bilag skulde cirkulere mellem medlemmerne. Det samme skulde Sponnecks plan for monarkiets fremtidige ordning, meddelt i mødet den 23. dec., samt den memoire, som han havde under arbejde. Den havde han åbenbart færdig den 3. jan., hvorefter cirkulationen tilendebragtes den 6.

Sponnecks nu forelagte plan indeholder i modsætning til ud-

¹ Monarkiets ordning.

² D. M. 8. r. IV, s. 27f.

³ Statssekretariatets journalsag 188–189/1850.

kastet i august kun 7 artikler; den sidste siger, at den mere detaljerede udvikling af bestemmelserne forbeholdes forhandlingerne i notabelforsamlingen. Opsætningen er påvirket af Pechlins udkast; de væsentlige bestemmelser er i øvrigt som i Sponnecks plan fra august. Det skal dog nævnes, at udtalelserne om realunion med Slesvig og personalunion med Holsten og Lauenborg er gået ud. Om disse hed det i den første plan, at de som dele af det tyske forbund vedblev at bevare deres statsretlige selvstændighed, befæstet ved konstitutionelle forfatninger, og at kongehertugen, så vidt det stod til ham, vilde lade dem deltage i de øvrige tyske forbundsstaters udvikling.

Skønt ministeriets flertal var tilhængere af Sponnecks plan, undlod man ved møderne i begyndelsen af januar at lægge sig fast på denne. Det skyldtes, at man for at få Reventlow-Criminil til at gå som kongelig kommissær til Holsten for at træde i forbindelse med den østrigske og preussiske bøjede sig for hans betingelser. De gik ud på, at han vilde have lov evt. („når det var nødvendigt“) at erklære sig som tilhænger af status quo ante (hvad dog ikke udelukkede evt. ændringer) og at arbejde herfor, selv om majoriteten havde en anden opfattelse, d.v.s. spørgsmålet om monarkiets endelige ordning skulde stadig stå åbent.

I mødet den 7. januar foreslog Reedtz afsendelse af grev Criminil som kommissær på de her nævnte vilkår, men at Sponneck skulde tage til Wien for at forsøge, om majoritetens – hans eget – forslag kunde finde billigelse hos Schwarzenberg. Det indvilligede finansministeren i. Den 11. tog han afsted, og var den 15. februar igen tilbage i København med tilsyneladende meget positive resultater af sine forhandlinger.

Den 16. skrev Pechlin til Otto Plessen og omtalte det gode udfald af Sponnecks rejse, og hvor tilfreds han var med, at Reedtz havde haft held med sit dristige forslag (Sponnecks sendelse). Ingen vilde, mente Pechlin, være mere skikket til at gennemføre en systemforandring i landet end Sponneck, „hvis han med oprigtighed lægger hånd på værket“. Hertil hørte, skrev Pechlin, at han begyndte med at sende rigsdagen hjem, uden at „de usalige lovforslag og motioner“ fik kongelig sanktion. „Monarkiet til Elben, det er ordet, som indbefattende det væsentligste af forbindelsen mellem begge hertugdømmer, og eo ipso sættende rigsdagen i anden linje og på samme med Slesvigs og Holstens konservativt

formede landdage“. Den anden søjle under Danmarks fremtid som en ærefuld monarkisk stat er den hurtige afgørelse af successionsspørgsmålet.

I slutningen af marts meddelte Reedtz i statsrådet, at nu var det nødvendigt at søge successionssagen ordnet. I mødet den 30. erklærede Frederik VII sig rede til at underskrive en henvendelse til den russiske kejser, i hvilken udtaltes, at kongen af det oldenborgske hus vilde foretrække prins Christian af Glyksborgs linje. Kongen betingede sig i mødet, at prins Christian ikke måtte nævnes som successor – vel en slags hævn for prinsens og prinsesse Louises afvisende holdning over for grevinden.

Reedtz sagde i mødet, at Pechlin var bestemt til at tage til Petersborg med skrivelsen til kejseren. Fra flere sider udtaltes i det følgende møde (1/4) stor betænkelighed ved at overdrage sendelsen til en mand, der „for få måneder siden havde sondret sig fra ministeriets politik“. Denne mission skulde ikke tjene til at hæve ministeriets aktier, konstaterer H. N. Clausen i en senere omtale af dem.¹ Reedtz havde imidlertid afgjort sagen uden drøftelse med sine kolleger.

Af koncepterne til kongens skrivelse til kejseren og af Reedtz' meddelelse til Pechlin om overdragelsen af sendelsen til denne ses, man først havde tænkt at anmode kejseren om at renoncere på evt. rettigheder til dele af Holsten til fordel for prins Christian og hans efterkommere.² Kongens nævnte betingelse i statsrådsmødet gjorde det nødvendigt at ændre „en faveur du Prince Christian . . . et de sa descendance“ til „en faveur de la descendance du Prince Christian . . .“.

Skrivelserne til kejseren og til Pechlin er daterede henholdsvis den 2. og den 4. april. I den første nævnes, hvordan den oldenborgske kandidatur i sin tid kom i stand ved kejserens beslutning, men at Oldenborgs opførelse nu havde gjort denne kombination næsten umulig. Kongen vilde derfor henlede opmærksomheden på den Glyksborgske linje, men vilde underordne sine personlige ønsker kejserens mening. I Reedtz' meddelelse til Pechlin om sendelsen fremhæves dette nye bevis på kongens tillid til ham.

¹ H. N. Clausen, s. 388.

² U. Min. Dossiersager. Arvefølge (1848–51). Denne pk. samt depecherne fra St. Petersborg er kilde for den følg. fremstilling. Hvor kilden er depecherne (= dep.), angives dette særskilt.

Trods Pechlins dårlige helbred – han led på denne tid af hypokondri og søvnløshed – mente han at burde påtage sig hvervet. Han havde også selv (i sept. 50) over for Nesselrode taget til orde for denne kombination. Hans afrejse må være sket kort efter skrivelsen til ham. Den 8. ankom han til Dresden, hvor han hvilede ud et par dage, og hvorfra han skrev til Meyendorff og udbad sig hans bistand til sit hverv. Ved månedens midte var han i Warschau, hvor de russiske autoriteter modtog ham ærefuldt og lettede hans følgende besværlige rejse. Den 21. om aftenen ankom han til St. Petersburg, rejsens mål.

Til udførelsen af sit hverv havde Pechlin god hjælp af vor derværende udsending, O. Plessen. Denne havde også i brev til Reedtz af 16. april forsikret, at Pechlin hos Nesselrode vilde få en god modtagelse.¹ De (Reedtz) og Pechlin er kanslerens folk, skrev han. Men han dulgte ikke, at Nesselrode i øvrigt fandt, at alt gik ad Hekkenfeldt til i Danmark (grundloven!).

Hos Nesselrode fik Pechlin audiens den 23. Plessen havde forud meddelt Nesselrode afskrift af kongens skrivelse til kejseren.² I samtalen meddelte Nesselrode, at kejseren ikke havde noget imod det danske ønske om at bytte den oldenborgske linje ud med prins Christians; han føjede til, at prinsen havde erhvervet sig kejserens særlige velvilje. Efter at have givet en fremstilling af arveforholdene spurgte Pechlin, om Rusland vilde give afkald på krav vedrørende den tidligere storfyrstelige del af Holsten til gunst for Glyksborg. Det bekræftede Nesselrode. En konference om successionen tænkte Nesselrode sig nærmest holdt i Wien eller Berlin. Han havde dog heller intet imod London, som Pechlin nævnte, men gjorde opmærksom på den modstand, Danmark der kunde vente fra Preussens gesandt, Bunsen.

Efter Nesselrodes ønske blev Pechlin sat i forbindelse med baron Sacken i det russiske udenrigsministerium, og med ham forhandlede han og Plessen så om formen for de dokumenter, der evt. skulde udstedes.

Den 28. havde Pechlin audiens hos kejseren, der udtalte sig ganske som Nesselrode havde sagt.³ Da Pechlin undlader at beskrive det indtryk, som synet af „den ophøjede hersker“ gjorde

¹ Monarkiets ordning, læg 5.

² Pechlins dep. 29/4, nr. 2; sml. Plessens dep. 24/4, nr. 15.

³ Dep. 29/4, nr. 3.

på ham, nødes vi til det samme. Ved audiensen nævnte Pechlin, at Augustenborgerne muligvis også vilde hævde successionsrettigheder til det storfyrstelige Holsten. Kejseren sagde, de i hans øjne var forræddere og slet ingen rettigheder havde. Pechlin omtalte, at Berlin kunde tænkes at ville modsætte sig den påtænkte successionsordning, hvad heller ikke kejseren fandt usandsynligt: Jeg er blevet vænnet til at møde opposition fra den side. Da audiensen var forbi, tog kejseren, skriver Pechlin, på det nådigste (auf das huldvollste) afsked med mig, rækkende mig hånden.

De to officielle depecher om samtalen med Nesselrode og audiensen hos kejseren indeholder intet om den af det nationaldanske parti ventede russiske kritik af dets politik. At den ikke var udeblevet, ses af et samtidigt brev fra Pechlin til Reedtz.¹ Han betegner brevet som konfidentielt, ikke privat, og siger sig for øvrigt at være så „miserabel“, at han er ude af stand til at skrive et privatbrev. „Jeg gjorde, som De ønskede, med hensyn til de så stærkt begærede oplysninger (Aufschlüsse), retfærdiggjorde så meget, jeg formåede, selv om også uden at gøre synderligt indtryk“. I går modtog jeg en opfordring til systemskifte, som kejseren vil ved mig have befordret til kongen.

Udførligere end i dette brev gik Pechlin i et andet fortroligt brev til Reedtz, skrevet 5. maj, ind på kejserens kritik og sine egne forklaringer.² Den danske politik havde, hvad der fremgik af Ungern-Sternbergs rapporter, stadig en ultranational farve, udtalte kejseren. Men modsatte Danmark sig velmotiverede krav fra Tyskland, vilde Rusland ikke længere støtte os. Da kejseren tillod Pechlin nogle bemærkninger hertil, gjorde denne opmærksom på krav – han siger ikke hvilke – fra Østrig og Preussen, der hindrede en fuldstændig genoprettelse af status quo ante, og at denne på grund af de i Danmark og Tyskland indtrådte forandringer også måtte være en modificeret. Pechlin henviste desuden til Sponnecks i Wien og Berlin og af Meyendorff billigede organisationsprojekt, som vilde blive forelagt for notablerne, der snart vilde blive indkaldt.

Kejseren hørte, skriver Pechlin, med venlighed på mine bemærkninger, men gik ikke ind på dem. Sig kongen, endte han, hvor meget jeg vil beklage ikke mere at kunne repræsentere Dan-

¹ 29/4, uden nr. Dep.

² Monarkiets ordning, læg nr. 5.

marks sag, så snart jeg ikke længere formår at finde retten på dets side.

I de efter audiensen følgende dage havde Pechlin bl. a. audienser hos medlemmer af den kejserlige familie og en ny samtale med Nesselrode. Den 5. maj kl. 1 kaldtes han til Nesselrode for at læse kejserens svar på Frederik VII.s henvendelse. Svaret blev for Pechlin, i hans sygelige tilstand, en højst ubehagelig overraskelse. Den bestod i, at kejseren i stedet for at udtale sig til gunst for prins Christians descendens erklærede sig til gunst for prins Christian og hans descendens.

Pechlins og Plessens følgende anstrengelser hos Nesselrode for at opnå en redaktionsforandring viste sig forgæves. De to breve – det til kongen og et til storhertugen af Oldenburg om kejserens beslutning – var allerede underskrevne. Nesselrode vilde ikke indrømme forandringens vigtighed og sagde, at kongen frit kunde vælge mellem prins Christians descendens. Renunciationen gjaldt ikke prinsen individuelt, men hans linje. Gennem Ungern-Sternberg kendte Nesselrode jo kongens øjeblikkelige, „lette indisposition“ mod prinsen, men dette kunde han ikke berøre for kejseren. Og denne vilde ikke høre tale om den virkelige grund til at foretrække descendensen, nemlig at denne ved moderen, prinsesse Louise, vilde medbringe arvekravene efter Kongeloven. – Vær tilfreds med mine forklaringer, sagde Nesselrode, som jeg vil gentage i en tillægsdepeche til Ungern-Sternberg. Det gjorde han også.

Den 6. om aftenen forlod Pechlin St. Petersborg. Det russiske postvæsen havde stillet en vogn med postfører til hans rådighed, for at han kunde rejse så bekvemt som muligt.¹ Ved afrejsen fik han den russiske St. Anna orden i diamanter.

I et brev samme dag til Bülow kalder Plessen Pechlins tilstand beklagelsesværdig: Han er meget lidende, uden al energi, gør sig bekymringer over stort og småt. Du ved, skriver Plessen, at kansleren sætter stor pris på Pechlin, og han har behandlet ham med megen opmærksomhed og mere end een gang i disse 14 dage sagt ham, at resultatet af hans sendelse i hele sit omfang vil svare til kongens ønske. Det er dog ikke lykkedes mig at få Pechlin i en anden stemning, fortsætter Plessen. Han tror, resultatet vil gøre et ugunstigt indtryk i København; jeg vil gøre mit bedste for, at dette ikke sker.

¹ Plessens dep. 8/5, nr. 20.

Det gjorde han i to depecher af 12. maj, den ene betegnet „confidentielle“, den anden „très-confidentielle“ samt i et brev af samme dag til Sick. Nogle af oplysningerne her er givne i det foregående. I den fortrolige depeche hævder Plessen, at Pechlins mission har været kronet med fuld succes, men omtaler dernæst redaktionsforandringen, der „ved første blik“ måske kan synes at svække det gunstige indtryk af missionen. Han havde assisteret ved Pechlins samtaler med Nesselrode og med baron Sacken og kunde bevidne, at redaktionsforandringen havde måttet overraske dem.

I den „meget fortrolige“ depeche frarådede Plessen bestemt at søge kejserens formulering ændret. Pechlin, skrev han, anså sin mission som mislykket, frygtede for kongens misnøje og for at have kompromitteret Reedtz over for Deres kolleger. Plessen håbede, han heri tog fejl, og i hvert fald kunde han ikke have handlet anderledes. – I brevet til Sick anser Plessen redaktionsforandringen nærmest som en tilfældig sjuskefejl. Her som andetsteds dvæler han ved Pechlins sygelige tilstand, håber, han vil underkaste sig en alvorlig kur og holde sig borte fra alt, der kan ophidse ham, og hertil er selv det mindste i stand.

Samme triste indtryk af Pechlins helbredstilstand fik Bielke, som i Berlin traf ham på tilbagerejsen. „Den stakkels Pechlin“, skrev han til Plessen, „var i en beklagelsesværdig tilstand, han er fysisk og moralsk knækket, og denne overbevisning gør ham ulykkelig og bibringer ham fikse ideer, som man ikke kan få ham fra . . .“.¹

I en udenrigsministeriel beretning af 23. maj til kongen siges, at Pechlin i forgårs (d. 21.) var vendt tilbage fra sin mission. Men, hedder det videre, da kejserens skrivelse allerede er kongen bekendt – en kopi af den som af andre dokumenter var med skib sendt af Plessen – og da hans sundhedstilstand var mindre tilfredsstillende efter den højst besværlige rejse, håbede Pechlin, kongen ikke vilde tage det unådigt op, at han et par dage hvilede ud hos familien i Roskilde og først den 25. overrakte kejserens svar.

Allerede inden Pechlins hjemkomst var ministeriet blevet bekendt ved en depeche af 1. maj fra Nesselrode til Ungern-Sternberg med Ruslands stærke misbilligelse af Danmarks politik i Slesvig. Reedtz foreslog derfor at sende en udsending til Warschau,

¹ 26?/5 51. Correspondance politique particulière.

hvor der forberedtes et møde mellem kejseren, kongen af Preussen og den østrigske kejser, for at forklare og forsvare den danske politik. I statsrådsmødet den 20. maj enedes man om at overdrage denne mission til udenrigsministeren selv.

Hvorvidt Reedtz inden det næste møde, der holdtes dagen efter under kongens forsæde, har været i forbindelse med den hjemvendte Pechlin, fremgår ikke klart af mødereferatet, men er vel sandsynligt. Reedtz' udtalelse om, at kejseren til Pechlin havde udtalt sin misbilligelse af den danske politik, kan bygge på Pechlins tidligere nævnte konfidentielle breve. Når Reedtz meddelte, at kejseren aldeles havde tiltrådt kongens forslag om „successionens overgang til prins Christian af Glyksborgs descendens“, er det, som vi har set, ikke korrekt.

Det blev naturligvis den russiske redaktionsforandring, der optoges i den velkendte Warschau-protokol af 5. juni, som Reedtz under sit derværende ophold undertegnede sammen med Nesselrode og Meyendorff.¹ Den blev grundlaget for de følgende forhandlinger om successionssagen, der henlagdes til London og afsluttedes ved protokollen af 8. maj 1852. Ifølge denne skulde ved Frederik VII.s død prins Christian kaldes til trønfølger i det danske monarki og efter ham hans mandlige descendens i ægteskabet med prinsesse Louise.

Eet resultat af sit Warschau-ophold medbragte Reedtz således, da han i slutningen af juni – efter ophold også i Berlin og Wien – atter var i København. Derimod mislykkedes det at forsvare og forklare den danske politik. Man krævede et systemskifte og de nationalliberale ministre Madvig og H. N. Clausen fjernet fra regeringen. Den 14. juli dannedes A. W. Moltkes 3. ministerium, hvoraf H. N. Clausen ikke længere var medlem. Derimod forblev Madvig i ministeriet, der er blevet kaldt „halvvejsministeriet“ – den halve vej mod et helstatsministerium. Den 18. okt. udtrådte Reedtz, og C. A. Bluhme blev hans efterfølger. I Bluhmes lod faldt det afgørende at bidrage til det systemskifte, der markeredes ved 28. januarkundgørelsen 1852.

Pechlins mission til St. Petersborg i trønfølgesagen blev hans sidste bidrag til dansk rigspolitik. I sine erindringer siger han, at da han i vinteren 1851–52 tog ophold i København, slog han

¹ Great Britain, s. 157f.

politik af hovedet. Det er nok lettere sagt end gjort. Hans sindstilstand har i øvrigt næppe egnet sig til en aktiv indgriben. I statsrådsmødet den 2. dec. meddelte Bluhme, at Pechlin havde skrevet til ham om atter at komme i virksomhed, enten som gesandt – posterne i London og Berlin var ledige – eller til anvendelse i hertugdømmerne. Bluhme foreslog dog til nævnte poster Bille og Bielke; om det andet alternativ refererer statsrådsprotokollen ingen udtalelse af ham.

Pechlin hævder i sine erindringer, at Bluhme i forståelse med sine ministerkolleger skal have tilbudt ham ministerposten for Slesvig i det kommende helstatsministerium, og at han sagde ja.¹ Posten besattes imidlertid med Carl Moltke. Østrig havde „krævet“ denne ligesom Criminil for Holsten. I min undersøgelse i sin tid (H.T. 11. r. V) af helstatsministeriets dannelse har jeg ikke fundet Pechlins navn nævnt. Hvad der forekommer mig at kunne have talt i hans favør, er, at han var født på Als. Frederik VII kan måske også have nævnt ham?

Det fremgår af et brev fra Carl Plessen fra 3. jan. 52,² at Pechlin kort før har fortalt ham om sin helbredstilstand og om sit mismod, hvorover Plessen udtrykker sin deltagelse. Pechlins gunstige dom om Bluhme har derimod glædet Plessen, da Bluhme indehar den i øjeblikket vigtigste post (udenrigsministeriet), og Plessen ønsker alt godt for de forhandlinger, som Bille sidst i december havde ført i Wien og Berlin. Men, fortsætter Plessen, ordet „helstat“ er i sig selv ikke nok; det afgørende er indholdet, som må være „en i alle sine dele sammenvirkende organisme“. Og vil man virkelig en sådan? Det var han stadig ikke helt overbevist om. Formentlig ønskede han stærkere holstensk indflydelse i de højeste regeringskredse. I brevet nævner Plessen, at han i Kiel tilfældigt havde truffet Scheel (Scheele), der var oprådt som kritiker af de Tillisch-Regenburgske sprogreskripter. Det havde skadet ham, mener Plessen, i Danmark og uden at gavne ham i Holsten.

Billes, her af Plessen nævnte forhandlinger fik stort set et gunstigt udfald. Og ved dannelsen af helstatsministeriet i januar 52 med Criminil og Moltke som ministre for hertugdømmerne

¹ Biografien i Dansk Biografisk Leksikon godtager uden kritik denne oplysning. Sml. s. 124, anm. 3.

² Pechlins privatarkiv.

opfyldtes Østrigs – og Preussens – personkrav. Kort efter kunde Holsten igen stilles under kongens (hertugens) suverænitet.

Plessens omtalte mistillid til, om en virkelig helstat var regeringens program, bestyrkedes, hedder det i brevet, ved at høre, at man tilsigtede at flytte kræfter, der var rede til at tjene „en sand helstat“, syd på (nach dem Süden). Man fristes til at tro, han herved tænkte på Pechlin. I hvert fald blev det dennes lod. Da han ikke opnåede den attråede ministerstilling for Slesvig, søgte han først på året 52 embedet som landdrost og guvernør i Lauenborg. Han udnævntes hertil 18. marts. I april holdt han sit indtog i Ratzeburg.

I Pechlins i 1852 udkomne „Gedichte“ skildrer han sig selv i digtet „Der Hafen“ som „Der Wanderer“. Hans viden og vilje, hævder han, har altid skullet tjene retten. I den tvedragt, som sønderlog det danske monarki, vandt ingen, tabte alle. Hvor højt havde han ikke begæret at få andel i at stifte „einen neuen Herzensfrieden – nicht einen Friedensschluss bloss auf Papier“. „Es sollt' nicht sein“. Det skulde ikke så være.

9. Guvernør i Lauenborg. Syvårigt otium. Tilbageblik og Tidsbetragtninger

Lauenborg talte ifølge folketællingen 1845 knapt 50.000 mennesker. Det var delt i 4 amter og besad indtil 1848 en meget konservativ stændersk repræsentation, kaldet „ridder- og landskab“. Da det slesvig-holstenske oprør udbrød, vilde lauenborgerne ikke deltage i krigen mod deres hertug, men ønskede at forholde sig neutrale. Den nye centralmyndighed i Frankfurt sendte i juli den badensiske gehejmeråd Welcker som forbundskommissær til Lauenborg. Han overdrog en 3-mands administration (senere kaldet statholderskab) at styre landet. Det vedblev den med, skønt Lauenborg et par gange inden freden skiftede overøvrighed. Welcker og hans sekretær, den unge digter V. von Scheffel, synes at have taget deres hverv med ro i de måneder, de var i Ratzeburg. Bogstaveligt skal Scheffels vers herom vel ikke tages: Es war ein Kommissari – Der soff bei Tag und Nacht. – Er hatt' einen Sekretari, – Hat's ebenso gemacht. – Efter at centralmyndigheden i Frankfurt i foråret 1849 igen havde overtaget den

øverste myndighed i Lauenborg, indførtes her i maj en ny forfatning, formet i tidens ånd.

I januar 1851 overtog Reventlow-Criminil, som tidligere omtalt, stillingen som kgl. kommissær for Holsten og Lauenborg. Det førnævnte „statholderskab“ hørte op, og den ved „grundloven“ af 1849 skabte landsforsamling opløstes. Hvad angik den gamle stænderske forfatning med „ridder- og landskab“, stilledes en „revision og ordning af forfatningen“ i udsigt. I januarkundgørelsen 1852 hedder det herom, at kongen efter foregående forfatningsmæssig forhandling med vort tro ridder- og landskab vil kundgøre sine allerhøjeste beslutninger om forfatningen.

Der skulde gå en rum tid, inden disse så lyset – omtrent to år efter at Pechlin i foråret 1852 havde overtaget den øverste stilling i hertugdømmet som landdrost og guvernør. Landdrosten plejede at få titel af guvernør, hvad dog ikke skete med Pechlins efterfølger. Han var præsident i landsregeringen, hvori sad to regeringsråder, samt i konsistoriet og var fælles øvrighed for de 4 amter.

I betragtning af Pechlins optagethed af og deltagelse i dansk rigspolitik kan guvernørstillingen næppe have forefaldet ham særlig attråværdig, om end den økonomisk var fordelagtig. Men selv i det fra monarkiets centrum fjerne Ratzeburg har han i hvert fald som kritisk tilskuer fulgt de skiftende faser i arbejdet på at iværksætte en helstatsforfatning.

Først den 20. dec. 1853 udkom patentet om Lauenborgs „indre forfatning“, navnlig med henblik på landsrepræsentationen. Patentet udstedtes efter foregående forhandlinger med lauenborgske notabler og med ridder- og landskab. Landstænderne fik bestemmelsesret om nye skatter, og de forskellige stænder fik en mere ligelig repræsentation, idet også bønderne blev repræsenterede. Ridder- og landskab udtalte i en adresse fra april 54 deres tak.¹ Pechlin, der havde medvirket i de besværlige forhandlinger og fået resultatet anerkendt på højeste sted, siger, at hermed trådte den forbedrede, gamle lauenborgske forfatning efter 3 års søvn igen i virksomhed til almindelig tilfredshed.

Det sværeste spørgsmål stod tilbage: den udlovede helstats-

¹ Sml. Archiv des Vereins für die Geschichte des Herzogtums Lauenburg. VI, Heft 2 (1900), s. 108. – S. Kleinwort: Kurzgefasste Geschichte des Herzogtums Lauenburg (1874). S. 32.

forfatning for de anliggender, der var fælles for alle monarkiets dele. Det Ørstedske ministeriums konservative helstatsforfatning af 26. juli 1854 stødte imidlertid på den danske rigsdags voldsomme modstand. I efteråret foretog kongen sammen med grevinden en rejse gennem hertugdømmerne og besøgte på denne landdrosten i Pinneberg, L. N. Scheele. Under forhandlinger med denne besluttedes et systemskifte. I december dannedes det P. G. Bangske ministerium med Scheele som udenrigsminister og minister for Holsten og Lauenborg. Han blev således Pechlins overordnede.

Det var under kongens rundrejse i hertugdømmerne, at også Lauenborg og guvernørboligen i Ratzeburg fik kongeligt besøg. Frederik VII med gemalinde og stort følge kom om eftermiddagen den 1. november med ekstratog til Ratzeburg.¹ Om aftenen gav Pechlin en glimrende fest med 66 deltagere for ham i guvernørboligen. En deltager taler om den noble og venlige værtinde og siger, at Pechlin viste sig som altid rolig, værdig og stiv. Han vakte dog misstemning hos kongen ved at undlade at udbringe grevindens skål. Dagen efter besøgte kongen Mölln og Lauenborg. Lørdag den 4. gav ridder- og landskab en stor fest for kongen. Den følgende formiddag forlod han og følget Ratzeburg. Efter avisreferaterne at dømme har besøget været yderst vellykket. Overalt i byen vajede Danebrog; der var vældig tilstrømning af folk, som vilde se kongen, og hurraråbene lød, hvor han viste sig.

Ved ridder- og landskabs taffel havde kongen fru Pechlin til bords, og Pechlin grevinden. Underholdningen med hende var, siger Pechlin i erindringerne, meget levende, og hun var meget forekommende mod ham. Kongen skal have haft den elefantorden med, der var blevet Pechlin tilbudt i juli 1850, men den blev ikke overrakt. På grund af udeladelsen af skålen for grevinden? Ved kongens afrejse overrakte overhofmarskallen Pechlin en dåse med brillanter med kongens billede – men dyret fik han altså ikke.

Den relative tilfredshed, hvormed Pechlin vel kan have set på Bluhmes og Ørsteds konservative helstatsministerier, afløstes af bitter kritik ved ministerskiftet i december 1854.

Et brev fra Bülow ved juletid 1854 gav Pechlin naturlig anled-

¹ Pechlins erindringer har fejlagtigt årstallet 1855. – *Altonaer Mercur* 2., 4., 7. og 8. nov. 1854. – F. C. Schiøtt: *Minder fra Frederik VII.s reise i Holsten og Lauenburg* (i *Museum*. 1891. II, s. 171–79).

ning til i sit svar (27/3 55) at dvæle ved deres fælles virksomhed i efteråret 1850 for mål, „hvis opnåelse havde skullet bære andre frugter. Tilintetgørelsesprocessen er i fuld gang. Vel kunde dådkraft have afværget dette; men med grundloven og D. [grevinde Danner] er der ikke andet at sige end: Lad alt håb fare! Den erfaring vil S. [Scheele] vel også allerede have gjort eller snart gøre.“

Fra den hjemlige politik vender Pechlin sig i brevet til den „verdenstragedie“, der optager alle hans tanker, kampen mellem vestmagterne og Rusland i Krimkrigen. Nu sidder man, skriver han, allerede ved det grønne bord med terningerne om Europas fremtid. Han må derved tænke på den nyligt indledte diplomatkonference i Wien, som imidlertid forblev resultatløs.

Til slut omtaler Pechlin, at det er heldigt for ham, at han i denne sin afkrog og i en vinter, der ikke synes at ville få ende, har fuldt op at gøre – 10 til 12 timers dagligt arbejde. Hertil må nok regnes, hvad han selv udover sine embedsforretninger gav sig i lag med. F.eks. hans historiske fremstilling med ham selv som hovedaktør „Zur dänischen Politik im Jahr 1850“ med ca. 100 bilag, hvilket arbejde, han fortæller, er endt.¹ Men til hvad nytte? spørger han, da man næppe selv i fortrolighed kan meddele andre det. – For en senere tids historieforskning kan det dog altid gøre nytte.

Ifølge en optegnelse fra 1861 af Pechlin skal han under Krimkrigen som korrespondent til det konservative og russiskvenlige Berlin-blad „Kreuzzeitung“ have virket til fordel for Rusland og have modtaget Nesselrodes store anerkendelse herfor. Af et brev til sin hustru (4/1 56) ses, at Pechlin i marts 55 [54?] skrev i „Kreuzzeitung“ om konflikten. Under et Berlin-ophold i 1855, hedder det i optegnelsen, blev han da af den russiske gesandt Budberg indbudt til middag sammen med retshistorikeren Friedr. Stahl og historikeren Leopold Ranke. Det flere timers samvær med disse to mænd blev Pechlin uforglemmeligt.

Det er nærliggende at mene, at dette samvær fandt sted i december 1855. Pechlin, der havde fået orlov for ved en rejse til udlandet at søge bedring for sin sygdom (hypokondrien), opholdt sig i december en fjorten dage i Berlin, før han rejste til badekur i Liebenstein (Sachsen-Meiningen).² Under dette ophold var han

¹ Trykt i D. M. 8. r. IV. Det angiver sig selv som skrevet »im Herbst 1854«.

² Se brevene til hustruen.

gentagne gange gæst hos Budbergs, var ligeledes sammen med Manteuffel, blev indbudt til kongens taffel, hvor han havde Alexander v. Humboldt som bordnabo, var hos den engelske gesandt Bloomfield, med hvis intelligente hustru han fik en længere samtale, færdedes hjemmevant i de højeste diplomatiske kredse. Intet under, om den danske Berlingesandt har formodet, hvad Pechlin forstod, at han var ude i hemmeligt diplomatisk hverv.¹

Et par måneder før Pechlin tiltrådte sin sygeorlov, havde det Bangske ministerium i forståelse med den danske rigsdag fået den Ørstedeske helstatsforfatning af juli 54 afløst af en mere demokratisk og konstitutionel (fællesforfatningen af 2. okt. 1855). Der oprettedes et rigsråd på 80 medlemmer, de 20 kongevalgte. Af de 60 valgtes halvdelen af de forskellige landsrepræsentationer, halvdelen ved direkte valg i de enkelte landsdele. Lauenborg fik et kongevalgt medlem og et, valgt af ridder- og landskab. Valgene foregik i begyndelsen af det følgende år.

I et brev fra begyndelsen af januar til sin hustru nævner Pechlin, at vennen, amtmand Warnstedt, stærkt opfordrer ham til at antage det ham tiltænkte rigsrådshverv (som kongevalgt?) for med ham og ligesindede at danne et konservativt parti.² Det vil han dog ikke. Ingen konstitutionel forfatning, skriver han, har mulighed for virkelig forbedring (einer wahrhaften Aushülfe fähig), og for det danske monarki betyder en sådan måske allerede dets nære undergang.

Omkring 20. februar – efter knap to måneders kur i Liebenstein – vendte Pechlin tilbage til Ratzeburg. Men hans helbredstilstand var åbenbart ikke bedret, han følte sig ude af stand til at arbejde og søgte nu om 6 måneders orlov for at kunne fortsætte kuren. Ministeriet vilde foreløbig (kgl. resolution 19. april) kun bevilge 3, men bemærkede, at han, når de var gået, jo altid kunde søge igen. Sidst i september søgte han imidlertid om afsked med pension. Den bevilgedes ham i oktober.³ I den pågældende forestilling siges, at pensionen efter tidligere regler vilde kunne fastsættes til 4000 rdl., men at i kongeriget var den højeste pension 3000, og finansministeriet vilde ikke gå højere. Pechlin kalder det i sine erindringer en „strengt beregnet pension“.

¹ I Brockdorffs depeche 15/12 55 hedder det kun, at Pechlin har opholdt sig nogen tid i Berlin og endnu vil blive »quelques semaines«.

² 4/1 56, sml. 13/1.

³ Holst. min. Kgl. res. 14/10, dimissionspatent 27/10.

I november 55, kort før Pechlin tog til Berlin, sendte ridder- og landskab regeringen i Ratzeburg en erklæring at viderebringe til allerhøjeste sted.¹ Den var affattet i yderst loyale vendinger, men gjorde opmærksom på, at fællesforfatningen ikke havde været dem forelagt; de nærede i øvrigt ubetinget tillid til, at der ikke tilsigtedes en forandring i hertugdømmets indre forhold, fastsat ved patentet af 20/12 1853, men vilde for alle tilfældes skyld afgive et „retsforbehold“ (Verwahrung). Den 1. juli det følgende år valgte ridder- og landskab en deputation, der skulde overrække kongen en ny erklæring med protest mod fællesforfatningen, særlig dennes § 50, hvorefter rigsrådet afgjorde salg eller erhvervelser af domæner i monarkiet. Regeringen (kongen) fandt i dens svar af januar 57, at de fremsatte betænkeligheder var ugrundede. Med 9 stemmer mod 7 vedtog ridder- og landskab derefter den 20. februar at indgive en klage til det tyske forbund. Det erklærede klagen begrundet. Resultatet af den og af holstenernes klager, der samtidigt kom til behandling, blev ophævelsen 6/11 1858 af fællesforfatningen for Holsten og Lauenborg.²

Denne udvikling oplevede Pechlin ikke i Lauenborg. Efter sin afsked søgte han forskellige steder helbredelse for sin sindslidelse, således hos den da meget kendte præst I. K. W. Löhe i Neuen-dettelsau (Bayern), åbenbart uden større resultat. I foråret 57 tog han ophold i Pløn, hvor hustruen havde indrettet deres hjem. Ifølge folketællingen for 1860 beboede de et hus ved torvet og havde foruden en mandlig betjent tre tjenestepiger.³ Nogle år senere tilbragte han adskillige måneder i Slesvig under behandling af forstanderen og 1. lægen ved den derværende kendte sindssygeanstalt, Ruppell. Men sindslidelsen forblev hans uadskillelige ledsager.

Hvor megen andel i denne sindstilstand hans politiske uvirk-somhed har haft, får stå hen. Pinefuldt har han følt at være tilskuer til en for monarkiet faretruende udvikling, overbevist som han var om, at netop han kunde have drejet eller standset denne. Sin

¹ Vorstellung und Bitte der Ritter- und Landschaft des Herzogthums Lauenburg betr. Schutz der verfassungsmässigen und vertragsmässigen Rechte ... (Eingereicht in der Bundestagssitzung vom 29. Oct. 1857).

² Erik Møller: Helstatens Fald. I (1958), s. 241 ff.

³ Velvillig meddelelse fra Landesarchiv Schleswig-Holstein.

hypokondri søgte han at holde nede og modarbejde ved at være optaget af andet, ved at give timer og dage, uger og måneder i hans syvårige otium indhold. Han nøjedes ikke med at „plante kål“, skønt havearbejdet i Plön optog ham, han søgte og udvidede sine interesser på så mange områder: gav sig i lag med hebraisk, studerede mosernes plantevækst (bryologi). Som tidligere syslede han med oversættelser og vel også digtning og gav i de sidste år i dagbogsoptegnelser udtryk for sine betragtninger over tiden eller svundne hændelser, der igen steg frem for hans blik.

Forud for disse dagbogsoptegnelser havde Pechlin fuldført et større, selvbiografisk arbejde: „Aus meinem Leben“. Han tog fat herpå i oktober 1860. Allerede sidst i februar det følgende år skriver han til vennen, justitiarius Fr. Boie, at han i 6 store afsnit har endt værket, skrevet hele levnedsløbet næsten kun på grundlag af sin erindring; han har selv undret sig over at kunne fastholde denne endda „in minutissima“. ¹ En del urigtigheder kan læseren måske tillade sig at undres over er løbet med. Det er et for tidshistorien interessant arbejde, som Pechlin også rent stilistisk har ære af. Han tænkte sig det en overgang trykt som manuskript i 40–50 eksemplarer, men bekostningen herved afholdt ham formentlig fra det. ²

I sommeren og efteråret 1861 henvendte Pechlin sig til Hall og derpå til prins Christian for at opnå en forbedring af sine (og den evt. enkes) pensionsforhold. I henvendelsen til prinsen oplyste han denne om, hvor virksom han havde været for hans kandidatur som tronfølger. Først den næste sommer blev hans pension forhøjet, fra 3000 rdl. til 4000; han havde ønsket den forhøjet til 5000. ³

Som følelsesmæssig baggrund for disse henvendelser mindes Pechlin i samtidige optegnelser, hvad han havde gjort for monarkiets frelse – og hvad han kunde have gjort, om statsskibets ror var blevet ham overladt. Den 25. sept. 61 noterer han, at det var ham, man havde at takke for freden i 1850: havde han blot fået overdraget udførelsen af freden, vilde monarkiets organisation have sikret Danmark med hertugdømmerne tilfredshed, ro og anseelse. „I stedet arbejder nu ydre og indre fjender på at

¹ 22/2 61.

² Brev til Boie 23/3 61.

³ Holstensk ministerium. Kgl. res. 17/7. 62.

sønderrive det, udefra Sverrig og Preussen, indefra slesvigholstenerne ...“

Tre dage senere fortsætter han sine betragtninger og fremhæver den danske grundlov som grundskaden i monarkiets organisation. Hertugdømmernes ministre måtte falde, skriver han, da „en politisk svindler“ [Scheele] i 54 ved kongens personlige gunst kom til roret. Vel har også han måttet afgå, men hans værk består, den på den danske grundlov indpodede helstatsforfatning. I Holsten må Carl Plessen nu regnes for oppositionens hoved. Danmark er en juvel blandt monarkierne af anden rang, fremhæver Pechlin, og han stoler på, at danskerne aldrig vil blive svenske, og mener, holstenerne må være blinde for at kunne ønske at komme under Preussens suverænitet.

I forbindelse med disse betragtninger kan anføres, hvad Pechlin i et brev 25. maj 1863 skriver til Bülow. Det var altså efter martskundgørelsen, der skilte Holsten ud fra helstatsforfatningen. Den politiske atmosfære er ikke længere til at ånde i, klager Pechlin. Det er sandelig ikke vi tos skyld. Vi må vel spørge, hvad der er kommet ud af de anstrengelser, vi har gjort os for at udrydde politisk vanvid og genoprette holdbare, sunde tilstande.

I foråret 1861 havde de holstenske stænder i Itzehoe givet udtryk for, hvad historikeren Erik Møller kalder „den mest rabiate Slesvig-Holstenisme“. ¹ Fra Tyskland var der truet med eksekution i Holsten, og Danmark foretog betydelige rustninger for at kunne imødegå mulige angreb.

Sidst i januar 61 skriver Pechlin til Boie, at så vidt han skønner, er der ingen udsigt til en tilbagevenden til fornøft. ² På krig tror han dog ikke: „Preussen ønsker og vil intet udover en krigshavn for dets enfoldige marinefantasi, og den, og ikke mere, vilde den tilegne sig hos os.“

Den 26. april noterer han i dagbogen: At små hunde ikke skal gø højt, er en regel, som man i København skulde skrive sig bag øret. ³ Ikke desto mindre overgår det „meerumschlungene“ „das Eyderthum“ i uforstand, ikke vidende og villende andet end rene urimeligheder. Og den 30. hedder det, at Tyskland aldrig bliver træt af at tage munden fuld, når det drejer sig om bedrifter

¹ Erik Møller: Helstatens Fald. I, s. 397.

² 25/1 61.

³ Lignende ytring i brev 23/3 til Boie.

mod Danmark.¹ Det skulde hellere ruste sig mod Frankrig! I Itzehoe er man gået til angreb mod den europæisk anerkendte adskillelse mellem Slesvig og Holsten. En måned senere skriver han til Boie, at det er godt, der ikke længere er tale om den uforstandige eksekution mod Danmark.² „De herrer preussere havde handlet visere ved ikke i forvejen at have taget munden så fuld, og navnlig burde hr. v. Schleinitz have sparet sig for den blamage at kalde Slesvig et tysk hertugdømme.“

Mod slutningen af året 1861 havde Pechlin taget ophold i Slesvig for at få lægelig behandling af dr. Rüppell. Det var her, han læste en artikel: „Det ene rette“ i ugebladet „Staten“ for 10. nov. Dets udgiver var den Tscherning nærstående politiker P. Chr. Zahle. Det kaldte sig „Et ugeblad for opretholdelsen af den danske stat i dens helhed“ og udkom i årene 1860–62. Dets tendens er altså klar, og den pågældende artikel angreb dem, der vilde bruge øjeblikket til Holstens udsondring og Slesvigs inkorporation eller dog nærmere tilslutning til Danmark end til Holsten. Den danske stats historiske udvikling og hele politiske stilling, hed det, pegede på Danmarks, Slesvigs og Holstens „provinssielle selvstændighed under en fælles overstyrelse. Rok ved denne naturlige tredeling, så står borgerkrigen for døren, og så gælder ordet: Frænde er frænde værst!“

Det var så ligetil, fortsatte artiklen, at Slesvig forblev bindeled mellem dansk og tysk, og dets selvstændighed burde hævdes i overensstemmelse med „januarkundgørelsens sunde tanker“. Administrationen af den mellemslesvigske sprogordning var næppe i god samklang hermed. Det fremhævedes, at Danmark havde haft mange dygtige statsmænd fra Holsten, og at det forhold, at Holsten var optaget i staten, ikke havde hindret „den danske nationalitets renhed og udvikling til endnu større fuldkommenhed“. Et Slesvigholsten måtte man dog naturligvis modsætte sig. Til slut udtrykte artiklens forfatter det håb, „at ligesom Germaniens bedre natur vil bevare det mod enhedssvøbets militære tugt på frihedens bekostning, så vil også tredelingen i den danske stat vise sig som det ene rette ...“.

Indholdet i artiklen var for Pechlin „det forstandigste, som er blevet offentliggjort om de danske forfatningsforhold i alminde-

¹ Sml. brev. s. d. til Boie.

² 30/5 61.

lighed".¹ Han besluttede derfor at lykønske forfatteren og samtidig give udtryk for sine, dog noget afvigende opfattelser. Det gjorde han få dage efter ved et kun med et F underskrevet brev, der aftryktes fuldstændigt i „Staten“ for 24. nov.

For at Slesvig og Holsten skulde være i besiddelse af den i artiklen anførte „provinsielle selvstændighed“, krævedes der, skrev han, andre forfatningstilstande end de rådende. Under disse er hertugdømmerne kun kronlande med særskilte forfatninger. Dernæst kritiserede han betegnelsen „den danske stat“ for hertugdømmerne og Danmark. Som vi i det foregående flere gange har set, vilde han kun høre tale om „det danske monarki“, og Holsten og Lauenborg var jo også tyske forbundslande. Det var i Danmarks velforståede interesse at holde sig gode venner med det tyske forbund. Dette vilde sikre Danmark en evig fredstilstand og være den bedste borgen for opretholdelsen af det danske monarki i dets helhed. Tysklands optræden i 1848–49 var forbundsbrud. Men Danmark måtte afholde sig fra enhver provokation af forbundet. Hvor tapper den danske hær end kunde være, vilde den jo aldrig kunne måle sig med en magt som forbundet. Den tyske flådeagitation styrkedes ved de danske rustninger. Blev Danmark Tysklands ven, vilde synet på den danske flåde blive et andet. „Hvem, der har hjerte for Danmark, kan udholde den tanke, at Preussen kom i besiddelse af Holsten og dets havne? For os vilde dette være Danmarks undergang.“

Da Zahle til Pechlins brev føjede nogle bemærkninger, bl. a. om at Holstens stilling som forbundsland ikke gjorde skår i kongehertugens suverænitet, sendte Pechlin ham den 28. et nyt, anonymt indlæg, trykt i „Staten“ 8/12. Danmark og hertugdømmerne, betonede han igen, dannede hverken en dansk stat eller en helstat (Gesamtstaat); i 1721 var Slesvigs inkorporation udeblevet som i 1806 Holstens. Denne indsigelse, bemærkede redaktøren, havde han mindst ventet, da han så skarpt i sin artikel havde udtalt sig mod „enhedsstat“ og for „helhedsstat“.

Som alle danske ordførere, skrev Pechlin den 28. i sine optegnelser, er Zahle fuldkommen uklar over, at Danmark aldrig har udgjort en statsenhed sammen med hertugdømmerne. „Alligevel fastholder de siden år 50 skiftende ministerier stadig den politisk

¹ Optegnelse 11/11.

som retslig umulige helstat, dog på ejder-dansk side med den bagtanke at prisgive Holsten og Lauenborg, så snart man blot for denne pris kan opnå Slesvigs indlemmelse i Danmark. Sådant er det politisk ud i det forjættede land: man bygger på vind – for at høste storm.“ – I et par breve til Boie fra denne tid udmaler han, hvordan Danmark, befriet for danomani og slesvig-holstenisme, som magt vilde kunne måle sig med Preussen, dette udsat for at miste sine polske lande.¹

De finansielt iøvrigt stærkt begrænsede danske rustninger, der iværksattes i 1861 og følgende år, bliver i Pechlins breve til Boie hyppigt genstand for kritik. Kort før jul 61 skriver han således, at det at bruge „millioner“ for at ville måle sig med Tyskland er hen i vejret.² I efteråret 62 kalder han Danevirke „en stor absurditet, en pot de terre contre pot de fer“ og kritiserer troppemønstringen der.³ Den kan let anses for en demonstration, og man er i Danmark blind for vore militærkræfters utilstrækkelighed over for et blot halvt alvorligt tysk angreb.

Så lidt som Pechlin syntes om den almindelige europæiske politiks udvikling – Napoleon III kalder han en „ærkeforvirrer“⁴ – så lidt behagede selvsagt den danske ham. „Den politiske udvikling farves mørk og mørkere“, skriver han i april 63, og vor er desværre dybt indblandet heri.⁵ Når han i efteråret 63 finder, at Preussens politik famler i blinde,⁶ viser det, at han lige så lidt som andre anede betydningen af, at Bismarck året før havde overtaget denne politiks ledelse. – Den ægteskabsforbindelse, der kom i stand mellem prinsesse Alexandra og prinsen af Wales, tiltror han en politisk betydning, som den desværre ikke fik.⁷

Gehejmekonferensråd Friedrich v. Pechlin har ikke været ene om i alderdommen at nemme digterens ord: „Henvejre skal mit liv og mine drømme – og al min gerning, mens jeg lyset så ...“. Sin sidste sommer, 1863, foretog han sammen med hustruen en rejse til Harzen, men den muntert dansende Ilseflods tilråb: Du

¹ 15/11 61 og udat. [nov. 61?].

² 22/12 61, sml. 8/1 62.

³ 29/10 62 og udat. [nov. 62].

⁴ Brev 16/2 60 til datteren (s: broderdatteren) Polyxene Adelheid Louise Elise Pechlin, g. 1856 med Erik Chr. Hartvig Rosenørn-Lehn til Hvidkilde.

⁵ 26/4 63.

⁶ Udat. [63, sept. ?].

⁷ 19/9 62 og udat. [nov. 62].

sollst deine Sorge vergessen – du sorgenkranker Gesell, kan intet indtryk have gjort på ham. Hans sjæls grundtone, skriver fru Pechlin 11. aug. efter rejsen til vennen Boie, er og bliver kummer og attrå efter afslutningen.

Hvad Ranke, Stahl og Pechlin har drøftet, da de, som før nævnt, var sammen i Berlin, ved man ikke. Kan man tænke sig, at Ranke nærmere har uddybet sin sentens „Jede Epoche ist unmittelbar zu Gott“, en sentens, der i nogen grad frier en for at ville have sin handling bedømt ved resultater i eftertiden. I alle livets tilskikkelser har Pechlin søgt hjælp og trøst i sin kristne tro, som han – forgæves – søgte at vinde hæretikeren eller eklektikeren Boie for. Som Thomas à Kempis i et vist livsafsnit var hans foretrukne andagtsbog, var Johan Arnds „Das wahre Christenthum“ det i hans senere og sidste år.

Sidst i august brød Pechlins op fra Pløn for først at tage til Hvidkilde, den så skønt beliggende sydfynske herregård, den gifte datters (broderdatters) residens. Derefter tog de til Adellersborg (Dragsholm), som søstersønnen, Zytphen-Adeler, ejede. Her blev Pechlin syg og døde efter et kortvarigt sygeleje den 28. oktober. Han forskånedes for at opleve Bismarcks diplomatiske mesterværk, splittelsen af det danske monarki, som kun godt en halv snes år før havde erhvervet Europas garanti.

Zusammenfassung

Der dänische Gesamtstaat bestand nach dem Verlust Norwegens 1814 aus dem Königreich, dem dänischen Herzogtum Schleswig und den deutschen Herzogtümern Holstein und Lauenburg. Als der Deutsche Bund im Jahre 1815 gebildet wurde, trat ihm Dänemark für Holstein und Lauenburg bei. Er war ein Staatenbund, kein Bundesstaat. Die souveränen Mitglieder schickten ihre an Instruktionen gebundenen Vertreter zur Bundesversammlung in Frankfurt/M. Im langen Zeitraum von 1825 bis zur Revolution 1848 war Dänemark durch Baron Fr. v. Pechlin vertreten.

Pechlin wurde im Revolutionsjahr 1789 geboren als Sohn des Amtmannes in Nordburg (auf Alsen), welcher aber schon im folgenden Jahr als Amtmann nach Segeberg (Holstein) versetzt wurde. Die Ausbildung Pechlins war rein deutsch in der Schule wie auf den Universitäten (Heidelberg, Kiel). Nach dem Examen ging er, unbemittelt wie er war, nach Kopenhagen und wurde dort in der sogenannten Deutschen Kanzlei angestellt. Ein paar Jahre später wurde er Legationsrat in Frankfurt, kehrte 1823 nach Kopenhagen zurück und wurde Ende 1825 zum dänischen Bundestagsgesandten ernannt.

Die Zeit nach den Napoleonskriegen wird oft durch den Namen Metternich gekennzeichnet, es war aber auch die Zeit des Emporwachsens der liberalen und nationalen Bewegungen. In Deutschland forderten diese einen nach aussen kräftigen Bundesstaat mit Volksrepräsentation. Selbstverständlich konnte Holstein von dieser Bewegung nicht unberührt bleiben. Aber auch Schleswig nicht wegen der jahrhundertelangen nahen administrativen Verbindung mit Holstein, und weil Deutsch in den Oberschichten der

Bevölkerung und als offizielle Sprache lange eine überwiegende Stellung eingenommen hatte, obschon mehr als die Hälfte der Einwohner Dänisch sprach.

In den dreissiger und vierziger Jahren gewann in Holstein und Schleswig eine separatistische, die sogenannte schleswig-holsteinische Bewegung eine überraschend grosse Ausbreitung. Ihr Ziel war ein selbständiger Staat Schleswig-Holstein nur in Personalunion mit dem Königreich, so lange der Mannsstamm regierte. Weiter forderte sie enge Anknüpfung an Deutschland, deshalb auch Aufnahme Schlesiws in den Bund. Im Revolutionsjahre 1848 proklamierte die revolutionäre, provisorische Regierung in Kiel dies als ihr Programm.

In der jüngeren dänischen Königslinie (den Augustenburgern) war, wenigstens seit Anfang des Jahrhunderts, die Überzeugung lebend, dass nach Aussterben der königlichen Mannslinie sie allein sowohl in Holstein als in Schleswig erbberechtigt war. Ihre Erbpräntionen waren also insoweit mit dem schleswig-holsteinischen Programm vereinbar. Und um die Mitte des Jahrhunderts musste man damit rechnen, dass der dänische Mannsstamm dem Aussterben nahe war. Nachfolger des Königs Frederik VI. (gest. 1839) war Christian VIII., dessen einziger Sohn Frederik VII. (König 1848) ohne Erben war. Auch sein Onkel, Erbprinz Ferdinand, hatte keine Erben.

Schon in den letzten Jahren des Königs Frederik VI. beschäftigte man sich mit der Frage, wie die Monarchie zusammenzuhalten sei, falls die königliche Mannslinie ausstirbt. Dass die weibliche Linie dann das Königreich erbe, war im Königsgesetz vom 1665 angeordnet. Wie aber mit den anderen Ländern des Königs? Sondierungen dessentwegen geschahen mit Oesterreich – mit diesen hatte Pechlin zu tun – und mit Russland, wurden aber wegen des Todes des Königs fürs erste abgebrochen.

Herzog Christian August hatte bereits 1837 in der Schrift „Die Erbfolge in Schleswig-Holstein“ seine Ansprüche geltend gemacht. In demselben Sinne war die Arbeit des schleswig-holsteinischen Advokaten Karl Samwer vom Jahre 1844 „Die Staatserbfolge der Herzogthümer Schleswig-Holstein“ geschrieben. Im selben Jahr ergriffen aber die Provinzialstände der dänischen Inselstifte in Roskilde die Initiative zu einem Antrag an den König zu erklären, dass auch nach Aussterben der Mannslinie die Mo-

narchie ungetrennt in der weiblichen Linie vererbt werde. Gegen diesen Antrag protestierten die bald danach in Itzehoe zusammengetretenen holsteinischen Stände feierlich.

Dies war der Hintergrund für des Königs Beschluss, Anfang 1845 eine Kommission zu ernennen, welche alle Dokumente und Verträge die Erbfolge betreffend untersuchen sollte.

Das wichtigste Mitglied der Kommission war natürlich der Aussenminister, Graf Heinrich Reventlow-Criminil. Im Herbst wurde aber Pechlin zu den Untersuchungen herangezogen, um im März des folgenden Jahres formell zum Mitglied der Kommission ernannt zu werden. Sekretär der Kommission war Legationsrat Bernh. v. Bülow, der später, nach den Revolutionsjahren, dänischer Bundestagsgesandter in Frankfurt wurde. Bülow ging 1862 in mecklenburgischen Dienst, danach in preussischen (als Staatssekretär im Auswärtigen Amt).

Pechlin (wahrscheinlich auch Bülow) gewann durch das Studium der bezüglichen Dokumente die feste Überzeugung, dass in Schleswig die Erbfolge des Königsgesetzes eingeführt worden war, und zwar durch die Vorgänge im Jahre 1721 – nach der Eroberung des Gottorpschen Anteils von Schleswig, dem Friedensvertrag mit Schweden und den Garantien Frankreichs und Englands für des Königs ewigen Besitz Schlesiws. Dieser Überzeugung gab Pechlin Ausdruck in einer längeren Eingabe zu den Kommissionserörterungen (vergl. das Photo S. 41). Sein Vorschlag ging dahin, dass man dies Resultat den Ständen mitteile, dagegen es unterlasse eine entscheidende Erklärung über die Erbfolge in Holstein abzugeben. Im Gegensatz zu Pechlin war Reventlow-Criminil der Ansicht, dass auch über Schleswig wegen der befürchteten Erregung bei den Schleswig-Holsteinern nichts gesagt werden solle.

In bezug auf die genannten Anschauungen Pechlins über die Vorgänge im Jahre 1721 muss hinzugefügt werden, dass er nicht der Meinung war, dass die Alleingewalt des Königsgesetzes dadurch auch in Schleswig Geltung bekam. Er machte auf die spätere königliche Bestätigung der Privilegien der Schleswig-Holsteinischen Ritterschaft aufmerksam. Er hob die Selbständigkeit Schlesiws dem Königreich gegenüber hervor sowie die nahe Verbindung zwischen Schleswig und Holstein, welche aufrechterhalten werden solle. Pechlin fühlte sich vollständig als Deutscher, trat auch als deutscher Dichter hervor und wünschte gewiss nicht, dass in

Schleswig die deutsche Sprache ihre errungene Vorherrschaft als offizielle Sprache verliere.

Nachdem der Kommissionsbericht im Staatsrat vorgetragen war, entschied der König, dass die Resultate der Untersuchungen über die Erbfolge Schlesiws der Öffentlichkeit durch einen offenen Brief übergeben werden soll. Die Abfassung des Briefes wurde dem Beamten (späteren Minister) P. G. Bang übertragen. Ausser der Erklärung über Schleswig enthielt der Brief die Versicherung des Königs, dass seine Bestrebungen stets darauf gerichtet wären, die Ungetrenntheit seiner Länder zu bewahren. Weiter wurde versprochen, die Verbindung zwischen Schleswig und Holstein aufrechtzuerhalten, so weit es in der Macht des Königs stehe. Der offene Brief ist am 8. Juli 1846 datiert.

Die vom Grafen Reventlow-Criminil befürchteten Erregungen in den Herzogtümern wie in Deutschland blieben nicht aus. Verwahrungen der Agnaten ihre Erbfolgerechte betreffend wurden sowohl nach Kopenhagen als nach Frankfurt gesandt, und eine Beschwerde der Holsteinischen Stände wurde beim Bundestag eingereicht. Diese Beschwerde kam dort im September zur Verhandlung. Bevor ein Entschluss darüber getroffen war, reichte Pechlin dem Ausschuss, um dessen Entscheidung zu beeinflussen, eine längere Erklärung (vom 7. Sept.) ein. Die Erklärung, die im grossen und ganzen vom dänischen Aussenministerium genehmigt war, ging dahin, dass der König sowohl die Selbständigkeit Schlesiws als dessen Verbindung mit Holstein aufrechterhalten wolle. Pechlin nannte selbst seine Erklärung „die deutsche Ausgabe“ des Offenen Briefes.

Die Verhandlungen am Bundestag sowie die dessen Beschluss vom 17. Sept. vorhergehenden zwischen Oesterreich und Preussen werden in meiner vorliegenden Arbeit ausführlich dargestellt. Der Bundestag behielt sich seine Kompetenz in der Erbfolgefrage (Holsteins) vor, gab aber dafür Ausdruck, dass durch die Erklärung Pechlins die Beschwerde der Stände zunächst behoben sei. Die patriotische Gesinnung, die sich in Deutschland durch die zahlreichen Manifestationen für „Schleswig-Holstein“ erwiesen hatte, wurde gerühmt, die gehässigen und leidenschaftlichen Angriffe auf Dänemark getadelt.

Gegen Ende der Regierung Christians VIII. (gest. 20. Jan. 1848) wurde eine konstitutionelle Gesamtstaatsverfassung aus-

gearbeitet, deren Hauptlinien am 28. Jan. veröffentlicht wurden. Ihr Zweck war, den liberalen Zeitströmungen entgegenzukommen, aber auch eine nähere Verbindung zwischen dem Königreich und den Herzogtümern zu schaffen. Sie war insofern sehr günstig für die deutsche Nationalität der Monarchie, als sie diese mit der grösseren dänischen gleichstellte, gewann aber trotzdem keinen Beifall in den separatistischen schleswig-holsteinischen Kreisen.

Mit der Ausarbeitung des Verfassungsentwurfs hatte Pechlin nichts zu tun, er war auch nicht in seinem Sinne. Pechlin war kein Anhänger eines Gesamtstaates wie Carl Moltke, wünschte dagegen eine aus selbständigen Ländern (Staaten) bestehende Monarchie. Seinen Instruktionen zufolge bestrebte er sich aber, den Entwurf in Frankfurt (und Deutschland) schmackhaft zu machen, hob die Gleichstellung der beiden Nationalitäten hervor, und dass Dänemark sich dadurch vom Sunde nach der Elbe bewege.

In den ersten Monaten des Jahres 1848 wurde der dänische Verfassungsentwurf von den revolutionären Bewegungen in Deutschland und Holstein hinweggefegt. Am 18. März versammelten sich die Führer der schleswig-holsteinischen Partei in Rendsburg, und hier wurde beschlossen eine Deputation nach Kopenhagen zu senden mit einer Reihe revolutionärer Forderungen, wie die Vereinigung der holsteinischen und schleswigschen Stände und Schleswigs Aufnahme in den deutschen Bund. Die Nachricht von der Rendsburger Versammlung rief in Kopenhagen grosse Erregung hervor und bewirkte des Königs Entlassung des alten konservativen Ministeriums und Bildung eines neuen mit einer Mehrzahl von dänischen national-liberalen Mitgliedern. Sobald die Nachricht vom dänischen Ministerwechsel in den Herzogtümern angelangt war, bildete sich in Kiel die revolutionäre provisorische Regierung – also bevor die schleswig-holsteinische Deputation mit der dänischen abweisenden Antwort auf ihre Forderungen nach Kiel zurückgekehrt war. Die provisorische Regierung eröffnete sogleich Feindlichkeiten gegen Dänemark und erhielt in Kurzem die nötige militärische Hilfe von Preussen und den übrigen Staaten Deutschlands.

Der Bundestag in Frankfurt versuchte in den ersten Monaten des Revolutionsjahres durch Eingehen auf die liberalen Wünsche und Forderungen seine Stellung zu behaupten. Auch Pechlin fand

es angemessen dem Strome zu folgen – um ihn gewissermassen beherrschen zu können? – und geriet dadurch in Gegensatz zu seinem Ministerium. In weit grösserem Umfange musste er doch der Politik des neuen dänischen nationalliberalen Ministeriums fern stehen. Er sandte diesem auch ein Entlassungsgesuch, worauf von Kopenhagen nicht reagiert wurde, setzte dann seine Amtsführung fort, bis der Bundestag im April einen Bevollmächtigten der provisorischen Regierung entgegennahm. Pechlin verliess danach die Versammlung und kehrte nach Kopenhagen zurück. Eine frühere Aufforderung der provisorischen Regierung an ihn, diese in Frankfurt zu repräsentieren, hatte er abgeschlagen, ob schon mit Dank für das ihm erwiesene Vertrauen.

Arm an gleichgesinnten tüchtigen Diplomaten machte die dänische Regierung in den folgenden drei Jahren ausgedehnten Gebrauch von Pechlins Diensten – trotz der grossen Verschiedenheit der Anschauungen. Die konservativen Pechlins verschafften ihm aber Sympathie bei den Ostmächten, mit denen er zu verhandeln hatte, und von deren Haltung die Zukunft der Monarchie weit mehr abhängig war als von der der liberalen Westmächte.

Die erste Pechlin übertragene Mission ging im Winter 1849 nach Oesterreich, wo man im Begriff war der eigenen Revolution Herr zu werden. Pechlin sollte versuchen Oesterreich zu bewegen, einem neuen Krieg Deutschlands gegen Dänemark nach Ablauf (im Frühling) des eingegangenen Waffenstillstandes entgegenzuwirken. Das Resultat der Mission war gering.

Ende des Jahres war er Teilnehmer einer dänischen Friedensdelegation nach Berlin, um Verhandlungen mit Preussen (Deutschland) zu führen, wie dem Krieg ein Ende zu machen sei. Die Verhandlungen fanden unter Vermittelung des grossbritanischen Gesandten in Berlin, Lord Westmorland, statt. Ausserdem fanden die dänischen Unterhändler Rat und Beistand beim russischen Botschafter, Baron Meyendorff. Die langwierigen Verhandlungen führten zu keiner Entscheidung der umstrittenen Fragen, Preussens direkte Teilnahme an der schleswig-holsteinischen Revolution hörte aber mit dem Frieden vom 2. Juli 1850 auf. Holsteins Aggression gegen Dänemark dauerte jedoch fort, mit Deutschlands inoffizieller Unterstützung.

Die Berliner Verhandlungen sowie Pechlins spätere Mission im Herbst nach Wien und Russlands Entscheidung in Warschau,

dass die schleswig-holsteinische Revolution aufhören müsse, habe ich anderswo ausführlicher dargestellt („British Mediation in The Danish-German Conflict. 1848–50“. I–II (1965–66) und „Great-Britain, The Danish-German Conflict and the Danish Succession. 1850–1852“. 1971). Diese Ereignisse sind deshalb in meiner vorliegenden Arbeit mehr summarisch geschildert, doch mit einigen neuen Aufklärungen.

Pechlins Versuch, um die Jahreswende 1850–51 die dänische Politik nach seinen Anschauungen umzugestalten, d. h. die Verhältnisse vor der Revolution in grossem und ganzen wiederherzustellen und der dänischen Verfassung vom 5. Juni 1849 einen Totenstoss beizubringen, wird im einzelnen erörtert. Als ihm dies nicht gelang, zog er sich zurück, und seine direkte Einwirkung auf die innere und äussere Politik des Ministeriums hörte auf.

Gleichwohl fiel ihm noch eine grosse Aufgabe zu, nämlich in der dänischen Sukzessionsfrage. Frühere Verhandlungen mit Russland hatten dazu geführt, den Erbgrossherzog von Oldenburg dänischerseits als evtl. Erbfolger Frederiks VII. anzunehmen. Dieser trat aber als sehr schleswig-holsteinisch gesinnt auf und machte auch einen sehr ungünstigen Eindruck auf den russischen Gesandten Meyendorff (zu liberal oder preussisch gesinnt?). Als Pechlin im Sept. 1850 auf seiner Reise nach Wien ein wichtiges Gespräch mit dem russischen Kanzler Nesselrode hatte, griff er selbst die Gelegenheit vorzuschlagen, dass der Oldenburger mit dem Prinzen Christian von Glücksburg, der in der kaiserlichen Familie sehr beliebt war, ausgetauscht werde. Des Kanzlers Antwort war wohlwollend.

Es war deshalb natürlich, dass es Pechlin im Frühjahr 1851 übertragen wurde nach St. Petersburg zu gehen, um die Verhandlungen wegen der Kandidatur des Prinzen Christian zu führen. Das Resultat dieser Mission kam den Erwartungen Dänemarks entgegen und bildete, wie bekannt, den Ausgangspunkt für den Londoner Vertrag vom 8. Mai 1852 die dänische Thronfolge betreffend.

Ende 1851 und Anfang 1852 kehrte Dänemark zur Gesamtstaatspolitik zurück, und das Ministerium wurde umgebildet. Durch Versprechungen an die deutschen Grossmächte bezüglich der künftigen verfassungsmässigen Stellung der Herzogtümer kam Holstein wieder unter des Königs Souveränität. Pechlin, der den Wunsch gehegt hatte Minister für Schleswig zu werden, wurde

zum Gouverneur in Lauenburg ernannt, nahm 1856 seinen Abschied, hauptsächlich wohl durch Krankheit (Hypochondrie) dazu veranlasst. Die Entwicklung der dänischen Verfassungspolitik nach dem Abgang des Gesamtstaatsministeriums (Dez. 1854) konnte ihm nur Sorgen bereiten. Er starb im Herbst 1863, wurde also wenigstens davor verschont, die Auflösung der Monarchie, deren Aufrechterhaltung er seine besten Kräfte gewidmet hatte, zu erleben.

Personregister

- Fr. v. Pechlin er ikke medtaget. – For personer, hørende til det danske monarki, anføres nationalitet som regel ikke.
- Addington, Henry Unwin, undersekretær i Foreign Office 121
- Adler, J. G., kabinetssekretær 16, 27f., 35
- Adolf Frederik, svensk konge 31
- Alexandra, datter af Christian (IX), g.m. Edward (VII), prins af Wales, sen. konge af England 185
- Andersen, H. C., digter 19f.
- Arndt, Ernst Moritz, tysk forfatter 81
- Arnim, H. A., preussisk udenrigsminister 139
- August (Paul Frederik August), storhertug af Oldenburg 33, 48, 51, 171
- Bang, P. G., deputeret i Rentekammeret, sen. minister 45, 177, 179, 190
- Banks, Edward, syndikus i Hamborg 116
- Bardenfleth, C. E., minister 147
- Bentinck, (Karl Anton Ferdinand, rigsgreve, engelsk oberst) 17, 51
- Bescler, Wilhelm, slesvig-holstensk politiker 98, 102, 134
- Biegeleben, L. M., ansat i centralkommissionen i Frankfurt, sen. i østrigsk tjeneste 155, 158, 164
- Bielke, Fr. Holger Rudolf, gesandt i Berlin 172, 174
- Bille, Christian Høyer, diplomat 14, 28, 56, 59, 130–35, 137f., 140–47, 174
- Bille-Brahe, Henrik, gesandt i Wien 88, 100, 111, 124ff., 152
- Billing, Sigismund Adolph, fransk gesandt i København 29
- Bismarck, Otto v., preussisk statsmand 185f.
- Blittersdorff, Fr. Landolin Karl, Badens forbundsgesandt 58, 60f., 68, 73, 78ff., 95, 97, 102
- Bloomfield, John Arthur Douglas, engelsk gesandt i Berlin 179
- Bluhme, C. A., udenrigsminister 173f., 177
- Boie, Fr., justitiarius i Kiel 16, 181ff., 185f.
- Bracklow, Theodor, slesvig-holstensk politiker 102
- Brandenburg, Fr. Wilh. v., preussisk ministerpræsident 139, 160
- Breitenau, Christoph Gensch v., gehejmeråd 35f.
- Brunnow, Philip Ivanovič, russisk gesandt i London 121
- Budberg, Andreas, russisk gesandt i Berlin 178f.
- Bunsen, Chr. Carl Josias v., preussisk gesandt i London 126, 169
- Bülow, Bernhard, diplomat 29, 34f., 42, 46, 81ff., 88, 131ff., 136–44, 152ff., 156–60, 164, 166, 171, 177, 182, 189
- Bülow, Hans, understatssekretær i det preussiske udenrigsministerium 139

- Canitz u. Dallwitz, Karl Wilhelm Ernst, preussisk udenrigsminister 50, 55, 60, 87
- Carl, hertug af Glyksborg 49, 71
- Caroline Amalie, dronning, g. m. Christian VIII 15, 47, 122
- Christian VIII (prins Christian Frederik), konge 15f., 18, 20, 25–29, 33f., 36, 39–42, 44–49, 65ff., 69–75, 79f., 82–85, 87ff., 93, 188ff.
- Christian (IX), prins, sen. konge 151, 160, 168f., 171, 173, 181, 193
- Christian August, hertug af Augustenborg 16ff., 24, 26, 28, 31ff., 47ff., 56, 71, 188
- Clausen, H. N., minister 135, 146–50, 152, 161, 165, 168, 173
- Collaredo-Wallsee, østrigsk forbundsgesandt 94, 97f., 103f., 108, 111f., 118ff.
- Cossel, A. v., hofchef hos hertug Christian August 49, 56
- Dampe, J. J., livsfange på Christiansø 16ff.
- Dankwart, F. C. E. Th. C., direktør i udenrigsdepartementet 20f., 24f., 27, 29, 35, 65, 74, 87f., 96, 105, 114, 123f., 128f.
- Danner, Louise, lensgrevinde, Frederik VII.s gemalinde 168, 177f.
- Dirckinck-Holmfeld, Constant, dr. jur., politisk forfatter 26, 29
- Dirckinck-Holmfeld, Johan Daniel Carl Ulysses, diplomat 127
- Droysen, Johann Gustav, tysk historiker 16, 107f., 111f., 114, 116, 136f.
- Dönhoff, August Hermann, preussisk forbundsgesandt 51, 78, 93f., 97f., 101, 103f., 106, 108, 110
- Edward (VII), prins af Wales, sen. konge af England 185
- Eyben, Frederik v., forbundsgesandt i Frankfurt 12ff.
- Ferdinand, arveprins 188
- Ficquelmont, østrigsk udenrigsminister 111f.
- Fox-Strangways, W. Th. Horner, engelsk gesandt i Frankfurt 114, 120
- Franz Joseph, østrigsk kejser 124f., 128, 173
- Frederik III, konge 30
- Frederik IV, konge 35ff., 39
- Frederik VI, konge 12, 14f., 22f., 25, 188
- Frederik VII (prins Frederik), konge 20f., 25f., 73, 84, 89, 102, 117, 139, 146, 168, 171–74, 177, 188, 191, 193
- Frederik Christian, hertug af Augustenborg (d. 1814) 12
- Frederik Emil August, prinsen af Nør 16, 50, 102
- Frederik, landgreve af Hessen-Kassel 85
- Frederik Vilhelm IV, preussisk konge 73, 97, 102, 129f., 134, 138, 173
- Freiligrath, Ferdinand, tysk digter 77, 100
- Gagern, Heinr. v., tysk politiker 101, 111, 113
- Gebauer, Joh. H., tysk historiker 48
- Geibel, Franz Emanuel August v., tysk digter 116
- Gustaf, prins af Vasa (Wasa), søn af den afsatte svenske konge Gustaf IV Adolf 33, 71
- Hall, Carl Christian, konseilspræsident 181
- Heffter, Aug. Wilh., tysk statsretslærer 50, 52, 55, 83f.
- Hjort, Peder, forfatter 49, 84
- Holstein, Jacobine Charlotte, g. m. amtmand Nicolaus Otto v. Pechlin 11
- Humboldt, Alex. v., tysk lærd 19, 179

- Hübner, (Joseph Alexander v.), østrigsk diplomat 127
- Jensen, Joh. Fr., universitetskurator i Kiel 13, 56, 65
- Joachim I, kurfyrste af Brandenburg 31
- Johan, østrigsk ærkehertug, tysk rigsforsander 134
- Juliane Sophie, prinsesse, søster til Christian VIII 122
- Jørgensen, A. D., historiker 26
- Kamptz, C. A. v., preussisk statsmand 72, 81
- Karl VI, østrigsk kejser 124
- Knuth, Fr. Marcus, udenrigsminister 101, 105f., 108f., 114, 116ff., 120f., 123, 126
- Krabbe-Carisius, Hans, udenrigsminister 15, 21–25, 28
- Kräuter, kancellist hos Pechlin 116
- Lamartine, Alphonse Marie Louis de Prat de, fransk digter og politiker 102
- Lansdowne, Henry Petty-Fitzmaurice, 3. marquis af, engelsk politiker 120f.
- Louise, prinsesse, g.m. Christian (IX) 168, 171
- Louise Augusta, hertuginde af Augustenborg 12, 14
- Löhe, I. K. W., tysk præst 180
- Løwenstern, Christiana Sophia Pollexena Henrietta, g.m. amtmand Nicolaus Otto v. Pechlin 11
- Løwenstern, Georg Henrik, gesandt i Wien 87
- Madai, Otto Carl v., professor i Kiel 112, 116, 118f.
- Madvig, J. N., professor, minister 142, 146f., 161f., 165, 173
- Manteuffel, Otto Theodor v., preussisk ministerpræsident 139, 179
- Mariane af Meklenborg-Strelitz, g.m. kronprins Frederik (VII) 25
- Metternich, Klemens Wenzel Nepomuk Lothar, østrigsk statsmand 14, 17, 19, 21f., 25, 55, 60, 63, 68, 87f., 94, 97, 125, 187
- Meyendorff, Peter, russisk gesandt i Berlin, sen. i Wien 134, 142–46, 151, 154, 158ff., 163f., 169f., 173, 192f.
- Milton, John, engelsk digter 20
- Molbech, Chr., historiker 84
- Moltke, A. W., premierminister 101, 123–30, 132, 135f., 140f., 147f., 162, 173
- Moltke, Carl, statsmand 50, 72, 95, 99, 101, 129, 134, 141, 144–47, 150f., 174, 191
- Moltke, Otto Joachim, fhv. præsident for det slesvig-holstenske Kancelli 151
- Moore, Thomas, irsk digter 18
- Münch-Bellinghausen, J. E., østrigsk forbundsgesandt 14, 17, 21–25, 33, 50ff., 54–57, 60, 63f., 66–69, 71, 73, 76, 79
- Møller, Erik, historiker 182
- Møsting, J. S., gehejmestatsminister 12
- Napoleon I, fransk kejser 19
- Napoleon III, fransk kejser 185
- Nesselrode, Karl, russisk kansler 144, 154, 156, 158, 169–73, 178, 193
- Nikolaus, Ruslands kejser 153, 168–73
- Nørregård, Georg, historiker 14f.
- Oberkamp, Bayerns forbundsgesandt 68
- Ostwald, Chr. Fr. A., dr. jur. 26ff., 30, 33
- Oxholm, W., overhofmarskal 132
- Palmerston, Henry John Temple, engelsk statsmand 78, 80, 120f., 154
- Paulsen, Christian, professor 22
- Pechlin, Anna Caroline v., hofdame hos enkehertuginde Louise Augusta 16

- Pechlin, Louise Sophie v., g. m. generalmajor Ernst Frederik v. Zütphen 20
- Pechlin, Nicolaus Otto v., amtmand i Nordborg, sen. i Segeberg 11
- Peter, arvestorhertug af Oldenburg 193
- Plessen (Scheel-Pl.), Carl, slesvig-holstensk politiker 101, 144, 161, 165f., 174f., 182
- Plessen, Otto, gesandt i St. Petersburg 131f., 145ff., 151, 154, 160f., 167, 169, 171f.
- Plessen, Wulff Henrik Bernhard, gesandt i Berlin 88, 100, 121, 160
- Ploug, Carl, digter 121
- Prokesch-Osten, Anton v., østrigsk gesandt i Berlin 139f.
- Quaade, George Joachim, diplomat 154
- Radowitz, Joseph Maria v., preussisk statsmand 77, 86, 90ff., 134f., 139, 156, 160, 163
- Ranke, Leopold, tysk historiker 178, 186
- Reedtz, Holger Chr., depechesekretær, sen. udenrigsminister 106, 114, 116, 121, 123, 129f., 134f., 142f., 146ff., 150-53, 159-63, 166-70, 172f.
- Regenburg, Th. A. J., departementschef 174
- Reventlou-Preetz, Fr., klosterprovst, slesvig-holstensk politiker 96, 98f., 101f., 134
- Reventlow, Eugenius, gesandt i Berlin 29
- Reventlow, Frederik Ditlev, gesandt i London 29, 120f.
- Reventlow-Criminil, Heinrich, minister 25, 27-30, 33-36, 38-44, 46, 51f., 65f., 69, 77, 79f., 83, 85, 87-90, 93, 95, 98-102, 104f., 142, 144, 146-52, 161, 163, 166f., 174, 176, 189f.
- Reventlow-Criminil, Joseph, chef for det slesvig-holstenske Kancelli 49f.
- Rosenkrantz, Niels, udenrigsminister 12
- Rüppell, Julius Johann Aug., forstander og 1. læge ved Slesvig sindssygeanstalt 180, 183
- Sacken, baron, ansat i russisk udenrigsministerium 169, 172
- Samwer, Karl, slesvig-holstensk advokat 16, 26, 37, 42, 56, 188
- Scheel, A. W., generalauditor 135, 143, 146, 163
- Scheel(e), L. N. v., regeringspræsident, sen. minister 50, 145, 174, 177f., 182
- Scheffel, V. v., tysk digter 175
- v. Scherff, hollandsk forbundsgegesandt 85f., 116f.
- Schleiden, Rud., slesvig-holstensk politiker 103f., 106f., 109
- Schleinitz, Alexander v., preussisk udenrigsminister 134, 138f., 144, 183
- Schmidt (Smidt), Johann, borgmester i Bremen 65
- Schulenburg, G. L. v. d., kommandant i København 12
- Schwarzenberg, Felix, østrigsk ministerpræsident 123, 125-28, 134, 139, 154-60, 163f., 167
- Scott, Walter, skotsk digter 20
- Sick, Julius, departementssekretær 147ff., 172
- Skrike, A., departementssekretær 119, 124, 143
- Sponeck, Wilhelm C. E., finansminister 142, 147-52, 161, 166f., 170
- Stahl, Friedr., tysk retshistoriker 178, 186
- Stemann, Chr. Leopold Vilh. Georg, legationssekretær i Frankfurt 92, 104, 106, 116
- Tabor, Conrad August, tysk dr.jur. 51f., 81f.

- Thierry, Adolph, baron, ansat i østrigske udenrigsministerium 158
- Thomas a Kempis, tysk mystiker 197
- v. Thun-Hohenstein, østrigsk forbundsgesandt 156, 158
- Tillisch, F. F., regeringskommissær i Slesvig, sen. minister 145ff., 158f., 174
- Treitschke, Heinr. v., tysk historiker 72
- Tscherning, A. F., politiker 183
- Ungern-Sternberg, Ernst Wilhelm Rembert, russisk gesandt i København 163f., 170ff.
- Usedom, Karl Georg Ludwig Guido v., preussisk diplomat 139
- Warnstedt, Carl Ludwig v., amtmand 132, 159, 179
- Welcker, Karl Theodor, professor, tysk politiker 102, 175
- Werner, Joseph, baron, ansat i Østrigs udenrigsministerium 125, 158
- Westmorland, John Fane, 2. jarl af, engelsk gesandt i Berlin 143f., 192
- Vilhelm (Willem) II, konge af Holland 86
- Wilhelm, hertug af Nassau 18
- Vilhelmine Marie, datter af Frederik VI, g. 1. med kronprins Frederik (VII), 2. med hertug Carl af Glyksborg 20
- Windisch-Grätz, Alfred Candidus Ferdinand, østrigsk feltherre 123ff., 127f.
- Vollgraff, Karl Fr., tysk statsretslærer 20-25, 28f., 51f.
- Wrangel, Fr. Heinr. Ernst v., preussisk general 85, 139
- Vrints-Treuenfeldt, Maximilian Adolph v., østrigsk gesandt i København 88
- Wynn, Henry Watkin Williams, engelsk gesandt i København 121f.
- Zahle, P. Chr., redaktør, politiker 183f.
- Zahrtnann, C. C., marineminister 129
- Zeuthen, Christian Frederik, baron, godsejer 123, 125
- Zimmermann, Gustav, hannoversk statsråd 155, 158
- Zütphen, Ernst Frederik v., generalmajor 20
- Zytphen-Adeler, Georg Fr. Otto, godsejer, politiker 186
- Ørsted, A. S., retslærd, minister 120, 177, 179
- Ørsted, Sophie, g.m. A. S. Ø. 20

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab
 Historisk-filosofiske Meddelelser
 (Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk.)

Bind 41 (kr. 96.-)

kr. ø.

1.	HJELHOLT, HOLGER: British Mediation in the Danish-German Conflict 1848-1850. Part One. From the March Revolution to the November Government. 1965	40.-
2.	BUKDAHL, ELSE MARIE: Diderot est-il l'auteur du «Salon» de 1771? 1966	30.-
3.	JONES, SCHUYLER: An Annotated Bibliography of Nuristan (Kafiristan) and the Kalash Kafirs of Chitral. Part One. With a Map by LENNART EDELBERG. 1966	18.-
4.	HAMMERICH, L. L.: An Ancient Misunderstanding (Phil. 2,6 'robbery'). 1966.....	8.-

Bind 42 (kr. 110.-)

1.	HJELHOLT, HOLGER: British Mediation in the Danish-German Conflict 1848-1850. Part Two. From the November Cabinet until the Peace with Prussia and the London Protocol (the 2nd of July and the 2nd of August 1850). 1966	40.-
2.	JONES, SCHUYLER: The Political Organization of the Kam Kafirs. A Preliminary Analysis. 1967.....	16.-
3.	BIRKET-SMITH, KAJ: Studies in Circumpacific Culture Relations. I. Potlatch and Feasts of Merit. 1967.....	18.-
4.	RUBOW, PAUL V.: Shakespeares Sonetter. 1967.....	12.-
5.	RUBOW, PAUL V.: Goldschmidt og Nemesis. 1968.....	24.-

Bind 43 (kr. 135.-)

1.	JONES, SCHUYLER: A Bibliography of Nuristan (Kafiristan) and the Kalash Kafirs of Chitral. Part Two. Selected Documents from the Secret and Political Records, 1885-1900. 1969.	50.-
2.	ØHRGAARD, PER: C. F. Meyer. Zur Entwicklung seiner Thematik. 1969	30.-
3.	PRASSE, KARL-G.: A propos de l'origine de h touareg (tāhag-gart). 1969	35.-
4.	KØLLN, HERMAN: Oppositions of Voice in Greek, Slavic, and Baltic. 1969	20.-

Bind 44 (kr. 129.-)

	kr. ø.
1. BECH, GUNNAR: Das germanische reduplizierte Präteritum. 1969.	14.-
2. KOTWAL, FIROZE M. P.: The Supplementary Texts to the Šāyest nē-šāyest. 1969.....	60.-
3. ALPERS, KLAUS: Bericht über Stand und Methode der Ausgabe des Etymologicum Genuinum. (Mit einer Ausgabe des Buchstaben Λ). 1969.....	25.-
4. FAVRHOLDT, DAVID: Bevidsthedsproblemet i Harald Høffdings filosofi. 1969.....	8.-
5. BECH, GUNNAR: Beiträge zur genetischen idg. Verbalmorphologie. 1971.....	22.-

Bind 45 (kr. 150.-)

1. HJELHOLT, HOLGER: Great Britain, the Danish-German Conflict and the Danish Succession 1850-1852. From the London Protocol of the Treaty of London (the 2nd of August 1850 and the 8th of May 1852). 1971.....	90.-
2. BIRKET-SMITH, KAJ: Studies in Circumpacific Culture Relations. II. Social Organization. 1971.....	60.-

Bind 46

(uafsluttet/in preparation)

1. In preparation.	
2. BIRKET-SMITH, KAJ: Studies in Circumpacific Culture Relations. III. Sundry Customs and Notions. 1973.....	32.-
3. HJELHOLT, HOLGER: Arvefølgesag og forfatningsforhold i det danske monarki ved midten af 19. århundrede. Fr. v. Pechlins virksomhed for monarkiets opretholdelse ca. 1845-51. Mit einer deutschen Zusammenfassung. 1973.....	60.-